

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

UZAJAMNA PRAVNA POMOĆ PRIRUČNIK

PROJEKAT
ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI STEČENE KRIVIČNIM DELOM U SRBIJI (CAR)

Funded
by the European Union

Implemented
by the Council of Europe

Izdavač

Savet Evrope
Kancelarija u Beogradu
Španskih boraca 3, 11070 Beograd
www.coe.org.rs

© Savet Evrope, 2013.

Ova publikacija priređena je u okviru projekta „Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom u Srbiji”, koji finansira Evropska unija a primenjuje Savet Evrope. Priručnik je rezultat zajedničkih napora eksperata Saveta Evrope – Sambei, Bridger & Polaine i domaćih stručnjaka, predstavnika državnih organa. Posebnu zahvalnost izražavamo Republičkom javnom tužilaštvu (Gordani Janićijević i Zorici Stojšić), Jedinici za finansijske istrage Ministarstva unutrašnjih poslova (Nebojši Tramošljiki i Vlatku Božoviću), Apelacionom sudu Beograd (sudiji Radmili Dragičević-Dičić), Posebnom odeljenju Višeg suda u Beogradu (sudiji Aleksandru Vujičiću) i Direkciji za upravljanje oduzetom imovinom (Vladimiru Čekliću).

Izneta mišljenja se ne moraju nužno slagati sa zvaničnim stavovima Evropske unije i/ili Saveta Evrope.

Naslov originala

Mutual Legal Assistance Manual

Za izdavača

Antje Rothemund

Urednik

Silvija Panović-Đurić

Prevod

Alfa tim

Lektura i korektura

Jasna Žarković

Tiraž

500 primeraka

ISBN 978-86-84437-58-9

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

UZAJAMNA PRAVNA POMOĆ – PRIRUČNIK

Beograd
mart 2013.

Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan niti prenet u bilo kom obliku ni bilo kakvim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim putem, uključujući fotokopiranje, snimanje i bilo kakav sistem za skladištenje podataka ili njihovo prenošenje bez prethodne pismene dozvole Saveta Evrope (Direktorat za komunikacije).

Za dodatne informacije obratite se na adresu:

Jedinica za saradnju u borbi protiv ekonomskog kriminala

Odeljenje za informaciono društvo i borbu protiv kriminala

DG I – Ljudska prava i vladavina prava

Savet Evrope

Email: contact.econcrime@coe.int

Internet: www.coe.int/economiccrime

SADRŽAJ

Pregled	7
Uzajamna pravna (pravosudna) pomoć i neformalna (administrativna) pomoć	10
Pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima i okvir međunarodne saradnje	56
Korišćenje uzajamne pravne pomoći i neformalne (administrativne) pomoći u pronalaženju i povraćaju imovine	79
Da li bi trebalo tražiti pružanje uzajamne pravne pomoći ili bi postupak trebalo pokrenuti u drugoj državi?	94
Pravosudne mreže i mreže organa gonjenja	100
Aneks 1: Primeri zamolnica	113
Aneks 2: Korisni internet linkovi	145
Aneks 3: Međunarodni instrumenti (multilateralni i bilateralni sporazumi) kojima je Srbija pristupila a odnose se na pružanje uzajamne pravne pomoći i razmenu podataka	147
Aneks 4: Proaktivne i prikrivene istrage (uključujući i vršenje nadzora i razmeštanje prikrivenih islednika): pravo na privatni život, „provokacija“ i nezakonito hvatanje u zamku: sudska praksa evropskog suda za ljudska prava	155
Aneks 5: Egmont grupa: Najbolja praksa u razmeni informacija između finansijsko-obaveštajnih službi (integralni tekst)	165

PREGLED

Opšti pregled

U Srbiji, kao i u drugim razvijenim zemljama i zemljama u razvoju, organizovani kriminal predstavlja značajnu pretnju i na ekonomskom i na društvenom nivou. Uz nastojanja da se što uspešnije suprotstavi organizovanom kriminalu u okviru pojedinačnih država, raste potreba da se razvije/unapredi sposobnost država za borbu protiv kriminalnih aktivnosti koje sežu i van državnih granica. Kao posledica uspeha koje srpski organi koji rade na otkrivanju i gonjenju krivičnih dela postižu u borbi protiv lica koja su umešana u organizovani kriminal u Srbiji, jeste pojava da isti ti kriminalci nastoje da granaju svoje kriminalne operacije van državnih granica, jer smatraju da su time šanse da budu otkriveni mnogo manje. Ovo je možda ponajviše slučaj kod onih lica koja pokušavaju da prikriju svoje novčane prihode stečene kroz kriminalnu aktivnost.

Naravno, državne granice ne predstavljaju prepreku dobro organizovanim izvršiocima krivičnih dela, pa samim tim one ne bi trebalo da predstavljaju prepreku ni organima koji se bave poslovima otkrivanja i gonjenja. Države i agencije/organi treba da sarađuju u što većoj meri sa ostalim državama/agencijama kako bi otklonili potencijalne prepreke.

Organizovani kriminal je složena pojava. Iako na prvi pogled izgleda pogodno identifikovati krivična dela i sprovoditi krivičnu istragu o njima po oblastima delovanja, to vodi prevelikom pojednostavljivanju situacije. Iskustvo nas uči da je većina oblasti kriminalnog delovanja međusobno povezana, na primer pranje novca i upotreba vatrenog oružja, a počinioци tih krivičnih dela su dovoljno fleksibilni i svoje aktivnosti menjaju shodno mogućnostima koje im se u datom okruženju pružaju i rizicima koje su uočili. Stoga je podjednako važno da i napor i koji se ulažu u borbi protiv njih budu jednako fleksibilni.

Ekonomski/finansijski kriminal, korupcija i aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa sve više imaju transnacionalni karakter i kao takva, krivična istraga koja se vodi povodom njih, redovno zahteva da istražni organi prikupljaju dokaze i van granica određene države.

Takođe, u svetu umreženih finansijskih institucija koje su prisutne u brojnim zemljama, prikupljanje dokaza o nekom isključivo domaćem slučaju finansijskog kriminala ili korupcije, često zahteva pribavljanje dokaza iz stranih jurisdikcija.

Imajući to u vidu, okvir i postupak kojima se obezbeđuje pružanje formalne pomoći (koja se naziva „uzajamna pravna pomoć“) i neformalne, koja se uobičajeno naziva i administrativna saradnja¹ ili samo „uzajamna pomoć“ i) su

1 Administrativnu „neformalnu“ pomoć ne treba mešati sa pružanjem pomoći u upravnim stvarima, koja je poseban vid međunarodne pravne pomoći (prim. prir.).

često zbunjujuće i vrlo često zavise od stava i mišljenja ljudi „na terenu“ kojima se zahtev upućuje. U tom svetlu, možemo se zapitati koje su to stvarne i praktične poteškoće i kakva mogu biti rešenja?

Glavne izazove u tom smislu predstavljaju sve veća mobilnost počinilaca krivičnih dela, njihovo korišćenje napredne tehnologije i međunarodnih bankarskih usluga u vršenju krivičnih dela, kao i saradnja na nivou tužilaštava i organa unutrašnjih poslova koja je često spora i inertna, te kojoj u mnogim regionima i dalje nedostaje mreža praktičara koja bi olakšala sprovođenje postupka.

Korisnici ovog priručnika bi trebalo da imaju u vidu da je više nego ikada ranije potrebno da policijski i pravosudni organi delotvorno sarađuju i pomažu jedni drugima ako žele da se krivična istraga, krivično gonjenje i sudski postupci odvijaju na pravi način.

Činjenica da su mnoge države donele zakone kojima se omogućava pružanje pomoći stranim pravosudnim sistemima, kao i da raste broj država koje su se obavezale međunarodnim konvencijama (i multilateralnim i bilateralnim) ili sporazumima o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima² je trend koji obećava. U tim ugovorima obično su navedeni oblici pomoći koji se pružaju, uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi se pomoć pružila, obaveze država koje sarađuju, prava okrivljenih kao i postupak za podnošenje i postupanje po relevantnim zahtevima.

Srbija

Međunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima u Republici Srbiji se pruža na osnovu potvrđenih međunarodnih ugovora³. Ako, međutim, takav ugovor ne postoji ili određena pitanja njime nisu regulisana, međunarodna pravna pomoć se pruža shodno odredbama Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.

Nacionalni zakonodavni i institucionalni okvir predstavlja osnov za pružanje međunarodne pomoći u krivičnim stvarima. Međutim, ratifikovani međunarodni ugovori i opšta pravila međunarodnog prava imaju primat nad nacionalnim zakonodavstvom.

Postupak za pružanje međunarodne pravne pomoći se uvek pokreće po zamolnici države koja taj postupak inicira, ili po zahtevu za pružanje (neformalne) administrativne pomoći. Srpski pravosudni organi mogu tražiti pravnu pomoć od stranih pravosudnih organa, ali i inostrani organi mogu pravosudnim organima Srbije uputiti zamolnicu radi pružanja međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima.

2 Vidi Bečka konvencija (Vienna Convention on the Law on Treaties) http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

3 Npr. multilateralne konvencije, bilateralni ugovori, statuti međunarodnih sudova (ICTY, ICC)

Prema Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, pravni sistem Republike Srbije razlikuje sledeće osnovne vidove međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima:

- I. Izručenje okrivljenog ili osuđenog;
- II. Preuzimanje i ustupanje krivičnog gonjenja;
- III. Izvršenje krivične presude;
- IV. Ostale oblike međunarodne pravne pomoći.

Ovaj priručnik, međutim, ograničen je na pitanja u vezi za oblicima međunarodne pravne pomoći navedenim u tačkama ii), iii) i iv), dok pitanje izručenja nije predmet razmatranja.

UZAJAMNA PRAVNA (PRAVOSUDNA) POMOĆ I NEFORMALNA (ADMINISTRATIVNA) POMOĆ

Opšte smernice

Definicije i kratak pregled

Uzajamna pravna pomoć (UPP), koja se ponekad naziva i „pravosudna pomoć“ predstavlja formalan način na koji države traže i pružaju pomoć prilikom prikupljanja dokaza koji se nalaze u jednoj zemlji a potrebni su kako bi pomogli vođenju krivične istrage ili krivičnog postupka u drugoj zemlji. Zemlja koja upućuje zahtev obično se naziva „država molilja“, a zemlja kojoj se zahtev upućuje – „zamoljena država“. Uzajamna pravna pomoć služi za prikupljanje dokaza a ne obaveštajnih podataka ili nekih drugih informacija.

Zahtev za dobijanje obaveštajnih podataka bi trebalo uputiti putem administrativne pomoći, odnosno: policija policiji ili tužilac tužiocu. Administrativna pomoć se ponekad naziva i „neformalna pomoć“ budući da nije potrebno poslati zvaničnu zamolnicu koja predstavlja osnov zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći.

Administrativna pomoć može a i trebalo bi da bude korišćena i u onim slučajevima u kojima zahtev za prikupljanje dokaza koji se upućuje državi ne podrazumeva primenu sredstava prinude da bi se dokazi pribavili (na primer, naredba ili sudski nalog). Takvim pristupom smanjuje se rizik od odlaganja i većina država će ga pozdraviti. U tom kontekstu, važno je znati da iako se administrativna pomoć često naziva i „neformalna pomoć“, to ne znači da je oblik pribavljenih dokaza neformalan ili da tako pribavljeni dokazi nemaju dokaznu snagu u formalnom smislu. Naprotiv, ako se postupi po administrativno, odnosno neformalno upućenom zahtevu za pribavljanje dokaza, ovi bi trebalo da budu prikupljeni u istom obliku kao i prilikom postupanja na osnovu zvanične zamolnice za uzajamnu pravnu pomoć.

Ovde takođe treba ukazati na još jedan način korišćenja administrativne pomoći: administrativni ili neformalni pristup bi trebalo da predstavlja prvi korak u upućivanju svakog složenijeg zahteva za prikupljanje dokaza čak i onda kada postoji namera da se uputi zamolnica. Upućivanjem zahteva policije policiji ili tužilaštva tužilaštvu, država molilja stvara mogućnost da sa zamoljenom državom razgovara o formi zamolnice i uslovima koje bi trebalo ispuniti pre konačnog sačinjavanja zamolnice; to omogućava državi da na kvalitetniji način pripremi zamolnicu tj. da obuhvati sve elemente koje zamoljena država traži i da što je više moguće suzi opseg zvaničnog zahteva putem zamolnice. Ovakav pristup takođe pomaže i nadležnim organima obeju država u stvaranju mreže saradnje i uspostavljanju uzajamnih kontakata.

Tužioc i istražitelji katkada pribegavaju institutu uzajamne pravne pomoći, ne razmatrajući pri tom mogućnost korišćenja administrativne pomoći, odnosno da li ovakav neformalni oblik saradnje možda odgovara njihovim potrebama. Često se zaboravlja i na to da bi zamoljena država možda radije prihvatila neformalan pristup, kojim se stvari mogu rešiti na delotvoran i ekspeditivan način. **Stoga bi nadležni organi trebalo da se zapitaju da li im je zaista potrebna formalna zamolnica radi pribavljanja određenih dokaza.**

Naravno, mera u kojoj su određene države spremne da pruže pomoć i kada je u pitanju zvaničan oblik uzajamne pravne pomoći, varira. U mnogim slučajevima to će zavisiti od domaćih zakona određene zemlje, od prirode odnosa između zamoljene države i države molilje, ali isto tako i od ponašanja službenih lica kojima je zamolnica upućena i od njihove spremnosti da pomognu. **Nepotrebno je naglašavati koliko je važno graditi i održavati dobre profesionalne kontakte među državama.**

Primeri nekih oblika neformalne pomoći

Iako je nemoguće napraviti konačan spisak različitih vrsta zahteva po kojima se može postupati na neformalan način, vredi izneti neke opšta zapažanja:

- Ako se radi o rutinskom zahtevu koji od zamoljene države ne zahteva primenu sredstava prinude, velika je verovatnoća da je moguće uputiti zahtev i po njemu postupiti bez upućivanja formalne zamolnice;
- Pribavljanje podataka iz javne evidencije, kao što su dokumenti iz registra nepokretnosti ili dokumenta koja se odnose na registraciju preduzeća, može se često obaviti neformalnim putem; takva dokumenta mogu čak biti i javno dostupna, pa bi to uvek trebalo proveravati;
- Mogu se kontaktirati potencijalni svedoci kako bi se proverilo da li su voljni da dobrovoljno pomognu organima vlasti države molilje;
- Izjava svedoka koji dobrovoljno svedoči može se uzeti putem neformalnog zahteva, naročito kada okolnosti upućuju da svedočenje tog svedoka neće biti osporavano;
- Pribavljanje informacija o osnovnim podacima pretplatnika od pružaoca telekomunikacionih i ostalih usluga za koje nije potrebno podneti sudski nalog takođe može biti obavljeno na neformalan način.

Uvek bi, međutim, i pored svega gore pomenutog, trebalo imati na umu da postoje odstupanja, od države do države.

Primeri istražnih radnji za koje će najverovatnije biti potrebno podneti zvaničnu zamolnicu kojom se traži pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima

Moguće je takođe sačiniti okvirni spisak vrsta zahteva za koje je potrebno podneti zvaničnu zamolnicu za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima:

- Pribavljane iskaza od svedoka koji svoj iskaz ne daje dobrovoljno;
- Razgovor sa licem u svojstvu osumnjičenog;
- Pribavljanje informacija o stanju na bankovnim računima i dokaznog materijala u vidu dokumenata od banaka i finansijskih institucija;
- Zahtev za pretres i oduzimanja predmeta;
- Evidencija pristupa internetu i sadržaj elektronske pošte;
- Dovođenje i zadržavanje lica, uz njihov pristanak, radi davanja iskaza.

Nesporazume je moguće izbeći ako tužioci i istražitelji na odgovarajući način uvažavaju norme međunarodnih konvencija i ugovora koji se odnose na uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim stvarim. **Trebalo bi uvek imati na umu da režim uzajamne pravne pomoći služi za pribavljanje dokaza, pa bi zato pribavljanje obaveštajnih podataka i pronalaženje osumnjičenih ili begunaca trebalo tražiti samo putem neformalne pomoći, koja naravno, može ali ne mora biti pružena. Ne sme se zaboraviti da se zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći ne može uputiti u cilju hapšenja odbeglog lica. Takav zahtev spada isključivo u domen izručenja.**

Neformalna (administrativna) pomoć

Ponekad se zaboravlja koliko se zapravo dokaza i drugog materijala može pribaviti na neformalan način. Na primer, u nekim državama liste telefonskih pretplatnika su dostupne na internetu (mada bi trebalo uzeti u obzir pitanje da li su liste pretplatnika dostupne u obliku koji omogućava da se pribavljeni podaci koriste kao dokazni materijal).

Trebalo bi voditi računa o tome da materijal koji je predmet zahteva može predstavljati dokazni materijal, te da treba da bude u formi koja je prihvatljiva na sudu, iako je sredstvo kojim se zahtev upućuje administrativno odnosno neformalno. Sama reč „neformalan“ ne odnosi se u ovom kontekstu na sam rezultat, već isključivo na način na koji se zahtev upućuje. Svrha se ogleda u tome da se izbegne ili ne prouzrokuje odlaganje, koje je često svojstveno postupku pružanja uzajamne pravne pomoći. Poruka je sledeća: neformalna pomoć može biti odgovarajući put ne samo za pribavljanje informacija ili obaveštajnih podataka, već i za prikupljanje različitih vrsta dokaza u odgovarajućoj i prihvatljivoj formi koja omogućava da se oni koriste na sudu.

Često je potreban određeni stepen kreativnosti u pristupu. Na primer, možda je istražiteljima države molilje brže, jeftinije i lakše da organizuju i plate da svedok koji dobrovoljno daje iskaz doputuje u državu molilju, nego da istražitelji putuju u zamoljenu državu kako bi uzeli taj iskaz. Isto tako, ako se dobije saglasnost države u kojoj se nalazi ambasada države molilje, istražitelji mogu uzeti iskaz od svedoka u prostorijama te ambasade.

Ako hoćemo da idemo korak dalje možemo reći da se mnoge države ne protive tome da istražitelj/tužilac države molilje telefonom pozove svedoka, da

od njega/nje dobije relevantne informacije, a zatim poštom pošalje izjavu, koja je sročena na odgovarajući način, da je svedok potpiše i pošalje mu je nazad poštom. Naravno, ovaj metod se može koristiti samo ako je svedok voljan/-a da pomogne organu vlasti države molilje i pod uslovom da se nadležni organi u datoj stranoj državi (od kojih se prethodno mora tražiti dozvola) tome ne protive.

Prilikom razmatranja neformalne pomoći ne bi trebalo izgubiti iz vida kako se ona može iskoristiti da bi se bolje pripremio zvaničan zahtev koji će kasnije biti upućen. Možda je, na primer, moguće suziti upit u zvaničnom zahtevu tako što će se prvo zatražiti neformalna pomoć. Na primer, ako bi trebalo uzeti izjavu od nekog lica zaposlenog u preduzeću za pružanje telefonskih usluga u sastavu strane kompanije, trebalo bi preduzeti neformalne mere kako bi se utvrdilo o kojoj kompaniji je reč, njena adresa i ostale pojedinosti koje su od pomoći da bi se formalni proces brže odvijao. Iako to ne bi trebalo da bude slučaj, ponekad se zanemaruje činjenica da oni koji rade u oblasti pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima očekuju da će se neformalnim putem obaviti što je moguće više pripremnih radnji.

Postoji nekoliko ključnih stvari koje tužilac mora uzeti u obzir prilikom odlučivanja o tome da li bi dokaze iz inostranstva trebalo tražiti neformalnim/administrativnim sredstvima:

- To moraju biti dokazi koji se mogu prikupiti na zakonit način, shodno važećim propisima države molilje, te ne bi smela/trebala da postoji sumnja da će takav dokazni materijal biti izdvojen u postupku pred sudom države molilje;
- To bi trebalo da budu dokazi koji se mogu prikupiti na zakonit način shodno važećim propisima zamoljene države;
- Zamoljena država ne bi trebalo da se tome protivi.

Ako se ovi elementi ne uzmu u obzir mogu se javiti problemi, budući da taj dokazni materijal može biti izdvojen kao nedozvoljen (u državama u kojima se primenjuje načelo izdvajanja nedozvoljenih dokaza u postupku).

Takođe, još jedna podjednako važna činjenica jeste i to da neodgovarajući postupci u smislu neformalnog zahteva mogu dovesti do toga da nadležni organ strane države možda neće biti voljan da pruži pomoć u vezi sa nekim budućim zahtevima.

Zlatno pravilo kojim bi se trebalo rukovoditi glasi: vodite računa da se svaki neformalni zahtev podnese i izvrši u skladu sa zakonom.

Da bi neformalni proces bio što efikasniji trebalo bi:

- Uspostaviti i održavati dobre profesionalne odnose sa organima druge/ih država;
- Izbegavati neodgovarajuće neformalne zahteve koji mogu dovesti do uskraćivanja buduće saradnje;
- Koristiti neformalnu pomoć pre nego pravnu pomoć kadgod je to moguće zato što je to brži put;

- Koristiti neformalnu pomoć kao osnov za formalnu pomoć, ispitati i istražiti sve podatke i okolnosti da bi se potom uputio precizan i ciljani zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Pribavljanje materijala putem neformalne pomoći se mnogo lakše odvija ako su uspostavljeni dobri i funkcionalni odnosi između ključnih pojedinaca u drugim državama. Te odnose mogu graditi i razvijati istražitelji i tužioci, organizovanjem zajedničkih međudržavnih kurseva za obuku, seminara, razmenom zaposlenih, ili kroz susrete na regionalnom nivou u cilju razmene informacija. Nešto formalniji pristup predstavlja potpisivanje Memoranduma o razumevanju (MoUs) između istražnih organa iz dveju ili više zemalja. Organi unutrašnjih poslova Republike Srbije su postigli takve dogovore sa odgovarajućim službama drugih država na Zapadnom Balkanu i u Jugoistočnoj Evropi.

Dodatni napredak bi se mogao postići imenovanjem oficira za vezu u drugim državama. Ti oficiri za vezu trebalo bi da imaju pristup svim nadležnim organima i službama, u skladu sa zakonima zemlje domaćina.

Neformalna pomoć: Posebna razmatranja u vezi sa Srbijom

Neformalna (administrativna) pomoć bez upućivanja zamolnice⁴ predstavlja veliki izazov za Srbiju, kao uostalom i za sve ostale države.

Srbija prihvata da redovna saradnja omogućava nadležnim domaćim pravosudnim organima da pod uslovima uzajamnosti, bez zamolnice dostavljaju inostranim organima podatke o krivičnim delima i učiniocima, ako bi to bilo od koristi za vođenje postupka u inostranstvu. Ovaj vid pravne pomoći omogućava direktnu razmenu informacija i podataka sa nadležnim inostranim organima bez upućivanja formalnog zahteva za pružanje pravne pomoći, što omogućava efikasnije vođenje krivičnog postupka, uspostavljanje direktnih kontakata sa nadležnim organima inostrane države i doprinosi stvaranju uzajamnog poverenja. Naravno, dostavljanje podataka na ovaj način je moguće samo pod uslovom da se time ne ometa vođenje krivičnih postupaka u Republici Srbiji.

U slučajevima koji ne podrazumevaju obavezu primene prinudnih mera, Srbija uviđa da je obično brže, jeftinije i lakše dobiti potrebne informacije ili obaveštajne podatke putem neformalne saradnje nego formalnim kanalima koji služe za pružanje uzajamne pravne pomoći.

Nadležni organi u Srbiji postupaju, između ostalog i u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala – član 27 (Saradnja organa unutrašnjih poslova), Protokolom Ujedinjenih nacija protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazdušnim putem – član 10 (Razmena informacija), Drugim dodatnim protokolom uz Evropsku konvenciju o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima – član 11 (Neposredne informacije) i Konvencijom o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi – član 5, stav 1 (Obim razmene informacija).

4 član 98 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima

Ustav Republike Srbije u članu 16, stav 2 jasno u tom smislu navodi da opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori predstavljaju sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije. U odnosu prema prethodno pomenutim ugovorima, Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima je subsidijaran propis, u slučaju kada reguliše istu materiju kao i međunarodni ugovor. Međutim, za razliku od međunarodnih konvencija i međudržavnih sporazuma, Memorandum o saradnji koji je potpisan sa stranim tužilaštvima na multilateralnom nivou, predviđa da države potpisnice moraju poštovati domaće zakonodavstvo/biti u skladu sa domaćim zakonodavstvom odnosno da, u načelu, obaveze koje proističu iz pomenutih ugovora ne predstavljaju nadnacionalne propise.

Preovlađujuće mišljenje u Evropskoj uniji je da Memorandum predstavljaju osnov za koordinaciju a ne osnov za utvrđivanje pravila u oblasti pružanja pravne pomoći. Podrazumeva se da svi memorandumi o saradnji treba da poštuju okvir nacionalnog zakonodavstva.

Prema članu 1 Memoranduma o saradnji između državnih tužilaca koji je potpisan u Skoplju 2005. godine i Memorandumu iz Rima potpisanog 2010. godine, osnovna zamisao je da se saradnja odvija uz poštovanje nacionalnog zakonodavnog i institucionalnog okvira država Zapadnog Balkana, ali istovremeno uzimajući u obzir sve one obaveze koje su te države preuzele shodno međunarodnim konvencijama, te bilateralnim i multilateralnim sporazumima u cilju razvijanja tesne saradnje u borbi protiv organizovanih kriminalnih grupa i kriminalnih organizacija, tj. u otkrivanju i krivičnom gonjenju lica koji su umešana u organizovani kriminal.

Bilateralni Memorandumi o razumevanju i saradnji⁵ dopunjuju i preciziraju prethodno pomenute nivoe međunarodne saradnje i od ključnog su značaja u svim oblicima pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, naročito u pogledu ubrzavanja i pojednostavljivanja postupka. Ratifikacijom ti sporazumi postaju obavezujući u pogledu aktivnosti pružanja raznih vidova uzajamne pravne pomoći, te je upravo zato veoma važno znati koje su konvencije ratifikovane, odnosno koji su bilateralni sporazumi potpisani ili koji su još uvek na snazi, budući da se na taj način gradi uzajamno poverenje, uvažavanje i poštovanje prilikom postupanja u pravnim stvarima.

Činjenica da pravosudni organi teže da komuniciraju neposredno, van uobičajenih ograničenja, znak je profesionalnog pristupanja krivičnom gonjenjem i izraz snažne volje da se ova oblast prilagodi borbi protiv savremenog kriminala.

Prema međunarodnom pravu, nadležnost tužilaštava je proširena uspostavljanjem pružanja neposredne neformalne pravne pomoći (Drugi dodatni protokol), što je u skladu sa preporukama eksperata Evropske unije u kojima se kaže da bi u toku procesa pristupanja Evropskoj uniji srpsko zakonodavstvo

5 Videti takođe PROSECO Memorandum o razumevanju <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/judicialcooperation/Projects/PROSECO/Signed%20MoU%20in%20Serbian.pdf>; SEEPAG: <http://www.seepag.info/>; i Eurojust: <http://eurojust.europa.eu/Pages/home.aspx>

trebalo da se, koliko god je to moguće, približi i uskladi sa standardima Evropske unije u pogledu pružanja uzajamne pravne pomoći.

To znači da je u većini država već ustanovljen najviši organ koji se bavi pružanjem neposredne pravne pomoći u krivičnim stvarima, posebno u oblasti saradnje između javnih tužilaca i u oblasti policijske saradnje pre otpočinjanja istrage, kao i nakon donošenja odluke o pokretanju istrage. Prema standardima Evropske unije, neformalne oblike saradnje u pomenutim fazama postupka u ime policije obavlja Ministarstvo unutrašnjih poslova i Nacionalni biro Interpol, dok kancelarija Državnog javnog tužioca obavlja aktivnosti koje se odnose na odlučivanje po zahtevima za dostavljanje dokaza, zahtevima za saradnju i zahtevima za postupanja po zamolnicama – u ime pravosudnih organa.

Svrha savremenih međunarodnih pravnih normi je da dođe do ubrzanja i automatizacije pružanja pravne pomoći da bi se obezbedilo da informacije koje potražuje država molilja do nje stignu dok su još uvek upotrebljive, drugim rečima – na vreme. Upravo zbog toga odredbe člana 98 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima predviđaju neformalne neposredne kontakte.

Trebalo bi takođe istaći da i u Srbiji, kao i u drugim zemljama, između neformalne (administrativne) pomoći i formalne uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, postoji međusobna zavisnost i komplementarnost. Tako na primer:

- Neformalna pomoć može predstavljati osnov za kasnije upućivanje zvaničnog zahteva za pružanje pravne pomoći;
- Formalna uzajamna pravna pomoć i neformalna pomoć koju pruža nadležni organ mogu da se odvijaju u isto vreme;
- Zahtev kojim se traži pružanje pravne pomoći često usledi nakon neposredne saradnje između relevantnih nadležnih organa;
- Uzajamna pravna pomoć može biti komplementarna sa izručenjem u slučajevima kada se i optuženi i dokazi u vezi sa konkretnim krivičnim delom, nalaze u stranoj državi;
- Neformalna saradnja se može koristiti da bi se pribavili dokazi kojima bi se učvrstio predmet koji bi mogao da dovede do upućivanja zahteva za izručenje;
- U slučajevima kada zamoljena strana odbija da izruči neko lice (na primer, zato što je to lice njen državljanin), država koja je prethodno zatražila izručenje, može putem uzajamne pravne pomoći pružiti podršku zamoljenoj državi kako bi joj omogućila da sprovede istragu ili da krivično goni traženo lice;
- Saradnja takođe podrazumeva i sličan način razmišljanja, funkcionisanje na sličan način, pronalaženje različitih pravnih sredstava i iznalaženje rešenja koja omogućavaju kreativno korišćenje različitih instituta u vezi sa postupkom.

Kada nadležni državni organi Republike Srbije od nadležnih organa neke strane države dobiju zahtev koji nije praćen zvaničnom zamolnicom, oni su u obavezi da se pridržavaju formalnog toka postupka, ali su isto tako u obavezi da se drže suštine zahteva, tako da podaci prikupljeni u zamoljenoj državi (u ovom slučaju Srbiji) mogu biti korišćeni u postupku koji se sprovodi u državi molilji. Do koje mere će se postupiti po upućenom zahtevu zavisice od ograničenja koja nameće nacionalno zakonodavstvo, ali i od postojećeg nivoa uvažavanja/saradnje dve države.

Formalni zahtevi (za pružanje uzajamne pravne pomoći)

U krivičnim stvarima ne postoji neki univerzalni instrument ili ugovor koji uređuje prikupljanje dokaza u inostranstvu. Međutim, konvencije, programi međudržavne saradnje i ugovori koje su zemlje potpisale i ratifikovale predstavljaju temelj za upućivanje zvaničnog zahteva – zamolnice. Na primer, u oblasti vođenja istrage u vezi korupcije, Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije posebno predviđa pružanje uzajamne pravne pomoći i ohrabruje najširu moguću međunarodnu saradnju u krivičnim stvarima.

Mora postojati pravni osnov za upućivanje zvaničnog zahteva i pružanje zatražene uzajamne pravne pomoći, koji podrazumeva:

- Multilateralni instrumenti, uključujući tu i opšte konvencije o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima (na primer, Konvencija Saveta Evrope) ili kazneni instrumenti⁶ (na primer, Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije);
- Bilateralni ugovori;
- Programi saradnje ili dobrovoljni međudržavni aranžmani, kao što je Program iz Hararea za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima u zemljama Komonvelta;
- Nacionalno pravo, sa ili bez uslova reciprociteta;
- Reciprocitet /sporazumni prijateljski odnosi.

Tužioci ili sudije koji upućuju zvanični zahtev bi trebalo da se pozovu na međunarodnu obavezu koju zamoljena država ima na osnovu nekog međunarodnog instrumenta za pružanje pravne pomoći. Takođe, trebalo bi tačno naznačiti nadležni organ kome se zahtev upućuje.

Isto tako, lice koje zahtev upućuje mora da vodi računa da njegovo/njeno domaće pravo dopušta mogućnost upućivanja takvog zahteva. Na primer, moguće je da neki domaći propis ne predviđa mogućnost upućivanja određenog zahteva ili tipa zahteva, iako ih je, u skladu sa mnogim konvencijama, ugovorima ili drugim međunarodnim instrumentima dopušteno uputiti. Za neke države

⁶ Termin se koristi kada konvencija od država potpisnica zahteva da inkriminišu određeno ponašanje; takođe konvencija se koristi samo za uzajmnu pravnu pomoć kod krivičnih dela predviđenih konvencijom.

domaće zakonodavstvo ima primat. Ako bi se u tim okolnostima pribeglo upućivanju zahteva koji nije u skladu sa domaćim pravom, to otvara mogućnost da dokazi koji su na takav način pribavljeni budu izdvojeni.

Tužiocima (tužilaštvima) se preporučuje da pokušaju da stupe u kontakt sa svojim kolegama u državi kojoj se zahtev upućuje. Bez obzira na postojanje konvencije ili ugovora sa širokim ili tolerantnim pristupom, može se dogoditi da je zamoljena država stavila rezerve koje ograničavaju pomoć koja se realno može pružiti. Na primer, neke države su zadržale pravo da odbiju pružanje pravne pomoći u slučaju kada je to krivično delo već predmet sudske istrage u zamoljenoj državi. **Glavno načelo kojim bi se trebalo rukovoditi podrazumeva da bi se uvek u obzir moralo uzeti da zamoljena država mora postupiti u skladu sa svojim domaćim pravom – kako u pogledu toga da li je tražena pravna pomoć uopšte dozvoljena, tako i u pogledu načina na koji se ta pomoć pruža.**

Forma pismenog zahteva – zamolnice

Nadležni organ koji upućuje zahtev bi trebalo da sastavi zamolnicu kao samostalan i potpun dokument. U takvom dokumentu zamoljenoj državi treba pružiti sve informacije koje su joj potrebne da bi donela odluku o pružanju tražene pomoći kao i da bi obavila potrebne istražne radnje. Naravno, u zavisnosti od prirode potrebnih radnji i vrste predmeta, zamoljena država može dopustiti da službena lica iz države molilje doputuju i učestvuju u istrazi.

Problem koji se javlja u svim pravnim sistemima i u pogledu primljenih i upućenih zamolnica odnosi se na vremenske rokove i odlaganje. Postupanje po zahtevu može da traje nedeljama, nekada i mesecima, a ponekad, na žalost, čak i godinama. Čim se steknu potrebni uslovi koji opravdavaju upućivanje zahteva prema stranoj državi, odnosno čim potreba za takvom pomoći postane jasna, treba uputiti zamolnicu koja sadrži zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći.

Veoma je važno da broj hitnih zahteva bude sveden na minimum i da svi koji su uključeni u ovaj proces budu svesni neizbežne urgentnosti svakog hitnog zahteva. **Ako je zahtev hitan, to se mora jasno navesti u zamolnici (i u zaglavlju i u tekstu zamolnice), uz obrazloženje razloga hitnosti.**

Osnovni zahtevi koji moraju biti zadovoljeni u pogledu sadržine zamolnice

U nastavku je dat sažeti pregled osnovnih uslova koji zamolnica mora da ispunjava:

- Mora se poštovati ako zamoljena država zahteva reciprocitet od države molilje (u tom smislu, zemlje u kojima vlada precedentno pravo su po pravilu restriktivnije od zemalja u kojima vlada kontinentalno pravo);
- Opšti preduslov je da određena radnja predstavlja krivično delo i u državi molilji i u zamoljenoj državi (pravilo dvostruke inkriminacije); ova konstatacija mora biti navedena u zamolnici;

- Pomoć se mora odnositi na krivični postupak (bez obzira da li je reč o fazi istrage – pretkrivičnog postupka, ili je postupak pred sudom već počeo) u užem i opšteprihvaćenom smislu, što znači: istraga ili sudski postupak koji se vodi protiv počinilaca krivičnog dela shodno opštim zakonskim odredbama;
- Iako se u zamolnici ne mora posebno naglašavati, osnovni preduslov za formalnu pravnu pomoć predstavlja pružanje garancija za pravično suđenje kao i poštovanje osnovnih prava, predviđenih Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i regionalnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava (npr. Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava, u slučajevima u kojima se ona može primeniti), u okviru pravnog sistema države molilje;
- Neke zamoljene države mogu da zahtevaju potvrdu da se zahtev ne odnosi na poreske, političke ili vojne prestupe;
- Zahtev mora da sadrži opis činjenica na kojima se zasniva istraga/sudski postupak, mora biti što detaljniji i mora se navesti zbog čega je dokazni materijal koji se zamolnicom traži potreban;
- Treba se izričito pozvati na međunarodni instrument ako su i država molilja i zamoljena država potpisnice takvog multilateralnog ili bilateralnog sporazuma.

Iako nadležni pravosudni organ zamoljene države po zamolnici postupuje u skladu sa svojim domaćim zakonima, odnosno odredbama materijalnog i procesnog prava, često postoji mogućnost da nadležni organ koji upućuje zahtev izričito zahteva od zamoljene države da primeni procesne norme države molilje. U Republici Srbiji je moguće preduzimanje radnji međunarodne pravne pomoći na način koji predviđa zakonodavstvo države molilje, samo izuzetno i ako to nije u suprotnosti sa osnovnim načelima domaćeg pravnog poretka.

Nadležni organ države molilje trebalo bi da iskoristi mogućnost podnošenja takvog zahteva, ukoliko je on dostupan. Razlog za to je očigledan. Osnovna poteškoća, koja se često prenebregava je da različite države imaju različite načine na koje izvođe dokaze. Osnovna svrha upućivanja zamolnice jeste da se dobiju upotrebljivi dokazi koji će biti prihvaćeni na sudu. Shodno tome, dokazi moraju biti u formi koja odgovara državi molilji ili u što približnijoj formi, u datim okolnostima. Stoga bi država molilja jasno trebalo da navede u kojoj bi formi trebalo, na primer, ispitati svedoka. Od zamoljene države se ne može očekivati da bude upoznata sa pravilima o prikupljanju i izvođenju dokaza koja važe u državi molilji.

Povrh toga, međunarodni instrumenti mogu sadržati i odredbu čiji je smisao da će se način izvršenja koji je naveden u zamolnici poštovati sve dok je u skladu sa zakonima i praksom zamoljene države. Ako postoje nedoumice, nadležni organ koji zahtev upućuje trebalo bi nadležnom organu kojem je zamolnica upućena da navede primere predmeta zahteva.

Tako, kada Srbija primi zamolnicu, nadležni organ (sud ili tužilaštvo) mora da se uveri da su zadovoljeni preduslovi predviđeni članovima 7 i 84 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Važno je reći da sve aktivnosti koje su u vezi s tim postupkom, a koje strana država traži, moraju biti preduzete u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Republike Srbije i da je prilikom upućivanja materijala koji je prikupljen na osnovu zamolnice koju je uputio strani pravosudni organ, važno naglasiti da su ti dokazi prikupljeni u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku.

Zamolnice koje nadležni organi Republike Srbije upućuju nekoj stranoj državi

Kada domaći pravosudni organi Republike Srbije upućuju zamolnicu nekom stranom nadležnom organu, ili kada podnose zahtev bez formalne zamolnice, oni se tom stranom nadležnom organu moraju obratiti iskazujući tom prilikom najveće poštovanje i uvažavanje, zatim moraju navesti broj pod kojim se predmet vodi u sudskoj evidenciji, dati detaljan opis svih činjenica, navesti pravnu kvalifikaciju krivičnog dela zbog kojeg se traži međunarodna pravna pomoć, dostaviti relevantne izvode iz zakona koji se odnose na konkretno krivično delo, pružiti sve podatke o licu o kojem se traže informacije, objasniti zašto je važno preduzeti navedenu aktivnost u postupku pred domaćim nadležnim organima, ponuditi garancije da će informacije dobijene od zamoljene strane biti korišćene u svrhu vođenja postupka povodom koga se traži prikupljanje podataka ili sprovođenje istražnih radnji, te podneti, uz zamolnicu, dokazno sredstvo kojim se može utvrditi istovetnost optuženog lica sa priloženom fotografijom, eventualno i uverenje o državljanstvu tog lica.

Potrebno je dati veoma detaljan opis razloga i osnova za postojanje osnova sumnje, kako bi se izbeglo vraćanje zamolnice sa obrazloženjem da je nepotpuna. Povrh toga, važno je naglasiti da bi pre upućivanja zamolnice trebalo utvrditi da li je moguće doći do potrebnih informacija na neki drugi način: pretragom na internetu da bi se pronašao broj pod kojim je registrovana neka kompanija, pozivanjem kontakt osoba u okviru bilateralne saradnje shodno Memorandumu o razumevanju (kako bi se npr. precizno definisao način na koji bi zamolnicu trebalo uputiti, kako bi trebalo obaviti razmenu informacija o pravnim pitanjima, ima li odredbi koje se odnose na zastarelost i da li konkretno delo predstavlja krivično delo i u zamoljenoj državi, koja je kazna zaprećena za određeno krivično delo, kao i kratko obaveštenje da će zamolnica biti upućena).

Na kraju zamolnice, u cilju potvrđivanja reciprociteta, domaći nadležni organ bi stranom nadležnom organu trebalo da ponudi pomoć u budućnosti i da navede sve potrebne kontakt informacije, kao što su brojevi telefona i adrese elektronske pošte kako bi se olakšala komunikacija između pravosudnih organa dve države.

Određeni problemi na koje se nailazi u zahtevima za pružanje uzajamne pravne pomoći u vezi sa slučajevima privrednog kriminala, korupcije i organizovanog kriminala

Uticajni pojedinac koji je predmet zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći

Ako se istraga odnosi na nekog uticajnog političara (tzv. PEP – politically exposed person) ili poslovnog čoveka u zamoljenoj državi, ili ako je osumnjičeni moćan pojedinac u državi molilji, koji ima uticajne saveznike u državi kojoj se upućuje zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći, može se dogoditi da se tražena pravna pomoć nikada ne dobije. Nadležni organ kojem se zamolnica upućuje može, na primer, da navede „nacionalni interes“ ili imunitet kao prepreke gonjenju koje uživaju određeni segmenti društva (na primer, ministri u vladi ili sudije).

Sa ovakvim izazovom nije se lako nositi. Ipak, mogu se u tom smislu preduzeti neki praktični koraci. Prvo, trebalo bi pribaviti što više detaljnih informacija o osobama od poverenja u zamoljenoj državi, kao i o najpouzdanijim izvorima informacija. Možda bi ambasada u zamoljenoj državi bila u stanju da odgovori na ta pitanja, ali možda bi i organizaciona jedinica za finansijsku istragu države molilje mogla takođe da pomogne u tom smislu. Drugo, nadležni organ koji upućuje zahtev mora da se upozna sa zamoljenom državom u najširem mogućem smislu, naročito s njenim političkim i pravnim sistemom, stavljajući po strani predrasude i ranije zauzete stavove o toj državi. To se takođe odnosi i na službena lica sa kojima će nadležni biti u kontaktu tokom trajanja čitavog procesa. Treće, država molilja može tražiti garancije od zamoljene države. I mada postoje slučajevi nepoštovanja pruženih garancija, ipak uvek postoji određen inherentni pritisak na državu koja je dala garanciju da je i ispoštuje. Četvrto, uvek se može ići na to da se zamoljena država podseti da će u budućnosti možda ona biti ta koja traži pravnu pomoć. **Činjenica da zamoljena država sutra može postati država molilja uvek predstavlja snažan faktor motivacije; to je jedna od prećutnih pokretačkih sila u međunarodnoj saradnji.**

Žalbe

U nekim državama lice koje je predmet zamolnice za pružanje uzajamne pravne pomoći ima mogućnost da uloži žalbu protiv ustupanja dokaza državi molilji. Ako je takva vrsta žalbe moguća to može da dovede do značajnog odugovlačenja postupka. U onim evropskim zemljama koje tradicionalno imaju povoljne poreske i bankarske uslove, kao na primer Lihtenštajn i Švajcarska, može se uložiti žalba na davanje informacija o finansijskom stanju, ili drugim sličnim podacima. Povrh toga, u tim zemljama banke takođe mogu uživati pravo na žalbu.

Zahtevi za privremeno i trajno oduzimanje

Zahtevi za privremeno i trajno oduzimanje odnosno vraćanje imovine stečene izvršenjem krivičnih dela u zemlju porekla već tradicionalno stvaraju posebne poteškoće. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UNTOC) je napravila izvestan pomak, dok se Konvencija UN protiv korupcije (UNCAC) detaljno bavi ovim problemima i predviđa nove obaveze za države. Činjenica je, međutim, da još uvek ne postoji neki međunarodni pravni instrument koji ustanovljava sveobuhvatni obavezujući režim za vraćanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela u zemlju porekla. [Vidi dole u tekstu deo koji se odnosi na zahteve u vezi sa trajnim oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela].

Pretres i privremeno oduzimanje predmeta i stvari

Generalno govoreći, pretres i/ili zaplena mogu biti problematični. U suštini, nadležni organ koji upućuje zahtev mora biti veoma pažljiv i mora pružiti što je moguće više informacija o tome gde se nalaze predmeti/objekti, itd. **Međutim, ne bi trebalo zaboraviti da različite jurisdikcije postavljaju različite kriterijume.** Pretres i privremeno oduzimanje predstavljaju moćno oružje u rukama istražitelja. **Mora se pretpostaviti da će zamoljena država moći da postupi po zahtevu i izvrši pretres i privremeno oduzimanje predmeta i stvari samo ako zamolnica sadrži uverljive dokaze o postojanju osnovane sumnje da je počinjeno određeno krivično delo, kao i da na naznačenoj lokaciji ili kod konkretnog lica postoje dokazi koji si u vezi sa počinjenim krivičnim delom na koje se zahtev odnosi. Stoga, „razlozi za osnovanu sumnju“ moraju biti taksativno navedeni u zamolnici.**

Uopšteno govoreći, nije dovoljno samo zamoliti da se obavi pretres i privremeno oduzmu predmeti i stvari a da se pri tom ne pruži objašnjenje zašto se veruje da će ti postupci doprineti prikupljanju dokaza. Kada je reč o zahtevima koji se upućuju evropskim zemljama, neosporno je da sastavni deo dobre prakse u ovom domenu predstavlja pisani osvrt na osnovne principe Evropskog suda za ljudska prava, tačnije: neophodnost, srazmernost i zakonitost. Zadiranje u imovinu i privatnost u evropskim državama je u današnje vreme opravdano samo ako postoji izražen društveni razlog poput potrebe krivičnog gonjenja lica koja su počinili teška krivična dela. Čak i kada se svi ovi faktori uzmu u obzir i valjano obrazlože, moguće je da će pretres nekog lica i uzimanje otisaka prstiju, biološkog DNK materijala i drugih uzoraka imati manje izgleda za uspeh u nekim pravnim sistemima. Stoga je, po ovom pitanju naročito, pre upućivanja zvaničnog zahteva važno uspostaviti vezu sa zamoljenom državom.

Važne dodatne informacije koje bi trebalo navesti u zahtevu kojim se traži pretres i zaplena dokaza:

- Puna adresa ili precizan opis mesta na kome bi trebalo izvršiti pretres;
- Pojediniosti koje ukazuju na vezu između mesta koje bi trebalo pretresti i krivičnog predmeta odnosno osumnjičenog;

- Sve dostupne informacije koje ukazuju da se traženi materijal možda nalazi na nekom računaru;
- Sve pojedinosti u vezi sa vrstom i samim materijalima koji bi trebalo da budu privremeno oduzeti (obično nije dovoljno samo reći „dokazi koji su relevantni za istragu“);
- Potpun opis radnje krivičnog dela (uopšteno govoreći, da bi se postupilo po zahtevu za pretres i zaplenu potrebno je da počinjeno delo predstavlja krivično delo u obe zemlje);
- Objašnjenje kojim se obrazlaže zbog čega se traženi materijal smatra relevantnim i važnim dokazom u istrazi ili postupku pred sudom;
- Zbog čega se smatra da se dokazi nalaze na određenom mestu, objektu ili u posedu lica o kome je reč;
- Zbog čega se smatra da materijal ne bi bio predat sudu u zamoljenoj državi ako se fizičkom ili pravnom licu koje je u posedu tog materijala naloži da to učini putem sudskog naloga ili poziva za svedoka (ovo bi trebalo da umanjí verovatnoću da će zahtev biti odbijen ili da će kasnije biti predmet osporavanja pravnim putem);
- Odgovarajuće radnje koje će biti preduzete za čuvanje i povraćaj svih privremeno oduzetih predmeta koji predstavljaju dokazni materijal;
- Naglasiti, ako se očekuje da će službena lica koji obavljaju pretres naići na neki poverljivi materijal (na primer, zdravstvene podatke ili nešto slično što može imati poseban status u zamoljenoj državi, ili ako se radi o materijalu koji ima status poverljivog) tokom pretresa;
- Sve ostale informacije u vezi sa postupanjem po zahtevu za međunarodnu pravnu pomoć koje mogu imati operativni značaj za nadležni organ vlasti koji izvršava zahtev.

Osetljive istrage i sudski postupci

Budući da se finansijski kriminal i korupcija neprestano usavršavaju i postaju primarno transnacionalni po svojoj prirodi, te kako je u sve većem broju predmeta prisutna veza sa organizovanim kriminalom, sva je prilika da određeni segmenti istrage mogu biti izuzetno osetljivi. Bez obzira na to, postoji mogućnost da se neke osetljive informacije moraju navesti u formalnoj zamolnici kojom se traži pravna pomoć, kako bi se zamoljena država uverila u opravdanost zahteva. Istovremeno, trebalo bi razmotriti mogućnost da će time doći do otkrivanja mogućih svedoka i drugih informacija koje mogu biti zloupotrebljene od strane kriminalaca, organizovanih kriminalnih grupa ili drugih korumpiranih pojedinaca.

U stvarnom životu, postoji rizik od neželjenog otkrivanja informacija koji može biti veći ili manji. Prilikom razmatranja ovog pitanja, oni koji upućuju zahtev moraju imati na umu obavezu koja iz toga proističe. **Teškoće se ponekad mogu izbeći izdavanjem jedne uopštene zamolnice u kojoj su izostavljene najosetljivije informacije, ali koja i pored toga pruža dovoljno pojedinosti koje**

omogućavaju postupanje po zahtevu za pružanje pomoći. Međutim, ako se ispostavi da su osjetljive informacije ipak potrebne, pored zamolnice, tužilac države molilje može, na primer, lično obavestiti tužioca zamoljene države o tim pojedinostima. U izuzetnim slučajevima, može se razmotriti i izdavanje uslovnog zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, odnosno takvog zahteva po kome bi zamoljena strana trebalo da postupi isključivo ako se to može postići bez otkrivanja osjetljivih informacija.

Elementi zamolnice

Ako bi se sastavljao spisak elemenata koje zamolnica mora da sadrži, on bi trebalo da izgledao ovako:

- Potvrda nadležnosti organa koji upućuje zamolnicu;
- Navođenje relevantnih međunarodnih ugovora i konvencija;
- Pravne garancije (na primer, u pogledu postojanja reciprociteta, dvostrukog inkriminisanja, itd.);
- Identitet optuženog/osumnjičenog;
- Trenutno stanje u vezi sa predkrivičnim/krivičnim postupkom;
- Optužbe/krivična dela koja su predmet predkrivičnog/krivičnog postupka (priložiti zakonsku odredbu u aneksu);
- Sažeti pregled činjenica i obrazloženje relevantnosti tih podataka u odnosu na upućeni zahtev za pružanje pravne pomoći;
- Istražne radnje koje bi trebalo obaviti;
- Pomoć koja je potrebna;
- Potpis lica koji je sastavilo zamolnicu.

Važni prvi koraci u istrazi (reaktivni ili proaktivni)
koji će najverovatnije dovesti do upućivanja
zvaničnog zahteva drugoj državi

Ključne aktivnosti/pristupi

Ove smernice bi trebalo da budu od pomoći onog trenutka kada je tužilac otvorio krivičnu istragu u vezi sa npr. privrednim ili organizovanim kriminalom, a za koji je potrebna pomoć/saradnja druge države.

Početak istrage: Savetuje se da tužilac sačini u pisanom obliku plan vođenja istrage. Na taj način će se jasno utvrditi ciljevi istrage i koje aktivnosti bi trebalo preduzeti kako bi se ostvarili postavljeni zadaci, na primer, nadzor lica koja su predmet istrage, preduzimanje finansijske istrage. Takođe, ovim se ostavlja nedvosmislen trag na koji se u budućnosti može pozvati.

Međusobno informisanje/analiza obavljenih radnji: Veoma je važno da svi oni koji su uključeni u istragu uvek budu u potpunosti informisani u pogledu

njenog napretka, kao i u vezi sa pravcem kojim se ona kreće. Ako tužioci/istražitelji nisu u potpunosti informisani, velika je verovatnoća da će doći do grešaka i do dupliranja napora koji se ulažu. Treba voditi belešku o tome kako se obavljaju međusobna obaveštavanja i analize preduzetnih radnji.

Evidencija o donetim odlukama: Uspešna praksa je pokazala da bi ključne odluke trebalo dokumentovati u belešci o donetim odlukama. U Ujedinjenom Kraljevstvu za vođenje ove beleške obično je zadužen viši istražitelj koji postupava u konkretnom predmetu. Kada je reč o Srbiji, za to bi mogao da bude zadužen tužilac ili glavni istražitelj, ako bude imenovan. Iz te beleške se, na primer, može videti zašto je potrebno vršiti nadzor nekog lica (ili više njih) i zašto je potrebno obaviti finansijsku istragu.

Vođenje takve beleške se smatra značajnim za sprovođenje svih važnijih istraga, posebno onih koje zahtevaju korišćenje prikrivenih metoda, kao što je slanje prikrivenog islednika na zadatak. Iz beleške se može utvrditi zašto se smatra da je neophodno poslati prikrivenog islednika na zadatak, kao i činjenica da su pitanja kao što je srazmernost uzeta u obzir. Takva beleška je takođe korisna kada se vodi dugotrajna istraga, i u kojoj je mesecima ili čak godinama kasnije u postupku pred sudom potrebno obrazložiti razloge za donošenje određenih odluka ili zbog čega je predmetna istraga krenula određenim tokom.

Strategija za medije: I u razvijenim i u nerazvijenim zemljama mediji se sve više uključuju u debatu o kriminalu. U onim slučajevima u kojima postoji velika verovatnoća da će određena istraga zainteresovati medije, na primer istraga koja se vodi protiv nekog političara, ne bi bilo na odmet što pre stupiti u kontakt s medijima. Ako se prepusti medijima da sami otvore pitanje o toku neke istrage, to može samo da nanese štetu interesima istrage. Takođe, ako mediji ne dobiju prave i tačne informacije, onima koji pokušavaju da podriju istragu otvara se prostor da lakše manipulišu medijima.

Određena pitanja u pogledu upotrebe obaveštajnih podataka koji mogu da postanu dokazi

Poznato je da Srbija do skora nije imala tužilačku istragu (tipičnu za anglosaksonski pravni sistem), ali i da je usvojila novi Zakonik o krivičnom postupku koji takvu istragu predviđa. Kod tužilačke istrage mora se pažljivo razmotriti koji se materijal daje na uvid tužiocu prilikom podnošenja zahteva za pokretanje krivične istrage. Sav onaj materijal koji se tužiocu ne stavi na uvid na samom početku može izazvati teškoće u budućnosti u vezi sa pitanjem izvođenja dokaza u krivičnom postupku.

Svrha sledećeg pregleda je da pruži neke praktične smernice u pogledu elemenata koje bi trebalo uzeti u obzir pre pokretanja istrage, ali i tokom istražnog postupka za neko teže krivično delo.

Pre otpočinjanja istrage postavljaju se pitanja:

- Da li ste se uverili da informacije opravdavaju otpočinjanje istrage?

- Da li su obaveštenja i prikupljeni podaci pojedinačni i izolovani ili ih drugi obaveštajni podaci potkrepljuju? Iako je prihvatljivo da neka istraga otpočne samo na osnovu postojanja pojedinačnog obaveštajnog podatka, ipak je mnogo bolje ako postoje informacije koji taj podatak mogu da potvrde.
- Da li su i gde ti obaveštajni podaci zabeleženi i da li će oni biti dostupni istražiteljima i tužiocu?
- Postoji li potreba da se ti obaveštajni podaci dalje razvijaju pre nego što se posegne za drugim resursima?
- Koja sredstva i koje vrste resursa su potrebni za vođenje istrage i da li su (uključujući i finansijske elemente) neposredno dostupni?
- Koji obaveštajni podaci/informacije se daju na uvid tužiocu kada se traži pokretanje istrage?
- Da li je bilo neke policijske aktivnosti pre nego što je tužilac otvorio istragu? Ako je to slučaj, koje će se informacije na samom početku dati na uvid?
- Iz perspektive prikupljanja dokaza, kada se predmet gradi mora se jasno znati od kog trenutka počinje istraga, a naročito koje su to informacije/obaveštajni podaci bili raspoloživi u to vreme. Sve češće advokati odbrane se bave onim što se naziva „vidljivi deo istrage“, tj. ispituju mogućnost pristupa materijalima i podacima koji su bili dostupni tužiocu u vreme kada je odlučio da pokrene istragu. Ovo je posebno slučaj u predmetima u kojima se kasnije ispostavi da su dokazi protiv nekog lica veoma čvrsti. Advokati odbrane se često koriste taktikom podriivanja inicijalnih radnji koje je policija preduzela. Ako u tome imaju uspeha, to im omogućava bacanje sumnje na čvrste dokaze.

Praktični koraci koje preduzimaju oni koji nameravaju da upute zahtev nekoj stranoj državi

Niz izvora (od kojih je najnoviji *UNODC*-ovo – Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala) – Tehničko uputstvo za primenu *UNCAC-a*⁷⁾ se bavi time koje korake bi trebalo da preduzme službeno lice koje namerava da uputi zamolnicu za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Suština je sledeća:

- Iz čisto praktičnih razloga, tužilac ili nadležni pravosudni organ koji traži pružanje pravne pomoći mora da shvati da je predmet kojim se on/ona bavi mnogo značajniji njemu/njoj nego zamoljenoj državi. Stoga je od ključnog značaja da država molilja uloži veliki napor i što više olakša zamoljenoj državi da pozitivno odgovori na zahtev;
- Nadležni organ koji zahteva pružanje uzajamne pravne pomoći bi trebalo da utvrdi materijalne i procesne uslove koji moraju biti ispunjeni

u zamoljenoj državi, da bi mu ova pružila traženu pravnu pomoć (budući da ovo obično zahteva puno truda, ponekad je možda celishodnije izvršiti odabir najprioritetnijih predmeta i angažovati spoljnu pravnu pomoć kako bi se to pitanje temeljno i tačno analiziralo. Ovo tim pre ukoliko bi se po ovom pitanju od zamoljene strane mogla zatražiti pomoć);

- Trebalo bi stupiti u direktan kontakt sa zamoljenom stranom kako bi se osiguralo da će zamolnica biti poslata odgovarajućem nadležnom organu;
- O konkretnom zahtevu bi trebalo unapred razgovarati sa zamoljenom državom, a to može zahtevati i podnošenje preliminarne nacrt zamolnice, kako bi zamoljena strana imala prilike da ukaže na greške ili da savet kako da se na najbolji način sačini i uputu zvaničan zahtev putem zamolnice;
- Pošto se zamolnica uputi, trebalo bi je na adekvatan način propratiti: da bi se potvrdilo njeno prispeće, da u njoj nema grešaka i da se na njom postupa na odgovarajući način.

Stvari o kojima bi nadležni pravosudni organi trebalo da vode računa pre nego što upute zvaničnu zamolnicu

Uz sve što je prethodno pomenuto, tačnije uz praktične mere usmerene na to da se postupanje po zamolnici odvija bez problema, trebalo bi naglasiti i to da tužilac ili drugi nadležni pravosudni organ koji bi trebalo da uputi zvaničan zahtev **pre** upućivanja zamolnice mora da se uveri u sledeće:

- Da li je krivično delo počinjeno ili postoji osnovana sumnja da je krivično delo počinjeno i koja krivična dela su predmet istrage;
- Kakva se pomoć traži i zašto je ta pomoć od značaja za istragu;
- Ime bilo kojeg stranog nadležnog organa koji jeste, biće ili može biti u stanju da pruži pomoć (kada se radi o državama članicama Evropske unije, a najbolje bi bilo da lice koje upućuje zamolnicu naznači mesno nadležan sud na čijoj se teritoriji traženi dokazi nalaze, kao i ime lica od koga se očekuje pružanje uzajamne pravne pomoći);
- Da li je predložena istražna radnja dopuštena nacionalnim zakonodavstvom i u državi molilji i u zamoljenoj državi;
- Da li je predložena istražna radnja dopuštena shodno relevantnoj konvenciji, međunarodnom sporazumu ili drugom međunarodnom instrumentu na koji se poziva u zamolnici;
- Da li je pruženo dovoljno činjenica i podataka o predmetu koje bi predstavljale osnov da se zatraži pružanje uzajamne pravne pomoći;
- Da tražena uzajamna pravna pomoć neće biti shvaćena kao tzv. „fishing expedition“ tj. pokušaj dolaska do ma kakvih neodređenih informacija;

- Posebno, ako je potrebno preduzeti neke mere prinude (kao što je nalog za pretres) u zamoljenoj državi, vrlo je verovatno da će nadležni pravosudni organi morati da se uvere u to da istraga ne predstavlja samo puko nagađanje, odnosno da se osnovano veruje da postoje dokazi i da se oni mogu pribaviti. Stoga, onaj ko upućuje zvaničan zahtev bi trebalo da pruži razloge koji potvrđuju elemente iznete u zamolnici i dokaže da postoji činjenična i pravna veza između navedenih podataka i pravne pomoći koja je predmet zahteva;
- Kakvu će vrednost tražena pomoć imati za istragu ili sudski postupak. Pružanje uzajamne pravne pomoći je proces koji traži vreme, i to ne samo vreme koje bi trebalo da uloži pravosudni organ države molilje već i nadležni organ koji postupuje po zamolnici, što za nadležan organ zamoljene države može predstavljati značajan izazov i u pogledu ljudstva i u finansijskom smislu. Onaj koji upućuje zamolnicu bi trebalo da razmotri i to da li je tražena pomoć srazmerna suštini krivičnog predmeta, a zvaničan zahtev bi trebalo da objasni kakav će uticaj tražena pomoć imati na sam predmet;
- Može li se tražena pomoć na neki drugi način dobiti. Pravosudni organi ne bi trebalo da pribegavaju upućivanju zamolnice ako se predmetna pravna pomoć može zatražiti nekim drugim, manje formalnim načinom;
- Da li se tražena pomoć može, realno gledano, pružiti. Neke istražne radnje koje se ne mogu lako sprovesti u određenim zemljama mogu se relativno brzo i lako izvesti u drugim državama. Na primer, u Francuskoj i Belgiji postoje centralni bankarski registri, dok tako nešto u Velikoj Britaniji ne postoji;
- Može li se tražena pomoć pružiti u vremenu koje je na raspolaganju;
- Da li će tražena pomoć dovesti do pribavljanja dokaza koji su prihvatljivi na sudu;
- Koje su posledice upućivanja zamolnice. Da li bi upućivanje zahteva predstavljalo neprihvatljiv/neopravdani bezbednosni rizik. Da li bi se upućivanjem zahteva za pružanje pomoći rizikovalo otkrivanje neke osetljive istrage. U nekim pravnim sistemima ne može da se sprovede istraga a da se prethodno o tome ne obaveste oni na koje se istraga odnosi/oni koji su predmet istražnog postupka, dok pravo i praksa nekih drugih država to omogućavaju. Svaki pravni sistem ima drugačije kriterijume u pogledu očuvanja tajnosti i poverljivosti.

Uobičajeni problemi i oni koji se mogu lako izbeći:
stvari koje bi trebalo imati na umu

- Jedna od stvari koje predstavnici nadležnih pravosudnih organa najčešće navode kao izvor problema jeste kašnjenje u postupanju po zamolnici ili odbacivanje zamolnica uz nedosledna obrazloženja;

- Postoji određeni skup razloga koji se stalno ponavljaju, a dovode do odugovlačenja u postupanju po zamolnicama ili do odbijanja da se postupi po upućenom zahtevu. U te razloge spadaju: slanje zamolnica koje su nedovoljno precizne, zahtevi u kojima ne postoji veza između sažetog prikaza činjenica i pomoći koja se zamolnicom traži, loš prevod na jezik zamoljene države;
- Ponekad su dokazi koji se traže nedostupni ili se kasni sa njihovim dostavljanjem zato što su, na primer, u posedu nekog trećeg lica, poput banke, ili su „stari“, te su shodno tome ili arhivirani ili uništeni;
- Često se dešava da u zamolnici nisu navedene kontakt informacije onih koji sprovode istragu u državi molilji;
- Država molilja bi uvek trebalo da razmotri mogući efekat koji bi postupanje po zahtevu moglo da ima u zamoljenoj državi u slučajevima kada se istovremeno odvija istraga i u zamoljenoj državi;
- Mnoge teškoće na koje se nailazi naprosto predstavljaju uobičajene greške koje se događaju usled nedostatka iskustva ili loše prakse. Specijalizacija i razvijanje mreže kontakata sa onima koji se ovim pitanjem bave u praksi umanjuje verovatnoću da do grešaka i propusta dođe.

Razlozi za odbijanje

Odobranje i pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima od strane neke države predstavlja potvrdu njenog suvereniteta. Stoga postoji i opšte diskreciono pravo da se odbije pružanje uzajamne pravne pomoći, iako naravno, u slučajevima kada se traži pružanje uzajamne pravne pomoći na osnovu nekog međunarodnog ugovora, bilo da je on bilateralan ili multilateralan, to diskreciono pravo podleže obavezama koje su tim sporazumima preuzete.

Međutim, osnovnu poteškoću ne predstavlja samo odbijanje da se postupi po zahtevu, već odugovlačenje postupka i često komplikovan proces upućivanja zamolnice i postupanja po njoj. Zato je razvijanje „mreža“ i održavanje konsultativnog procesa između države molilje i zamoljene države od velikog značaja. Zapravo, imperativ na međunarodnom planu jeste da se države ohrabre da rešavaju probleme koje mogu da imaju u postupanju po zamolnicama, tako što će usvojiti mere koje će sprečiti direktno odbijanje.

U te mere bi mogli da spadaju i uslovi koje bi trebalo ispuniti da bi se po nekoj zamolnici postupilo ili odložilo postupanje (u slučajevima kada bi, na primer, zahtevane istražne radnje verovatno išle na štetu domaće krivične istrage koja je u toku u zamoljenoj državi). Štaviše, u okolnostima kada država ima nameru da odbije zamolnicu, trebalo bi da obavesti državu molilju i da navede razloge za svoj stav, a kada je to moguće i da se konsultuje sa državom moliljom pre nego što donese konačnu odluku (u nadi da će prepreka u pružanju pomoći biti otklonjena kroz razgovor). Zapravo, ovaj konsultativni pristup je posebno predviđen odredbama novijih međunarodnih instrumenata koje se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Različiti međunarodni instrumenti sadrže neke zajedničke i neke različite razloge za odbijanje da se postupi po zahtevu za pružanje uzajamne pravne pomoći. Isto tako, postoje razlike od države do države u pogledu razloga zbog kojih se odbija pružanje uzajamne pravne pomoći, koji su predviđeni u domaćem zakonodavstvu, kao što i različite države imaju različit pristup u pogledu istih razloga.

Očigledno je, dakle, da je osnovno načelo pružanja uzajamne pravne pomoći da se omogućí državi da odbije neki zahtev ukoliko bi postupanje u smislu zamolnice bilo u suprotnosti sa domaćim pravom. U skladu s tim, međunarodni instrumenti koji se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći često sadrže i tačno određene odredbe u tom smislu. Povrh toga, uvek je važno utvrditi koji su to razlozi za odbijanje koji su sadržani u domaćem zakonu (domaćim zakonima) koji uređuje pitanje pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima države kojoj bi trebalo uputiti zamolnicu.

Pristupanjem međunarodnim instrumentima kojima se omogućava pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima (bilo da je reč o bilateralnim ili multilateralnim ugovorima), države preuzimaju obavezu pružanja pomoći u skladu sa uslovima predviđenim datim instrumentima. Većina takvih instrumenata, ako ne i svi, tačno određuju osnove za odbijanje zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći. Nadležni organ države od koje se traži pružanje pravne pomoći (obično se, mada ne uvek, radi o sudu ili istražnom sudiji) je taj koji odlučuje o tome da li će ili ne pozitivno odgovoriti na pojedinačni zahtev za pružanje pravne pomoći. Ako se zahtev odbije, obično ostaje vrlo malo ili nimalo prostora za pregovore.

U praksi se zahtevi za pružanje uzajamne pravne pomoći retko odbijaju, a i tada je to najčešće iz razloga što se po tom zahtevu uopšte ne može postupiti, npr. zbog odsustva podataka koji bi omogućili lociranje dokaza ili svedoka. Katkada se događa da zahtev bude odbijen iz pravnih razloga: zato što određeno delo u zamoljenoj državi ne predstavlja krivično delo, ili zato što zahtevana pomoć ne bi bila zakonita, ili zato što je lice na koje se zahtev odnosi već oslobođeno ili osuđeno za isto krivično delo.

Budući da se većina zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći upućuje u skladu sa nekim međunarodnim ugovorom, trebalo bi imati na umu diskreciono pravo, koje međunarodni ugovori kojima se uređuje oblast pružanja uzajamne pravne pomoći, kao i međunarodni ugovori koji sadrže izvesne odredbe koje se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći, daju državama potpisnicama, odnosno pravo da mogu da odbiju zahtev za pružanje takve pomoći. Dobar primer u tom smislu predstavlja Konvencija Saveta Evrope iz 1959. godine. (Konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, u daljem tekstu Konvencija Saveta Evrope iz 1959.) koja u članu 2 predviđa da pomoć **može** biti odbijena:

- a) ako se zahtev odnosi na krivična dela koja su, po oceni zamoljene strane, politička krivična dela ili dela povezana s političkim krivičnim delima ili fiskalna krivična dela (stav u pogledu poreskih prestupa mo-

difikovan je u Dodatnom protokolu uz Konvenciju Saveta Evrope iz 1959. godine – „Protokol o poreskim prestupima“); ovaj akt zapravo zabranjuje odbijanje zahteva na osnovu toga što se predmetno krivično delo u zamoljenoj državi smatra poreskim prestupom);

- b) ako zamoljena strana smatra da bi udovoljenje zahtevu moglo da povredi njen suverenitet, bezbednost, javni poredak ili interese od suštinskog značaja za zemlju.

Trebalo bi приметiti sledeće:

- Konvencija Evropske unije iz 2000. godine dopunjuje Konvenciju Saveta Evrope iz 1959. godine. Ugovorne strane su, stoga, u položaju koji je predviđen Konvencijom iz 1959. godine;
- Mnoge države su stavile određene rezerve na primenu Konvencije Saveta Evrope iz 1959. godine kojima odbijaju ili koje im daju diskreciono pravo da odbiju pružanje pravne pomoći u određenim situacijama. Pre nego što se zvaničan zahtev uputi, uvek se moraju proveriti rezerve koje je neka država stavila;
- Član 5 Konvencije Saveta Evrope iz 1959. godine državi potpisnici omogućava da, na primer, primeni pravilo dvostrukog inkriminisanja u pogledu odlučivanja o zahtevima koji se odnose na pretres i zaplenu (budući da je tada reč o zahtevu za primenom sredstava prinude u zamoljenoj državi);
- Neki međunarodni instrumenti i sporazumi koji se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima sadrže eksplisitne odredbe koje se odnose na diskrecione razloge za odbijanje koji se već duže vreme priznaju (naročito u precedentnom pravu) kao legitimni osnovi za odbijanje zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Državni/javni interes

Međunarodni instrumenti koji se bave pružanjem uzajamne pravne pomoći, bilo da su multilateralni ili bilateralni, obično sadrže izričite odredbe koje omogućavaju da se odbije pružanje pravne pomoći (u pogledu zahteva koji je upućen shodno određenom međunarodnom instrumentu) kada bi pružanje zatražene pomoći bilo štetno ili bi ozbiljno narušavalo interese zamoljene strane. Upotrebljeni izrazi se razlikuju, ali Konvencija Saveta Evrope iz 1959. godine predstavlja dobar primer i predviđa (u članu 2(b)) da se pružanje pomoći može odbiti ako:

„...zamoljena strana smatra da bi udovoljenje zahtevu moglo da povredi njen suverenitet, bezbednost, javni poredak ili interese od suštinskog značaja za zemlju..“

UN Model sporazuma⁸ o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (u članu 4.1(a)) usvaja sličan pristup i omogućava da se zahtev odbije kada bi postupanje po upućenom zahtevu:

8 http://www.unodc.org/pdf/model_treaty_mutual_assistance_criminal_matters.pdf

„...bilo na štetu suvereniteta, bezbednosti, javnog reda i drugih ključnih javnih interesa“ zamoljene države.

Takva odredba se može naći i u instrumentima koji su namenjeni borbi protiv kriminala kao i u određenim međunarodnim ugovorima koji uređuju pružanje uzajamne pravne pomoći. Tako, UNCAC (u članu 46(21)(b)), na primer, sadrži identičan rečenični sklop sadržan u UN Modelu sporazuma.

U praksi, ovaj osnov za odbijanje nije preterano čest, izuzev kada je reč o nacionalnoj bezbednosti. Lica koja rade u ovoj oblasti obično prethodno uoče predmete koji mogu biti odbijeni po ovom osnovu. Kada se takav predmet pojavi, zemlja molilja i zamoljena država bi trebalo da pristupe uzajamnom dogovaranju, kako bi tu stvar rešile i postigle ravnotežu između međunarodne saradnje i zaštite nacionalnih interesa jedne od država. Kao i uvek kada je reč o uzajamnoj pravnoj pomoći, ključ leži u dijalogu.

Nepostojanje reciprociteta

Načelo reciprociteta predstavlja jedan od pravnih osnova koji omogućavaju da se zatraži pružanje uzajamne pravne pomoći, ali isto tako odsustvo reciprociteta može predstavljati potencijalni razlog da se zahtev odbije. Neke države će pružiti zatraženu pomoć čak i u onim slučajevima u kojima država molilja ne bi bila u stanju da postupi po istom zahtevu kada bi njoj bio upućen, ali neke druge države to neće učiniti. Međunarodni instrumenti prepoznaju ova odstupanja u praksi i uopšteno, predviđaju da odsustvo reciprociteta predstavlja diskrecioni razlog za odbijanje zahteva koji je upućen pozivanjem na konkretan međunarodni instrument. Shodno tome, Konvencija Saveta Evrope iz 1959. godine ostavlja mogućnost zamoljenoj državi da primeni načelo reciprociteta i da udovoljavanje zahtevu uslovi ispunjavanjem ovog načela (član 5).

Nepostojanje dvostrukog inkriminisanja

Pravilo dvostrukog inkriminisanja je načelo preneto u okvir pružanja uzajamne pravne pomoći iz oblasti propisa kojima se uređuje pitanje ekstradicije. Odsustvo dvostrukog inkriminisanja ne predstavlja apsolutnu prepreku za pružanje uzajamne pravne pomoći. Primenjivost ovog načela u oblasti pružanja uzajamne pravne pomoći varira u velikoj meri od države do države. Mnogi međunarodni instrumenti (i dobrovoljni međudržavni sporazumi, kao što je Program iz Hararea) izričito predviđaju da to može biti diskrecioni razlog za odbijanje zahteva. **Zato je veoma važno utvrditi kakav je stav zamoljene države kroz diskusije ili konsultacije pre nego što se uputi zamolnica.** Neke zemlje ne insistiraju da kriterijum dvostrukog inkriminisanja mora biti zadovoljen, dok je za neke države to osnovni preduslov za pružanje uzajamne pravne pomoći. Da stvar bude još složenija, postoji i treća kategorija država (u koju spada Ujedinjeno Kraljevstvo) koje zahtevaju da načelo dvostrukog inkriminisanja bude zadovoljen da bi se preduzele prinudne mere, kao što su pretres i privremeno oduzimanje predmeta i stvari. Da bi sliku o ovom problemu učinili još nejasni-

jom, trebalo bi dodati da neke od država koje insistiraju na načelu dvostrukog inkriminisanja kao uslovu, bez obzira na to, odsustvo ovog načela posmatraju kao diskrecioni razlog za odbijanje, dok druge države zadovoljavanje načela dvostrukog inkriminisanja smatraju obaveznim.

Budući da postoji tako širok spektar pristupa koje različite države imaju, oni koji se bave pripremom zamolnice trebalo bi da od zamoljene države saznaju njen stav po ovom pitanju. Ako ona zahteva da uslov dvostrukog inkriminisanja bude ispunjen, trebalo bi imati na umu da je merilo ispunjenosti ovog uslova da li **ponašanje** zbog kojeg su istraga ili sudski postupak pokrenuti predstavlja krivično delo u obe zemlje, a ne da li neko ponašanje ima istu krivičnu „etiketu“ [naziv] ili je ono kriminalizovano kao isto/identično krivično delo u obe zemlje. Ovo je naročito važno u pogledu onih krivičnih dela koja, uopšteno govoreći, nisu tako česta; ako zamoljena država ne prepoznaje isto krivično delo, tada država molilja mora biti temeljna i valjano utvrditi da li se predmetna radnja/propuštanje može podvesti pod neko krivično delo u zamoljenoj državi, čak i ako se naziv tog krivičnog dela drastično razlikuje u dvema zemljama. Na primer, krivično delo zloupotrebe službenog položaja u državi u kojoj vlada kontinentalno pravo, može predstavljati krivično delo neprimerenog ponašanja na javnoj funkciji u okviru precedentnog prava.

Poreska (fiskalna) krivična dela i bankarska tajna

Naravno, pružanje uzajamne pravne pomoći u predmetima koji se odnose na finansijski kriminal i srodna krivična dela (uključujući tu i korupciju) obično podrazumevaju i pribavljanje dokumenata od banaka i finansijskih institucija. Neke države mogu da odbiju pružanje zatražene pomoći zato što materijal koji se potražuje potpada pod zakone ili propise koji uređuju tajnost bankarskih podataka.⁹ U mnogim zemljama međunarodni ugovori i zakoni dopuštaju da se odbije zahtev za pružanjem uzajamne pravne pomoći zato što krivično delo navedeno u zamolnici predstavlja poresko krivično delo ili se odnosi na poreska pitanja. U praksi, međutim, ovaj osnov se retko koristi za odbijanje zamolnica.

Ako je nadležni pravosudni organ suočen sa odbijanjem pružanja tražene uzajamne pravne pomoći zbog toga što se radi o poreskim krivičnim delima ili zbog tajnosti bankarskih podataka, on mora pažljivo da prouči odredbe relevantnog međunarodnog ugovora, ako se zahtev upućuje na osnovu takvog instrumenta. Neki međunarodni ugovori (na primer, članovi 46(8) i 46(22) UN-CAC-a) zabranjuju da se zahtev za pružanjem uzajamne pravne pomoći odbije iz tih razloga. Nadležni pravosudni organ mora takođe razmotriti relevantne zakone zamoljene strane kako bi utvrdio opravdanost pozivanja zamoljene države na tajnost bankarskih podataka. Često se dešava da zbog nesporazuma ili pogrešne primene prava, to zaista nije opravdano.

Nadležni pravosudni organ bi pre upućivanja zvaničnog zahteva trebalo da pokuša da neformalnim putem pribavi što je moguće više podataka o određe-

9 Švajcarska je jedna od zemalja koje često odbijaju pružanje pravne pomoći, pozivajući se na tajnost bankovnih podataka.

nom bankovnom računu, što predstavlja vid praktične i preventivne mere kojom nadležni organ nastoji da predupredi odbijanje zamolnice zbog tajnosti podataka. U nekim istragama ovo predstavlja težak zadatak, ali zadatak vredan truda.

Smrtna kazna/ljudska prava

Mnoge zemlje odbijaju da pruže uzajamnu pravu pomoć u krivičnim stvarima kada postoji mogućnost da će država molilja izreći smrtnu kaznu u konkretnom slučaju. Sama činjenica da neka država propisuje smrtnu kaznu nije odlučujući faktor: osnovno pitanje je da li će u konkretnom slučaju biti izrečena smrtna kana. Kada se suoči sa tim problemom, nadležni organ koji traži pružanje uzajamne pravne pomoći trebalo bi da utvrdi da li se smrtna kazna zaista može izreći u datom slučaju, a zatim da razmotri da li je moguće pružiti garancije da u slučaju osuđujuće presude takva kazna neće biti izrečena.

Što se tiče širih pitanja ljudskih prava, svi nadležni organi koji su uključeni u upućivanje i postupanje po zamolnici kojom se traži pružanje uzajamne pravne pomoći, jesu javni organi i samim time su obavezni da poštuju odredbe relevantnih međunarodnih i regionalnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. Stoga, prilikom upućivanja zahteva i pružanja uzajamne pravne pomoći, oni moraju postupati u skladu s tim instrumentima (na primer, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima). Čak i onda kada međunarodni ugovor koji uređuje pružanje uzajamne pravne pomoći ne sadrži kao osnov za odbijanje zahteva pozivanje na ljudska prava, takav zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći bi trebalo odbiti ukoliko bi njegovo izvršenje dovelo do kršenja prava.

Svaki nadležni organ mora imati na umu praksu Evropskog suda za ljudska prava: npr. u slučaju *Schenck v. Switzerland* (1988/ 13 ENRR 242) Sud je presudio da je na domaćim sudovima da ispitaju da li bi neke dokaze trebalo odbaciti zbog mera čija primena dovodi do kršenja ljudskih prava, kao i koje su mere korišćene prilikom prikupljanja dokaza i njihovog izvođenja na sudu (u datom slučaju došlo je do materijalne povrede pravila postupka koja je proistekla iz povrede prava na pravično suđenje koje je garantovano članom 6 stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima).

Povrh toga, ne bi trebalo prenebregnuti obaveze koje proističu iz drugih instrumenata, kao što su Konvencija o položaju izbeglica i Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka

Da bi obezbedilo poštovanje pomenutih zaštitnih mera u Republici Srbiji, Ministarstvo pravde, i državne uprave, shodno Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima mora biti obavешteno o zamolnicama koje se upućuju stranim tužilaštvima i sudovima (shodno članu 6 stav 4 Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima).

Ekstrateritorijalnost

U nekim državama postoje posebna ograničenja za postupanje po zahtevima za pružanje uzajamne pravne pomoći kada je konkretno krivično delo, za koje se traži pomoć, počinjeno van teritorije države molilje. Naravno, ovo je posebno pitanje u predmetima u vezi sa korupcijom i organizovanim kriminalom.

lom, jer domaće zakonodavstvo mnogih zemalja predviđa ekstrateritorijalnu sudsku nadležnost, što im omogućava da krivično gone izvršioci onih krivičnih dela koja su počinjena na teritoriji druge države. Prema nekim međunarodnim ugovorima i nacionalnim pravnim sistemima, postoji izričita odredba da se tražena uzajamna pravna pomoć može pružiti samo ako zakoni zamoljene države omogućavaju sankcionisanje krivičnog dela koje je počinjeno van njene teritorije. Potencijalne teškoće koje ekstrateritorijalnost u tom smislu može izazvati nekim državama ne mogu se izbeći, ali se mora reći da, ako se načela kao i važeći međunarodni ugovor ili zakoni razumno primenjuju, ne bi trebalo da dođe do nepotrebnog ograničavanja međunarodne saradnje.

Ne Bis in Idem

(nikome se ne može suditi dva puta za isto krivično delo)

Većina država će odbiti zahtev kojim se traži pružanje pravne pomoći ako bi u datom slučaju došlo do povrede principa *ne bis in idem*. Međutim, trebalo bi naglasiti da to načelo varira od jednog instrumenta ili međunarodnog ugovora do drugog. Neki međunarodni ugovori vode računa o tome da li je neko lice bilo osuđeno/kažnjeno za određeno krivično delo u državi molilji i/ili zamoljenoj državi, dok neke druge države vode računa o tome da li je neko lice bilo osuđivano/kažnjavano i u nekoj trećoj državi. Različiti međunarodni ugovori koriste različite formulacije: neki se bave pitanjem da li je dotično lice bilo kažnjeno dok druge zanima da li je protiv nekog lica vođen sudskih postupak, da li je ono oslobođeno ili mu je izrečena osuđujuća presuda. Dakle, pošto pitanje poštovanja principa *ne bis in idem* može predstavljati problem u pogledu upućivanja zahteva za pružanje pravne pomoći, službena lica koja rade na tim poslovima bi trebalo da ispitaju jezičku formulaciju relevantnog međunarodnog ugovora i relevantnih domaćih zakona.

U praktičnom smislu, problem *ne bis in idem* može biti rešen tako što će se ispitati da li postoje činjenice koje idu u prilog stavu da se radi o različitim krivičnim delima u okolnostima u kojima je konkretno inkriminisano ponašanje potpuno različito od onog koje je bilo predmet ranije oslobađajuće presude/osuđujuće presude/kazne.

Imajući na umu prethodno rečeno, čitaoca bi trebalo uputiti na primedbe u vezi sa načelom dvostruke inkriminacije koji je gore naveden: sama radnja krivičnog dela, a ne „naziv krivičnog dela“, predstavlja važan faktor koji je zajednički i načelu dvostrukog inkriminisanja i načelu *ne bis in idem*. Što se ovog drugog tiče, praktična posledica se sastoji u tome da ako je, na primer, lice osuđeno za pranje novca dobijenog podmićivanjem, načelo *ne bis in idem* svakako ne bi trebalo da spreči da se protiv dotične osobe vodi krivični postupak zbog korupcije, budući da ovo krivično delo i pranje novca predstavljaju dva odvojena i različita oblika kriminalnog ponašanja.

Politički delikti, krivična dela političke prirode i progon

Teško da će u većini predmeta koji se tiču finansijskog ili organizovanog kriminala, doći do odbijanja zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći uz

obrazloženje da dato krivično delo predstavlja politički delikt ili da je političke prirode, iako to može predstavljati veliki izazov u istrazi u vezi sa korupcijom. Definicija političkog delikta nije uvek jasna. Država može tvrditi da se ovaj osnov primenjuje na krivično gonjenje bivšeg državnog funkcionera koji pripada političkoj partiji koja nije više na vlasti.

Da bi se ovo rešilo, neki instrumenti kao što su UNCAC (u članu 44(4)) navode da krivično delo korupcije ne može biti politički delikt. Ako relevantni instrument ne sadrži takvu odredbu, onda bi naglasak trebalo staviti na činjenice i dokaze. Drugim rečima, tvrdnja da neko krivično delo ima politički karakter mora biti zasnovana na dovoljno uverljivim dokazima. Kao što je to slučaj i kod ostalih razloga koji služe kao osnov da se odbije pružanje uzajamne pravne pomoći, država molilja i zamoljena država trebalo bi da se međusobno konsultuju po ovom pitanju.

Država takođe može odbiti pružanje uzajamne pravne pomoći, navodeći kao razlog da je zahtev za pružanje pravne pomoći upućen kako bi se krivično gonilo ili kaznilo neko lice zbog njegovog/njenog pola, rase, verske pripadnosti, nacionalnosti, etničkog porekla ili političkih stavova. Kao i kad je reč o tvrdnji da se radi o političkom deliktu, ne bi trebalo uskratiti pružanje pravne pomoći zatražene zamolnicom samo na osnovu uopštenih optužbi da se radi o progonu. Takva tvrdnja mora biti valjano obrazložena uverljivim činjenicama ili dokazima.

Relevantnost istražnih radnji koje bi trebalo obaviti

Ne bi trebalo zaboraviti da zahtev može biti odbijen (ili da se može tražiti slanje dopisa kojim se dopunjuje zamolnica) ako se zamoljenoj državi učini da istražne radnje koje se imaju obaviti nisu relevantne. Stoga je važno jasno izložiti značaj čitave istrage u sažetom prikazu činjenica.

Prilikom odlučivanja o tome da li je neki zahtev bitan, sud bi u zamoljenoj državi trebalo da zauzme stav šireg tumačenja i da ima na umu da je zadatak suda pred kojim se vodi postupak u državi molilji da odlučuje o prihvatljivosti dokaza¹⁰.

Ostala pitanja kao izvor poteškoća

Pronalaženje osumnjičenog lica u inostranstvu

Kada se uputi zamolnica, podrazumeva se da je pronalaženje osumnjičenog od najvećeg značaja. **Međutim, nadležni organ ne može koristiti zamolnicu da bi pronašao osumnjičeno lice, budući da to nije zahtev kojim se traži**

10 Vidi u vezi sa zahtevom kojim se traži pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima koju je Kanadi uputila Ruska Federacija (((*Re Russian Federation and Pokidyshev* (1999), 178 D.L.R. (4th) 91 (Ont. C.A.), *Mutual Legal Assistance in Criminal Matters Act(Re)*, [1999]) <http://www.ontariocourts.ca/decisions/1999/September/mutual.htm>

prikupljanje dokaza; npr. član 1(2) Konvencije Saveta Evrope iz 1959. predviđa da se Konvencija ne odnosi na lišavanje slobode pa samim time ni na zamolnice kojima se traži pomoć u pronalaženju osumnjičenog u tu svrhu.

Zahtev u ime odbrane

U krivičnom predmetu, odbrana nije u mogućnosti da sama uputi zamolnicu. Istovremeno, odbrana može imati potrebu da se u drugoj državi obave određene istražne radnje kako bi se obezbedilo pravično suđenje ili kako bi se omogućilo da se odbrana okrivljenog iznese u potpunosti. U nekim pravnim sistemima sudija je u mogućnosti da uputi takvu (u korist odbrane) zamolnicu navodeći koje istražne radnje bi trebalo obaviti. U zemljama u kojima vlada precedentno pravo, okrivljeni, nakon što je krivični postupak protiv njega/nje pokrenut, može uputiti zahtev sudiji kojim traži prikupljanje dokaza u ime odbrane putem zamolnice; povrh toga, u tim državama, tužilac je često u poziciji da uputi zamolnicu kao deo svoje obaveze da obezbedi pravičnost postupka za optuženog.

Uopšteno govoreći, onda kada sudija nije u stanju da uputi zamolnicu ili kada se radi o istrazi koja dugo traje (na primer, o nekoj velikoj međunarodnoj prevari), tužiocu je mnogo lakše da to učini (pod uslovom da je takva vrsta postupka u skladu sa položajem i dužnostima tužioca u konkretnoj državi), budući da tužilaštvo ima na raspolaganju značajne ljudske i finansijske resurse nešto čime odbrana ne raspolaže. Tužilaštvo bi toga trebalo da bude svesno, te da, kada je to primereno, kontaktira branioce okrivljenog i ustanovi da li odbrana smatra potrebnim da se neke istražne radnje u inostranstvu izvrše u njihovo ime.

Postoje očigledne prednosti ovakvog postupanja sudije ili tužioca: pomažanjem odbrani tužilac stiče povoljniji položaj i lakše može da ospori zahteve odbrane za prekidom ili odlaganjem pretresa da bi odbrana obavila svoje provere. Takođe, ovim se obezbeđuje da predmet protiv okrivljenog lica ne bude odbačen samo na osnovu toga da dokazi koji bi njemu/njoj mogli da idu u korist više nisu dostupni. Tužioci bi sve ove mogućnosti trebalo da uzmu u obzir.

Razlika između dokaza i sporadično vršenih istražnih radnji

Stvar je dobre prakse da se u zamolnici taksativno navede koji oblik pravne pomoći je predmet zahteva. Međutim, ovo može dovesti do toga da se zamolnicom traži pomoć u pronalaženju osumnjičenog, a da se zapravo radi o tome da bi osumnjičeni trebalo da bude pronađen da bi se od njega/nje uzeli dokazi primenom prikrivenih metoda npr. dokazi kao što je DNK materijal dobijen iz otiska prsta ili traga usana sa čaše ili video snimak/snimak kamere za sigurnosni nadzor. Pronalaženje osumnjičenog jeste neophodno ali se to podrazumeva u okviru pomoći koja se traži. Da bi se izbegla zabuna u takvim okolnostima, nije nužno navesti da bi osumnjičenog trebalo pronaći budući da se to podrazumeva. Ako nadležni organ koji postupi po zamolnici ne može da pronađe osumnjičenog, ne mogu se ni prikupiti dokazi koji se moraju pribaviti od tog lica.

Zahtev kojim se traži prikupljanje obaveštajnih podataka, itd.

Na početku je već bilo naglašeno da zahtev za prikupljanje obaveštajnih podataka, ili zahtev koji se odnosi na posete radi povezivanja sa porodicom kao i sve ostalo što se ne bi moglo u pravom smislu reči opisati kao prikupljanje dokaza, ne bi trebalo tražiti zamolnicom, osim ukoliko takve vrste istražnih radnji predstavljaju sastavni deo pomoći u pribavljanju dokaza čije prikupljanje može biti predmet valjanog zahteva. Ovu pomoć bi trebalo tražiti neformalnim putem, tačnije tužilac od tužioca/policija od policije.

Učešće nadležnih organa države molilje

Učešće nadležnih organa države molilje u izvršavanju nekog zahteva je osetljivo pitanje. Nadležni organi države molilje najbolje poznaju dokaze i pitanja od značaja za istragu koju vode, ali službena lica države molilje ne mogu delovati (bez odobrenja) u stranoj zemlji. **Stoga, kada god je to moguće, zamoljene države bi stranim istražiteljima trebalo da dozvole:**

- Da budu prisutni prilikom saslušanja svedoka i da im dopuste da postavljaju pitanja, da ukažu na to koja pitanja bi trebalo postaviti (ona se mogu pripremiti unapred);
- Da budu prisutni tokom pretresa kako bi pomogli pri odlučivanju šta bi trebalo privremeno oduzeti;
- Da učestvuju u klasifikaciji privremeno oduzetih dokumenata i da ukažu na to koja im dokumenta mogu biti od koristi.

Na primer, često se ističe da Švajcarska ne dozvoljava stranim istražiteljima da budu prisutni. Međutim, švajcarsko zakonodavstvo zapravo to dozvoljava ali pod uslovom da se strani istražitelji obavežu da informacije do kojih dođu dok su u Švajcarskoj neće koristiti sve dok ih ne budu dobili putem formalnih kanala za pružanje uzajamne pravne pomoći.

Uzimajući u obzir sve ono što je prethodno rečeno, ako bi bilo korisno da službena lica koja sprovode istragu budu prisutni tokom ispitivanja, zamoljenu državu bi direktno u zvaničnom zahtevu trebalo zamoliti da dopusti službenim licima države molilje prisustvo tokom saslušanja. U zavisnosti od prirode istražnih radnji kao i od vrste predmeta, zamoljena država može dozvoliti istražiteljima iz države molilje da doputuju i da uzmu učešće u tom postupku – npr. ako se radi o zahtevu koji se uglavnom odnosi na dokumentaciju, kao što je evidencija pružaoca telekomunikacionih usluga, putovanje u zamoljenu državu ne bi bilo od koristi.

Posebno su sporne situacije kada službena lica države molilje sprovode tajne/prikrivene operacije u zamoljenoj državi. Pitanje je ko ima kontrolu nad procesom prikupljanja informacija i njihovim korišćenjem. Iskustvo nam pokazuje da bi takve operacije trebalo da primenjuju samo države koje imaju čvrsto izgrađeno uzajamno poverenje.

Izazovi koji se javljaju zbog prava lica da sama sebe ne inkriminišu

U velikom broju slučajeva zahtevima za uzajamnu pravnu pomoć traži se pribavljanje dokaza i iskaza od pojedinaca u zamoljenoj državi. Po prijemu zamolnice, nadležni organi zamoljene države često moraju da proveravaju kod države molilje da li je lice koje se želi ispitati osumnjičeni ili lice prema kome je uperena istraga, zato što domaći propisi (a ponekad čak i ustav) u mnogim državama štite svedoka od toga da svojim iskazom sebe inkriminiše. Stoga za svedoke i za optužene obično važe različita pravila.

Ponekad se događa da nadležni organ zamoljene države traži od države molilje da svedoku obezbedi imunitet od krivičnog gonjenja. Ovo može predstavljati problem u državama u kojima vlada kontinentalno pravo, gde se svedoku izuzetno retko može dati imunitet.

Zaštita svedoka

Srodno pitanje jeste postojanje programa za zaštitu svedoka. Svedoci koji se nalaze u ovim programima su pristali da sarađuju sa tužilaštvom u zamoljenoj državi. Budući da ovi svedoci borave na tajnim lokacijama, do njih nije lako doći i uzeti iskaz. Od ključnog značaja je da se relevantni nadležni organi blagovremeno međusobno povežu i komuniciraju. U izuzetnim slučajevima zaštićeni svedok mora da putuje u državu molilju kako bi dao iskaz. U takvim okolnostima nadležni organi moraju stalno biti u komunikaciji i tesno sarađivati a trebalo bi razmotriti i druge mogućnosti kao što su pribavljanje dokaza putem tzv. video linka, ako to domaći zakoni dozvoljavaju¹¹.

Mnogi krivični predmeti propadnu ili se postupak nikada i ne pokrene zbog toga što je svedok zastrašen mogućom osvetom ili mu je zaprećeno. Na žalost, korišćenje straha i/ili pretnje prema pojedincu/pojedincima jeste jedna od taktika koju koriste kriminalci kako bi sprečili ili osujetili krivičnu istragu koja se protiv njih vodi. Potrebno je imati sveobuhvatan i delotvoran program zaštite svedoka da bi se predupredile ove okolnosti.

Takav program bi trebalo da pruži delotvornu zaštitu pojedincu i odgovarajuću podršku onima koji su pristali da pruže informacije/dokaze. Takođe bi trebalo razmotriti i pitanje zaštite rodbine i lica bliskih zaštićenom svedoku, zbog rizika po bezbednost ličnosti.

Od ključnog je značaja da odgovarajući organi vlasti koji se bave programom zaštite svedoka shvate da takva zaštita može da prevaziđe vreme trajanja sudskog postupka i da u izuzetnim slučajevima može da podrazumeva da se svedoku mora dati novi identitet, promena lokacije prebivališta, katkada i u neku drugu zemlju.

11 Vidi takođe Konvenciju Evropske unije u vezi sa svedočenjem putem tzv. video linka.

Zakonitost specijalnih istražnih sredstava¹²

Šta su „specijalna istražna sredstva“?

To su sredstva ili tehnike koje se koriste za prikupljanje dokaza i/ili informacija na takav način da lica koja su predmet istrage ne znaju za to. Upotreba ovih tehnika neizbežno podrazumeva kršenje prava na poštovanje privatnog života, što oni koji sprovode/odobravaju takve aktivnosti moraju da obrazlože i opravdaju. Sve češće se događa da jedna država zamoli drugu državu da koristi takve metode, kako bi se prikupili dokazi u istrazi koja se vodi u državi molilji.

Kontrolisana isporuka, nadzor lica (uključujući tu i mere elektronskog nadzora) i korišćenje prikrivenih islednika, su neki od primera specijalnih istražnih tehnika.

U tom smislu bi trebalo naglasiti sledeće:

Tehnički nadzor: o kojem se ponekad govori kao o intruzivnom elektronskom nadzoru, izuzetno je sredstvo za istražitelja, ali je, potencijalno, veoma intruzivno pa samim tim, da ne bi došlo do njegove zloupotrebe, zahteva stroge zaštitne mehanizme. U većini pravnih sistema presretanje telekomunikacija, korišćenje prislušnih uređaja i korišćenje sredstava za praćenje potpadaju pod definiciju „elektronskog nadzora“.

Fizički nadzor i praćenje lica: Ova tehnika je generalno govoreći manje invazivna u odnosu na prava lica koje je objekat istražnih radnji nego što je tehnički nadzor i obavlja se tako što se lice prema kome se mere primenjuju stavlja pod fizičku prislotru i prati ili se čak snima video uređajima. Ova tehnika može da se primeni i na praćenje bankovnih računa kao i sofisticiranih metoda praćenja aktivnosti na računaru.

Tajne operacije i „operacije hvatanja na delu“: Korišćenje prikrivenih islednika, što može a ne mora da predstavlja „operaciju hvatanja na delu“, je izuzetno korisno naročito u slučajevima organizovanog kriminala, kada korišćenje konvencionalnih metoda ne daje rezultate. Svedočenje „insajdera“, bez obzira da li se radi o prikrivenom isledniku ili o učesniku kriminalne grupe, obično ima veliki značaj tokom kasnijeg krivičnog gonjenja. Povrh toga, iako bivaju inicijalno pravno osporavani, često ipak dovode do zaključenja sporazum o prihvatanju krivice okrivljenog, što eliminiše potrebu za dugotrajnim i skupim suđenjima. *Pregled pravnog okvira za upotrebu ovakvih tehnika*

Sama priroda specijalnih istražnih tehnika je takva da će njihovo korišćenje biti verovatno osporavano pred sudom na osnovama navodnog kršenja osnovnih ljudskih prava (na primer, prava koja su garantovana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima), ili neustavnosti preduzetih mera i/ili da je shodno domaćem pravu preduzeta operacija bila nezakonita.

Prilikom planiranja bilo kakve upotrebe prikrivenih istražnih metoda ne sme se zaboraviti da se prava pojedinca moraju zaštititi i da jedino kršenje do

12 Detaljnije, Aneks 4.

kojeg sme da dođe jeste ono koje je opravdano i odobreno. Sasvim je izvesno da će sve odluke koje su doneli oni koji su planirali i odobrili određenu operaciju, biti pomno (pre)ispitane i pobijane.

Stoga se specijalne istražne tehnike, bez obzira da li se koriste u svrhu prikupljanja obaveštajnih podataka ili pribavljanja dokaza, mogu primeniti samo u slučaju:

- Da postoji izričit osnov u dostupnom domaćem pravu koji te mere predviđa;
- Da postoji odgovarajući pravni okvir za odobravanje i nadzor;
- Da je korišćenje tih tehnika neophodno;
- Da je korišćenje srazmerno.

Prilikom razmatranja korišćenja takvih tehnika koje podrazumevaju za-
diranje u privatnost, uvek bi trebalo postaviti sledeće pitanje: *„Da li je moguće do traženih obaveštajnih podataka/dokaza doći na neki drugi, manje invazivan način?“*

Države mogu koristiti ove specijalne istražne tehnike zajednički kada je to potrebno, te kada postoje odgovarajući bilateralni i multilateralni ugovori ili međudržavni sporazumi u kontekstu saradnje na međunarodnom nivou, uzimajući u obzir implikacije koje te tehnike imaju po ljudska prava.

Potencijalni problem predstavlja zakonitost istražnih tehnika koje se koriste za prikupljanje dokaza. Na primer, dokazi koji se pribave presretanjem telefonskih razgovora ili snimanjem i prisluškivanjem, u nekim državama nisu prihvatljivi na sudu. Shodno tome, te države neće postupiti po zahtevu kojim se traži prisluškivanje.

Slična pitanja se javljaju i u slučajevima kada jedna država od druge države traži da primeni metode prikrivenog isleđivanja. Iako su takve operacije već ustaljen način za pribavljanje dokaza, one u novije vreme obuhvataju i korišćenje novih tehnologija za nadzor i praćenje. Da li će se po tim zamolnicama postupiti zavisi od toga da li su te tehnologije zakonite u zamoljenoj državi.

Obično se mora dobiti odobrenje ili sudski nalog i u državi molilji i u zamoljenoj državi da bi zahtev za upotrebu prikrivenih metoda bio upućen. Oni koji sastavljaju i upućuju zvaničan zahtev to moraju stalno imati na umu i moraju pribaviti odobrenje iz svoje države, ili nalog koji je naveden u zamolnici, te moraju obezbediti dovoljno materijala koji je nadležnom organu zamoljene države potreban da bi uputio zahtev sudu u svojoj zemlji.

Specijalne istražne tehnike i pitanje ljudskih prava

Korišćenje prikrivenih, invazivnih tehnika nije novost. Od početka devedesetih godina prošlog veka sve više preovlađuje proaktivna krivična istraga, zasnovana na obaveštajnim podacima. Korišćenje tih tehnika je često jedini način da se istraže optužbe za korupciju, finansijski kriminal ili organizovani kriminal u većini predmeta, bez obzira da li se na primer radi o nekom državnom službe-

niku za koga se sumnja da je povezan sa organizovanim kriminalom ili o davanju mita u poslovnom svetu.

U pogledu sudske prakse u vezi sa pitanjem ljudskih prava, a pri tom imajući na umu krivičnu istragu za navodnu korupciju, trebalo bi naglasiti sledeće:

‘U skladu sa zakonom’

Mora postojati zakonski osnov koji omogućava upotrebu prikrivenih istražnih tehnika. Taj zakon mora biti dostupan licu (licima) koje je pogođeno navedenom merom. Zakon mora biti formulisan dovoljno jasno da pojedinac stekne uvid u okolnosti i uslove pod kojima javne vlasti imaju pravo da posegnu za prikrivenim metodama. Iz prakse Evropskog suda za ljudska prava proizilazi da je neophodno da postoji mehanizam nezavisnog nadzora/ kontrole nad primenom intruzivnih mera. Što je veća nezavisnost tela koja daju ovlašćenje za upotrebu specijalnih istražnih sredstava i preispituju tu upotrebu, to je veća verovatnoća da će Sud smatrati da je pravni okvir usklađen sa zahtevima iz člana 8. stav 2. Tako je, u predmetu *Klass v. Germany* Evropski sud za ljudska prava primetio da je „sudska kontrola postupka izdavanja odobrenja najbolji način da se garantuje nezavisnost, nepristrasnost i ispravnost postupka“. Korišćenje domaćih poverenika i nezavisnih komisija takođe može da zadovolji zahteve sadržane u članu 8.

Potrebne u demokratskom društvu

Mešanje u relativna/uslovljena prava pojedinca mora da zadovolji akutnu društvenu potrebu i da bude usmereno na postizanje nekog legitimnog cilja. Povrh toga, moraju postojati zaštitni mehanizmi kako bi se sprečila zloupotreba prilikom korišćenja invazivnih tehnika a takođe moraju biti dostupni pravni lekovi u slučaju zloupotrebe. Sem toga, svako ograničavanje prava pojedinca iz člana 8. mora biti primenjeno na nediskriminatoran način.

Srazmernost

Mešanje mora biti srazmerno cilju kome se teži. Tako, na primer, razlozi za korišćenje uređaja za prisluškivanje u spavaćoj sobi lica koje je predmet istrage moraju biti više opravdani nego da je uređaj postavljen u dnevnoj sobi.

Prilikom razmatranja toga da li je prikrivena istražna tehnika ili njeno korišćenje srazmerno legitimnom cilju kojem se teži, trebalo bi u obzir uzeti sledeće:

- da li su predloženi relevantni i dovoljni razlozi kao opravdanje za primenu navedene mere;
- da li je postojala mogućnost preduzimanja alternativne mere koja bi bila u manjoj meri intruzivna;

- da li je postojao izvestan stepen procesne pravičnosti u postupku odlučivanja;
- da li postoje odgovarajući mehanizmi zaštite od zloupotreba;
- da li ograničenje o kome je reč poništava samu suštinu navedenog prava

Čitalac se upućuje da pogleda i Konvenciju Evropske unije o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 2000. godine, koja sadrži izričite odredbe u vezi sa upućivanjem zahteva/postupanjem po zahtevu koji se odnosi na korišćenje čitavog niza prikrivenih istražnih tehnika.

Upućivanje zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima: Nadležni organi i Centralni organi

Većina država je odredila jedan nadležni organ na centralnom nivou koji je zadužen za primanje i postupanje po zamolnicama kojima se traži pružanje uzajamne pravne pomoći, ili koji ih dalje prosleđuje nadležnim domaćim organima na postupanje, što predstavlja alternativu diplomatskim kanalima. Pravosudni organi države molilje mogu da komuniciraju direktno sa najvišim nadležnim državnim organom.

Neki od centralnih organa vlasti mogu delovati kao nadležni organ ovlašćen da uputi zvaničan zahtev-zamolnicu (na primer, mnoge male države, uključujući tu i značajne finansijske centre, imaju organ koji obavlja obe funkcije). U nekim državama centralni organ vlasti predstavlja samo puko „poštansko sanduče“, dok u drugim zemljama ima mnogo aktivniju ulogu i može vršiti proveru kvaliteta zamolnica koje se upućuju.

Sada se sve više koriste neposredniji kanali, u smislu da službeno lice u državi molilji može direktno uputiti zamolnicu odgovarajućem službenom licu u drugoj državi. Direktno upućivanje zahteva, kako se još naziva, je naročito značajno u slučajevima kada je zahtev veoma hitan.

Pravosudni organ bi uvek trebalo da proveriti da li domaći zakon druge države sa kojom sarađuje dozvoljava mogućnost direktnog slanja zahteva. Ukoliko se zahtev šalje u skladu sa Konvencijom Saveta Evrope iz 1959. (vidi dole), treba imati u vidu da se članom 4 Drugog dodatnog protokola menja član 15 Konvencije, kako bi se u većini slučajeva omogućilo direktno dostavljanje zamolnica.

Sledeće zemlje Evropske unije/zone Šengenskog sporazuma u ovom trenutku ne primaju zamolnice koje su direktno upućene njihovim pravosudnim organima ili tužilaštvu:

- Republika Irska ne prima direktno upućene zamolnice koje se odnose na nalog za pretres ili nalog za zabranu raspolaganja imovinom odnosno nalog za konfiskaciju;
- Malta prima direktno upućene zahteve samo od određenih organa vlasti.
- Grčka.

Kada se zahtev upućuje direktno, postoji niz načina da se utvrdi odgovarajući pravosudni organ kojem bi zamolnicu trebalo uputiti:

- Pogledati Evropski pravosudni atlas na internet adresi: http://www.ejn-crimjust.europa.eu/atlas_advanced.aspx;
- Upitati kontakt osobu u Evropskoj pravosudnoj mreži (*EJN*) za pomoć;
- Tamo gde je to moguće, koristiti pomoć stranih sudija koji su imenovani da pruže podršku u tumačenju zakonodavstva svoje zemlje.

Kada se zahtev upućuje direktno, trebalo bi navesti relevantan međunarodni ugovor i jasno navesti u zamolnici da se dokazi koji su predmet zamolnice isto tako mogu vratiti direktnim putem.

Situacija u Srbiji

Javno tužilaštvo predstavlja nadležni organ u tom smislu i ono bi trebalo da igra aktivnu ulogu u svim opisanim vidovima pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima: u izvršenju krivične presude stranog suda, u dostavljanju dokumenata u vezi sa krivičnim delom u svrhu gonjenja i suđenja, kao i u ekstradiciji okrivljenih i osuđenih lica (čime se ovaj Priručnik ne bavi).

Ministarstvo pravde predstavlja centralni državni organ za pružanje pravne pomoći, budući da se zamolnice i druga pismena domaćeg pravosudnog organa dostavljaju inostranom organu preko ministarstva nadležnog za pravosuđe.

Pod uslovom uzajamnosti, zamolnica i druga pismena mogu se dostavljati neposredno inostranom pravosudnom organu ili se, u hitnim slučajevima, mogu dostavljati i putem Međunarodne organizacije kriminalističke policije (INTERPOL)

Da bi stvari bile jasne, trebalo bi naglasiti da je u Republici Srbiji ključni nadležni organ zadužen za pružanje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima sud (koji ima punu nadležnost), ali, kao što je već naglašeno, uloga javnog tužioca je u potpunosti u skladu sa predviđenom slobodom dispozicije strana u postupku, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku. Shodno tome, i Javni tužilac postupa kao nadležni organ u smislu zahteva za pružanje pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Imajući u vidu značaj koji se pridaje reciprocitetu u praksi neposrednog pružanja uzajamne pravne pomoći kao i značaj koji ovo načelo ima u Srbiji u pogledu direktnog upućivanja zahteva, potrebno je pre slanja ili po prijemu zamolnice od neke strane države, proveriti da li je na snazi neki bilateralni ili multilateralni sporazum potpisan sa tom državom i potom odlučiti o načinu na koji bi trebalo zatražiti/pružiti pravnu pomoć.

Ukoliko ne postoji multilateralni ili bilateralni sporazum, zamolnica mora biti upućena shodno postupku koji predviđa Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći tj. mora biti poslata Ministarstvu pravde kako bi ono moglo da je zavede i eventualno utvrdi nadležni pravosudni organ koji je zadužen za postupanje po

zahtevu. Povrh toga, ako se obavljaju pripreme za upućivanje zamolnice stranom pravosudnom organu, a da pri tome ne postoji međudržavni sporazum zaključen sa datom državom, zamolnicu bi u redovnim okolnostima trebalo uputiti preko Ministarstvo pravde.

Ukoliko je ratifikovan multilateralni ugovor ili uzajamni međunarodni sporazum sa konkretnom državom, kojim je predviđeno direktno upućivanje zamolnice inostranom pravosudnom organu, to je moguće učiniti uz obavezno dostavljanje kopije upućene zamolnice Ministarstvu nadležnom za pravosuđe. Direktno upućivanje neformalnog zahteva je praktično uvek moguće u fazi predkrivičnog postupka. To je faza kada se, pod uslovom uzajamnosti, bez zamolnice inostranom pravosudnom organu mogu dostavljati podaci o krivičnim delima i učinocima, ukoliko bi to bilo od koristi za vođenje krivičnog postupka u stranoj državi, ali pod uslovom da to ne ometa vođenje krivičnih postupaka u Republici Srbiji. Tužilaštvu ili sudu se prilikom pružanja ovakvog oblika uzajamne pomoći zamolnice mogu neposredno uputiti. Kada postupuje po takvom zahtevu, pod uslovom uzajamnosti, javni tužilac može pružiti sledeće:

- Podatke o krivičnom delu i učiniocu;
- Podatke o imovini nekog lica i o njegovom/njenom bankovnom računu shodno odredbama člana Zakonika o krivičnom postupku;
- Zahtev da se svedok sasluša u policiji i da se sačini službena beleška o obaveštenju primljenom od građana;
- Uzorke ili sačuvane tragove koji su pronađeni na mestu gde je počinjeno krivično delo koji su tretirani kao takozvani „nezavisno potvrđeni dokazi“, što znači da je nezavisna ekspertska institucija izvršila veštačenje, utvrdivši verodostojnost materijala i potvrdila da se na sudu mogu koristiti kao dokaz;
- Sve vrste dokumenata iz spisa u vezi sa određenim predmetom, osim onih koji su označeni kao poverljivi što onemogućava da se ti materijali predaju stranim nadležnim organima;
- Razni drugi zahtevi kao što su obaveštenja u vezi sa statusom predmeta, imenom istražnog sudije, relevantnim propisima, itd.

Međutim, ovaj postupak se dodatno komplikuje sa tačke gledišta opštih pravila pružanja međunarodne pravne pomoći pošto je potrebno voditi računa o pitanjima zaštite ljudskih prava. Imajući u vidu činjenicu da se ove informacije često odnose na podatke o ličnosti, potrebno je prilikom prikupljanja podataka o bankovnom računu nekog lica voditi računa da se ne ugroze prava i privatnost vlasnika bankovnog računa, budući da ovi podaci predstavljaju službenu tajnu. Prilikom upućivanja ovih informacija državi molilji, potrebno je naglasiti da su to poverljivi podaci, da se mogu koristiti samo u svrhu vođenja krivičnog postupka na koji se odnosi zamolnica i da bi strana država molilja trebalo da obavesti Republiku Srbiju o tome da li je pokrenut krivični postupak protiv lica na koje se dostavljene finansijske informacije odnose.

Prijem dokaznog materijala inostranog porekla i njegovo korišćenje u državi molilji

Budući da se procesni zakoni i zakoni koji uređuju prikupljanje dokaza prilično razlikuju od države do države, država molilja može da zahteva poseban postupak (kao što su izjave date pod zakletvom, pisane izjave koje overava javni beležnik ili audio/video snimci uzimanja iskaza od osumnjičenog lica), koji pravo zamoljene države ne poznaje.

To predstavlja poteškoću za državu molilju budući da je opšte važeće načelo da zamoljena država uvek daje prednost domaćim procesnim zakonima.

To načelo izaziva određene praktične probleme, posebno onda kada država molilja i zamoljena država pripadaju različitim pravnim tradicijama. Na primer, dokazi upućeni iz zamoljene države mogu biti u onom obliku koji je propisan njenim zakonima, ali takvi dokazi mogu biti neprihvatljivi shodno procesnom pravu države molilje.

Savremeni pristup ide u prilog stavu da bi trebalo dozvoliti veću fleksibilnost u pogledu procesnih pravila. Tako, primera radi, član 7(12) Bečke konvencije protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine, predviđa da bi po zahtevu trebalo postupiti u skladu sa domaćim pravom zamoljene države ugovornice. Međutim, ovaj član takođe predviđa da bi ako i sve dok to nije u suprotnosti sa domaćim zakonom zamoljene države i u slučajevima kada je to moguće, po zahtevu trebalo postupiti u skladu sa postupkom koji je naveden u zamolnici. Dakle, iako se ne ide toliko daleko da se traži od zamoljene strane da postupa u skladu s procesnim pravilima koje zahteva država molilja, ipak se zamoljena strana ohrabruje da to učini. Takva odredba može na adekvatan način biti citirana u zamolnici koja se poziva na neki međunarodni ugovor koji i sam sadrži takvu odredbu.

Takođe bi trebalo zapaziti da isto glase i odredba člana 18(17) *UNTOC*-a i odredba člana 46(17) *UNCAC*-a. Još jedan primer koji ilustruje način na koji se danas razmišlja sadržan je u UNODC Modelu ugovora o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, koji u članu 6 predviđa postupanje po zahtevu na način koji je odredila država molilja u meri dok je on saglasan pravu i praksi zamoljene države ugovornice. Korisno bi bilo da oni koji se bave ovim poslovima u praksi ukažu svojim inostranim kolegama na ovu činjenicu prilikom međudržavnih razgovora i konsultacija.

Uprkos svemu što je prethodno rečeno, postoje situacije kada bi određene dokaze koji su prikupljeni na osnovu zamolnice trebalo izvesti iako oni nisu u uobičajenoj, ili propisanoj formi u smislu potreba države molilje. Stoga je važno da, ukoliko je to moguće, država svojim procesnim zakonom propiše mogućnost da se u dokaze uvrsti materijal pribavljen od neke strane države koji nije u uobičajenoj formi. U zavisnosti od zahteva domaćeg prava, neke zemlje daju svojim sudovima diskreciju da odluče o prihvatljivosti takvih dokaza, dok druge države predviđaju da bi takve dokaze trebalo tretirati na isti način kao da su pribavljeni unutar domaćeg pravnog poretka i u propisanoj formi.

Dozvola za korišćenje dokaza u druge svrhe

Dokaze koje je zamoljena država prosledila bi trebalo koristiti samo u svrhu istrage ili postupka pred sudom u skladu sa navodima u zamolnici (pravilo specijaliteta). Ukoliko država molilja želi da dobijene dokaze koristi u druge svrhe ili da trećoj državi dostavi konkretne dokaze, mora uputiti novi zahtev organu nadležnom za odlučivanje po prvobitnom zahtevu. U ovom zahtevu bi trebalo obrazložiti u koje svrhe država molilja želi da koristi te dokaze i zašto.

Osporavanje odbijanja zamoljene države da postupi po zamolnici

Međunarodna saradnja, bilo da se radi o formalnom zahtevu za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima ili o neformalnom zahtevu, u velikoj meri zavisi od dobre volje, želje da se pomogne i spoznaje da država koja je danas zamoljena sutra može postati država molilja. Šta se onda može učiniti u slučaju kada se zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći odbije?

Ako je zamolnica upućena na osnovu „dobre volje (comity)“/prijateljskih odnosa, a ne na osnovu obaveza koje proističu iz međunarodnih ugovora, zamoljena država ima pravo da odbije da postupi po zahtevu ako nije voljna da sarađuje.

Međutim, ako je zahtev upućen na osnovu nekog međunarodnog ugovora, bilo da je reč o bilateralnom ili multilateralnom, neopravdano odbijanje da se postupi po zamolnici zamoljenu državu dovodi u situaciju da krši obaveze u smislu konkretnog međunarodnog ugovora. Takvim postupkom zamoljena država se izlaže mogućem direktnom i diplomatskom pritisku da postupi po zahtevu.

Pa ipak, ako država ostane čvrsto pri stavu da odbija da postupi po upućenom zahtevu, ostaje vrlo malo toga što praktično može da se učini. U zavisnosti od samog instrumenta koji je u pitanju, stvar se može izneti pred konferenciju ili skupštinu država potpisnica određenog međunarodnog instrumenta (što može dovesti do upućivanja kritika), ili se može proslediti organizaciji ili telu pod okriljem koga je donet dati instrument. Bilo kako bilo, konačni ishod će biti prekora i ništa više.

Za državu molilju postoji i mogućnost da pokrene postupak pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu. Ovaj sud (glavni sudski organ Ujedinjenih nacija) je 2008. godine doneo presudu u predmetu koji je Džibuti pokrenuo protiv Francuske zato što je odbila da postupi po zahtevu za pružanje uzajamne pravne pomoći. Sud je zaključio da je Francuska time što nije Džibutiju dala obrazloženje zbog čega nije htela da postupi po zamolnici koja je upućena 3. novembra 2004. godine, prekršila svoje međunarodne obaveze shodno članu 17 međunarodnog ugovora iz 1986. godine koji su dve zemlje potpisale, ali se nije upuštao u dalju analizu relevantnih materijalnopравnih principa, našavši da samo utvrđivanje da je došlo do povrede predstavlja odgovarajuće zadovoljenje, ali je odbacio sve ostale elemente tužbe koju je podneo Džibuti. Pa ipak, ovaj slučaj može poslužiti

kao ilustracija da je Međunarodni sud pravde u stanju da bude forum za dobijanje pravnog leka u slučaju kada jedna država želi da ospori odbijanje neke druge države da postupi po zamolnici.

Privremeno predaja lica lišenog slobode za potrebe vođenja istrage

Zakoni mnogih država dozvoljavaju privremeni transfer u inostranstvo lica lišenih slobode koji pristanu da pruže pomoć u stranim krivičnim istragama i suđenjima. To je zahtev koji je izričito predviđen nekim međunarodnim instrumentima i sporazumima (na primer, Konvencijom Evropske unije i Programom međudržavne saradnje iz Hararea).

Lica lišena slobode ne mogu biti predata bez svog pristanka. Zahtevi za privremenu predaju lica lišenog slobode moraju se poslati odgovarajućem centralnom organu. Takav zahtev se obično mora podneti formalnim putem, u obliku zamolnice.

Pre nego što odobri privremenu predaju, centralni organ se mora uveriti da prisustvo lica lišenog slobode nije neophodno organima zamoljene države u svrhu vođenja istrage ili postupka pred sudom i da privremena predaja neće produžiti vreme trajanja lišenja slobode tog lica.

Kada nadležnom organu koji je uputio zahtev da saglasnost, centralni organ preduzima sledeće radnje:

- odvodi lice lišeno slobode na mesto odakle bi trebalo da napusti zemlju i bude predat službenom licu koje predstavlja nadležni organ koji je zahtevao privremenu predaju;
- stara se da lice lišeno slobode bude dopraćeno nazad u zamoljenu zemlju od strane države molilje;
- stara se za predaju lica lišenog slobode od tačke dolaska u zamoljenu državu do ustanove gde izdržava kaznu.

Troškovi pratnje i smeštaja lica lišenog slobode od mesta polaska iz zamoljene države do mesta povratka, u ovim okolnostima, snosi država molilja (a ne zamoljena država, kao što je to uopšteno govoreći slučaj sa troškovima pružanja uzajamne pravne pomoći).

Dodatne informacije koje bi trebalo uneti u zahtev kojim se traži privremena predaja lica lišenih slobode u državu molilju, kako bi se pomoglo vođenju istrage u toj zemlji:

- Datum kada je prisustvo lica lišenog slobode potrebno u inostranstvu, uključujući i datume početka i verovatnog okončanja sudskog ili nekog drugog postupka tokom koga je potrebno prisustvo lica lišenog slobode;
- Informacije u svrhu dobijanja pristanka lica lišenog slobode na privremenu predaju kao i podatke iz kojih će se zamoljena strana uveriti da

je sve preduzeto kako bi lice lišeno slobode bilo smešteno u bezbednu pritvorsku instituciju, kao što su:

- da li će lice lišeno slobode dobiti imunitet u pogledu krivičnog gonjenja za prethodna krivična dela;
- pojedinosti predloga dogovora o preuzimanju lica lišenog slobode iz zamoljene države i njegovog vraćanja u zamoljenu državu;
- pojedinosti o obezbeđenom smeštaju u kojem će lice lišeno slobode boraviti u državi molilji;
- pojedinosti o vrsti pratnje koju će lice lišeno slobode imati u inostranstvu dok ide do i od mesta gde je smešten.

Priznavanje presuda stranih sudova

Ukoliko sud donese odluku o usvajanju zamolnice inostranog organa, presuda stranog suda države molilje prilagođava se pravnom sistemu države koja izvršava datu presudu. Inostrana presuda se ne pretvara u domaću, vec ostaje inostrana uz mogućnost da država koja priznaje odluku stranog suda primeni svoje zakonodavstvo u kojem slučaju presuda domaćeg suda ne može biti manje povoljna po lice kojem je presuda izrečena u inostranstvu, odnosno izrečena krivična sankcija ne može biti stroža od sankcije izrečene u stranoj državi.

Priznavanje presude stranog suda ne podrazumeva novi krivični postupak u Srbiji, budući da se presuda stranog suda mora poštovati uz izvesna ograničenja koja predviđa naše zakonodavstvo, već predviđa postupak u kojem sud, odnosno vanpretresno veće donosi presudu o priznanju strane krivične presude, tako što u izreci presude najpre donosi odluku o usvajanju zamolnice inostranog organa, a zatim u presudu unosi potpunu izreku strane krivične presude i izriče krivičnu sankciju. Dakle, sud je vezan za činjenični opis krivičnog dela iz strane presude, pri čemu mora obrazložiti kojim se razlozima rukovodio prilikom izricanja određene krivične sankcije.

Prilikom postupanja po zamolnici za izvršenje strane krivične presude, treba ipak imati na umu da svrha izvršenja presude stranog suda nije da se strana presuda pretvori u domaću presudu, zato što će ta presuda uvek biti i ostati strana presuda, i imajući to u vidu sud treba da poštuje činjenične i pravne osnove date presude. U ovom postupku javno tužilaštvo ima značajnu ulogu, počev od mogućnosti prisustvovanja i aktivnog učestvovanja na sednici veća suda na kojoj se odlučuje o zamolnici do izjavljivanja žalbe na presudu donesenu u ovom postupku.

Najvažnija faza u pružanju ovog vida pravne pomoći je faza postupka pred nadležnim sudom (budući da je prva faza ona koja se odvija pred Ministarstvom pravde) u kojoj se utvrđuje da li postoje okolnosti koje dozvoljavaju ili ne dozvoljavaju izvršenje presude stranog suda. Istovremeno, treba voditi računa da sud ne povredi načelo međunarodnog prava u pogledu jednakog tretmana strane krivične presude, ili da ne dođe do situacije u kojoj sud ne primeni predviđene krivično-pravne institute za izvršavanje pravosnažne presude, ili da ne prekorači

granice razmatranja strane krivične presude time što će ceniti utvrđene činjenice i primenu materijalnog krivičnog prava u stranoj državi.

Prilikom razmatranja zamolnice za izvršenje strane sudske presude, sud se mora rukovoditi opštim pravilima koja važe u postupcima koji se tiču međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Naročitu pažnju treba obratiti na poštovanje načela „*ne bis in idem*“.

U fazi prvostepenog postupka, preporučuje se aktivno učešće javnog tužioca u radu vanpretresnog veća nadležnog suda koje odlučuje o zamolnici za izvršenje presude stranog suda. Zasedanje veća tokom kojeg treba verifikovati pravni stav suda otvoreno je za javnost a javni tužilac se o tome obaveštava.

U fazi drugostepenog postupka, javni tužilac, kao organ koji ima pravo da podnese žalbu protiv odluke koja je doneta tokom postupka, može u žalbenom postupku osporavati samo odluku domaćeg suda a ne presudu stranog suda.

U postupku po vanrednim pravnim lekovima, domaći sud nema ovlašćenja, budući da je propisano da sud države molilje koji je doneo krivičnu presudu koja se izvršava u Republici Srbiji odlučuje o vanrednim pravnim lekovima. Međutim, u pogledu donošenja odluke o amnestiji ili pomilovanju, podjednako su nadležni organi države molilje i organi Republike Srbije.

Isto tako, domaći sud koji je doneo presudu u nekom predmetu, može inostranom sudu uputiti zamolnicu da izvrši presudu domaćeg suda, pod uslovom da je osuđeno lice ili državljanin konkretne strane države, ili da u stranoj državi ima boravište ili prebivalište, ili da u stranoj državi izdržava kaznu zatvora ili drugu krivičnu sankciju koja se sastoji u lišenju slobode po ranije izrečenoj presudi. Rešenje o pokretanju postupka za izvršenje domaće krivične presude u stranoj državi donosi vanpretresno veće suda koji je doneo presudu u prvom stepenu, po pribavljenom mišljenju javnog tužioca.

Ako zamoljena država preuzme izvršenje domaće krivične presude, postupak izvršenja krivične sankcije u Republici Srbiji se obustavlja, a ako donese negativnu odluku, ili osuđeni izbegne izvršenje krivične sankcije u zamoljenoj državi, u Republici Srbiji se nastavlja izvršenje presude. O svakoj odluci domaćeg suda ili drugog državnog organa koja se odražava na presudu čije se priznavanje traži ili se sprovodi, ministarstvo nadležno za pravosuđe je dužno da obavesti inostrani organ.

Zahtev za dobijanje podataka iz krivične evidencije od država članica Evropske unije

Postoji recipročni sporazum kojim neka država članica Evropske unije traži od druge države članice podatke u vezi sa krivičnim presudama koje su donete protiv državljanina te države članice.

Svaka država članica Evropske unije ima ustanovljenu kancelariju ili kontakt osobu sa kojom bi trebalo stupiti u direktan kontakt i zatražiti informacije u vezi sa podacima iz krivične evidencije o nekom licu koje je državljanin države članice Evropske unije a protiv koga se vodi krivični postupak u toj državi.

Zahtevi bi trebalo da sadrže podatke o nadležnom organu koji traži pomoć, razloge upućivanja zahteva kao i podatke o identitetu lica koje je predmet zahteva (uključujući sadašnje ime i prezime te osobe, ime i prezime pri rođenju, eventualna druga imena i nadimke tog lica, pol, nacionalnost, datum rođenja, mesto rođenja, imena roditelja, boravište ili poznatu adresu, otiske prstiju gde je to moguće, ostale identifikacione podatke ako su dostupni).

Formulari zahteva mogu se naći u Službenom glasilu Evropske unije, 9. decembar 2005. godine L 322/36 (Official Journal of the European Union, 9.12.2005, L 322/36), kao i na sledećoj adresi: http://www.ejncrimjust.europa.eu/publications%5C2007/3/Forms/criminal_rec_en.pdf

Osetljive i poverljive informacije: različiti pristupi pružanju i „davanju na uvid“ takvih informacija

Već je objašnjeno da je potrebno dobro osmisлити i isplanirati postupanje po zahtevima za pružanje uzajamne pravne pomoći koji sadrže osetljive informacije. Slični problemi se javljaju kada se uputi zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći koji obuhvata davanje osetljivih ili poverljivih materijala strana-ma u krivičnom predmetu.

Kao što se da pretpostaviti, postoje određene razlike u pristupu između prakse koja se primenjuje u državama precedentnog/običajnog i državama kontinentalnog prava. Glavno pitanje koje se nameće jeste: šta raditi u slučajevima kada je zamoljena država dala državi molilji (u smislu postupanja po zahtevu za pružanje uzajamne pravne pomoći ili zahtevu za pružanje neformalne pomoći) osetljive ili poverljive informacije koje neće biti predmet izvođenja dokaza u cilju utvrđivanja neke činjenice u određenom predmetu, ali su i pored toga došle u posed tužioca u državi molilji, tj. kako bi u tom slučaju trebalo postupiti, odnosno kako bi se mogli rešiti mogući suprotstavljeni interesi (i) obezbeđivanja pravičnosti postupka, i (ii) očuvanja poverljivosti podataka u interesu zamoljene države?

Pojašnjenja radi, trebalo bi prvo da razmotrimo opšta načela:

Jedno od osnovnih načela vladavine prava jeste pravo na pravično suđenje. Ono je sadržano u različitim međunarodnim, regionalnim, i u instrumentima iz oblasti zaštite ljudskih prava koji postavljaju osnovna načela kojima se zadovoljavaju garancije prava na pravično suđenje. Kada je reč o Srbiji, u te instrumente spadaju:

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine (član 14),
- Evropska konvencija o ljudski pravima i osnovnim slobodama iz 1950. godine (član 6).

Pravo na pravično suđenje u suštini garantuje pravo da odbrana u potpunosti bude obavешtena o predmetu koji se protiv okrivljenog vodi i da mu se omogući da pripremi potpunu i podrobnu odbranu. Stoga, kao sastavni deo

postupka, optuženom moraju biti uručeni dokazi koje će tužilac izvesti tokom postupka pred sudom i mora mu se omogućiti pristup relevantnim materijalima koji su se pojavili tokom istrage, a koje tužilaštvo nema nameru da koristi u svrhu dokazivanja optužbe.

Države u kojima vlada kontinentalno pravo

Ustaljeni pristup u kontinentalnom pravu je da svaki materijal prikupljen tokom istrage bude dat na uvid stranama u postupku (tužilaštvu, odbrani i *partie civile* – treće lice sa građanskopravnim interesom, prim. prev.– ukoliko postoji), ne praveći pri tom bilo kakvu razliku između dokaza za koje tužilaštvo tvrdi da idu u prilog optužbi, i drugih materijala koji mogu ići u prilog tvrdnjama odbrane ili nemaju uticaja na predmet. Takvo davanje na uvid u pravnim sistemima u kojima vlada kontinentalno pravo obično podleže pažljivoj kontroli ili isključivanju osetljivih ili poverljivih dokaznih materijala pre nego što ovi budu uručeni odbrani. O tome obično odlučuje istražni sudija ili sudija za prethodni postupak.

Povrh toga, može se dogoditi da postoji neki materijal, obično su to obaveštajni podaci ili informacije, koji je prikupljen pre zvaničnog pokretanja istražnog postupka. U nekim državama u kojima vlada kontinentalno pravo, takav materijal ostaje poverljiv, dok se u drugim zemljama, taj materijal može dati na uvid stranama ako postane relevantan za neko pitanje o kojem se u predmetu odlučuje (kao što su osnovi za korišćenje specijalnih istražnih tehnika).

Države u kojima vlada običajno/precedentno pravo

U ovim pravnim sistemima dokazi na kojima tužilaštvo namerava da zasniva optužbu u smislu prihvatljivosti na sudu, smatraju se sastavnim delom tužilačkog predmeta (takozvani „korišćeni materijal“) i ti dokazi moraju biti dati odbrani, bilo na uvid ili uručenjem, u zavisnosti od prirode i težine predmetnog krivičnog dela.

Povrh toga, postoji i materijal koji prikupljaju istražitelji (kako u zemlji tako i sve više u inostranstvu) koji nije sastavni deo predmeta optužbe koji tužilaštvo iznosi pred sudom. Takav materijal se obično naziva „nekorišćen materijal“ (tu mogu spadati i materijali koji sadrže poverljive ili osetljive informacije na osnovu kojih se može zahtevati izuzimanje iz razloga javnog interesa).

U državama u kojima vlada precedentno pravo takav materijal mora biti dat odbrani ukoliko je „relevantan“. Relevantnim se smatra materijal za koji tužilac, na osnovu razumne procene zaključuje: (1) da je relevantan ili eventualno relevantan po neko pitanje u predmetu, (2) da će pokrenuti ili eventualno pokrenuti novo pitanje čije postojanje nije očigledno iz dokaza koje tužilaštvo predlaže da iskoristi/upotrebi, ili (3) da ima stvarne a ne eventualne mogućnosti da dovede do novih dokaza, u smislu (1) ili (2).

U nekim pravnim sistemima, kao što su Australija i Ujedinjeno Kraljevstvo, sada postoje zakonom uređena pravila pristupa takvim materijalima i njihovom davanju na uvid. Međutim, taj ustanovljeni pravni pristup uglavnom odlikava tradicionalna rešenja iz precedentnog/običajnog prava.

U okolnostima složenog privrednog/finansijskog kriminala, slučajevima korupcije ili organizovanog kriminala, takva pravila u vezi sa davanjem na uvid osetljivih i poverljivih materijala, predstavljaju veliki teret za tužilaštvo. Prilikom vođenja istrage, tužilac je obavezan da sledi sve razumne pravce istrage, da zadrži sav relevantan materijal i da evidentira sve informacije koje su relevantne za istragu i to u trajnom obliku ili u obliku koji omogućava da se tim materijalima i informacijama ponovo pristupi. Tužilaštvo zatim mora odbrani da pruži na uvid sve materijale koje želi da upotrebi kao i sav nekorišćen materijal za koji se osnovano smatra da može štetiti optužbi ili pomoći odbrani. Neispunjavanje ovih obaveza po pravilu vodi odbacivanju predmeta.

Nakon utvrđivanja relevantnog nekorišćenog materijala, daće se na uvid delovi koji nisu osetljivi. Ako, međutim, neki podatak ili dokument sadrži osetljive pojedinosti, kao što je identitet izvora koji sarađuje sa istragom, tužilac će zahtevati od sudije da donese odluku kojom će izuzeti odnosne informacije kao poverljive. Međutim, sudovi u zemljama običajnog prava naglašavaju sledeće:

- Na tužilaštvu je da pred sudom koristi samo one dokumente koje smatra vitalnim za predmet, ali ukoliko postoje podaci koje želi da učini nedostupnim odbrani i javnosti, na tužiocu je da o takvim materijalima odluči;
- Kada sud pred sobom ima materijal za koji se tvrdi da je osetljiv, sudija mora izvršiti ocenu takvog materijala, vagajući s jedne strane mogućnost neobelodanjivanja iz razloga javnog interesa, a s druge strane potencijalni značaj, bilo sadašnji ili budući, koji dokumenta u dokaznom smislu mogu imati za interese odbrane. Ako sporni materijal može ići u prilog dokazivanju nevinosti okrivljenog ili ako može doprineti da se izbegne pogrešna primena prava, ili pogrešna osuda, očigledno je da će prevagnuti interes obelodanjivanja tog materijala. Cilj je da se pruži na uvid sve što je moguće, čak i onda kada optužba mora da pretoči u prihvatljivu formu/preformuliše tekst koji bi u suprotnom (u svom punom i neizmenjenom obliku) bio isuviše osetljiv da bi mogao biti otkriven. U ovom smislu su indikativni *slučaj R v H; R v C P [2004]*¹³, koji se odnose na pomenuto „postizanje ravnoteže“ u pogledu materijala koji se smatra osetljivim ili poverljivim. Ako bi nešto trebalo obelodaniti, a tužilaštvo odbija da to učini ili zbog nečega to nije u stanju da uradi, po predmetu se dalje neće postupati i on će biti odbačen.

Ako tužilac ili istražitelj ne ispune svoje obaveze u predhodno navedenom smislu u bilo kojoj fazi postupka, mogu nastupiti sledeće posledice:

- Optuženi može tokom glavnog pretresa argumentovano i sa uspehom tvrditi da je došlo do bitne povrede krivičnog postupka;
- Tužilac će možda biti lišen argumenata da zahteva produženje trajanja pritvora;

13 UK House of Lords case, [2004] UKHL 3

- Optuženi može biti oslobođen obaveze da iznese dokaze koje će koristiti tokom svoje odbrane (u onim zemljama u kojima takva obaveza postoji);
- Sud može odlučiti da tužilaštvo mora da snosi troškove produžetka postupka koji su nastali usled odlaganja tužioca da objavi svoje dokaze;
- Sud može odlučiti da izuzme dokaze a kao rezultat toga optuženi može biti oslobođen;
- Žalbeni sud može odlučiti da osuđujuća presuda nije adekvatna;
- Disciplinski postupak može biti pokrenut protiv tužioca ili istražitelja.

Uticaj na pružanja uzajamne pravne pomoći

Iako pravni sistemi običajnog/precedentnog i kontinentalnog prava imaju svaki svoj pristup načinu na koji se postupa sa materijalom koji se nalazi u rukama tužilaca/istražitelja, pravnici oba pravna sistema bi trebalo da imaju na umu da je Evropski sud za ljudska prava u poslednje vreme dosledno ukazivao da „...obaveštajni podaci/materijali na kojima počiva optužba, te koji, na primer, opravdavaju vođenje prikrivene istrage, moraju biti dostupni odbrani, najmanje u onoj meri koja joj (odbrani) daje mogućnost raspolaganja dovoljnom količinom informacija kako bi bila u stanju da iznese pravnu argumentaciju u pogledu zakonitosti ili korišćenja ovih podataka“. Dakle, tužioci u svakoj evropskoj zemlji moraju imati na umu svoje obaveze po ovom pitanju.

Kako kriminal sve više poprima transnacionalne odlike a zahtevi za pribavljanje dokaza, pa čak i slučajevi zajedničke istrage između istražitelja u različitim jurisdikcijama postaju sve češći, time se povećavaju šanse da van pravnog sistema gde se suđenje odvija postoji nekorišćen relevantan materijal. Zato bi prilikom postupanja po zahtevu države u kojoj vlada običajno pravo trebalo obratiti pažnju na mogućnost da će nadležnim organima države molilje biti potrebno da pribave prepis materijala koji se odnosi na podatke i činjenice kojima se potvrđuje osnovanost predmeta, obaveštajne podatke, ali i druge informacije. Dobra komunikacija po ovom pitanju bi trebalo da doprinese da se razjasne nedoumice u svakom pojedinačnom slučaju. Takođe, prilikom postupanja po zahtevu koji je uputila država u kojoj vlada sistem kontinentalnog prava, trebalo bi imati na umu da će nadležni organi države molilje možda zahtevati takav materijal kako bi postupili u skladu s poštovanjem ustavnih i ljudskih prava tokom postupka pred sudom.

Isto tako, kada država u kojoj vlada sistem kontinentalnog prava uputi zahtev nekoj stranoj državi (bez obzira da li se radi o državi u kojoj vlada običajno ili kontinentalno pravo), tužilac ne bi trebalo da zaboravi da, iako osporavanja u pogledu zakonitosti ili opravdanosti strategije vođenja istrage ili u pogledu pravičnosti suđenja koje može biti ugroženo činjenicom da optuženi nema pristup nekom materijalu koji se još uvek nalazi u posedu zamoljene države, u današnje vreme nisu tako česta, postoje svi izgledi da takva pitanja postanu sve učestalija. Shodno tome, tužilac bi trebalo da razmisli o opsegu materijala koje traži, poseb-

no u slučaju kada predmet zahteva korišćenje specijalne/ih istražne/ih tehnika u nekoj stranoj državi.

Iz svega prethodno rečenog, može se primetiti da ponekad upućivanje zahteva za pružanje neformalne pomoći ili zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći može za rezultat imati dostavljanje obaveštajnih podataka ili sličnog materijala koji je zamoljena država spremna da pruži na uvid nadležnom organu države molilje, ali za koji smatra da je isuviše osetljiv ili da njen legitimni javni interes može biti ugrožen ukoliko bi se taj materijal dao na uvid optuženom ili njegovim braniocima.

U tom slučaju, sve strane bi trebalo da budu oprezne i da imaju na umu sledeće principe:

- „Vlasništvo“ nad materijalom – materijal će uvek pripadati zamoljenoj državi, pogotovu u pogledu osetljivih informacija;
- Davanja na uvid – u pravnim sistemima u kojima sudu treba izneti argument u vezi sa pitanjem da li bi odbrani trebalo pružiti na uvid materijal za koji se tvrdi da je osetljiv, strani nadležni organ (tj. policija ili tužilac zamoljene države) će imati status „treće strane“ koja može istupati pred sud samostalno (izuzev u slučaju zajedničke istrage);
- Krivična istraga se može suočiti sa veoma realnim teškoćama ako tužilac u državi molilji ne zna šta strana (tj. zamoljena) država poseduje a što je u vezi sa datim predmetom;
- Kao i uvek, konsultacije i diskusije su od presudnog značaja.

PRUŽANJE UZAJAMNE PRAVNE POMOĆI U KRIVIČNIM STVARIMA I OKVIR MEĐUNARODNE SARADNJE

MEĐUNARODNI INSTRUMENTI I NJIHOVA PRIMENA

Značaj međunarodnih instrumenata

Čitaocu je već skrenuta pažnja na međunarodne instrumente koji predstavljaju pravni osnov za zahteve u vezi sa međunarodnom pravnom pomoći u krivičnim stvarima. Imajući u vidu činjenicu da ovi instrumenti uređuju način upućivanja i izvršavanja zahteva, tj. da određuju okvir u kome se odvija međunarodna saradnja, za pravosudne organe je važno da dobro razumeju koji su to instrumenti, koja im je svrha i koje su to obaveze koje relevantni instrumenti mogu da nametnu nekoj državi.

Šta je to „konvencija“ i koje su obaveze države potpisnice koje ona ima prema konvenciji?

Konvencija Saveta Evrope iz 1959. godine, *UNTOC* i *UNCAC* svaka pojedinačno predstavlja primer multilateralnog međunarodnog ugovora. Termin „konvencija“ se uopšteno koristi za formalne multilateralne međunarodne ugovore kod kojih postoji veliki broj strana ugovornica i u kojima može učestvovati čitava međunarodna zajednica.

Bečka konvencija o ugovornom pravu iz 1969. godine (tzv. „Bečka konvencija“)

Pravila koja uređuju međunarodne ugovore su nekada bila zasnovana na običajnom međunarodnom pravu ili na opštim pravnim načelima. Međutim, Bečka konvencija, koja je stupila na snagu 27. januara 1980¹⁴. godine, kodifikuje ova pravila i jasno određuje kriterijume za uspostavljanje i funkcionisanje međunarodnih ugovora.

Za potrebe ovog Priručnika važno je podvući sledeće odredbe Bečke konvencije:

Član 2(1)(a) Bečke konvencije definiše „ugovor“ kao „*međunarodni sporazum zaključen pismeno između država i koji je regulisan međunarodnim pravom, bilo da je sadržan u jednom instrumentu ili u dva ili više instrumenata međusobno povezanih, bez obzira na njegov poseban naziv.*“

14 Iako je tekst konvencije usvojen sa 79 glasova za, 1 protiv i 19 uzdržanih, Konvencija je ipak stupila na snagu tek 11 godina kasnije (*prim.prir.*).

Važno je podvući razliku koja postoji između različitih izraza koji označavaju uslove procesne prirode, budući da ovi određuju da li je neka država pristala na obaveze shodno nekom ugovoru ili nije.

Usvajanje

„Usvajanje“ se odvija tokom procesa stvaranja ugovora i predstavlja formalni čin tokom koga Države daju svoju saglasnost na tekst predloženog ugovora. Član 9 Bečke konvencije navodi:

član 9(1) „Usvajanje teksta ugovora vrši se uz pristanak svih država koje su učestvovala u njegovoj izradi ...“

član 9(2) „Usvajanje teksta ugovora na međunarodnoj konferenciji vrši se dvotrećinskom većinom država koje su prisutne i koje glasaju, osim ako ove države, istom većinom, ne odluče da primene neko drugo pravilo.“

Potpisivanje

Činjenica da je neka država potpisala određeni međunarodni ugovor koji podleže ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju, ne predstavlja potvrdu njenog pristanka na obaveze koje iz njega proizilaze. Potpisivanje odražava volju države da nastavi sa učešćem u procesu stvaranja ugovora i omogućava joj da pristupi ratifikaciji.

Država potpisnica nekog ugovora, iako se još uvek nije obavezala njegovim odredbama, i pored toga jeste obavezna da se ne ponaša na način koji bi poništio cilj i svrhu tog međunarodnog ugovora i pre njegovog stupanja na snagu. Član 18 Bečke konvencije navodi:

„Država ima obavezu da se suzdrži od postupanja koje bi osujetili predmet i svrhu ugovora:

(a) ako je potpisala ugovor ili razmenila instrumente koji sačinjavaju ugovor pod rezervom ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja sve dok ne ispolji nameru da ne postane članica ugovora...“

Ratifikacija

Ratifikacija jeste čin kojim država daje svoj pristanak na obaveze koje su predviđene ugovorom. Kada se radi o multilateralnim ugovorima, čin ratifikacije se obično odvija tako što se ratifikacioni instrumenti deponuju u nekoj međunarodnoj organizaciji ili kod na primer Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, kao depozitara. U članu 16 Bečke konvencije se navodi:

„Osim ako ugovorom nije drugačije određeno, instrumenti o ratifikaciji prihvatanju, odobravanju ili pristupanju utvrđuju pristanak države da bude vezana ugovorom u trenutku:

- a) njihove razmene između država ugovornica;*
- b) njihovog deponovanja kod depozitara; ili*

- c) njihovog saopštavanja državama ugovornicama ili depozitaru, ako je tako dogovoreno.“*

Proces ratifikacije ostavlja državi potreban vremenski period da bi se obavio postupak odobravanja ugovora u zemlji kao i da bi se usvojili neophodni propisi koji će omogućiti stupanje na snagu međunarodnog ugovora.

Pristupanje

Pristupanje ima isto pravno dejstvo kao i ratifikacija, ali se primenjuje onda kada država postane strana ugovornica nekog ugovora pošto su druge države završile pregovore i potpisale dati ugovor. Član 15 Bečke konvencije određuje slučajeve u kojima se pristanak države da bude vezana ugovorom izražava pristupanjem:

- 1. (a) ako ugovor predviđa da ta država može da izrazi pristanak putem pristupanja;*
- (b) ako je na drugi način utvrđeno da su se države koje su učestvovala u pregovorima dogovorile da ta država može da izrazi pristanak putem pristupanja; ili*
- (c) ako su se sve članice docnije dogovorile da ta država može da izrazi ovaj pristanak putem pristupanja*

Rezerve u međunarodnim ugovorima (članovi 19 – 23 Bečke konvencije)

Mnogi međunarodni instrumenti daju državi mogućnost da izrazi rezerve u pogledu odredbi tog ugovora. Ugovor može u potpunosti da zabrani izražavanje rezervi ili da dozvoli stavljanje samo određenih rezervi. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija mora biti zvanično obavešten o rezervama koje su stavljene u odnosu na UNCAC.

Rezerva predstavlja izjavu koju daje država, kojom se isključuje ili menja pravno dejstvo određenih odredbi ugovora u odnosu na konkretnu državu. Odražavajući koncept univerzalnosti, rezerve pružaju izvestan nivo fleksibilnosti tako što omogućavaju državama da budu strane u multilateralnim ugovorima dok istovremeno dozvoljavaju izuzeće i izmenu određenih odredbi kojima određena država ne želi ili nije u stanju da se povinuje.

Celovitost međunarodnog ugovora ostaje nenarušena u smislu člana 19(c) Bečke konvencije, u kojem se navodi:

„U trenutku potpisivanja, ratifikovanja, prihvatanja, odobravanja ugovora ili pristupanja ugovoru, jedna država može staviti rezervu, osim: ... (c)... ako je rezerva nespojiva sa predmetom i ciljem ugovora...“

Međutim, trebalo bi primetiti da se vodi obimna rasprava o tome šta predstavlja „predmet i cilj ugovora“, što ovu odredbu u praksi čini prilično nejasnom.

Stupanje na pravnu snagu međunarodnih ugovora u domaćem pravu

Postoje dva osnovna pristupa tome kako međunarodni ugovori stupaju na snagu u okvirima nacionalnog prava. Taj proces zavisi od toga da li država pripada *monističkom* ili *dualističkom* sistemu koji uređuje odnos između međunarodnog i nacionalnog prava.

Monistički sistem

Monistički sistem izražava jedinstvenu prirodu između međunarodnog i domaćeg prava, zastupajući stav da oba izvora prava pripadaju istoj porodici prava. Prema ovom pristupu, kada određena država ratifikuje neki međunarodni ugovor, taj ugovor dobija domaću zakonsku pravnu snagu, bez potrebe za donošenjem naknadnih propisa koji bi omogućili njegovu primenu. Demokratski procesi koji vode do odobravanja nekog ugovora na domaćem nivou obezbeđuju se tokom samog procesa stvaranja ugovora. Prema monističkom sistemu, domaći sudovi i ostali državni organi se pozivaju na jezik samih odredbi ugovora kao na neposredni izvor prava.

Monistički pravni sistemi imaju različite varijacije u pristupu. U njih spadaju sledeći:

- Sistemi u kojima se samo određeni ugovori mogu direktno primeniti u domaćem pravu i koji podrazumeva da odredbe međunarodnog ugovora uživaju isti nivo u hijerarhiji pravnih akata kao i savezni/državni zakoni, u skladu sa principom da potonji ima primat nad prethodnim;
- Sistemi u kojima odredbe određenih međunarodnih ugovora stoje u hijerarhiji pravnih akata iznad kasnije donetih domaćih propisa, ali koji ostaju u položaju nižih pravnih akata u odnosu na ustavne norme;
- Sistemi u kojima Ustav omogućava direktno primenjivanje određenih međunarodnih ugovora i u kojem se odredbe ovih ugovora smatraju višim od svih zakona.

U primere država koje primenjuju monistički pravni sistem (sa njegovim varijacijama) spadaju Nemačka, Holandija i Sjedinjene Američke Države.

Međutim, čak i u monističkom pravnom sistemu, dejstvo ustava može biti takvo da je neophodno primeniti domaće propise kako bi se rešilo pitanje sankcija pre pokretanja bilo kakvog krivičnog postupka.

Dualistički sistem

Dualistički pravni sistemi primenjuju princip da međunarodno pravo i domaće pravo postoje odvojeno jedno od drugog i da uglavnom funkcionišu nezavisno jedno od drugog. Za razliku od monističkog sistema, kada država u kojoj vlada dualistički pravni sistem izrazi svoj pristanak da bude obavezana međunarodnim ugovorom, taj ugovor ne stvara neposredno pravno dejstvo u

toj državi. Zapravo, potrebno je najpre doneti domaće propise kako bi određeni ugovor imao pravno dejstvo u toj državi.

Proces kojim neki međunarodni ugovor dobija pravno dejstvo u određenoj državi naziva se „čin transformacije“; dati ugovor se izričito transformiše u domaće pravo, korišćenjem relevantnih ustavnih mehanizama (to jest, usvajanjem odgovarajućeg zakona u Parlamentu). Na primer, Ujedinjeno Kraljevstvo u kome vlada dualistički pravni sistem, je 1951. godine usvojilo Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (*ECHR*), ali odredbe ove Konvencije nisu imale pravno dejstvo u domaćem zakonodavstvu sve do procesa transformacije, što je dovelo do donošenja Zakona o ljudskim pravima iz 1998. godine.

Stoga, u dualističkom pravnom sistemu država može izraziti svoj pristanak da bude vezana nekim ugovorom putem ratifikacije, čime se državi nameću međunarodne pravne obaveze, ali odredbe određenog ugovora ne bi imale pravno dejstvo u domaćem zakonodavstvu, sve do čina transformacije. Povrh toga, pre čina transformacije, odredbe međunarodnog ugovora ne predstavljaju neposredno obavezujuće odredbe za domaće sudove, iako se u praksi takvi izvori prava smatraju izuzetno uverljivim.

Rukovodeći se praksom Velike Britanije, većina zemalja Komonvelta takođe primenjuje dualistički pravni sistem. Neke od tih zemalja primenjuju praksu donošenja zakona u Parlamentu, kojim naprosto inkorporiraju svoje međunarodne obaveze (iako se to ponekad čini i na osnovu više međunarodnih instrumenata) u domaće pravo. Neke druge zemlje Komonvelta pravno dejstvo ugovoru daju donošenjem sveobuhvatnih domaćih zakona koji su zasnovani na zahtevima koje postavlja međunarodni ugovor, čime uspostavljaju potrebnu infrastrukturu ili sisteme i definišu određena krivična dela.

MEĐUNARODNI INSTRUMENTI KOJI REGULIŠU PRUŽANJE UZAJAMNE PRAVNE POMOĆI U KRIVIČNIM STVARIMA

Ovde je naveden određen broj multilateralnih međunarodnih ugovora koji sadrže brojne i detaljne odredbe koje se tiču pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima kao oblika međunarodne saradnje:

- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog stavljanja u promet opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine (vidi član 7),
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanom kriminala (*UNTOC*) (član 18),
- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine (*UNCAC*) (član 46),
- Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (vidi članove 8-10),
- Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i finansiranju terorizma

- Konvencija Saveta Evrope o visokotehnološkom kriminalu,
- Krivično-pravna konvencija o korupciji Saveta Evrope (vidi član 26)
- Inter-američka konvencija protiv korupcije (vidi član XIV),
- Konvencija OECD o borbi protiv podmićivanja stranih javnih funkcionera u međunarodnim poslovnim transakcijama (vidi član 9).

Pored toga, sledeći međunarodni ugovori i konvencije sadrže *ad hoc* stvorene instrumente uzajamne pravne pomoći:

- Savet Evrope (Evropska konvencija o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine i njena dva Dodatna protokola iz 1978. i 2001. godine),
- Evropska unija (Konvencija iz 2000. godine o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima između država članica Evropske unije i Protokol uz ovu Konvenciju iz 2001. godine)
- Komonvelt (Program zemalja Komonvelta za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1986. godine, sa izmenama i dopunama iz 1990, 1999. i 2010. godine),
- Organizacija američkih država (Inter-američka konvencija o prikupljanju dokaza u inostranstvu iz 1975. godine i Dodatni protokol iz 1984. godine; i Inter-američka konvencija o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1992. godine i Opcioni protokol iz 1993. godine),
- Ekonomska zajednica zapadno afričkih zemalja (Konvencija ECOWAS-a o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1992. godine),
- Arapska liga (Konvencija Arapske lige o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1983. godine).

Ujedinjene nacije su sa svoje strane pripremile Model ugovora o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima (odluke Generalne skupštine 45/117, Aneks i 53/112, Aneks I), koji predstavlja prečišćeni skup međunarodnih iskustava dobijenih primenom međunarodnih ugovora koji se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći, naročito između zemalja koje predstavljaju različite pravne sisteme.

Pored navedenog, trebalo bi imati na umu da države pristupaju i:

- bilateralnim ugovorima: kao što su Ugovor između Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Severne Irske i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1994. godine,
- drugim, dobrovoljnim aranžmanima: na primer, zemlje Komonvelta su ustanovile dobrovoljni Program pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, poznat kao „Program iz Hararea“,
- memorandumima o uzajamnom razumevanju (kada postoji memorandum o uzajamnom razumevanju na snazi, trebalo bi voditi računa da

neki od ovih sporazuma teže da pruže širi oblik međunarodne pravne pomoći od one koju predviđa nacionalno zakonodavstvo; memorandum o uzajamnom razumevanju nema zakonsko pravno dejstvo pa tako domaći zakon ima prednost).

Imajući na umu okvir međunarodnih instrumenata, službena lica koja se u praksi bave ovom oblašću bi prilikom sastavljanja zamolnica trebalo da se zapitaju sledeće:

- Koji pravni osnov država kojoj se zamolnica upućuje koristi za pružanje uzajamne pravne pomoći?
- Da li se neka Konvencija koristi kao pravni osnov za uzajamnu pravnu pomoć? Ako to nije slučaj, da li je država zaključila bilateralne ili multilateralne sporazume ili aranžmane kako bi olakšala postupak pružanja uzajamne pravne pomoći?
- Da li država učestvuje u bilo kojoj pravosudnoj mreži ili nekoj drugoj mreži saradnje organa koji se u praksi bave uzajamnom pravnom pomoći?
- Da li država ima ustanovljen centralni organ koji je zadužen za prijem, postupanje, odnosno izvršavanje zahteva kojima se traži pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima?
- Da li taj centralni organ ima jasne smernice koje se odnose na praktične aspekte i pitanja u vezi sa pružanjem uzajamne pravne pomoći?
- Postoje li ustanovljena pravila i postupci u državi koji uređuju postupanje po zahtevima za pružanje uzajamne pravne pomoći ?

VAŽNI MEĐUNARODNI INSTRUMENTI ZA ONE KOJI SE BORE PROTIV PRIVREDNOG/FINANSIJSKOG KRIMINALA, KORUPCIJE I ORGANIZOVANOG KRIMINALA

EVROPSKA KONVENCIJA O MEĐUSOBNOM PRUŽANJU PRAVNE POMOĆI U KRIVIČNIM STVARIMA IZ 1959. GODINE

Ova Konvencija je bila prvi značajni instrument u oblasti pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Konvenciju je doneo Savet Evrope, a stupila je na snagu 12. juna 1962. godine. Nastala je kao rezultat spoznaje potrebe za specifičnim instrumentima saradnje u oblasti prikupljanja dokaza na međunarodnom nivou, ali ima i određena ograničenja: pre svega, koncipirana je tako da funkcioniše među državama slične pravne tradicije, tradicije kontinentalnog prava. Konvencija se ne bavi značajnim izazovima koji se javljaju u efikasnom pružanju uzajamne pravne pomoći, a zahtevaju premošćavanje razlika između pravnih sistema. Taj „nedostatak“ otklonjen je Konvencijom Evropske Unije (vidi dole, u tekstu koji sledi).

U ovom priručniku su obrađene neke od posebno važnih odredaba Konvencije iz 1959. godine, kako bi se prikazao način na koji one funkcionišu u praksi.

Konvencija je koncipirana tako da ohrabri širok permisivni pristup međunarodnoj pravnoj pomoći. Tako je u članu 1. izričito utvrđeno da se strane ugovornice obavezuju da će jedna drugoj pružati najširu moguću pravnu pomoć u svakom postupku koji se odnosi na krivična dela. U isto vreme, te odredbe se ne primenjuju na naloge za hapšenje, izvršenje presuda ili na krivična dela predviđena u vojnom ali ne i „običnom/redovnom“ krivičnom pravu.

Pored toga što naglašava pružanje uzajamne pomoć u najširoj mogućoj meri, član 1. (u stavu 1) jasno stavlja do znanja da se Konvencija primenjuje samo na krivični postupak koji spada u nadležnost sudskih organa strane moli-lje, a ne i na upravni postupak.

Posledica stava 1. je, između ostalog, to što se jasno stavlja do znanja da se odredbe Konvencije primenjuju ne samo na one oblike uzajamne pravne pomoći koji su konkretno pomenuti u tekstu već i na druge vidove uzajamne pravne pomoći, uključujući zahteve za pomoć upućene u vezi sa:

(i) postupcima u odnosu na delo koje, iako nije klasifikovano kao krivično delo, jeste kažnjivo novčanom kaznom koju određuje upravni organ (kao što je, na primer, slučaj sa odgovornošću pravnih lica u Nemačkoj i Italiji); da bi bilo potpuno jasno da se pomoć može tražiti samo u sudskoj fazi postupka, u stav 1. unet je izraz „u trenutku kada je zatražena pomoć“;

(ii) imovinskopравни zahtev oštećenog u krivičnom postupku;

(iii) molbom za pomilovanje ili za reviziju kazne;

(iv) postupkom za naknadu licu koje je oslobođeno.

Saradnja je dodatno proširena izmenjenim članom 1. stav 3, gde se u domen pružanja pravne pomoći uvode postupci koje su pokrenuli upravni organi ali kada odluka može da dovede do pokretanja postupka pred sudom koji je nadležan u krivičnim predmetima.

Izmenjen član 1. stav 4. utvrđuje da pomoć ne može biti odbijena samo na osnovu toga što se odnosi na dela za koja se pravno lice može smatrati odgovornim u zemlji molilji.

Član 2. bavi se osnovima za odbijanje. U tački (a) ukazuje se na politička i fiskalna krivična dela. Pomoć, međutim, neće uvek biti odbijena u takvim slučajevima zato što tekst prepušta celo pitanje diskrecionom odlučivanju zamoljene države (korišćenjem izraza „pravna pomoć može da se odbije...“). Izvorni razlog za uvođenje diskrecionog odlučivanja bila je želja da se dozvoli da pomoć bude pružena tamo gde bi to moglo biti u interesu okrivljenoga i gde bi moglo biti od pomoći za pripremu njegove odbrane; na primer, moglo bi se dogoditi da bi saslušanje određenih svedoka bilo u korist optuženoga.

U tački (b) pominju se drugi slučajevi u kojima zamoljena strana može da odbije pružanje pomoći i utvrđeno je njeno opšte diskreciono pravo da odbije da

pruži pomoć onda kada smatra da bi postupanje po zahtevu moglo da povredi njen suverenitet, bezbednost, javni poredak ili interese od suštinskog značaja za zemlju (odnosi se i na ekonomske interese, ali nikada na interese pojedinca).

U članu 3. govori se o izvršenju zahteva, tj. o postupanju po zamolnici. U stavu 1. utvrđuje se da se izvršenje zahteva odvija u skladu s načinima koje predviđa zakonodavstvo zamoljene države. To, međutim, razume se, ne sprečava zamoljenu državu da prikupi dokaze saglasno zahtevu na način koji je zatražila država molilja, dokle god taj način nije inkompatibilan sa njenim zakonom.

Član 3. stav 2. utvrđuje da, ako strana molilja želi da svedoci ili veštaci daju iskaz pod zakletvom, ona to treba izričito da zatraži. Zamoljena država će tome udovoljiti ako taj zahtev nije u suprotnosti s njenim zakonodavstvom.

Član 4. se takođe bavi izvršenjem. Ovaj član omogućuje vlastima države molilje ili zainteresovanim licima, ako to izričito traže, da prisustvuju izvršenju zamolnice, naravno, ako na to pristane zamoljena strana. Podrazumeva se da pristanak može biti dat samo ako zakoni zamoljene strane to ne zabranjuju. Realnost je, da se takvom zahtevu po pravilu izlazi u susret. Država molilja bi ovaj zahtev trebala da podnosi samo kada postoji opravdani razlog; na primer, kada se traži da budu prisutni policajac ili tužilac države molilje, zato što će doprineti postupku tj. kada je reč o licima koja detaljno poznaju istragu, koja mogu da odgovore na dodatna pitanja koja bi mogla da postave službena lica zamoljene države ili koja bi proistekla iz preduzetih radnji. Zahtev za omogućavanje prisustva treba da bude izričito naveden u zamolnici (uz odgovarajuće obrazloženje).

Korisno je to što je izmenjenim članom 4. stav 2. propisano da zahtev za prisustvo organa i/ili lica strane molilje „*ne treba odbiti, ukoliko bi takvo prisustvo verovatno doprinelo udovoljavanju zahteva za pravnom pomoći na način koji više odgovara potrebama zemlje molilje, te bi se na osnovu toga izbegla potreba za podnošenjem dodatnih zahteva za pružanje pravne pomoći.*“

Treba naglasiti da u nekim državama-članicama zainteresovano lice nema pravo, prema domaćem zakonodavstvu, da prisustvuje izvršenju nekih, ili čak svih, radnji po zahtevu.

U članu 5. postavljaju se dodatni uslovi za izvršenje zahteva za pretres ili zaplenu. Njime je utvrđeno da država ugovornica može u trenutku potpisivanja Konvencije ili predaje ratifikacionog instrumenta izraziti rezervu i zahtevati da se ispuni zahtev o obostranoj krivičnoj inkriminisanosti konkretnog ponašanja (tzv. dvostruka inkriminisanost) za izvršenje zahteva za pretres i privremeno oduzimanje; strana ugovornica takođe može zahtevati da budu ispunjeni sledeći preduslovi: (i) da krivično delo na koje se odnosi zamolnica može da bude predmet izdavanja (izručenja) u zamoljenoj državi; i (ii) da izvršenje zamolnice treba da bude u skladu zakonima zamoljene strane.

Član 6. odnosi se na predaju predmeta strani molilji na osnovu zamolnice. U stavu 1. tog člana dopušta se odlaganje u predaji predmeta ako su ti predmeti potrebni zamoljenoj strani za krivični postupak koji je u toku.

Stav 2. (tog člana) utvrđuje da predmeti koji se predaju izvršenjem zamolnice treba da budu vraćeni zamoljenoj državi, osim ako se ona tih predme-

ta ne odrekne. Predmeti koji se pominju u stavu 2 odnose se na: (a) imovinu privremeno oduzetu na osnovu zamolnice, (b) predmete privremeno oduzete u nekoj prethodnoj prilici, a u vezi s drugim postupkom i predate strani molilji i (c) predmete predate bez prethodne zaplene. Reč „predmeti“ odnosi se i na „dokazni materijal“, iz člana 3. stav 1.

Član 7. utvrđuje način dostavljanja procesnih akata i sudskih odluka. Reč „dostavljanje“ treba shvatiti u širem značenju, što podrazumeva i jednostavno slanje i zvanično obaveštavanje. Nije, međutim, neophodno da dokument o kome je reč bude dostavljen lično osobi kojoj je namenjen, osim ako to nije utvrđeno zakonom zamoljene strane ili u skladu s njenim zakonodavstvom i ako to nije izričito tražila strana molilja.

Član 8. primenjuje se na sve svedoke i veštace, bez obzira na to da li je njihov izlazak pred sud bio izričito zahtevan. Tim članom je utvrđeno da svedok ili veštak koji se nije odazvao pozivu da dođe pred sud neće moći, čak i ako bi taj poziv sadržavao zaprečenu kaznu, da bude podvrgnut bilo kakvoj kazni ili meri prinude, osim ako svojevolski ne ode kasnije na teritoriju strane molilje i od nje bude ponovo pozvan da dođe pred sud. Reč „kazna“ odnosi se na sve oblike sankcija i prinude, uključujući i novčane kazne.

Član 9. se takođe odnosi na sve svedoke ili veštace, bez obzira na to da li je njihovo lično pojavljivanje pred sudom bilo izričito traženo. Ovaj član propisuje kako se obračunavaju novčane naknade, troškovi boravka i putni troškovi za svedoke i/ili veštace.

Član 10. dopunjuje odredbu iz člana 7. stav 1. o pozivanju svedoka i veštaka da svedoče pred sudom. Član 10. stav 1. obavezuje državu molilju koja pridaje poseban značaj tome da se svedok ili veštak lično pojave pred (njenim) sudom, da to navede u zahtevu za dostavljanje sudskog poziva takvom licu. U tom slučaju, zamoljena država je u obavezi da pozove svedoka ili veštaka da se odazove pozivu i dođe pred sud. U suštini, taj poziv je samo preporuka, pošto se svedoci i veštaci ne mogu obavezati da se pojave pred sudom u državi molilji.

Član 11. (izmenjen i dopunjen), tiče se transfera lica koja su lišena slobode, a traži se da se lično pojave radi svedočenja. Takvo lice čije se lično pojavljivanje traži mora, u načelu, biti privremeno predato. Ta privremena predaja može biti odbijena samo u slučajevima koji su navedeni u drugom stavu člana 11. stav 1. gde se navode četiri odstupanja, pa tako predaja može da se odbije:

- a. ako se lice lišeno slobode s tim ne saglasi;
- b. ako je njegovo prisustvo potrebno u krivičnom postupku koji je u toku na teritoriji zamoljene strane;
- c. ako bi se usled predaje moglo produžiti njegovo lišavanje slobode;
- d. ako postoje drugi važni razlozi protiv njegovog sprovođenja na teritoriju strane molilje.

Član 12. bavi se pitanjem imuniteta. Stav 1. tog člana primenjuje se na svedoke i na veštace koji se pojavljuju pred sudom na teritoriji strane molilje, dok se stav 2. (koji je u suštini identičan) primenjuje na lice koje je pozvano

u svojstvu okrivljenog. Takvo lice ne može biti sudski gonjeno, niti pritvoreno, niti podvrgnuto bilo kakvom ograničenju slobode za dela koja nisu navedena u sudskom pozivu. Lica koja su pozvana kao svedoci, veštaci ili optuženi uživaju imunitet samo u odnosu na dela ili osude za dela koja su počinjena pre no što su oni napustili teritoriju (zamoljene strane), ali mogu biti gonjeni za dela koja su kasnije počinjena.

Članovi 14–20. sadrže procesne odredbe. Član 14. stavovi 1. i 2. zajedno preciziraju šta mora biti sadržano u zahtevu za pravnu pomoć:

- (a) naziv organa od koga potiče zahtev,
- (b) predmet i osnov zahteva,
- (c) ako je moguće, identitet i državljanstvo datog lica,
- (d) ime i adresu primaoca, ako je potrebno.

Pored toga, u zamolnicama treba navesti optužbu i kratak opis činjenica u vezi s delom.

Članom 15. utvrđuju se kanali preko kojih se šalje zamolnica. Ovaj član je značajno izmenjen Drugim dopunskim protokolom. U načelu, zahtevi moraju biti upućeni između ministarstava pravde dveju država, ali zahtev takođe može biti direktno poslat od strane jednog nadležnog sudskog organa drugome, i u tom slučaju će zahtev biti vraćen istim putem.

Primeru radi, biće navedena neka od rešenja ovog člana:

Izmenjen i dopunjen član 15. stav 4. predviđa da zahteve za kontrolisane isporuke ili prikrivene istrage nadležnim organima zamoljene strane mogu neposredno uputiti nadležni organi strane molilje.

Izmenjen i dopunjen član 15. stav 7. dopušta, u hitnim slučajevima kada je moguće direktno dostavljanje, da se dostavljanje obavlja posredstvom Međunarodne organizacije kriminalističke policije (Interpol).

Izmenjen i dopunjen član 15. stav 8. omogućuje svakoj državi ugovornici da saopšti da zadržava pravo da za udovoljavanje zahtevima postavi jedan ili više sledećih uslova:

- a) da se prepis zahteva dostavi centralnom organu koji je naveden u toj izjavi;
- b) da se svi zahtevi, osim onih hitnih, dostave centralnom organu koji je naveden u toj izjavi;
- c) da se, u slučaju direktnog upućivanja zahteva iz razloga hitnosti, prepis zahteva istovremeno dostavi i ministarstvu pravde;
- d) da se pojedini ili svi zahtevi za pravnu pomoć dostave drugim putevima, a ne onima koji su predviđeni ovim članom.

Izmenjen i dopunjen član 15. stav 9. utvrđuje da se zahtevi za pružanje pravne pomoći i sva druga komunikacija u okviru ove konvencije i protokola uz nju mogu dostaviti elektronskim putem ili drugim sredstvima telekomunikacije, ako je strana molilja spremna da na zahtev dostavi, u bilo koje vreme, njihov

pismeni prepis ili original zahteva. Međutim, svaka država ugovornica može, u bilo koje vreme, putem izjave upućene Generalnom sekretaru Saveta Evrope, da odredi uslove pod kojima će biti spremna da prihvati zahteve koje je primila elektronskim putem ili pomoću nekog drugog telekomunikacionog sredstva i postupi po njima, udovoljavajući im.

Izmenjen i dopunjen član 15. stav 10. jasno stavlja do znanja da član 15. ni na koji način ne dira u odredbe bilateralnih sporazuma ili aranžmana kojima se predviđa direktno dostavljanje zahteva za pružanje pravne pomoći.

Član 17. razjašnjava da će spisi i dokumenti koji su dostavljeni saglasno ovoj konvenciji biti oslobođeni svih formalnosti provere verodostojnosti.

Član 19. utvrđuje da moraju biti navedeni razlozi kojima će se obrazložiti svako odbijanje pravne pomoći po Konvenciji.

Izmenjen i dopunjen član 20. odnosi se na troškove i utvrđuje da strane ugovornice neće jedna drugoj potraživati nadoknadu troškova koji nastanu primenom ove Konvencije ili protokola uz nju (drugačije rečeno, troškove podnošenja zahteva i udovoljenja tim zahtevima) izuzev:

- troškova koji nastanu povodom prisustva veštaka na teritoriji zamoljene strane;
- troškove koji nastanu transferom lica lišenih slobode;
- troškova supstancijalne ili vanredne prirode;
- troškova uspostavljanja audio/video veze i dopunskih troškova.

Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima

Dodatni protokol uz Konvenciju usvojile su u Strazburu 17. marta 1978. zemlje-članice Saveta Evrope.

Saglasno članu 3. Dodatnog protokola, Konvencija će se primenjivati i na:

- dostavu akata koji imaju za cilj izvršenje kazne, naplatu novčane kazne ili plaćanje troškova postupka;
- mere koje se odnose na odlaganje izricanja kazne ili na njeno izvršenje, na uslovno oslobađanje, odlaganje početka izvršenja kazne ili na prekidanje njenog izvršenja.

Drugi Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima

Drugi dodatni protokol uz Konvenciju usvojile su u Strazburu 8. novembra 2001. zemlje-članice Saveta Evrope. Cilj tog protokola bilo je poboljšanje i dopuna pojedinih aspekata Konvencije. Izmene koje su na taj način unete navedene su gore, u razmatranju članova Konvencije.

Pored izmene i dopune postojećih odredaba Konvencije, Drugi dopunski protokol izričito utvrđuje da zahtevi za pružanje uzajamne pravne pomoći mogu biti upućeni i u odnosu na:

- praćenje van državnih granica jedne strane ugovornice (član 17);
- kontrolisane isporuke (član 18);
- prikrivene istrage (član 19);
- zajedničke istražne timove (član 20).

Mora se naglasiti da, u odnosu na primenu prikrivenih ili specijalnih istražnih mera, takva aktivnost (ako je s njome saglasna zamoljena država) treba da se odvija u skladu sa zakonima zamoljene države.

KONVENCIJA EVROPSKE UNIJE O UZAJAMNOJ PRAVNOJ POMOĆI U KRIVIČNIM STVARIMA IZ 2000. GODINE

Savet ministara Evropske unije je 29. maja 2000. godine usvojio Konvenciju o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Cilj Konvencije jeste da podstakne i osavremeni saradnju između pravosudnih, policijskih i carinskih organa vlasti u okviru Evropske unije (uključujući tu i Norvešku i Island), dopunjujući odredbe postojećih pravnih instrumenata i na taj način olakšavajući njihovu primenu. Konvencija dopunjava Konvenciju Saveta Evrope iz 1959. godine i prateće protokole, Ugovor iz Beneluksa iz 1962. godine, kao i Konvenciju o sprovođenju Šengenskog sporazuma iz 1990. godine.

Konvencija predviđa da se prilikom pružanja uzajamne pravne pomoći moraju poštovati osnovna pravna načela svake države članice i Evropska konvencija o ljudskim pravima. Odnosi se na krivična dela i upravne prestupe.

Protokol, koji se odnosi na uzajamnu pomoć i saradnju u vezi sa bankarskim informacijama usvojen je 16. oktobra 2001. godine, a usmeren je na borbu protiv pranja novca i finansijskog kriminala. Ovaj Protokol predstavlja sastavni deo Konvencije iz 2000. godine.

Konvencija predviđa da država molilja može da zahteva od zamoljene države, da ispoštuje određenu formu ili primeni procesna pravila koje zahteva njeno nacionalno zakonodavstvo. Kako bi se izbegla odlaganja, zahtevi za pružanje uzajamne pravne pomoći, kao i korespondencija u vezi sa pružanjem uzajamne pravne pomoći, mogu se obavljati neposredno s mesno nadležnim pravosudnim organima (međutim, u nekim slučajevima dokumenta se dostavljaju ili vraćaju putem centralnog organa dok se hitni zahtevi se mogu proslediti preko Interpola. ili nekog drugog nadležnog organa).

Konvencija takođe predviđa korišćenje savremenih metoda komunikacije, kao što su video konferencije i telefonske konferencije.

Koja vrsta uzajamne pravne pomoći se može zahtevati shodno
Konvenciji Evropske unije?

Uzajamna pravna pomoć se može zahtevati u sledećim slučajevima:

- Radi predaje nadležnim organima države molilje predmeta koji su ukradeni ili stečeni na neki drugi protivpravan način i koji su pronađeni u drugoj državi članici; ovi predmeti se moraju staviti na raspolaganje državi molilji sa namerom da se vrate zakonitim vlasnicima; u određenim slučajevima, zamoljena država može da se uzdrži od obaveze da vrati date predmete državi molilji ako bi to olakšalo povraćaj konkretnih predmeta njihovim pravim vlasnicima (restitucija);
- Radi privremenog transfera nekog lica koje je zadržano na teritoriji jedne države članice, na teritoriju neke druge države članice gde se sprovodi istraga;
- Radi saslušanja putem video konferencije; npr. svedok ili veštak (koji se nalazi na teritoriji jedne države članice) može biti saslušan od strane pravosudnih organa druge države članice putem video konferencije ako to nije u suprotnosti sa osnovnim principima zamoljene države članice i ako sve zainteresovane strane o tome postignu dogovor;
- Radi saslušanja putem telefonske konferencije;
- Radi omogućavanja kontrolisanih isporuka na teritoriji jedne države članice u okviru krivične istrage koja se vodi za dela koje mogu dovesti do zahteva za ekstradicijom; ovaj proces bi trebalo da usmeravaju i nadziru nadležni organi zamoljene države članice;
- Radi uspostavljanja zajedničkih istražnih timova dve ili više država članica Evropske unije u određene svrhe i na određeno vreme; države članice treba da se međusobno dogovore o sastavu tima; takav tim se sastavlja u tačno određenu svrhu i na tačno utvrđeno vreme; službeno lice iz države članice u kojoj tim funkcioniše koordinira i rukovodi aktivnostima istražnog tima na teritoriji te države članice;
- Radi sprovođenja prikrivene istrage koju vode službena lica druge države članice (kao i službena lica države članice domaćina) koji deluju tajno ili pod lažnim identitetom, pod uslovom poštovanja nacionalnih zakona i pravila postupka država članica na čijoj se teritoriji istraga vodi;
- Radi presretanja telekomunikacija (nadležni organ jedne države članice traži od druge države članice da izvrši presretanje telekomunikacije); ovo presretanje se može elektronskom predajom direktno proslediti državi molilji ili se sadržaj može snimiti i kasnije poslati; ovi zahtevi moraju biti u skladu sa domaćim pravom datih država članica.

Zaštita podataka o ličnosti

Država članica koja je do podataka o ličnosti došla na osnovu Konvencije, te podatke može koristiti samo:

- u pravosudnim ili upravnim postupcima koji su obuhvaćeni Konvencijom;
- za sprečavanje neposredne i ozbiljne pretnje po javnu bezbednost;
- u bilo koje druge svrhe uz prethodno pribavljenu saglasnost odnosno države članice ili subjekta koji je predmet tih podataka.

Država članica kojoj je upućen zahtev može zatražiti od države članice kojoj su prosleđeni traženi podaci o ličnosti, da je obavesti o načinu korišćenja tih podataka.

Evropski nalog za pribavljanje dokaza

Evropski nalog za pribavljanje dokaza (*European Evidence Warrant – EEW*), koji je usvojen kao Okvirna odluka Saveta u decembru 2008. godine, ima za cilj da zameni postupak pružanja uzajamne pravne pomoći i unapredi pravosudnu saradnju primenom uzajamnog priznavanja odluka inostranih pravosudnih organa u cilju pribavljanja predmeta, dokumenata i podataka koji bi se koristili u krivičnim postupcima u različitim državama članicama. Sve dok se Evropski nalog za pribavljanje dokaza ne bude u potpunosti primenjivao (očekuje se da će to sprovesti do kraja 2012. godine), mere koje su njime predviđene će se primenjivati paralelno sa ustanovljenim postupcima pružanja uzajamne pravne pomoći.

Ovaj pravni institut će omogućiti nadležnom pravosudnom organu (obuhvata i javne tužioce), da pribavi dokaze, ali ne i da saslušava svedoke; da pribavi sačuvane podatke dobijene presretanjem komunikacija ili da obavlja presretanje komunikacije; da zahteva primenu mera tajnog nadzora ili da prati stanje i promene na bankovnim računima. U pomenutim okolnostima i dalje će biti potrebno uputiti zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći.

KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA PROTIV TRANSNACIONALNOG ORGANIZOVANOG KRIMINALA IZ 2000. GODINE (UNTOC)

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (*UNTOC* ili „Konvencija iz Palerma“) otvorena je za potpisivanje 12. decembra 2000. godine, a na snagu je stupila 29. septembra 2003. godine. Uz ovu Konvenciju doneta su još tri dopunska Protokola.

Opseg

Iako *UNTOC* predstavlja međunarodni instrument za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, realno, ima mnogo širu primenu:

- definiše i standardizuje pojmove (kao što su 'konfiskacija, 'organizovana kriminalna grupa', 'imovinska korist proistekla iz krivičnog dela', 'imovina' i 'teško krivično delo') koji se koriste u različitim značenjima u različitim državama ili krugovima;
- od država zahteva da određena dela sankcionišu kao krivična dela;
- zahteva uvođenje određenih kontrolnih mera, kao što su zaštita oštećenih i svedoka;

- omogućava konfiskaciju/zaplenu [trajno I privremeno oduzimanje] imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela;
- unapređuje međunarodnu saradnju, posebno u oblasti ekstradicije, pravne pomoći i sprovođenja zajedničkih istraga;
- predviđa obuku, istraživanje i mere koje se odnose na razmenu informacija;
- njome se države ohrabruju da uspostave i primenjuju adekvatne mere i politiku prevencije u cilju unapređenja borbe protiv transnacionalnog organizovanog kriminala;
- države se takođe podstiču da unaprede saradnju svojih organa za sprovođenje zakona.

Odredbe UNTOC-a u vezi sa pružanjem uzajamne pravne pomoći

U članu 3, *UNTOC* poziva na primenu najšire mere pružanja uzajamne pravne pomoći u otkrivanju, krivičnom gonjenju i sudskom procesuiranju počinilaca i proširuje opseg primene na sve delikte koji se na osnovu Konvencije smatraju krivičnim delom.

Član 18 jeste glavna odredba koja se odnosi na pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima. On predviđa da se pomoć može zatražiti u pogledu pribavljanja dokaza ili uzimanja iskaza, uručivanja sudskih dokumenata, obavljanja pretresa i vršenja zaplene, provere objekata i lokacija, pružanja podataka, dokaza, i rezultata veštačenja, pribavljanja dokumenata i izvoda iz evidencija, pronalaženja imovine proistekle iz krivičnog dela, obezbeđenja prisustva svedoka i svake druge vrste pomoći koju ne zabranjuje domaće zakonodavstvo. Član 18 se odnosi i na međunarodnu saradnju u identifikaciji, pronalaženju i zapleni imovinske koristi stečene krivičnom delom, imovine i sredstava kojima su krivična dela počinjena u cilju konfiskacije trajnog oduzimanja.

UNTOC omogućava državama da pod izvesnim uslovima (član 18(21)) odbiju da pruže zatraženu uzajamnu pravnu pomoć, ali takođe jasno navodi da se pravna pomoć ne može odbiti po osnovu tajnosti bankovnih podataka (član 18(8)) ili zbog krivičnih dela za koje se smatra da se tiču poreskih stvari (član 18(22)). Države moraju navesti razlog zbog kojeg odbijaju da pruže zatraženu pomoć. Države moraju postupati po zahtevima bez odlaganja uzimajući u obzir moguće rokove sa kojima se nadležni organi koji upućuju zahtev suočavaju (na primer, moguće nastupanje zastarelosti).

Odredbe koje se odnose na oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom

Članom 12 se od država zahteva da usvoje najšire moguće mere, u skladu sa domaćim pravnim sistemom, kojima bi se omogućila konfiskacija stečene imovinske koristi/ekvivalentne vrednosti imovinskoj koristi koja je proistekla iz krivičnog dela i sredstava kojima su počinjena krivična dela koja obuhvata

Konvencija. Svrha formulacije „u najvećem mogućem stepenu koji dopušta njihov pravni sistem“ jeste da odrazi varijacije načina na koji različiti pravni sistemi izvršavaju obaveze u smislu ovog člana. U svakom slučaju, od država se očekuje da u najvećoj mogućoj meri poštuju odredbe člana 12. Član 12 se takođe odnosi na mere koje omogućavaju identifikaciju, ulaženje u trag, zamrzavanje i zaplenu predmeta u cilju moguće potonje konfiskacije. Pored toga, obavezuje države ugovornice da ovlaste sudove ili druge nadležne organe da mogu da nalože davanje izvoda iz bankovne evidencije i ostalih dokaza u cilju olakšavanja identifikacije, zaplene i konfiskacije imovine proistekle iz krivičnog dela.

Član 13 propisuje postupak odvijanja međunarodne saradnje u vezi sa pitanjima konfiskacije. Ovo su važna ovlašćenja, budući da kriminalci često pokušavaju da u inostranstvu sakriju imovinsku korist stečenu krivičnim delom, sredstva kojima su ona počinjena i dokaze koji se na to odnose, kako bi onemogućili organe otkrivanja i gonjenja da ta sredstva i imovinsku korist pronađu i oduzmu. Država ugovornica koja primi zahtev druge države ugovornice dužna je da preduzme potrebne/neophodne mere kako bi identifikovala, ušla u trag i zamrzla ili zaplenila imovinsku korist proisteklu iz krivičnog dela s namerom da se konačno izvrši konfiskacija.

Član 13 takođe opisuje način na koji bi takve zahteve trebalo sastaviti, podneti i po njima postupiti. Važno je naglasiti da je reč o posebnoj vrsti postupaka koji za cilj imaju dolaženje do imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, za razliku od postupaka kojima se pruža pomoć u traganju za predmetima/imovinom koja predstavlja sastavni deo dokaza o počinjenom krivičnom delu.

Član 14 se bavi završnom fazom procesa konfiskacije – raspolaganjem konfiskovanom imovinom i sredstvima. Iako se raspolaganje ovakvom imovinom obavlja u skladu s domaćim zakonom, države ugovornice se pozivaju da prioritet daju zahtevima drugih država ugovornica u smislu povraćaja imovinske koristi koja bi se koristila u svrhu nadoknade žrtvama počinjenog krivičnog dela ili za povraćaj zakonitim vlasnicima. Države ugovornice se takođe ohrabruju da razmotre mogućnost zaključivanja sporazuma ili aranžmana koji bi omogućili da se konfiskovana imovina može donirati Ujedinjenim nacijama za finansiranje aktivnosti tehničke podrške shodno UNTOC-u, ili da se odnosna imovina podeli sa drugim državama ugovornicama koje su pružile pomoć u procesu konfiskacije.

Detaljne odredbe koje su slične odredbama UNTOC-a se mogu naći i u UNCAC-u, Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine, Međunarodnoj konvenciji o suzbijanju finansiranja terorizma, Rezoluciji 1373 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (iz 2001. godine) i Konvenciji Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela iz 1990 godine. Državama koje su usvojile propise kojima se omogućava primena obaveza koje proističu iz položaja strana ugovornica u odnosu na ove Konvencije, neće biti potrebne veće izmene i dopune domaćeg zakonodavstva kako bi mogle da zadovolje zahteve UNTOC-a¹⁵.

15 Ne treba zaboraviti ni FATF preporuke koje takođe sadrže smernice državama u vezi sa načinima na koje mogu da identifikuju, pronađu, zaplene i trajno oduzmu imovinu stečenu krivičnim delima.

KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA PROTIV KORUPCIJE IZ 2003. GODINE (UNCAC)

UNCAC je od 9. decembra 2003. godine otvorena za potpisivanje, a na snagu je stupila 14 decembra 2005. godine.

U poređenju sa svim ostalim međunarodnim krivičnopravnim instrumentima, UNCAC sadrži najdetaljnije razrađene odredbe koje se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Spektar krivičnih dela shodno UNCAC-u je veoma širok, te stoga ova Konvencija može da posluži kao veoma delotvorno sredstvo onima koji se bave otkrivanjem i krivičnim gonjenjem ne samo slučajeva u vezi sa korupcijom, već i veoma široke lepeze privrednih i finansijskih krivičnih dela (posebno u onim slučajevima gde su navodno umešani državni funkcioneri).

Odredbe UNCAC-a koje se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći

Uopšteno gledajući, Konvencija pokušava da iznađe načine da olakša i poboljša pružanje uzajamne pravne pomoći, ohrabrujući države ugovornice da se uključe u sklapanje drugih sporazuma ili aranžamana s ciljem delotvornijeg pružanja uzajamne pravne pomoći. Od država ugovornica se zahteva da jedna drugoj pruže najširu moguću pravnu pomoći u krivičnim stvarima, i to tokom otkrivanja, krivičnog gonjenja i procesuiranja počinilaca krivičnih dela koja su obuhvaćena Konvencijom (član 46 (3)). Ako trenutni pravni okvir neke države ugovornice u pogledu pružanja uzajamne pravne pomoći ne obuhvata sva krivična dela na koja se odnosi Konvencija, potrebno je izmeniti i dopuniti postojeće zakonodavstvo u tom smislu.

Države ugovornice imaju diskreciono pravo prilikom odlučivanja o meri u kojoj će pružiti pomoć u postupcima pred pravosudnim organima, ali bi ta pomoć morala, u najmanju ruku, biti dostupna u pogledu onog dela krivičnog postupka koji u nekim državama ugovornicama ne mora predstavljati sastavni deo samog suđenja, kao što su predkrivični postupak, postupak izricanja kazne i postupak za određivanje jemstva.

UNODC *Zakonodavni vodič uz Konvenciju*¹⁶ (u stavovima 593-5), nabraja osnovne zahteve člana 46 i to na sledeći način:

„Od država ugovornica se zahteva da:

- (a) Omoguće, u najvećoj mogućoj meri, pružanje uzajamne pravne pomoći u svrhe koje su navedene u članu 46, stav 3 (vidi u nastavku *prim.prir.*), u pogledu otkrivanja, krivičnog gonjenja, (sudskog) procesuiranja, kao i konfiskacije i vraćanja imovinske koristi stečene u vezi sa krivičnim delima korupcije (član 46, stav 1);

U članu 46, stav 3 navedeni su vidovi pružanja uzajamne pravne pomoći koje je država ugovornica obavezna da obezbedi:

- (a) uzimanje izjava od svedoka;
 - (b) dostavljanje sudskih dokumenata;
 - (c) izvršenje pretresa i zaplene kao i zamrzavanje;
 - (d) provera objekata i lica mesta;
 - (e) pružanje informacija, dokaznog materijala i rezultata veštačenja;
 - (f) pribavljanje originala ili overenih kopija relevantnih dokumenata i spisa, uključujući državnu, bankovnu, finansijsku evidenciju, evidenciju privrednih društva ili poslovne spise;
 - (g) pomoć u identifikaciji ili pronalaženju imovinske koristi stečene krivičnim delima, imovine, sredstava kojima su ta krivična dela počinjena ili nekih drugih stvari/predmeta za potrebe izvođenja dokaza;
 - (h) pomoć pri/olakšavanje dobrovoljnog pojavljivanja lica u državi ugovornici koja je uputila zahtev;
 - (i) svaku drugu vrstu pomoći koja nije u suprotnosti sa unutrašnjim zakonodavstvom države ugovornice kojoj se upućuje zahtev,
 - (j) identifikovanje, zamrzavanje i pronalaženje imovinske koristi stečene od kriminala u skladu sa odredbama poglavlja V ove konvencije,
 - (k) povraćaj sredstava u skladu sa odredbama poglavlja V ove konvencije;
- (b) Pruže uzajamnu pravnu pomoć u vezi sa otkrivanjem, krivičnim gonjenjem i (sudskim) procesuiranjem krivičnih dela koja su počinjena u kontekstu postupanja nekog pravnog lica shodno članu 26 (član 46, stav 2);
- (c) Obezbede da se pružanje uzajamne pravne pomoći ne odbije pozivajući se na tajnost bankovnih podataka (član 46, stav 8). Stoga, država ugovornica čiji propisi dopuštaju odbijanje pozivanjem na bankovnu tajnu mora da izvrši izmene u tom smislu.
- (d) Ponude pomoć u odsustvu ispunjenosti principa dvostrukog inkriminisanja kroz primenu mera koje isključuju prinudu, u skladu sa osnovnim principima nacionalnog pravnog sistema (član 46, stav 9, (b)); države ugovornice se takođe pozivaju da razmotre mogućnost pružanja šireg opsega pravne pomoći u odsustvu postojanja načela dvostrukog inkriminisanja (član 46, stav 9 (c)) uzimajući u obzir svrhu i duh Konvencije;
- (e) Primene stavove 9 – 29 člana 46 koji određuju modalitete pružanja uzajamne pravne pomoći u odsustvu postojanja međunarodnog sporazuma o pružanju uzajamne pravne pomoći sa nekom drugom državom ugovornicom (član 46, stavovi. 7 i 9-29). U tom smislu, može biti potrebno usvojiti nove propise ukoliko postojeći domaći zakon koji ure-

đuje pružanje uzajamne pravne pomoći nije u skladu s bilo kojim od uslova navedenih u ovim stavovima i ako domaći zakon uživa prednost nad međunarodnim ugovorima;

- (f) Obaveste Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o nazivu centralnog organa koji je određen u smislu člana 46, kao i o jeziku (jezicima) koji su u ovom pogledu prihvatljivi (član 46, stavovi 13 i 14);
- (g) Razmotre mogućnost sklapanja bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili aranžamana kako bi obezbedile pravno dejstvo ili osnažile odredbe člana 46 (član 46, stav 30)“.

Povrh toga, države ugovornice mogu da pruže informacije o krivičnim stvarima drugim državama ugovornicama bez prethodno upućenog zahteva, onda kada veruju da to može biti od pomoći u vođenju istrage, krivičnog postupka ili sastavljanju zvaničnog zahteva te države ugovornice (član 46, stavovi 4 i 5). Stavovi 4 i 5 člana 46 u suštini obezbeđuju osnov za spontano pružanje podataka. Naime, jedna država ugovornica bi trebala da uputi drugoj informacije ili dokaze za koje smatra da su važni u borbi protiv krivičnih dela koja su obuhvaćena Konvencijom u ranoj fazi, kada druga država ugovornica još uvek nije uputila zahtev za pružanjem pravne pomoći i verovatno još uvek nije ni svesna postojanja takvih podataka ili dokaza. Svrha ovih odredbi jeste da se države ugovornice podstaknu da dobrovoljno i proaktivno razmenjuju informacije o krivičnim stvarima. Država ugovornica koja ovim putem dobija podatke može pribavljene informacije kasnije iskoristiti kako bi podnela zvaničnu zamolnicu kojom zahteva pružanje uzajamne pravne pomoći. Jedina uopštena obaveza koja se nameće državi ugovornici koja prima zahtev, slična ograničenjima koja se primenjuju u slučajevima kada je zahtev za pružanje pomoći upućen, je da se dobijeni podaci moraju čuvati kao poverljivi uz poštovanje svih ograničenja u pogledu njihove upotrebe, osim u slučaju kada pribavljene informacije oslobađaju okrivljenog krivične odgovornosti u konkretnom predmetu. U tom slučaju, država ugovornica koja je ovim putem pribavila podatke može ove slobodno dati na uvid tokom postupka koji se vodi unutar nacionalne jurisdikcije.

Odredbe koje se odnose na povraćaj imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela

Uz član 31 (zamrzavanje, zaplena, itd.), koji se odnosi na ustanovljavanje nacionalnih mehanizama u cilju zamrzavanja i konfiskacije u svakoj od država ugovornica, *UNCAC* takođe detaljno određuje način na koji se može izvršiti repatrijacija imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela.

Član 54 (Mehanizmi za povraćaj imovine putem međunarodne saradnje u svrhu konfiskacije) predviđa:

- Svaka država ugovornica, u cilju pružanja uzajamne pravne pomoći saglasno članu 55. ove Konvencije u vezi sa imovinom stečenom izvr-

šenjem ili učešćem u izvršenju krivičnog dela predviđenog ovom Konvencijom, a u skladu sa svojim zakonima, dužna je da:

- Preduzme mere koje mogu biti potrebne da se njenim nadležnim organima omogući da izvrše nalog za konfiskaciju koji je izdao sud neke druge države ugovornice;
- Preduzme mere koje mogu biti potrebne da se njenim nadležnim organima omogući, kada imaju sudsku nadležnost, da nalože konfiskaciju takve imovine stranog porekla donošenjem odluke o krivičnom delu pranja novca ili drugom krivičnom delu koje može biti u okvirima njene jurisdikcije, ili u skladu s drugim postupcima predviđenim njenim unutrašnjim pravom; i
- Razmotri mogućnost preduzimanja mera koje mogu biti potrebne da se omogući konfiskacija takve imovine bez krivične presude u slučajevima u kojima se počinitelj ne može krivično goniti zbog smrti, bekstva ili odsustva ili u drugim odgovarajućim slučajevima.
- Svaka država ugovornica, u cilju pružanja uzajamne pravne pomoći po zahtevu koji je upućen shodno tački 2 člana 55. ove Konvencije, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, dužna je da:
 - Preduzme mere koje mogu biti potrebne da bi njeni nadležni organi bili u mogućnosti da zamrznju ili zaplene imovinu nakon što sud ili nadležni organ države ugovornice koja je uputila zahtev izda nalog o zamrzavanju ili zapleni kojim se pruža razumna osnova zamoljenoj državi ugovornici da veruje da postoji dovoljno osnova za preduzimanje mera kojima bi predmetna imovina na kraju bila podložna konfiskaciji (tj. da dozvoli svojim nadležnim organima da postupe po nalogu za konfiskaciju koji je izdao sud druge države ugovornice);
 - Preduzme mere koje mogu biti potrebne da se njenim nadležnim organima omogući da zamrznju ili zaplene imovinu na osnovu zahteva koji pruža razumnju osnovu da veruje da postoji dovoljno osnova za preduzimanje takvih mera, te da bi predmetna imovina na kraju bila podložna konfiskaciji u cilju izvršavanja naloga za konfiskaciju koji je izdao sud druge države ugovornice; i
 - Razmotri mogućnost preduzimanja dodatnih mera u cilju omogućavanja svojim nadležnim organima da sačuvaju imovinu koju bi trebalo konfiskovati, na osnovu lišenja slobode nekog lica u inostranstvu ili postojanja krivične optužbe koja se odnosi na sticanje takve imovine.

Član 55 (Međunarodna saradnja u cilju sprovođenja konfiskacije) predviđa da:

- Zamoljena država ugovornica, koja je primila zahtev druge države ugovornice pod čijom je jurisdikcijom krivično delo predviđeno ovom Konvencijom, a koji se [zahtev] odnosi na konfiskaciju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, imovine, itd. iz člana 31 Konvencije,

koji se nalaze na njenoj teritoriji, u najvećoj mogućoj meri koju dopušta njen unutrašnji pravni sistem dužna je da:

- Prosledi svojim nadležnim organima predmetni zahtev u cilju pribavljanja naloga o konfiskaciji i, ukoliko takav nalog bude izdat, njegovog izvršenja; ili
 - Prosledi svojim nadležnim organima, u cilju postupanja po zahtevu u traženoj meri, nalog o konfiskaciji koji je izdao sud na teritoriji države ugovornice koja upućuje zahtev, u skladu sa članom 31 i članom 54, ukoliko se on odnosi na imovinsku korist proisteklu iz krivičnog dela, imovinu, itd. koja se nalazi na teritoriji zamoljene države ugovornice.
- Postupajući po zahtevu koji je podnela neka druga država ugovornica u čijoj jurisdikciji je krivično delo utvrđeno u skladu sa ovom Konvencijom, zamoljena država ugovornica će preduzeti mere radi identifikovanja, pronalaženja, zamrzavanja ili zaplene imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, imovine, itd. u cilju konačne konfiskacije koju će naložiti bilo država ugovornica koja je podnela zahtev, bilo, u skladu sa zahtevom u smislu člana 55, država ugovornica kojoj je zahtev podnet (st. 2).
 - Opis imovine koja bi trebalo da bude konfiskovana, pregled činjenica i pravno verodostojan prepis naloga za konfiskaciju dostavlja, kako je i primereno, država molilja (st.3).
 - Saradnja u smislu člana 55 može se takođe odbiti ili se privremene mere mogu ukinuti ukoliko zamoljena država ugovornica ne dobije dovoljne i blagovremeno upućene dokaze ili ukoliko je vrednost imovine minimalna (st. 7).
 - Pre ukidanja bilo koje privremene mere, preduzete shodno članu 55, zamoljena država ugovornica će, kada god je to moguće, pružiti priliku državi ugovornici koja upućuje zahtev da iznese razloge u prilog produženja trajanja takve mere (st. 8).
 - Odredbe člana 55 se ne mogu tumačiti tako da idu na štetu prava bona fide trećih lica (st. 9).

„Član 57 je jedan od najvažnijih i najinovativnijih delova ove Konvencije. Ne može postojati bilo kakva prevencija, te poverenje u vladavinu prava i u krivičnopravne postupke, u valjanost i efikasnost državne uprave, integritet službenih lica ili u opšterasprostranjen osećaj pravde i vere da se korupcionaški način ponašanja nikada ne isplati, ako se plodovi kriminalnih delatnosti ne oduzmu od počinilaca i ne vrate zakonitim vlasnicima.

Iz ovog razloga diskreciono pravo država ugovornica je u pogledu ovog člana vrlo ograničeno: od država ugovornica se zahteva da sprovedu ove odredbe i da donesu nove propise ili izmene i dopune već postojeće, ako je i kada je to potrebno.

Članom 57 od država ugovornica se zahteva sledeće:

- Da sa imovinom konfiskovanom u skladu sa 33 ili članom 55, shodno tački 3 postupe na odgovarajući način uključujući i da je vrate prethodnim zakonitim vlasnicima (stav 1);
- Da omoguće nadležnim organima da vrate imovinu konfiskovanu na zahtev neke druge države ugovornice, u skladu sa svojim osnovnim pravnim načelima, uzimajući u obzir prava bona fide trećih lica (stav 2);
- Da, u skladu s prethodno iznetim i članovima 46 i 55 Konvencije:
 - vrate konfiskovanu imovinu državi ugovornici koja upućuje zahtev, u slučaju pronevere javnih sredstava ili pranja proneverenih javnih sredstava (vidi član 17 i član 23), kada je konfiskacija valjano izvršena (vidi član 55) i na osnovu pravosnažne presude donete u državi ugovornici koja upućuje zahtev (zamoljena država ugovornica kojoj se upućuje zahtev može odustati od izvršenja ove presude), (stav 3, tačka a),
 - vrate konfiskovanu imovinu državi ugovornici koja upućuje zahtev, i povodom drugih krivičnog dela u vezi sa korupcijom obuhvaćenih ovom Konvencijom, kada je konfiskacija valjano izvršena (vidi član 55), na osnovu pravosnažne presude donete u državi ugovornici koja upućuje zahtev (od čega zamoljena država ugovornica može odustati), te kada država ugovornica koja upućuje zahtev, van svake sumnje, potvrdi svoje prethodno pravo svojine nad takvom konfiskovanom imovinom ili odštetnim zahtevom (stav 3, tačka b),
 - u svim drugim slučajevima prioritarno razmotre mogućnost:
 - vraćanja konfiskovane imovine državi ugovornici koja upućuje zahtev,
 - vraćanja konfiskovane imovine njenim prethodnim zakonitim vlasnicima,
 - nadoknade žrtvama počinjenog krivičnog dela (stav 3, tačka c).

Države ugovornice takođe mogu razmotriti mogućnost zaključivanja sporazuma ili aranžmana u smislu konačnog raspolaganja konfiskovanom imovinom, i to od slučaja do slučaja. (član 57, stav 5)¹⁷.

17 Videti UNODC Zakonodavni vodič uz UNCAC, para. 765–771, http://www.unodc.org/pdf/corruption/CoC_LegislativeGuide.pdf

KORIŠĆENJE UZAJAMNE PRAVNE POMOĆI I NEFORMALNE (ADMINISTRATIVNE) POMOĆI U PRONALAŽENJU I POVRAĆAJU IMOVINE

PRONALAŽENJE

Pregled

Ulaženje u trag/pronalaženje imovine može u datom slučaju obuhvatati i evidentiranje transakcija, korišćenje čitavog niza istražnih i forenzičkih alata (uključujući i nalog suda za davanje na uvid dokumenata ili evidencije), kao i identifikaciju imovine u procesu tokom kojeg ona menja svoj oblik (na primer, koristi se gotov novac za kupovinu antikviteta koji se potom prodaju, a zatim se od dobijenog novca kupuju automobili).

U kontekstu ulaženja u trag/pronalaženja imovine koja predstavlja imovinu koja je proistekla iz korupcije, sofisticiranog i razvijenog finansijskog kriminala ili teškog oblika organizovanog kriminala, važno je imati na umu da se često neko pravno lice, na primer neka lažna firma, koristi kao način da se takva imovina skloni. U tom smislu, cilj uvek mora biti identifikacija fizičkog lica koje je krajnji korisnik/ima krajnji interes u pogledu relevantne imovine. Naime, nije dovoljno samo identifikovati pravno lice koje je korisnik, već se pažnja mora usmeriti na fizičko lice ili lica koja stoje iza pravnog lica.

Kada se razmatra pronalaženje imovinske koristi, naročito u kontekstu sprovođenja istrage sa elementom inostranosti i korišćenja procesa pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, istražitelji i tužioci moraju biti svesni da je namera osumnjičenog (osumnjičenih) da imovinsku korist stečenu nezakonitim putem „pretvore“ u naizgled zakonitu imovinu, ili da u najmanju ruku, prikriju kretanje te imovine tako da joj je nemoguće ući u trag. Da bi to mogli da postignu, bez obzira kakva je priroda prvobitnog krivičnog dela, osumnjičeni pribegavaju klasičnom procesu pranja novca koji se odvija u tri faze:

- Plasman,
- Raslojavanje odnosno disperzija,
- Ulaganje i prikupljanje (integracija).

U suštini, ove tri faze obuhvataju inicijalni plasman nezakonitih imovinskih sredstava, na primer u finansijski sistem (kroz neku finansijsku instituciju ili konverzijom u neke finansijske instrumente), posle čega sledi druga faza pretvaranja ovih sredstava u različitu vrstu imovine ili premeštanje te imovine u neku drugu instituciju (možda premeštanje sredstava u neku drugu državu i/ili u neku fantomsku firmu), i na kraju sledi poslednja faza (integracija) u kojoj se sredstva ili imovina premešta ili ulazi u legalne ekonomske tokove, na primer

kupuju se nekretnine, investira se u poslovne poduhvate ili se kupuju druga finansijska sredstva.

Službeno lice koje treba da sastavi zahtev za pružanje neformalne pomoći ili uzajamne pravne pomoći u takvom slučaju mora imati na umu i razumeti pomenute metode i na osnovu sveobuhvatnog pristupa sastaviti zahtev koji želi da uputi.

Upravo zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći upućen drugoj državi predstavlja jedno od osnovnih sredstava koja stoje na raspolaganju tužiocu ili istražitelju u identifikaciji /pronalaženju neke imovine. Uostalom, skoro svaki privredni, finansijski ili visoko organizovani kriminal podrazumeva transnacionalno kretanje imovine proistekle iz ove vrste krivičnih dela.

Međutim, pronalaženje ne predstavlja samo postupak povraćaja imovine. Sistematskim praćenjem traga određene imovine može se steći potpunija slika o opsegu i razmerama osnovne kriminalne aktivnosti, a povrh toga otvara se mogućnost identifikacije drugih umešanih lica, kao i oštećenih i gubitaka koje su oni pretrpeli.

Prilikom vođenja istrage koja je usmerena na pronalaženje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, trebalo bi se zapitati (i pokušati dati odgovor) na sledeća, prethodna pitanja:

- Da li je došlo do kupovine neke nekretnine ili robe velike vrednosti?
- Da li su sredstva sakrivena na tzv. off-shore destinacijama?
- Da li su kao pomoć korišćeni saradnici/treća lica? Postoji li povezanost sa drugim kriminalcima?
- Da li „način života“ (tzv. životni stil) može da posluži kao dokaz?
- Da li je bilo, na primer, poseta saradnicima u zatvoru?
- Da li je bilo nekih finansijskih transfera?
- Šta pokazuje komunikacija koju obavljaju lica koja su umešana u krivična dela/lica za koja postoje osnovi sumnje da su umešana u krivična dela (na primer, telefonski računi)?

Obaveštajni podaci

Pre nego se počne sa ispitivanjem mogućeg predmeta transnacionalne istrage usmerene na pronalaženje imovinskih sredstava, kao i mogućih dokaza koje bi trebalo pribaviti, pažnju čitaoca skrećemo na obaveštajne podatke i na razvijanje obaveštajnih podataka.

Obaveštajni podaci ili informacije u predmetu koji se tiče finansijskog kriminala ili sličnog, mogu se odnositi na osnovno krivično delo (na primer, korupciju ili proneveru), na potonje kriminalne aktivnosti (kao što je pranje novca koje sledi posle počinjenog osnovnog/prethodnog krivičnog dela) ili na imovinu i raspolaganja koja po sebi ne ukazuju na krivična dela iz kojih potiču.

Značaj takvih obaveštajnih podataka ili informacija u tim okolnostima jeste što oni stvaraju osnov za pokretanje jedne ili više aktivnosti:

- Pokretanje istrage;
- Upućivanje zahteva drugoj državi za pružanje neformalne pomoći;
- Upućivanje zahteva drugoj državi za pružanje uzajamne pravne pomoći (što sledi nakon pokretanja istrage);
- Sama zamoljena država može da pokrene svoju istragu.

U svakom od gore navedenih slučajeva može se dogoditi da će obaveštajni podaci ili informacije pomoći u identifikaciji ili pronalaženju imovine i imovinskih sredstava. Ponekad su inicijalni obaveštajni podaci dovoljni da bi tužilac i istražitelj krenuli u sledeću fazu – prikupljanje dokaza; u nekim drugim slučajevima, materijal koji sadrži obaveštajne podatke mora dalje da se razradi pre nego što se po njemu postupi. Povrh toga, naravno da će biti i slučajeva kada se određeni aspekti predmeta još uvek obaveštajno razrađuju iako je istražni postupak već pokrenut i radi se na prikupljanju dokaza.

U slučajevima finansijskog kriminala i u sličnim predmetima, obaveštajni podaci ili informacije će se najverovatnije pojaviti usled:

- Druge krivične istrage koja se odvija u isto vreme;
- Finansijske istrage koja je usledila posle krivične osude;
- Izveštaja o sumnjivim aktivnostima;
- Primljenog zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima;
- Doušnika, svedoka itd.;
- Rezultata dobijenih obradom snimaka dobijenih primenom mera nadzora i praćenja/presretanjem komunikacija;
- Ispitivanja finansijskog stanja i aktivnosti (zemljišne knjige, finansijske institucije, računi za komunalije i telefon);
- Naloga za praćenje transakcija na računu ili slično (to će zahtevati da banke daju određene pojedinosti o pojedinim transakcijama tokom određenog vremenskog perioda – monitoring računa); informacije mogu biti i u „realnom vremenu“, na primer bankomati;
- Naloga za davanje informacija o klijentima ili slično.

Pronalaženje imovinskih sredstava

Jedan opšti plan za identifikaciju/pronalaženje imovine nije od velike pomoći, budući da će različiti slučajevi zahtevati različite pristupe i drugačiji način vršenja istražnih radnji. Međutim, tehnike i pristupi čije korišćenje bi trebalo razmotriti su sledeći:

- Provera informacija o nekom fizičkom licu;
- Provera preduzeća/provera registra pravnih lica;
- Razgovori sa svedocima/izvorima;
- Bankovna/finansijska evidencija;

- Telefonski računi/evidencija razgovora i podaci;
- Pomoćna evidencija/dokazi o troškovima kako bi se finansirao određen način života, putovanja, itd.;
- Evidencija državnih organa (uključujući i ulaske u zemlju, zahtevi za izdavanje dozvola i odobrenja, itd.);
- Podaci o posedovanju nekretnina/izvod iz zemljišnih knjiga;
- Tajno praćenje računa/transakcija;
- Specijalne istražne tehnike i metode, uključujući i tajne pretrase, elektronski nadzor/prisluškivanje i korišćenje prikrivenih islednika .

Kada se traži obavljanje istražnih radnji u drugoj državi, svaka od prethodno pomenutih tehnika se može upotrebiti ili putem neformalne pravne pomoći ili putem uzajamne pravne pomoći (koja od ove dve će biti korišćena zavisi pre svega od prirode zahteva, da li se zahtev odnosi na obaveštajne podatke ili na dokazni materijal, da li je potrebno upotrebiti mere prinude kao i od opštih principa za traženje pomoći koji su navedeni na početku ovog Priručnika).

Postavlja se pitanje do koje vrste dokaza se može doći primenom gore navedenih tehnika i pristupa? Odgovor je veoma širok aspekt dokaza, od kojih se svaki može upotrebiti u kontekstu neke finansijske istrage, a posebno u pogledu identifikovanja i pronalaženja imovinske koristi stečene krivičnim delom. Dakle mogu se dobiti sledeći dokazi:

- Dokazi na osnovu indicija;
- Dokazi u vezi sa sučesnikom/su-optuženim;
- Priznanje samog osumnjičenog;
- Dokazi koji su rezultat revizije poslovnih knjiga i finansijskog poslovanja;
- Dokazi nastali veštačenjem;
- Imovina za koju je malo verovatno da je zakonitog porekla;
- Neobični ili neobjašnjivi poslovni potezi (na primer, loš posao/gubitak novca);
- Neuobičajene poslovne strukture (uključujući i fantomske firme);
- Dokazi koji ukazuju na ulogu zastupnika/posrednika čijem ponašanju/poslovnoj strukturi nedostaje relevantno znanje i iskustvo sami po sebi su sumnjivi;
- Dokazi o lošem karakteru;
- Fizička kontaminacija gotovog novca (ulaganje gotovog novca u prljave poslove, *prim. Prev.*);
- Potkrepljivanje podataka lažima (ponekad i u određenim pravnim sistemima);
- Zaključivanje na osnovu odbrane ćutanjem (ponekad i u određenim pravnim sistemima);

- Dokazi o kretanju i udruživanju koji su dobijeni tajnim praćenjem i nadzorom;
- Lažni identiteti, adrese i dokumentacija.

Kada se želi uputiti zahtev nekoj državi u vezi sa identifikacijom/pronalazanjem imovine ili u pogledu neke druge finansijske istrage, trebalo bi razmotriti mogućnost da se potraži savet i dobiju smernice od forenzičkog računovođe ili od nekog drugog finansijskog analitičara da bi se uobličili priroda i opseg upućenog zahteva, kao i da bi se razmotrio materijal koji je dobijen na osnovu upućenog zahteva.

Uloga računovodstvenih ekspertiza

Forenzičko računovodstvo igra važnu ulogu u finansijskim istragama i istragama koje se odnose na oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela u mnogim pravnim sistemima, te stoga ovu vrstu analize ne bi trebalo zaobići ni u jednoj strategiji vođenja krivične istrage koja podrazumeva preogranične aktivnosti u kontekstu privrednog ili organizovanog kriminala.

Od forenzičkog računovođe ili od finansijskog analitičara bi trebalo tražiti da:

- poveže i uspostavi vezu između transakcije i novca/imovine;
- sudu pruži objašnjenje o transakcijama;
- obavi analizu međunarodnog toka novca;
- obavi potpunu/kompletnu finansijsku analizu;
- pomogne sudu da razume određene poslovne aktivnosti ili oblasti poslovanja;
- identifikuje neobjašnjivi promet i honorare za konsultantske usluge;
- poveže strane koje su učestvovalе u transakcijama;
- se usredsredi na one oblasti u kojima je stanje najverovatnije prikazano drugačije od onog koje realno postoji;
- objasni računovodstvene standarde;
- identifikuje zakonite prihode;
- izvrši pregled bilansa stanja, bilansa uspeha;
- pruži primere koji bi omogućili da se uoči razlika između, na primer, zakonitog, statistički mogućeg ponašanja, i onog koje je verovatno akt prevare/nepoštenog ponašanja.

Njegov/njen rad će takođe pomoći u:

- beleženju Evidentiranih transakcija;
- korišćenju svih dostupnih informacija;
- analizi porekla imovine;
- korišćenju informacionih tehnologija;

- korišćenju krivičnogpravnog, građanskopravnog, privrednogpravnog, stečajnog ili drugih postupaka;
- razumevanju različitih pravnih sistema.

ZABRANA RASPOLAGANJA IMOVINOM I NJENO TRAJNO ODUZIMANJE (KONFISKACIJA)

Zahtevi za pružanje uzajamne pravne pomoći u pogledu zabrane raspolaganja imovinom i njenog trajnog oduzimanja: osnovna načela

Zahtev koji se upućuje nekoj stranoj državi u cilju zabrane raspolaganja i trajnog oduzimanja imovine, podrazumeva upotrebu mera prinude od strane suda u zamoljenoj državi pa se samim time zahtev mora uputiti u formalnom obliku, u vidu zamolnice. Takođe, dostavljanje materijala koji je potreban za proces pronalaženja takve imovine obično zahteva upućivanje zamolnice.

Opšta načela koja uređuju pružanje uzajamne pravne pomoći takođe važe kada se traži saradnja, naročito u cilju zamrzavanja ili konfiskacije imovine.

Neki ključni elementi koje bi trebalo imati na umu:

- Trebalo bi posebno voditi računa o tome da jezička formulacija koja se koristi prilikom sačinjavanja zamolnice bude precizna;
- Kada se zamolnicom traži da se uđe u trag određenim finansijskim sredstvima, ona ne bi trebalo da se odnosi samo na vlasnika/potpisnika bankovnog računa već i na lica u čiju korist je otvoren takav račun kao i na svako drugo lice kojem je dato „ovlašćenje“ za korišćenje tog računa;
- Jedan od ključnih ciljeva tokom pronalaženja imovinskih sredstava jeste da se identifikuje fizičko lice koje je imalac prava na korišćenje računa/imalc nekog prava/interesa u vezi sa računom; identifikacija pravnog lica koje poseduje pravo na korišćenje određenog računa često nije teško, ali to obično nije dovoljno utvrditi u svrhu pronalaženja imovinskih sredstava u pitanju;
- Što se tiče informacija o računu, određeni zahtevi koji su sadržani u zamolnici bi trebalo jasno i koncizno da sadrže šta je predmet zahteva: na primer, u zahtevu bi trebalo navesti da li se traži profil klijenta, beleške o korisniku, materijal o internoj kontroli i reviziji, korespondencija ili elektronska evidencija/podaci (moguće je da u zamoljenoj državi postoje određene procedure ili zakonska ograničenja koja se u ovom smislu moraju poštovati);
- Imajući u vidu količinu materijala koje finansijske institucije poseduju u vezi sa podacima o pojedinačnim transakcijama, odlaganje postupanja po zahtevu se može smanjiti tako što će se zahtev odnositi samo

na transakcije koje premašuju određeni iznos ili koje su se odnose na određeni ili tačno precizirani vremenski period (ovo takođe može pomoći da zamoljena strana taj zahtev ne posmatra kao tzv. „pecanje dokaza“ (fishing expedition);

- Kada se traži zamrzavanje imovinskih sredstava, trebalo bi imati na umu da zamoljena strana želi da dobije uveravanja da neće biti izložena pravnim pobijanjima koja se mogu izbeći. Zato, kada god je to moguće, trebalo bi razmotriti uticaj koji zamrzavanje ima na druga fizička ili pravna lica (posebno u onim slučajevima kada se zahtev odnosi na račun nekog pravnog lica koje ima tekuće poslovne aktivnosti), i kako bi se takav negativan efekat mogao rešiti ili svesti na najmanju moguću meru;
- Neke države postupaju po zahtevu za zamrzavanjem imovine samo ukoliko je krivični postupak već pokrenut (trebalo bi proveriti šta zamoljena država pod tim podrazumeva, budući da zemlje u kojima vlada anglosaksonsko pravo pod pokretanjem krivičnog postupka obično podrazumevaju podizanje optužnice, dok države u kojima vlada kontinentalno pravo pokretanje istražnog postupka smatraju početkom krivičnog postupka; pored toga, postoje države koje mogu da pruže pomoć samo u onim slučajevima kada je osuđujuća presuda već doneta);
- Prilikom upućivanja zahteva kojim se traži povraćaj ili repatrijacija imovinskih sredstava po sastavljanju naloga za trajno oduzimanje, država molilja bi trebalo da razmotri kome se vraća predmetna imovina; na primer, domaće zakonodavstvo nekih država daje pravo „oštećenima“ krivičnog dela korupcije ili nekih dela iz oblasti privrednog kriminala, da traže nadoknadu, pri čemu definicija „oštećenog“ varira u različitim pravnim sistemima.. Zamoljena država i država molilja bi trebalo da se u tom smislu konsultuju, naročito ako postoji verovatnoća da će zamoljena država tražiti garancije u pogledu toga kome će se predmetna imovina vratiti. Pitanje koje se odnosi na pružanje garancija može biti naročito problematično ako se radi o državnoj imovini koju je „prisvojio“ na primer, korumpirani političar ili čak šef države. Zamoljena država bi možda izrazila svoju zabrinutost da bi u slučaju repatrijacije odnosne imovine državi molilji ta sredstva ponovo dospela u nečije korumpirane ruke, ali istovremeno, član 56 UNCAC-a (koji se bavi povraćajem imovinskih sredstava) ne predviđa uslovnu repatrijaciju.

Kao što smo prethodno videli kada smo govorili o UNCAC-u, ova Konvencija predstavlja ključni međunarodni instrument u predmetima koji se tiču zaplene i trajnog oduzimanja imovine stečene korupcijom, proneverom javne imovine i zloupotrebom službenog položaja. UNCAC je velikim svojim delom usredsređen na međunarodni mehanizam oduzimanja imovine i predviđa čitav niz krivičnih i građanskih instituta za privremeno i trajno oduzimanje imovinske koristi stečene korupcijom:

- Nalog za trajno oduzimanje koji sledi po izricanju krivične osude;
- Građanski postupak za oduzimanje imovinske koristi koji ne zahteva prethodno izricanje osuđujuće presude (poznat u nekim jurisdikcijama kao građanski postupak oduzimanja imovinske koristi, građansko oduzimanje imovine ili *in rem* konfiskacija);
- Krivičnopravni nalog za privremeno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela donet uz domaći ili strani istražni postupak ili krivično gonjenje i privremena mera za preuzimanje imovine doneta uz domaći postupak za građanski povraćaj imovine;
- Izvršenje stranog krivičnog naloga za zaplenu ili naloga za građansko-pravno oduzimanje imovine;
- Privatna građanska tužba koju pokreće država koja ističe imovinsko-pravni zahtev (uključujući i mogućnost donošenja privremene mere zamrzavanja imovine do okončanja sudskog postupka).

Konfiskacija/Trajno oduzimanje imovine po izricanju osuđujuće presude i uzajamna pravna pomoć

Trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela po izricanju osuđujuće presude, bilo putem rešenja o konfiskaciju ili putem naloga za oduzimanje, realno predstavlja preduslov za svaku državu koja želi da se uspešno bori protiv kriminala koji je usmeren na sticanje dobiti (uključujući korupciju, finansijski kriminal i organizovani kriminal). Zato je često potrebno uputiti zvanični zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći u pogledu izdavanja tog naloga. Trebalo bi imati na umu da sve države ugovornice koje su potpisnice međunarodnih instrumenata kao što su *UNTOC* i *UNCAC*, moraju imati ustanovljen sistem za oduzimanje imovine koji je zasnovan na izricanju osuđujuće presude.

U cilju obavljanja konsultacija i uspostavljanja kontakta i saradnje, važno je da oni koji se u praksi bave pružanjem uzajamne pravne pomoći shvate da se očekuje od država da ustanove solidan pravni mehanizam oduzimanja imovine koji omogućava identifikaciju, zamrzavanje, zaplenu i konfiskaciju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela, uključujući tu i nezakonito stečena sredstva i imovinu. Država bi, pored toga, trebalo da može da od drugih država zatraži zamrzavanje i konfiskaciju, a da za uzvrat pozitivno postupi po nalogima za zamrzavanje i konfiskaciju druge države, kao i da obezbedi najprikladniji način raspolaganja konfiskovanim imovinom.

Imajući u vidu da je ulaženje u trag i povraćaj imovinskih sredstava stečenih na nezakonit način od vitalnog značaja u oblasti finansijskog kriminala a posebno u slučajevima korupcije, trebalo bi naglasiti da u skladu sa članom 31 *UNCAC*-a, svaka država ugovornica mora, u najvećoj mogućoj meri koju dopušta domaći pravni sistem da ustanovi potrebni pravni okvir kojim se omogućava trajno oduzimanje imovine po izricanju osuđujuće presude (uključujući tu i nadležnost da se identifikuje, pronađe i zamrzne/zapleni imovina stečena krivičnim delom kao i sredstva koja su korišćena u vezi sa tim krivičnim delom). To

se mora imati na umu budući da predstavlja ključni preduslov koji omogućava upućivanje zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći u vezi sa konfiskacijom (kao i zamrzavanjem, naravno).

Oni koji se u praksi bave pružanjem uzajamne pravne pomoći takođe moraju da razumeju kako zapravo funkcioniše oduzimanje imovinske koristi po izricanju osuđujuće presude.

Pristupi koje različiti pravni sistemi koriste u tom smislu mogu se podeliti u dve grupe:

- Sistem koji se zasniva na imovini; ili,
- Sistem koji se zasniva na dobijenoj vrednosti ili ostvarenoj koristi.

(Trebalo bi primetiti, međutim, da neke države kao što je Australija, primenjuju kombinovani pristup).

Sistem koji je zasnovan na imovini omogućava trajno oduzimanje imovine za koju se utvrdi da je stečena krivičnim delom ili koja predstavlja sredstva kojima su te kriminalne aktivnosti počinjene. Sredstva kojima je počinjeno krivično delo predstavljaju svaki oblik imovine koja je korišćena da bi se počinilo neko krivično delo. Pristup koji se zasniva na imovini obično je karakterističan za zemlje u kojima vlada kontinentalno pravo pa samim time važi u većini evropskih država.

Ovaj model je usmeren na „prljavu imovinu“. To je sistem koji se, na primer, koristi u Italiji i Španiji. U Kanadi (još jednoj državi u kojoj je ovaj sistem na snazi), sudija koji izriče kaznu može naložiti trajno oduzimanje bilo kog oblika imovine koja je stečena krivičnim delima kada je krivično delo za koje je osuđujuća presuda izrečena počinjeno u vezi sa tom imovinom. Pored toga, čak i ako se ne uveri da je data imovina povezana sa određenim krivičnim delom, sud može naložiti oduzimanje imovine ako se uveri u postojanje osnovane sumnje da ta imovina predstavlja imovinsku korist proisteklu iz nekog krivičnog dela. Budući da je navedeni osnov zasnovan na imovini, ako se imovina ne može locirati, ako je prebačena nekom trećem licu, ako se nalazi van države, ako je njena vrednost značajno umanjena ili ako je pomešana sa nekom drugom imovinom, sud umesto toga obično određuje novčani iznos (kaznu).

Za razliku od prethodnog, sistem koji je zasnovan na vrednosti ili koristi utvrđuje vrednost imovinske koristi i sredstava koja su korišćena za izvršenje krivičnog dela i određuje trajno oduzimanje u ekvivalentnom iznosu. Države u kojima vlada anglosaksonsko pravo uglavnom primenjuju ovaj pristup, iako bi trebalo naglasiti da su i Holandija i Austrija, iako države u kojima vlada sistem kontinentalnog prava, ustanovile mehanizam za konfiskaciju koji je zasnovan na vrednosti.

Sistem trajnog oduzimanja/konfiskacije koji je zasnovan na vrednosti vodi poreklo iz Ujedinjenog Kraljevstva. Prema ovom sistemu, sud obračunava „korist“ koju je počinilac kome je izrečena osuda, imao od određenog krivičnog dela. Pošto utvrdi stečenu korist, sud ocenjuje sposobnost optuženog da plati (to jest, vrednost iznosa koja se može realizovati iz imovine optuženog). Na osnovu

tako izvršenog obračuna, sud donosi „rešenje o trajnom oduzimanju“ na onaj iznos koji odgovara vrednosti imovinske koristi ili likvidne imovine (odnosno imovine kojom se može raspolagati ili koja se može realizovati, *prim. prev.*), koji god da je manji. Obično se određuje i dodatno vreme koje bi osuđeni trebalo da provede u zatvoru, pod uslovom da ne plati iznos određen nalogom.

Uz ova dva prethodno navedena pristupa, mnoge države sada primenjuju dvojni ili podeljeni sistem. Taj pristup omogućava i konfiskaciju pojedinačnih predmeta imovine za koje se utvrdi da predstavljaju imovinsku korist proisteklu iz krivičnog dela ili sredstva koja su korišćena za izvršenje krivičnog dela, ali i za izdavanje rešenja koje se zasniva na vrednosti. U nekim od tih država, osnovni metod konfiskacije je onaj koji se zasniva na imovini, ali zakon dozvoljava izdavanje naloga na osnovu vrednosti ako određeni deo imovine iz izvesnih i definisanih razloga nije moguće trajno oduzeti; na primer, u slučajevima kada optuženi skloni imovinu sa teritorije predmetne države tako da se ona ne može pronaći. U nekim drugim državama postoje sistemi koji se podjednako oslanjaju na trajno oduzimanje na osnovu imovine i na osnovu vrednosti.

Iako svi prethodno pomenuti metodi zahtevaju postojanje osuđujuće presude kao osnovnog preduslova, postupak koji nakon osude sledi je uglavnom, ali ne i uvek, građanskopravne prirode; a posledica toga je da se u državama anglosaksonskog prava, u postupku eksplicitno koristi takozvani građanski standard dokazivanja (dokazivanje na osnovu veće verovatnoće). Trebalo bi međutim naglasiti, da je u nekim državama (kao što su SAR Hong Kong¹⁸) teret dokazivanja obrnut, i leži na odbrani u sudskom postupku trajnog oduzimanja nakon izricanja presude.

U kontekstu uzajamne pravne pomoći, trebalo bi zapamtiti da međunarodna saradnja u obzir uzima činjenicu da različite države imaju različite načine na koje postupaju po zahtevu. Stoga, države u kojima je sistem zasnovan na vrednosti, po pravilu traže od države u kojoj postoji sistem koji se zasniva na imovini da donese (ili izvrši) nalog za trajno oduzimanje, te u tim okolnostima, ako se takav nalog dobije od suda zamoljene države, pristup će biti zasnovan na imovini. Isti princip će, naravno biti primenjen i u obratnom slučaju, ako je država koja primenjuje sistem zasnovan na imovini ta koja upućuje zahtev državi u kojoj vlada sistem zasnovan na vrednosti. U oba slučaja, pod uslovom da nadležni organi dve odnosne države stupe u kontakt i uspostave saradnju, te pošto se utvrdi koje bi dokaze i materijale trebalo dostaviti i ako se razumeju osnove i efekti naloga koji je predmet zahteva, ne bi trebalo da bude praktičnih poteškoća.

Prednosti i mane krivičnog i građanskog postupka (međunarodni slučajevi)

U nekim državama postoji institut građanskopravnog oduzimanja imovine (ili „konfiskacija *in rem*“). Iako se radi o građanskom postupku, on može proisteci iz krivične istrage. Shodno tome, od onih koji se bave uzajamnom pravnom

18 Odnosi se na status Hong Konga kao Specijalnog administrativnog područja NR Kine tj. Special Administrative Region of the Peoples Republic of China. (*prim. prir.*)

pomoći u praksi, ponekad će se tražiti da upute ili izvrše neki zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći u takvom slučaju. Neke države pružaju uzajamnu pravnu pomoć u predmetima koji podrazumevaju građanskopravno oduzimanje imovine, dok neke druge to ne čine. Stoga je važno povezati se sa odgovarajućim kolegama u drugoj državi ako se to pitanje pojavi.

Radi pojašnjenja, trebalo bi reći da je građansko oduzimanje imovine postupak prema imovini (dakle *in rem*) a ne protiv nekog lica, i predstavlja mehanizam uz pomoć kog se u odsustvu krivičnog postupka, imovina stečena kriminalnom delatnošću može trajno oduzeti kako bi se određeno lice lišilo koristi koju je steklo na nezakonit način. Mnoga službena lica koja se u praksi nadležnih državnih organa bave pružanjem uzajamne pravne pomoći su bolje upoznata sa postojećim mehanizmima oduzimanja imovinske koristi putem krivičnog postupka, kao što je to prethodno opisano. Konfiskacija koja usledi posle izricanja osuđujuće presude predstavlja uobičajeni postupak i bolju opciju kada se optuženi nalazi na teritoriji određene države, a tamo postoji dovoljno dokaza koji predstavljaju osnov za pokretanje krivičnog gonjenja.

Međutim, postoje slučajevi kada osumnjičeni pobjegne nakon disperzije i sklanjanja imovine, kada se pozove na jurisdikcionu privilegiju (koja se ponekad naziva još i „domaći imunitet“) ili kada je preminuo. U tom slučaju, građansko oduzimanje imovine se može koristiti kako bi se sprečilo da osumnjičeni (i njegovi saradnici) u inostranstvu uživaju u imovinskoj koristi koja je stečena krivičnim delom i kako bi se sprečilo da njegovi/njeni naslednici „naslede“ tu imovinu.

Postoje slučajevi, naročito u vezi sa slučajevima korupcije, u državama gde postoji diskreciono pravo tužioca, kada se mora odlučiti da li će se postupak trajnog oduzimanjanakon krivične osude voditi kao krivičnopravni ili će se krenuti građanskopravnim putem. U tom smislu, trebalo bi imati na umu sledeće:

- Različiti mehanizmi (konfiskacije) imaju svoje prednosti i mane;
- Često je potreban paket krivičnih i građanskih mera i mehanizama kako bi se izvršio oduzimanje imovine koja je „oprana“ u inostranstvu;
- Izabrani mehanizam često zavisi od činjenica u konkretnom slučaju;
- Prilikom odlučivanja koji je mehanizam najpogodniji, u obzir se uzimaju različiti elementi:
- Koliko su efikasni i brzi građanski i krivični mehanizmi u državi u kojoj je imovina locirana?
- Da li je lakše i jeftinije zamrzavanje imovinske koristi u državi u kojoj se ta imovina nalazi, koristeći pri tom krivična ili građanska ovlašćenja?
- Može li se dobiti izvršni nalog za trajno oduzimanje (na primer u odnosu na optuženog koji je preminuo ili koji je u bekstvu ili u odnosu na strane kompanije/konzorcijume)?
- Može li se nalog za trajno oduzimanje izvršiti u odnosu na pravno lice koje je u posedu predmetne imovine?

- Kakve mogućnosti stoje na raspolaganju optuženom da ospori inostrani nalog za konfiskaciju?
- Šta predstavlja standard dokaza „van svake razumne sumnje“ u odnosu na „dokazivanje na osnovu veće verovatnoće“?
- Koja su pravila koja se odnose na prihvatljivost dokaza?
- Kakva su pravila u vezi sa nadležnošću?
- Koja lica mogu biti optužena/i?

Određena procesna sredstva koja postoje u Srbiji koja se mogu koristiti u pogledu oduzimanja određene imovine: Pokretanje postupka za predaju predmeta

Ovo je posebna vrsta saradnje koja je naročito važna u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Na zahtev neke strane države kojim se traži predaja predmeta koji su bili predmet krivičnog dela ili su predstavljali sredstvo uz pomoć kojeg je dato krivično delo počinjeno (to jest, instrumenti uz pomoć kojih je izvršeno krivično delo), uključujući tu i predmete koji predstavljaju nagradu za počinjeno krivično delo, pravosudni organi imaju mogućnost da po takvom zahtevu postupe na isti način kao da je upućen u okviru domaćeg pravosudnog sistema. Ovaj oblik međunarodne pravne saradnje u krivičnim stvarima može biti vezan za ekstradiciju stranog državljanina, ali isto tako može biti pokrenut i nezavisno od ovog postupka, ili se može odvijati paralelno sa postupkom ekstradicije lica o kojem je reč.

Trebalo bi naglasiti da se u određenim slučajevima koji su precizno definisani neće postupiti po zahtevu strane države. Tu spadaju politička i vojna krivična dela, dela za koja su zaprećene blage kazne kao i slučajevi u kojima optuženi ili okrivljeni uživa pravo azila

Agencije koje se bave oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela: Varijacije koje postoje od države do države

Imajući u vidu značaj uspostavljanja i održavanja veza kao i izgradnje mreža saradnje, oni koji upućuju ili primaju zahtev kojim se traži pružanje uzajamne pravne pomoći u Srbiji u vezi sa oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela i finansijskom istragom, bi trebalo da imaju na umu da u osnovi postoje četiri modela nadležnosti agencija koje se bave ovim pravnim postupkom:

- Određeno telo/agencija koje se bavi oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela koje ima nadležnost da se bavi pitanjem oduzimanja imovine (putem krivičnopravne i konfiskacije *in rem*) u vezi sa kriminalnim aktivnostima čiji je cilj sticanje dobiti;

- Određeno telo/agencija koje se bavi oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela koje ima nadležnost da se bavi samo pitanjem konfiskacije *in rem*, dok nadležni istražni i tužilački organi imaju obavezu da sprovedu postupak konfiskacije po izricanju osuđujuće presude;
- Određeno telo/agencija koje se bavi oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela ali čije su nadležnosti ograničene na upravljanje imovinom koja je zaplenjena/zamrznuta, dok nadležni istražni i tužilački organi imaju obavezu da sprovedu i postupak trajnog oduzimanja po izricanju osuđujuće presude i postupak trajnog oduzimanja *in rem*¹⁹; Ovlašćenjima u vezi sa oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela (uključujući i upravljanje imovinom) raspolaže svaki od postojećih organa, u skladu sa svojim ovlašćenjima/postojećim nadležnostima.

Prilikom ostvarivanja kontakta sa odgovarajućom agencijom iz druge države, obavezno bi trebalo utvrditi (u skladu sa prethodno pomenutim) nadležnosti koje su joj poverene.

Praktični koraci u cilju postizanja delotvorne saradnje u oblasti oduzimanja imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela

Zahtevi kojima se traži privremeno ili trajno oduzimanje imovine obično pretpostavljaju ispunjenost uslova dvostrukog inkriminisanja i postojanje obrazloženja neophodnosti postupanja u smislu izvršenja zahteva. Bez ovih informacija sud neće moći da izda nalog za sprovođenje zamrzavanja imovine niti da evidentira i prihvati nalog za trajno oduzimanje imovine koji bi omogućio njegovo kasnije izvršenje.

Nadležni organ kojem se zahtev upućuje i koji je zadužen za postupanje po zahtevu će pred sudom podneti odgovarajuće zahteve za zaplenu/ privremeno oduzimanje imovine i o preduzetom bi trebalo da obavesti nadležni organ države molilje. Zatim, po prijemu naloga za zaplenu imovine koji je uputila zamoljena država, država molilja mora osumnjičenom, kao i svakom drugom licu na koje primena tražene mere ima uticaj, da uruči kopiju naloga za zaplenu. Ne bi trebalo zaboraviti da sudovi zamoljene države obično zahtevaju potvrdu da je to učinjeno, budući da u suprotnom sud može odbaciti nalog.

U većini, mada ne u svim državama, nalog za privremeno oduzimanje imovine može se dobiti od suda u ime neke strane države u istražnoj fazi krivičnog postupka.

Važne dodatne informacije koje bi trebalo uneti u sastav zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći kojim se traži zabrana raspolaganja i/ili privremeno oduzimanje imovine u zamoljenoj državi:

¹⁹ Srbija odgovara ovom tipu tela/agencije

1. Ime, adresa, nacionalnost, datum i mesto rođenja kao i mesto gde trenutno boravi(-e) osumnjičeni ili okrivljeni čije kriminalno ponašanje predstavlja osnov za upućivanje zahteva u očekivanju primene mere konfiskacije ili oduzimanja imovinske koristi,
2. Pojedivosti krivične istrage,
3. Relevantne odredbe zakona koji se odnosi na istragu i dokaze koji postoje u datom trenutku protiv osumnjičenih,
4. Pojedivosti o imovini na koju se odnosi zahtev za zaplenu u zamoljenoj državi, lica u čijem se pritežanju imovina nalazi, kao i pojedivosti o povezanosti osumnjičenog i imovine u pitanju (ovo je važno ako se imovina koju bi trebalo privremeno oduzeti drži u posedu u ime trećeg lica kao što su neka kompanija ili drugo fizičko lice),
5. Jasno bi trebalo navesti da li je prethodno pružena neka vrsta pomoći u vezi sa konkretnim predmetom (u šta spada i pomoć u pronalaženju imovine) i ako je to slučaj, trebalo bi navesti detalje u vezi sa postupkom koji je sprovela zamoljena država, kao i detalje u vezi sa već dobijenom pravnom pomoći u pogledu tog predmeta,
6. Tamo gde se to može primeniti, trebalo bi navesti detaljan pregled svih relevantnih sudskih naloga koji su izdati u državi molilji u odnosu na osumnjičenog u pogledu njegove ili njene imovine. Ako je izdat neki sudski nalog, uz zahtev bi trebalo dostaviti i uredno overen prepis relevantnog naloga, to jest, verodostojan prepis naloga koji je overen od strane lica koje postupa u svojstvu sudije, sudije za prethodni postupak ili u svojstvu službenog lica relevantnog suda države molilje, ili službenog lica centralnog organa države molilje,
7. Ako je moguće, trebalo bi dati kratak pregled pojedivosti koje se odnose na svu poznatu imovinu koju poseduje osumnjičeni van zamoljene države,
8. Trebalo bi dostaviti potvrdu ili izjavu koju je izdao centralni organ države molilje ili koja je izdata u njegovo ime, u kojoj se navodi:
 - da je istraga pokrenuta u određenoj državi i da ta istraga nije okončana, ili da je postupak pokrenut i da je trenutno u toku u državi molilji,
 - da nalog, za koji se očekuje da će ga sud države molilje izdati, za cilj ima oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela ili da je svrha tog naloga oduzimanje sredstava kojima je krivično delo počinjeno,
 - da se svaki budući nalog koji bude upućen može izvršiti van jurisdikcije države molilje,
 - da postoji obaveza ili sporazum o uručanju overenog prepisa relevantnog naloga osumnjičenom ili drugom licu na koga će, po saznanju nadležnog organa primena zahtevane mere imati uticaj, čim se relevantni nalog sačini.

Važne dodatne informacije koje bi trebalo uneti u zahtev za konfiskaciju/oduzimanje imovine u zamoljenoj državi:

1. Informacije potrebne za podnošenje zahteva za zamrzavanje/zaplenu, kao što je gore u tekstu već rečeno;
2. Ako se traži direktno izvršenje, mora se dostaviti original naloga za konfiskaciju ili zaplenu, ili valjano overeni prepis; i
3. Trebalo bi dostaviti potvrdu ili izjavu koju je izdao najviši nadležni organ države molilje ili koja je izdata u njegovo ime, u kojoj se navodi:
 - da je nalog izdat nakon izricanja osuđujuće presude licu koje je imenovano u nalogu,
 - da je nalog pravnosnažan i da ni protiv naloga ni protiv bilo koje osuđujuće presude na koju se može odnositi, ne može biti uložena žalba,
 - da je iznos u celini ili deo iznosa koji bi trebalo da se na osnovu naloga plati ostao neplaćen na teritoriji države molilje, ili da još uvek nije izvršeno oduzimanje druge imovine koja bi trebalo da se povrati, shodno nalogu,
 - da je cilj naloga za trajno oduzimanje, oduzimanje same imovine, ili vrednosti imovine koja je primljena u vezi sa počinjenim krivičnim delom, ili ako se radi o nalogu za oduzimanje, da je cilj tog naloga da se naloži oduzimanje sredstava koja su korišćena da bi se počinilo to krivično delo,
 - da izdati nalog može biti izvršen van jurisdikcije države molije.

Napomena: Sud mora da se uveri da ako odobri nalog za privremeno oduzimanje/zaplenu ili nalog za konfiskaciju/oduzimanje, ili ako u zamoljenoj državi omogući pravno dejstvo naloga za konfiskaciju koji je sačinjen u državi molilji, to neće biti nespojivo s bilo kojim pravom shodno Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima (ili drugim regionalnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava koji bi se mogli primeniti na države iz drugog regiona).

Prepreke koje bi trebalo prevazići kada se traži međunarodna saradnja u vezi sa oduzimanjem/konfiskacijom

Pored formalnopravnih, dokaznih i političkih izazova, postupak oduzimanja imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela se susreće sa sledećim mogućim preprekama:

- Anonimnost transakcija koja otežava ulaženje u trag sredstvima i sprečavanje budućih (sličnih) transfera;
- Nedostatak tehničke ekspertize i resursa;
- Nedostatak harmonizacije propisa i saradnje;
- Problemi u vezi sa krivičnim gonjenjem i osudom počinilaca, što je prvi korak u povraćaju imovine;

- Nedostatak institucionalnih/pravnih kanala koji bi obezbeđivali uspešno izvršenje zahteva i naloga u ovoj oblasti, npr. određene vrste radnji ne predstavljaju krivična dela u nekim pravnim sistemima, postojanje imuniteta, prava trećih lica;
- Pitanja u pogledu prihvatljivosti dokaza; pitanja u pogledu vrste i jačine dokaza koji su potrebni; razlike u vezi sa postupkom trajnog oduzimanja *in rem*; postojanje sporih, glomaznih i nedelotvornih međunarodnih ugovora koji regulišu pružanje uzajamne pravne pomoći u situaciji kada identifikacija i privremeno oduzimanje imovine moraju da se obave brzo i delotvorno;
- Ograničenost raspoložive ekspertize za pripremanje i preduzimanje pravovremenih akcija, nedostatak resursa, obuke ili neka druga ograničenja u pogledu kapaciteta;
- Nedostatak političke volje da se preduzmu mere ili ostvari delotvorna saradnja; nezainteresovanost država koje su oštećene ovom vrstom, krivičnih dela za izgradnju institucionalnih i pravnih okvira za borbu protiv korupcije;
- Izuzetno su vešti u sopstvenom i prikrivanju nezakonite imovine; u stanju su da svoja sredstva i imovinu stečenu krivičnim delima premeštaju diskretno iz jedne u drugu državu i da ih investiraju na takav način da im je teško ući u trag i izvršiti njihov povraćaj.

DA LI BI TREBALO TRAŽITI PRUŽANJE UZAJAMNE PRAVNE POMOĆI ILI BI POSTUPAK TREBALO POKRENUTI U DRUGOJ DRŽAVI?

Umesto da se bave pitanjem pružanja uzajamne pravne pomoći, države bi ponekad tokom konsultacija trebalo da se bave pitanjem gde bi trebalo određeni predmet procesuirati. Možda bi u nekom slučaju bilo bolje da država koja želi da uputi zahtev za pružanje pravne pomoći, umesto toga zamoljenoj državi dostavi dokaze kojima raspolaže da bi se tamo pokrenuo sudski postupak, jer se možda u zamoljenoj državi već odvija neki sudski postupak koji je povezan s datim predmetom. Nije lako odgovoriti na pitanje u kojoj će jurisdikciji biti najbolje i najdelotvornije pokrenuti postupak za krivična dela koja karakterišu elementi inostranosti.

Ako se tako postupi, uvek treba sastaviti spisak prioriteta za donošenje odluke o ustupanju krivičnog gonjenja. Polazna osnova razmatranja treba da bude pitanje u kojoj državi je određeno krivično delo počinjeno, te da se toj državi eventualno da prednost u pogledu krivičnog gonjenja počinioaca; često se smatra da bi drugi kriterijumi trebalo da budu podređeni ovom. Međutim, u transnacionalnim predmetima neophodno je uzeti u obzir i druge razloge i okolnosti.

Države bi trebalo da teže donošenju odluke o mogućem ustupanju vođenja krivičnog postupka stranoj državi u ranoj fazi, te stoga treba odrediti kada i kako razmatrati pitanje nadležnosti, kao i to koji organi vlasti će biti zaduženi za konsultacije i dogovore. Takođe, pitanje vremena može biti relevantno, jer se često postavlja pitanje da li bi odluku o eventualnom ustupanju krivičnog gonjenja trebalo doneti na početku istrage ili pošto se utvrdi priroda konkretnog predmeta.

Da bi se olakšalo donošenje odluke o ustupanju krivičnog predmeta stranom pravosudnom sistemu, države bi trebalo da sačine listu kriterijuma koji im mogu pomoći u rešavanju relativno složenih pitanja koja se odnose na nadležnost. Na primer, pitanja koja je najčešće potrebno postaviti su:

- Gde je počinjeno krivično delo i gde je prestupnik lišen slobode?
- Gde se nalazi većina svedoka ili najvažniji dokazi ili gde se nalaze oštećeni predmetnog krivičnog dela?
- Koji pravni sistem ima najbolje/najdelotvornije propise?
- Koja država ima najdelotvorniji propisi koji se odnose na konfiskaciju?
- U kojem pravnom sistemu neće doći do velikog odlaganja postupka?
- Koji pravni sistem nudi najbolje garancije za bezbednost, i sigurnost pritvorenih lica?
- Koji pravni sistem može na najbolji način da reši pitanje objavljivanja poverljivih i osetljivih podataka?

- Koji pravni sistem može da snosi troškove sudskog postupka?
- U kojem pravnom sistemu je počinjeno krivično delo izazvalo najteže posledice?
- Gde je pronađena imovina koja se potencijalno može oduzeti ili vratiti?
- Koja država ima najrazvijenije mehanizme za oduzimanjem imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela?
- Da li je data država sklopila sporazume ili aranžmane o ustupanju krivičnog gonjenja?
- Da li je država usvojila/raspolaze praktičnim kriterijumima za donošenje odluka o ustupanju ili preuzimanju krivičnog gonjenja?
- Da li taj dokument (o kriterijumima) sadrži pravne, operativne i implikacije u pogledu kaznene politike koje utiču na donošenje odluke u predmetnom slučaju?
- Da li se taj dokument bavi implikacijama koje može imati donošenje odluke u vezi sa imovinskom koristi stečenom krivičnim delom?
- Da li je država odredila i ovlastila organ koji će preuzeti odgovornost za proces konsultacija i donošenja odluka u vezi sa ovim pitanjima?

Pravni okvir u Srbiji za preuzimanje i ustupanje predmeta

Pod uslovima predviđenim zakonom, nadležni javni tužilac može preuzeti krivično gonjenje protiv osumnjičenog ili okrivljenog za krivično delo koje spada u nadležnost suda države molilje, dok za ustupanje krivičnog gonjenja osumnjičenog ili okrivljenog koje spada u nadležnost domaćeg suda, postupak, pored nadležnog javnog tužioca, mogu pokrenuti sudija za prethodni postupak, vanpretresno veće ili veće suda, u zavisnosti od faze postupka.

Treba naglasiti da je uloga javnog tužioca važna u svakoj pojedinačnoj fazi odlučivanja, kako u pogledu donošenja odluke o tome da li će Srbija preuzeti krivično gonjenje i suđenje za krivično delo koje je počinjeno na teritoriji strane države koja je uputila zamolnicu, tako i kod donošenja odluke da se stranoj državi ustupi krivično gonjenje.

Preuzimanje krivičnog gonjenja

Krivično gonjenje određenog lica može se preuzeti ako su ispunjene opšte pretpostavke predviđene zakonom i ako lice ima prebivalište ili boravište u Republici Srbiji ili lice u Republici Srbiji izdržava kaznu zatvora ili drugu krivičnu sankciju koja se sastoji u lišenju slobode. To znači da Srbija može preuzeti krivično gonjenje od druge države radi krivičnog gonjenja ili suđenja našem državljaninu ili licu koje je delo izvršilo na teritoriji strane države, a ima prebivalište na teritoriji Republike Srbije.

Iako kod ovog vida pružanja međunarodne pravne pomoći, ne postoji ograničenje u pogledu prirode i vrste krivičnog dela, prilikom postupanja po

stranoj zamolnici, srpski pravosudni organi bi trebalo da procene društvenu opasnost koju počinjeno krivično delo predstavlja i kakvi su izgledi za osuđujuću presudu u slučaju preuzimanja krivičnog gonjenja i suđenja u Srbiji. U realnom životu, moguće je da su svi uslovi za preuzimanje krivičnog gonjenja od strane države ispunjeni ali da podneti dokazi ukazuju da je veoma mala verovatnoća da će sudski postupak imati pozitivan ishod.

Da bi do preuzimanja krivičnog gonjenja u Republici Srbiji došlo, neophodno je da je krivično delo izvršeno u inostranstvu i da strana država uputi zamolnicu Republici Srbiji, na način koji je prihvatljiv u državi molilji. O preuzimanju krivičnog gonjenja odlučuje nadležni tužilac, odnosno javni tužilac na čijem području lice na koje se odnosi zamolnica ima prebivalište ili boravište, ili izdržava kaznu zatvora ili drugu krivičnu sankciju koja se sastoji u lišenju slobode, odnosno javni tužilac koji učestvuje u postupku koji se protiv tog lica vodi za isto ili drugo krivično delo. Treba imati u vidu da odluku o preuzimanju gonjenja donosi javni tužilac na osnovu ocene celishodnosti preuzimanja gonjenja, jer preuzimanje krivičnog gonjenja od strane države predstavlja samo mogućnost, a ne i obavezu naše države.

Preuzeti krivični postupak sprovodi se prema propisima Republike Srbije, a procesna radnja preduzeta prema propisima države molilje izjednačava se sa procesnom radnjom preduzetom prema propisima Republike Srbije, osim ako to nije protivno osnovnim načelima domaćeg javnog poretka i međunarodnim standardima o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Krivična sankcija izrečena u preuzetom krivičnom postupku ne može biti stroža od krivične sankcije koja se može izreći prema pravu države molilje.

O odluci nadležnog javnog tužioca povodom zahteva za preuzimanje krivičnog gonjenja, kao i o pravnosnažnoj odluci donetoj u preuzetom krivičnom postupku, obavesti će se država molilja.

Ako preuzimanje krivičnog gonjenja ne bude prihvaćeno, stranoj državi se dostavlja "obrazloženo obaveštenje i spisi dostavljeni uz zamolnicu. Odluka kojom se odbija zahtev za preuzimanje gonjenja, mora biti obrazložena na jedan jasan i logičan način, time se izbegava moguće negodovanje i negativne reakcije od strane stranog nadležnog organa usled nepotpunih i nejasnih obrazloženja.

Prilikom donošenja odluke, uvek treba imati u vidu činjenicu da strani nadležni organ traži pomoć od druge strane države usled poteškoća sa kojima se suočava u datom predmetu u svojoj sopstvenoj zemlji. Stoga, u principu, zahtev strane države ne bi trebalo odbiti, čak ni u slučaju u kome je lice na koje se odnosi zamolnica nedostupno jer je nepoznato njegovo prebivalište (mada ta činjenica može stvoriti izvesne poteškoće u krivičnom gonjenju lica koje je obuhvaćeno zamolnicom).

Domaći organ će u svakom slučaju razmotriti da li je krivično delo u odnosu na koje se zamolnim putem traži preuzimanje gonjenja zastarelo u našoj državi, da li je obuhvaćeno amnestijom i da li prema našem pozitivnom zakonodavstvu predstavlja krivično delo, budući da javni tužilac u navedenim situacijama, mora doneti obrazloženu odluku o odbijanju zahteva i spise sa odlukom vratiti državi molilji.

Zvanična odluka kojom se odbija zahtev, treba da sadrži datum i broj predmeta, naznaku da se radi o stranom predmetu, opravdanje i razloge za odbijanje zahteva za preuzimanje krivičnog gonjenja, kao i tekst iz relevantnih odredbi srpskog zakona na koji se javni tužilac pozvao prilikom donošenja odluke o odbijanju zahteva.

Dokumenta se moraju vratiti onoj državi koja je uputila zahtev, budući da domaći državni organ nije ovlašćen da spise prosleđuje trećoj državi čak i ako utvrdi da lice na koje se zamolnica odnosi nije domaći državljanin i ima prebivalište u trećoj državi. Javni tužilac tada jedino može doneti odluku o odbijanju preuzimanja krivičnog gonjenja i spise vratiti državi molilji.

Ustupanje krivičnog gonjenja

Ovaj vid pružanja međunarodne pravne pomoći, tzv. transfer krivičnog postupka, predstavlja odstupanje od jednog od osnovnih principa krivičnog prava po kojem domaće zakonodavstvo važi za svakoga ko na domaćoj teritoriji učini krivično delo.

Zamoljenoj državi može se ustupiti krivično gonjenje određenog lica, ako su ispunjene opšte pretpostavke predviđene Zakonom kao i ako lice ima prebivalište ili boravište u zamoljenoj državi ili da lice u zamoljenoj državi izdržava kaznu zatvora ili drugu krivičnu sankciju koja se sastoji u lišenju slobode. Pored navedenih uslova, važno je naglasiti da do ustupanja može doći samo ako je u pitanju stranac koji ima prebivalište ili boravište u stranoj državi. Ustupanje gonjenja stranca moguće je pod uslovom da je reč o krivičnom delu koje spada u nadležnost domaćeg suda, pri čemu je neophodno da nije u pitanju političko krivično delo ili delo povezano sa političkim delom ili krivično delo koje se sastoji isključivo u povredi vojnih dužnosti, te da pružanje pravne pomoći ne bi povredilo suverenitet, bezbednost, javni poredak ili druge interese od suštinskog značaja za Republiku Srbiju.

Da bi ovaj institut mogao da se primeni, zahteva se da se posebna pažnja obrati na interese oštećene strane u situaciji kada je oštećena Republika Srbija, njen državljanin ili pravno lice koje ima sedište na njenoj teritoriji. Stoga, pre donošenja odluke, potrebno je razmotriti koje su mogućnosti da se udovolji imovinskopравnom zahtevu oštećene strane ili da se izađe u susret/odgovori drugim interesima oštećene strane. Prilikom odlučivanja o ustupanju, naročito se mora voditi računa o težini počinjenog krivičnog dela, o broju oštećenih strana, o značaju postupka po javni interes kao i o drugim relevantnim okolnostima.

Odluku o ustupanju krivičnih spisa, donosi nadležni organ u zavisnosti od faze postupka: pre pokretanja krivičnog postupka javni tužilac donosi odluku u vidu rešenja o pokretanju postupka za ustupanje krivičnog gonjenja; do stupanja na snagu optužnice, odluku donosi sudija za prethodni postupak na predlog javnog tužioca, a do početka glavnog pretresa, odluku donosi vanpretresno veće suda, po dobijanju mišljenja javnog tužioca; do završetka glavnog pretresa, tu odluku donosi veće suda po pribavljanju mišljenja javnog tužioca. Postupak

za ustupanje krivičnog gonjenja i suđenja moguć je samo do završetka glavnog pretresa. U pogledu mesne nadležnosti, primenjuju se opšta pravila krivičnog postupka.

Iako se okrivljeni ne obaveštava o odluci o pokretanju postupka ustupanja krivičnog gonjenja stranoj državi, treba naglasiti da je u situaciji kada takvu odluku donese javni tužilac, Zakon predvideo i mogućnost da okrivljeni izrazi svoje neslaganje sa prenošenjem postupka u drugu državu, podnošenjem prigovora u roku od tri dana od dobijanja rešenja neposredno višem javnom tužiocu, a kada takvu odluku donosi sud, on/ona se može žalbom obrati neposredno višem sudu, takođe u roku od tri dana. Na isti način svoje nezadovoljstvo zbog sudskog rešenja da se pokrene postupak za ustupanje krivičnog gonjenja drugoj državi, može kroz žalbu neposredno višem sudu izraziti i javni tužilac.

Imajući u vidu prirodu ovog postupka, nakon donošenja rešenja o pokretanju postupka za ustupanje krivičnog gonjenja, domaći pravosudni organ će preduzeti samo procesne radnje koje ne trpe odlaganje. Nadležni organi Republike Srbije će nastaviti krivično gonjenje ili krivični postupak ako zamoljena država ne prihvati preuzimanje krivičnog gonjenja, ako odustane od odluke o preuzimanju gonjenja ili ako domaći pravosudni organ odustane od ustupanja krivičnog gonjenja pre nego što inostrani organ dostavi odluku o zamolnici. U slučaju „ćutanja“ zamoljene države, po proteku roka od šest meseci, domaćinadležni organi će nastaviti krivično gonjenje smatrajući da inostrani organ nije doneo pozitivnu odluku, tj. da nije udovoljio zamolnici.

Uz zamolnicu se mora dostaviti tekst odredbi iz srpskog zakona koji se odnosi na određeno krivično delo koje se licu na koje se odnosi zamolnica stavlja na teret, kao i odredbe iz zakona koje se odnose na zastarelost. Treba naglasiti da za vreme od upućivanja zamolnice do dana prihvatanja postupka od strane nadležnog organa strane države zastarelost ne teče, a postupak se prekida.

Kada su u pitanju hitni slučajevi, domaći pravosudni organ može zamoljenoj državi podneti i zahtev za pritvaranje pre podnošenja zamolnice, pri čemu uz taj zahtev moraju biti priloženi podaci kojima je moguće utvrditi istovetnost lica, činjenični opis i pravnu kvalifikaciju dela, izjavu da postoji sudska odluka ili optužni akt u odnosu na navedeno lice, kao i izjavu da će biti podneta zamolnica.

PRAVOSUDNE MREŽE I MREŽE ORGANA GONJENJA²⁰

Komitet eksperata za primenu evropskih konvencija o saradnji u krivičnim stvarima (PC-OC)

PC-OC je Komitet eksperata Saveta Evrope u oblasti međunarodne saradnje u krivičnim stvarima koji radi pod okriljem Evropskog komiteta Saveta Evrope za probleme kriminala/iteta (CDPC). PC-OC ima važnu ulogu u međunarodnoj saradnji u krivičnim stvarima. U sastavu Komiteta su predstavnici centralnih organa vlasti svih 47 zemalja-članica Saveta Evrope i posmatrača.

PC-OC nadzire primenu konvencija Saveta Evrope koje se odnose na međunarodnu saradnju u krivičnim stvarima (posebno u vezi sa pitanjima izručenja, uzajamne pravne pomoći i transfera osuđenika) i predlaže nove instrumente u toj oblasti. On je takođe izvor korisnih praktičnih pomagala, kao što su informacije o pojedinim zemljama, modeli obrazaca, praktične smernice itd. za pravnike koji se u svom svakodnevnom poslu bave tim instrumentima. Pravnici koji se u sopstvenim državama bave tim pitanjima mogu da koriste ekspertizu Sekretarijata PC-OC i znanje nacionalnih eksperata u njegovom sastavu. Pitanja u vezi s primenom ili tumačenjem instrumenata Saveta Evrope u oblasti međunarodne saradnje u krivičnim stvarima su više nego dobrodošla, jer doprinose daljem razvoju tih instrumenata²¹. Ta pitanja će pomoći PC-OC u daljem razvoju tih instrumenata. Pitanja koja želite da postavite možete dostaviti svom nacionalnom predstavniku PC-OC.

PC-OC je postavio veb-sajt (www.coe.int/tcj) koji sadrži mnoštvo korisnih informacija i dokumentaciju u vezi s tom saradnjom, između ostalog:

- pravne standarde i koristan materijal koji može poslužiti kao osnova za pravnike-praktičare (informacije o zemljama, sredstva za primenu) u ključnim domenima rada PC-OC);
- relevantnu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava;
- korisne linkove s drugim veb-sajtovima koji mogu biti značajni za aktivnosti PC-OC;
- arhive u kojima su pohranjeni podaci o pređašnjim aktivnostima, studije, radovi i publikacije od interesa;
- informacije o aktivnostima PC-OC, uključujući podatke o predstojećim i pređašnjim sastancima i događajima.

20 Informacije i tekst preuzeti su sa relevantnih internet stanica. Lista internet stranica data je i u Aneksu 2.

21 Pitanja se mogu dostaviti nacionalnom predstavniku ili direktno Sekretarijatu na sledeću elektronsku adresu: Dg1.tcj@coe.int.

Eurojust

Eurojust je telo za saradnju u oblasti pravosuđa koje je osnovao Savet Evropske unije u februaru 2002. godine u cilju povećanja efikasnosti nadležnih organa država članica u borbi protiv transnacionalnog i organizovanog kriminala, pre svega unapređenjem koordinacije aktivnosti istražnih organa i organa krivičnog gonjenja, uz puno poštovanje fundamentalnih prava i sloboda.

Eurojust se sastoji od 28 Nacionalnih članova, po jednog iz svake države članice EU. Nacionalni članovi se upućuju u skladu sa pravnim sistemom država članica i to su sudije i/ili tužioci s višegodišnjim iskustvom; svi oni zajedno čine Kolegijum *Eurojust*-a.

Da bi uspešno obavljao poslove iz svoje nadležnosti, *Eurojust* održava posebne odnose sa Evropskom pravosudnom mrežom, *Europolom*, Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (*OLAF*) i sudijama zaduženim za kontakt povodom tumačenja stranog odnosno uporednog prava. *Eurojust* može preko Saveta EU da sklapa sporazume o saradnji sa državama koje nisu članice ove organizacije kao i sa međunarodnim organizacijama ili telima, kao što su *UNODC*, u cilju razmene informacija ili angažovanja službenika.

Na zahtev neke države članice, *Eurojust* može da pruža pomoć u istragama i krivičnom gonjenju u vezi sa tom državom članicom i državom koja nije članica, ako je sklopljen sporazum o saradnji, ili ako postoji suštinski interes da se takva pomoć pruži.

Uz sporazume o saradnji, *Eurojust* takođe održava mrežu kontakt osoba u čitavom svetu. Zadatak *Eurojust*-a je da radi na poboljšanju koordinacije u vođenju istrage i krivičnog gonjenja između nadležnih organa u državama članicama, kao i saradnje između nadležnih organa država članica, naročito u pogledu izvršavanja zahteva za pružanjem uzajamne pravne pomoći i sprovođenjem postupka ekstradicije.

Koji je doprinos koji Eurojust može dati u pogledu zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći ili zahteva za pružanje pomoći neformalnim putem?

Članovi ove međunarodne mreže poznaju pravni sistem i praktične aranžmane za saradnju u svojim državama, imaju neometan pristup državnim organima u okviru svoje države i ovlašćeni su da učestvuju u direktnom dijalogu sa nacionalnim organima vlasti. Oni mogu neposredno konsultovati ostale članove pravosudne mreže i zahtevati savetodavnu pomoć koju može pružiti čitav tim *Eurojust*-a zajedno. Takođe, njihova dodatna prednost je to što imaju ukupan uvid zbivanja širom Evrope. Oni svaki slučaj koji im je poveren mogu da smeste u kontekst Evropske unije i na taj način lakše uoče svaki mogući sistemski trend kriminalnih aktivnosti u Evropskoj uniji.

Eurojust može istražiteljima, tužiocima i sudijama u različitim državama Evropske unije da pruži neposredan pravni savet i pomoć u pogledu predmeta

sa elementom inostranosti. *Eurojust* pruža savete sudijima i tužiocima u vezi sa relevantnim izvorima informacija koje su im potrebne iz druge države Evropske unije i kao i vezi sa postupanjem u slučajevima sa elementom inostranosti.

Eurojust može dati preporuke domaćim organima vlasti u pogledu preduzimanja određenih koraka, kao što su na primer pokretanje i/ili koordinacija istrage ili osnivanje istražnih timova. On, međutim, nema nadležnosti da sam pokreće ili sprovodi istrage.

Evropska pravosudna mreža

Evropska pravosudna mreža (*European Judicial Network – EJN*) predstavlja mrežu nacionalnih kontakt osoba i institucija, koja olakšava pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima između država članica Evropske unije.

Svaka država članica određuje svoje nacionalne kontakt osobe i institucije iz najviših nadležnih organa koji su zaduženi za međunarodnu saradnju pravosudnih organa i drugih nadležnih organa koji imaju posebna zaduženja u oblasti međunarodne pravosudne saradnje, ili uopšteno za određene oblike ozbiljnog kriminala, kao što su organizovani kriminal, korupcija, trgovina drogom ili terorizam.

Mrežu sačinjavaju više od tri stotine nacionalnih kontakt osoba i institucija raspoređenih u svih dvadeset i osam država članica Evropske unije, Evropskoj komisiji i Sekretarijatu sa sedištem u Hagu.

Kontakt osobe

Kontakt osobe unapređuju pravosudnu saradnju između nadležnih lokalnih organa pravosudne vlasti u cilju, na primer, slanja i izvršavanja zahteva za pružanje pravosudne pomoći kao i u cilju uspostavljanja najprikladnijih neposrednih kontakata. Povrh toga, kontakt osobe i institucije mogu da pomognu u rešavanju poteškoća koje proističu iz izvršenja takvih zahteva. Kontakt osobe se sastaju tri puta godišnje radi prikupljanja i razmene saznanja o različitim pravnim sistemima zemalja Evropske unije, u cilju razmene saznanja i iskustava o poteškoćama u pružanju pravne pomoći kao i radi eventualnog predlaganja načina rešavanja određenih sporova/konflikata.

Evropsku pravosudnu mrežu sačinjavaju:

- Najviši nadležni organi u svakoj od država članica koji su zaduženi za međunarodnu pravosudnu saradnju;
- Jedna ili više kontakt osoba u svakoj od država članica koje poseduju odgovarajuće znanje jezika Evropske unije koji nije jezik njihove zemlje;
- Evropska komisija je takođe jedna od kontakt institucija za pitanja iz oblasti koje spadaju u okvir njenog polja nadležnosti.

Kako funkcioniše Evropska pravosudna mreža?

Kontakt osobe su:

- Aktivni posrednici koji za zadatak imaju da olakšaju saradnju u oblasti pravosuđa između država članica, posebno u onim aktivnostima usmerenim na borbu protiv ozbiljnog kriminala i na uspostavljanju odgovarajućih direktnih kontakata u svrhu upućivanja zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći;
- Tu da pružaju potrebne pravne i praktične informacije lokalnim pravosudnim organima vlasti u sopstvenim državama, kontakt osobama u drugim državama kao i stranim lokalnim pravosudnim organima kako bi im pomogli da pripreme delotvoran zahtev kojim se traži pravosudna saradnja ili uopšteno doprineli jačanju pravosudne saradnje;
- Zaduženi da jačaju koordinaciju pravosudne saradnje u slučajevima kada niz zahteva koje su uputili lokalni pravosudni organi neke države članice nalažu koordiniranu akciju u drugoj državi članici.

Kontakt osobe i institucije moraju stalno imati pristup sledećim vrstama informacija:

- Svim podacima o kontakt osobama u svakoj od država članica;
- Pojednostavljenom spisku pravosudnih organa i spisku lokalnih nadležnih organa u svakoj državi članici;
- Sažetim pravnim i praktičnim informacijama u vezi sa pravosudnim i procesnim sistemima u državama članicama;
- Tekstovima relevantnih pravnih instrumenata.

Sekretarijat Evropske pravosudne mreže predstavlja sastavni deo *Eurojust-a*, ali funkcioniše kao posebna jedinica i uživa autonomiju.

Članice

Austrija, Belgija, Bugarska, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Hrvatska, Irska, Italija, Kipar, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nemačka, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

(Informacije o zakonima i pravilima koja se primenjuju u državama članicama Evropske unije, vrsta dokaza koja se može dobiti kao i pojediniosti u vezi sa kontakt osobama i institucijama mogu se naći na internet stranici Evropske pravosudne mreže: www.ejn-crimjust.europa.eu. Neke države imaju svoje sopstvene veb stranice.

Odnos između Eurojust-a, Evropske pravosudne mreže i sudija za vezu koji su zaduženi za kontakt povodom tumačenja stranog i uporednog prava

Odnos između Evropske pravosudne mreže, Eurojust-a i sudija za vezu zaduženih za kontakt povodom tumačenja stranog i uporednog prava, koji je definisan Zajedničkom akcijom od 22. aprila 1996. godine je komplementaran u

pogledu olakšavanja pravosudne saradnje u predmetima s elementom inostranosti. Evropska pravosudna mreža je decentralizovana mreža koja okuplja kontakt osobe i pruža savete i pomoć pravosudnim organima država članica onda kada je pravosudna saradnja neophodna. Eurojust je centralna jedinica koja ima široke mogućnosti koordinacije u pogledu slučajeva sa elementom inostranosti. Njihovi odnosi su zasnovani na konsultacijama i komplementarnosti kako bi se izbeglo dupliranje napora koji se ulažu. Angažovane *sudije za vezu zadužene za kontakt povodom tumačenja stranog i uporednog prava* se nalaze u državama članicama i takođe podstiču pravosudnu saradnju razmenom pravnih informacija u cilju unapređivanja uzajamnog razumevanja. *Eurojust* može, od slučaja do slučaja, sarađivati sa sudijama za vezu koje su zaduženi za tumačenje stranog odnosno uporednog prava i zakonodavnih sistema, koji istovremeno mogu biti imenovani da budu kontakt osobe u Evropskoj pravosudnoj mreži.

Evropska pravosudna mreža u građanskim i trgovinskim stvarima

Postoji veb stranica Evropske pravosudna mreže za građansku i trgovinsku oblast gde se mogu naći informacije o državama članicama, pravu Evropske unije koje je nastalo tumačenjem međunarodnih ugovora i sporazuma u praksi, te sudskom praksom Evropskih pravosudnih tela, evropskom pravu i različitim aspektima građanskog i trgovinskog prava. Adresa veb stranice: <http://ec.europa.eu/civiljustice/>

Interpol

Interpol je najveća svetska međunarodna policijska organizacija koja broji 190 država članica. On olakšava međunarodnu policijsku saradnju i pruža podršku i pomoć svim organizacijama, nadležnim organima i službama čija je uloga da spreče ili da se bore protiv međunarodnog kriminala. Zadatak Interpola je da olakša međunarodnu policijsku saradnju čak i u onim slučajevima kada ne postoje diplomatski odnosi između određenih država.

Interpol deluje kao centralni nosilac stručnog i tehničkog znanja o transnacionalnom organizovanom kriminalu ali i kao mesto za prikupljanje, upoređivanje, analizu i razmenu informacija koje se odnose na organizovani kriminal i kriminalne organizacije;

- Omogućava policijskim snagama iz čitavog sveta da vrše razmenu ključnih podataka na brz i bezbedan način.
- Pruža podršku državama članicama u vezi sa istragama koje su toku, a u zavisnosti od svakog konkretnog slučaja.
- Identifikuje, uspostavlja i održava kontakte sa stručnjacima na terenu
- Inicira, priprema i učestvuje u programima za jačanje međunarodne razmene informacija,

- Nadgleda i vrši analizu informacija u vezi sa određenim oblastima aktivnosti i kriminalnim organizacijama.

Interpol nikada ranije nije bio kanal za razmenu zahteva za pružanje uzajamne pravne pomoći (iako je uvek bio u mogućnosti da primi kopiju zamolnice kako bi olakšao taj proces); međutim, sada Interpol pod određenim okolnostima, ima i formalnu ulogu u prenošenju zahteva koji se upućuju shodno Konvenciji Evropske unije (vidi deo teksta gore koji se odnosi na tu Konvenciju).

Europol

Europol je organizacija Evropske unije koja se bavi policijskim poslovima i razmenom obaveštajnih podataka koji se odnose na kriminalne aktivnosti. Njegov cilj jeste da poboljša delotvornost i saradnju između nadležnih organa vlasti država članica u cilju sprečavanja i borbe protiv teškogmeđunarodnog organizovanog kriminala i terorizma.

Europol nastoji da pruži značajan doprinos aktivnostima policijskih snaga Evropske unije u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, sa posebnim fokusom na kriminalne organizacije. Kada je reč o pružanju uzajamne pravne pomoći, uloga *Europola* (kao i Interpola) je da poboljša i pomogne razmenu obaveštajnih podataka između organa i službi unutrašnjih poslova u okviru Evropske unije ali i u čitavom svetu.

Internet direktorijum nadležnih nacionalnih organa vlasti

Postoje dva Internet direktorijuma nadležnih nacionalnih državnih organa i oba za cilj imaju omogućavanje brzog pristupa kontakt informacijama u vezi sa nadležnim nacionalnim organima koji su određeni:

- a. Shodno Konvenciji protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psiho-tropnih supstanci iz 1988. godine i Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih Protokola.

Direktorijum sadrži kontakt informacije preko šest stotina nadležnih nacionalnih organa vlasti koji imaju ovlašćenje da primaju, odgovaraju i postupaju po zahtevima u vezi sa:

- Izručenjem;
- Transferom osuđenih lica;
- Pružanjem uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima;
- Nezakonitom trgovinom narkoticima koja se odvija na moru;
- Krijumčarenjem migranata morem;
- Nezakonitom trgovinom oružjem.

U cilju olakšavanja komunikacije i rešavanja problema između nadležnih organa na međuregionalnom nivou, Direktorijum sadrži ključne informacije o:

- Članstvu država u postojećim regionalnim mrežama;

- Materijalnopravnim i procesnim uslovima za odobravanje zahteva;
- Korišćenju Konvencije o organizovanom kriminalu kao pravnog osnova za upućivanje zahteva;
- Linkovima za nacionalne propise i relevantne veb stranice;
- Naznake o zahtevima koji se mogu uputiti preko Interpolu;

Ovaj internet Direktorijum je dostupan nadležnim organima i vladinim agencijama koje imaju otvoren korisnički nalog. Registrovani korisnici takođe primaju najnovije publikacije Direktorijuma dva puta godišnje, a sam Direktorijum mogu da preuzmu u „pdf formatu“ i u „rtf formatu“.

- b. Shodno Konvenciji UN protiv korupcije (UNCAC) – Ovaj internet Direktorijum omogućava pristup kontakt informacijama nadležnih nacionalnih organa koji su imenovani shodno UNCAC i koji imaju ovlašćenje da primaju, odgovaraju i postupaju po zahtevima u vezi sa:
 - Pružanjem uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima;
 - Povraćajem imovine stečene izvršenjem krivičnih dela;
 - Prevencijom korupcije.

U cilju olakšavanja komunikacije i unapređenja poverenja i saradnje između nadležnih organa na međuregionalnom nivou, Direktorijum sadrži ključne informacije o:

- Oblastima saradnje koju pružaju nadležni organi;
- Materijalnopravnim i procesnim uslovima koje zahtevi moraju sadržati;
- Korišćenju Konvencije UN protiv korupcije kao pravnog osnova za upućivanje zahteva;
- Linkovima za nacionalne propise i relevantne veb stranice;
- Zahtevima koji se mogu uputiti preko Interpolu;
- Članstvu država u postojećim regionalnim mrežama za povraćaj imovine.

Direktorijum je dostupan nadležnim organima i vladinim agencijama koje imaju otvoren korisnički nalog.

Članice

Sve države ugovornice relevantnih Konvencija mogu da pristupe Direktorijumu i za to im je potrebna lozinka.

Mreža kontakt osoba u zemljama Komonvelta (CNCP)

Svrha Mreže kontakt osoba u zemljama Komonvelta jeste da olakša međunarodnu saradnju u krivičnim predmetima između država članica Komonvelta i između tih država i država koje nisu članice Komonvelta, uključujući tu

i uzajamnu pravnu pomoć i ekstradiciju, kao i pružanje relevantnih pravnih i praktičnih informacija.

U Mrežu je uključena najmanje po jedna osoba iz svake od jurisdikcija zemalja Komonvelta.

Članice

Antigva i Barbuda, Australija, Bahami, Bangladeš, Barbados, Belize, Botswana, Sultanat Brunej Darusalam, Kamerun, Kanada, Kipar, Dominikanska Republika, Fidži, Gambia, Gana, Grenada, Gajana, Indija, Jamajka, Kenija, Kiribati, Lesoto, Malavi, Malezija, Maldivi, Malta, Mauricijus, Mozambik, Namibija, Nauru, Novi Zeland, Nigerija, Pakistan, Papua Nova Gvineja, Samoa, Sejšeli, Sijera Leone, Singapur, Solomonska Ostrva, Južna Afrika, Šri Lanka, Federacija Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vinsent i Grenadini, Svaziland, Tonga, Trinidad i Tobago, Tuvalu, Uganda, Ujedinjeno Kraljevstvo, Ujedinjena Republika Tanzanija, Vanuatu i Zambia.

Međunarodna Radna grupa za sprečavanje pranja novca (Financial Action Task Force – FATF)

Globalni odgovor protiv pranja novca usmeren je na *FATF*-e međudržavno koordinaciono telo koje je ustanovljeno s ciljem razvijanja i unapređenja međunarodnih napora u borbi protiv finansijskog kriminala, posebno pranja novca i dela u vezi sa korupcijom. Deluje, između ostalog, usvajanjem preporuka i smernica za operativni rad nadležnih državnih organa. *FATF* je osnovao „G 7“ 1989. godine. Sedište mu je u Parizu. Mandat *FATF*-a je 2001. godine proširen (u odnosu na mere kreiranja politike borbe protiv pranja novca) i uključuje i borbu protiv finansiranja terorizma, a ponovo revidiran aprila 2008. godine, i zatim 2012. godine.

Svrha *FATF*-a jeste razvoj i promocija politike koja je usmerena na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma – i na nacionalnom i na međunarodnom nivou. Ovo telo radi na tome da se stvori potrebna politička volja koja bi dovela do sprovođenja reformi nacionalnog zakonodavstva i regulative koja se odnosi na ove oblasti. *FATF* državama pruža smernice i u vezi sa načinima na koje mogu da identifikuju, pronađu, zaplene i trajno oduzmu imovinu stečenu krivičnim delima.

Od svog osnivanja, *FATF* je bio glavni činilac u naporima usmerenim na usvajanje i sprovođenje mera koje su osmišljene da sprečavaju kriminalce da koriste finansijske sistema (legalne finansijske tokove) za svoje potrebe. *FATF* je dao niz preporuka 1990. godine (one su revidirane 1996. godine, a zatim ponovo, 2003. i 2012. godine kako bi išle u korak sa kretanjima i predstavljale efikasno sredstvo u borbi protiv sve prisutnije opasnosti od pranja novca), kojima je postavljen okvir za borbu protiv pranja novca.

U FATF-a je trenutno uključeno trideset i četiri države, iako je više od sto sedamdeset zemalja pristupilo FATF-u ili nekom regionalnom telu koje je slično FATF-u. Države članice rešene su da njihovi sistemi u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma budu analizirani, ocenjeni i unapređeni. Izvorne Preporuke FATF-a sadržale su 40 preporuka, a nove su dodate uglavnom da bi obuhvatile i mere usmerene na borbu protiv finansiranja terorizma. Ove preporuke, koje su u potpunosti revidirane i kojima su dodati komentari u svrhu tumačenja, sada su poznate pod nazivom Preporuke 40+9 (tj. devet specijalnih preporuka ciljano osmišljenih za borbu protiv finansiranja terorizma). Vidi: www.fatf-gafi.org

CARIN

CARIN (*Camden Asset Recovery Inter-Agency Network*) je neformalna grupa kontakt osoba posvećena unapređenju saradnje u svim vidovima/aspektima rešavanja pitanja u vezi sa oduzimanjem imovinske koristi stečene kriminalnim delatnostima²² kao i povećavanju efikasnosti napora koje ulažu države članice putem jačanja saradnje među agencijama i unapređenja razmene informacija.

Punopravno članstvo u CARIN mreži je omogućeno državama članicama Evropske unije kao i onim državama, jurisdikcijama i trećim licima koja su dobila poziv za prvi kongres CARIN-a 2004. godine. Svaka država članica može imenovati po dva predstavnika kao svoje kontakt osobe u CARIN-u, naime jednog predstavnika policijskih snaga i drugog – predstavnika pravosudnih organa. Agencije/tela koja se bave oduzimanjem imovine stečene krivičnim delima (tzv. ARO – Asset Recovery Office) mogu zastupati ili policijske ili pravosudne organe. CARIN bi trebalo da bude ključni činilac u procesu unapređenja pružanja uzajamne pravne pomoći.

Egmont grupa

Godine 1995. predstavnici finansijsko-obaveštajnih službi sastali su se u palati *Egmont Arenberg* u Briselu i odlučili da osnuju neformalnu grupu radi jačanja međunarodne saradnje, sada poznatu pod nazivom *Egmont* grupa. Predstavnici raznih finansijsko-obaveštajnih službi (FOS) koje su članice te grupe redovno se sastaju da bi utvrdili načine saradnje, posebno u oblasti razmene informacija, obuke i razmene znanja i iskustava.

Cilj *Egmont* grupe jeste da posluži kao forum za finansijsko-obaveštajne službe širom sveta radi unapređenja saradnje u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma i pružanja podrške sprovođenju nacionalnih programa u toj oblasti. *Egmont* grupa pruža podršku finansijsko-obaveštajnim službama u cilju:

22 Stalni Sekretarijat CARIN-a je smešten u glavnoj direkciji Europol-a u Hagu. Članovi CARIN-a se redovno sastaju na Godišnjem generalnom sastanku (AGM). Pristup CARIN mreži i njenoj veb stranici ograničen je samo na članove mreže. Ovom organizacijom upravlja Upravni odbor koji čine devet članova i rotirajuće predsedništvo

- proširenja i sistematizovanja međunarodne saradnje u recipročnoj razmeni informacija;
- jačanja efikasnosti FOS organizovanjem obuke i razmene zaposlenih da bi se unapredilo stručno znanje i sposobnost službenika FOS;
- jačanja bolje i bezbedne komunikacije između FOS primenom savremene tehnologije, kao što je zaštićeni sajt *Egmont* grupe (ESW);
- jačanja koordinacije i podrške operativnih odeljenja FOS učlanjenih u *Egmont* grupu;
- unapređenja operativne samostalnosti FOS;
- unapređenja osnivanja FOS u saradnji s državama u kojima već postoji program sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, ili s državama u kojima je taj program u početnim fazama razvoja.

Egmont grupa trenutno ima preko sto članica FOS. Najbolja praksa u razmeni informacija između različitih FOS data je u Aneksu 5.

Videti www.egmontgroup.org; pitanja slati na mail@egmontsecretariat.org.

Inicijativa StAR (Svetska banka/UNODC)

U septembru 2007. godine Svetska banka i Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (*UNODC*) su pokrenuli Inicijativu *StAR* (*Stolen Assets Recovery*), čiji je cilj da pomogne zemljama u razvoju da povrate ukradenu, proneverenu ili korupcijom stečenu državnu imovinu. Svetska banka procenjuje da svake godine nestane između 1 i 1.6 triliona američkih dolara zbog različitih nezakonitih aktivnosti uključujući tu i korupciju, kriminalne aktivnosti povezane sa drogom, falsifikovanjem robe i novca, nezakonitom trgovinom oružjem i izbegavanjem plaćanja poreza. Štaviše, Inicijativa *StAR*, koju podržava niz bilateralnih razvojnih agencija, pruža pomoć u pogledu:

- Jačanja kapaciteta zemalja u razvoju da upućuju odnosno da postupaju po zahtevima za pružanje uzajamne pravne pomoći ²³;
- Usvajanja i primene delotvornih mera konfiskacije, uključujući tu i propise koji omogućavaju konfiskaciju koja se ne zasniva na donošenju osuđujuće presude;
- Poboljšanja transparentnosti i odgovornosti sistema upravljanja javnim finansijama;
- Stvaranja i jačanja nacionalnih agencija za borbu protiv korupcije; i
- Praćenja državnih sredstava oduzetih u postupku za povraćaj imovine stečene kriminalnim aktivnostima, na zahtev države.

²³ Na primer, *UNODC*-a je sastavio Priručnik za sastavljanje zamolnica kojima se traži pružanje uzajamne pravne pomoći, kako bi onima koji se bave pružanjem uzajamne pravne pomoći u praksi pomogli da sastavljaju delotvorne zahteve, da dobijaju korisne informacije i modernizuju i ubrzaju taj proces.

Međutim, ni Svetska banka ni UNODC se direktno ne uključuju u istragu, pronalaženje, policijske aktivnosti, krivično gonjenje, trajno oduzimanje i repatrijaciju nezakonito stečene imovine, ukratko rečeno, u bilo koji praktični korak koji je potreban za uspešnu primenu StAR inicijative u određenim slučajevima.

Vidi http://www1.worldbank.org/publicsector/star_site/

StAR Interpol spisak ključnih kontakt tačaka

U cilju pružanja pomoći zemljama u razvoju u njihovim naporima da izvrše oduzimanje i repatrijaciju ukradene imovine, Inicijativa StAR i Interpol deluju zajedno i sastavili su Spisak ključnih kontakata sačinjen od nacionalnih službenih lica koja su na raspolaganju 24 sata dnevno da odgovore na hitne zahteve kojima se traži međunarodna pomoć. Ovaj spisak je prvi ove vrste i obuhvata službena lica iz svih zemalja sveta koja su dostupna 24 sata dnevno, sedam dana u nedelji, kako bi državama pružili pomoć u predmetima koji se odnose na ukradenu imovinu, posebno kada su uključena lica iz sveta politike, kao i u slučajevima korupcije među državnim funkcionerima.

Vidi kontakte na internet adresi: http://www1.worldbank.org/publicsector/star_site/

Pravosudne regionalne platforme Sahela i Komisije zemalja Indijskog okeana

UNODC-jev Ogranak za sprečavanje terorizma i Ogranak za borbu protiv organizovanog kriminala i nezakonite trgovine su osnovali Pravosudne regionalne platforme, kako bi ojačali međunarodnu saradnju u krivičnim stvarima u regionima Sahela (to je geografski region koji se prostire između pustinje Sahara i pojasa savana u Sudanu, od Atlantskog okeana na zapadu do Crvenog mora na istoku Afrike, *prim. prev.*) i Indijskog okeana. Njihov glavni cilj jeste sprečavanje i borba protiv teških oblika kriminala, kao što su organizovani kriminal, korupcija, trgovina drogom ili terorizam.

Ove platforme predstavljaju mreže za saradnju glavnih kontakt osoba i institucija na međunarodnom planu, koje deluju na olakšavanju postupaka ekstradicije i pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima između država članica. Ova međunarodna tela takođe identifikuju potrebe za tehničkom podrškom u cilju jačanja međusobne pravosudne saradnje i upoznaju nacionalne pravosudne organe koji su odgovorni za kaznenu politiku svoje zemlje sa ulogom i mehanizmima Platforme. Glavne kontakt osobe i institucije iz svake države koja učestvuje u regionalnoj platformi se sastaju najmanje jednom godišnje.

Pravosudna regionalna platforma Komisije zemalja Indijskog okeana (IOC): Komoros, Francuska (Reinion), Madagaskar, Mauricijus i Sejšeli

Pravosudna regionalna platforma država Sahela: Burkina Faso, Mali, Mauritania i Nigerija (http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/internationalcooperation/Focal_points_IOC.pdf)

Mreža za razmenu informacija Zapadne hemisfere pri Organizaciji američkih država koja se bavi pružanjem uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima i ekstradicijom

Mreža za razmenu informacija Zapadne hemisfere koja se bavi pružanjem uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima i ekstradicijom se razvija od 2000. godine, kada je na Trećem sastanku ministara pravde, odnosno ministara ili vrhovnih tužilaca Amerika odlučeno da se unapredi i poboljša razmena informacija između država članica Organizacije Američkih Država u oblasti pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Ova Mreža ima tri komponente: javnu veb stranicu, privatnu (sa ograničenom mogućnošću pristupa) veb stranicu i zaštićeni sistem elektronske komunikacije.

Javna komponenta ove Mreže obezbeđuje pravne informacije u vezi sa pružanjem uzajamne pravne pomoći i ekstradicijom za 34 države članice Organizacije američkih država. Zatvorena komponenta Mreže sadrži informacije za pojedince koji su direktno uključeni u pravnu saradnju u krivičnim stvarima. Na zatvorenom sajtu se nalaze i informacije o sastancima, o kontakt osobama u drugim zemljama, glosar termina i programi obuke u vezi sa zaštićenim sistemom elektronske komunikacije.

Svrha postojanja zaštićenog sistema elektronske komunikacije jeste da se olakša razmena informacija između centralnih vlasti koji se bave pitanjima uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima i pitanjima ekstradicije. Ovaj sistem ne samo da centralnim organima nudi uslugu zaštićenog sistema elektronske pošte, već obezbeđuje i virtuelno mesto za sastanke i razmenu značajnih dokumenata.

Članice

Antigva i Barbuda, Argentina, Bahami, Barbados, Belize, Plurinacionalna država Bolivija, Brazil, Kanada, Čile, Kolumbija, Kosta Rika, Dominika, Dominikanska Republika, Ekvador, El Salvador, Grenada, Gvatemala, Gvajana, Haiti, Honduras, Jamajka, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Federacija Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vinsent i Grenadini, Surinam, Trinidad i Tobago, Sjedinjene Američke Države, Urugvaj i Bolivarska Republika Venecuela.

Iberoamerička mreža za pravnu pomoć (IberRed)

Iberoameričku mrežu za pravnu pomoć (*IberRed*) čine kontakt osobe iz Ministarstava pravde i centralnih organa vlasti država članica, tužioci i sudski organi 23 zemlje koje čine Latinoameričku zajednicu naroda, čiji je cilj usavršavanje instrumenata za pružanje građansko-pravne i krivično-pravne pomoći i jačanje saradnje između država.

Članice

Argentina, Plurinacionalna država Bolivija, Brazil, Kolumbija, Kosta Rika, Kuba, Čile, Dominikanska Republika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Portugal, Puerto Riko, Španija, Urugvaj i Bolivarska Republika Venecuela.

Međunarodni centar za oduzimanje i repatrijaciju imovine proistekle iz krivičnog dela (Bazelski institut) (ICAR)

ICAR je specijalizovan za izgradnju kapaciteta, sprovođenje programa obuke i mentorske programe koji omogućavaju pripadnicima policije i tužiocima u zemljama u razvoju da sprovedu istrage i preduzimaju krivično gonjenje složenih slučajeva u vezi sa korupcijom, privrednim kriminalom i pranjem novca. Ovaj centar takođe pruža savetodavnu pomoć u vezi sa pružanjem uzajamne pravne pomoći i zamoljenim državama i državama moliljama. Nudi i pomoć u sprovođenju pravnih i institucionalnih reformi i pruža strateške savetodavne usluge državama moliljama u vezi sa slučajevima korupcije na međunarodnom nivou s ciljem konačnog oduzimanja i repatrijacije tako stečene imovinske koristi. Tim eksperata *ICAR*-a se sastoji od istražitelja i tužilaca sa velikim iskustvom u međunarodnim predmetima, pružanju međunarodne pravne pomoći i oduzimanja imovine proistekle iz krivičnog dela. *ICAR* takođe poseduje veoma bogatu bazu podataka i stručnih informacija, koja je dostupna na Internetu.

Za *ICAR* vidi adresu: <http://www.baselgovernance.org/icar/>, a za „centar znanja“ vidi: <http://www.assetrecovery.org>

ANEKS 1

PRIMERI ZAMOLNICA

Ovde su dati primeri kako zamolnice mogu da izgledaju, što može pomoći onima koji se ovim pitanjem bave u praksi. Trebalo bi imati na umu da su ovi obrasci dati samo kao neka vrsta smernica, a da format i sadržaj zamolnice mora-ju da bude u skladu sa zahtevima nacionalnog zakonodavstva zamoljene države.

PRIMER 1

Poštovana gospodo,

Zamolnica:

Čast mi je da Vas zamolim za pomoć shodno odredbama Evropske konvencije o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine, u pribavljanju određenih informacija, izjava i dokumenata u vezi sa krivičnom istragom koju sprovode službena lica Nacionalnog odreda za borbu protiv kriminala Engleske i Velsa.

Zakon o krivičnom gonjenju iz 1985. godine predviđa da Viši javni tužilac (ekvivalent funkciji u engleskom pravosuđu „Head of The Crown Prosecution Service“, tužilaštva koje postupa kao organ gonjenja u svim krivičnim postupcima za teža krivična dela, *prim. prev.*) ima obavezu da preuzme vođenje krivičnog postupka (osim određenih postupaka koji se odnose na relativno laka krivična dela) u ime policije i pruža savete i usmerava rad organa policije, u meri koju on smatra odgovarajućom, u svim krivičnim stvarima. Viši javni tužilac rukovodi radom i službama Višeg javnog tužilaštva. Kao javni tužilac kojeg je on odredio, raspolazem ovlašćenjima da vodim postupak u ovom slučaju i predstavljam nadležni pravosudni organ shodno članu 24 Konvencije. Shodno tome, ovlašćen sam da uputim ovu zamolnicu.

Krivični postupak je pokrenut protiv:

Ime: _____

Adresa: _____

Datum rođenja: _____

Državljanstvo: _____

On se pojavio _____ pred Osnovnim 20. jula 2001. godine i određen mu je pritvor gde čeka upućivanje Višem sudu _____ na suđenje sa ostalim optuženim.

On je optužen da je umešan u prodaju 15kg dijamorfina. Shodno članu 4(3) Zakona o zloupotrebi droge iz 1971. godine, krivičnim delom se smatra ako je neko lice umešano u prodaju droge protivno članu 4(1) Zakona. Shodno Dodatku 2 uz Zakon, dijamorfin spada u kontrolisane supstance Klase A. Lice koje bude osuđeno po optužnici koja ga tereti da je umešan u prodaju droga koje spadaju u Klasu A, može biti osuđeno na kaznu zatvora, čije maksimalno trajanje podrazumeva kaznu doživotnog zatvora, na novčanu kaznu ili na obe kazne.

Kao rezultat lišenja slobode _____ pokrenuta je istraga u vezi sa njegovim finansijskom stanju kako bi se:

(a) istražilo i utvrdilo da li je počinio bilo koje krivično delo shodno članovima 49 i 50 Zakona o nezakonitom prometu droga iz 1994. godine, tačnije skrivanje ili prebacivanje imovinske koristi stečene trgovinom drogom i pomažanje drugom licu da zadrži imovinsku korist od nezakonite trgovine drogom;

(b) utvrdilo da li je on stekao imovinsku korist od trgovine drogom kako bi, ako se to pokaže tačnim, Viši sud mogao da izda nalog za konfiskaciju imovinske stečene nezakonitom trgovinom drogama; i

(c) utvrdilo učešće, ako ga je uopšte bilo, drugih lica u pranju novca koji je stečen kao imovinska korist od nezakonite trgovine drogom.

Shodno članu 49(1) Zakona o nezakonitom prometu drogom iz 1994. godine, lice se smatra krivim za krivično delo ako skriva ili prikriva imovinu koja, u celini ili delimično direktno ili indirektno predstavlja, njegovu/njenu imovinsku korist stečenu nezakonitom trgovinom drogom, ili ako on/ona tu imovinu pretvori ili prenese ili ukloni iz date države, u cilju izbegavanja krivičnog gonjenja za nezakonitu trgovinu drogom, odnosno izbegavanja izdavanja, ili u izvršenja, naloga za konfiskaciju imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela.

Shodno članu 49(2) Zakona o nezakonitom prometu drogom iz 1994. godine, lice se smatra krivim za krivično delo ako je znalo ili imalo razumnog osnova da sumnja da neka imovina, u celini ili delimično direktno ili indirektno, predstavlja imovinu drugog lica koja je stečena nezakonitom trgovinom drogom, pa je i uprkos tome predmetnu imovinu skrivao, radio na prikrivanju te imovinske koristi ili je pretvarao ili transferisao kako bi drugom licu pomogao da izbegne krivično gonjenje za krivično delo u vezi sa nezakonitom trgovinom drogom ili da izbegne izdavanje ili izvršenje naloga za konfiskaciju.

Na osnovu člana 50 Zakona o nezakonitom prometu drogom iz 1994. godine lice se smatra krivim za krivično delo ako se dogovori s drugim licem ili na ma koji drugi način bude umešano u dogovor kojim se omogućava (bilo sakrivanjem, sklanjanjem iz određene države, prebacivanjem na zastupnike ili na neki drugi način) da drugo lice (nazvaćemo ga „A“) ili neko drugi u ime lica A zadrži ili kontroliše imovinu A koja je stečena trgovinom drogom, ili ako se imovinska korist lica A koja je stečena trgovinom drogom koristi da bi se obezbedilo da lice A nesmetano raspolaže tim sredstvima, ili se ta imovinska korist upotrebljava u korist lica A, kako bi ono moglo da pribavi imovinu u vidu investicija, a to drugo

lice zna ili sumnja da se A lice bavi ili se bavilo trgovinom drogom ili je steklo imovinsku korist od trgovine drogom.

Predviđena kazna koja proističe iz osuđujuće presude po optužnici za krivična dela shodno članovima 49 i 50 Zakona protiv nezakonitog prometa drogom iz 1994. godine je kazna zatvora, čije maksimalno trajanje podrazumeva kaznu doživotnog zatvora, novčana kazna ili obe kazne.

Na osnovu člana 1 Zakona o nezakonitom prometu drogom iz 1994. godine „krivično delo trgovine drogom“ je definisano kao delo u koje spadaju krivična dela shodno članu 4(3) Zakona o zloupotrebi droge iz 1971. godine i dela shodno članovima 49 i 50 Zakona protiv nezakonite trgovine drogom iz 1994. godine.

Na osnovu člana 2 Zakona o nezakonitom prometu drogom iz 1994. godine u situaciji kada se optuženi pojavi pred Višim sudom povodom izricanja presude u vezi sa jednim ili više krivičnih dela nezakonite trgovine drogom, ako tužilac zatraži od suda da postupi shodno ovom članu, ili ako sud smatra, iako to tužilac od suda nije zahtevao, da bi trebalo da postupi shodno ovom članu, sud će postupiti na sledeći način: sud najpre mora da utvrdi da li je optuženi stekao imovinsku korist aktivnostima u vezi sa nezakonitom trgovinom drogom. Prema ovom Zakonu smatra se da je neko lice steklo imovinsku korist nezakonitom trgovinom drogom ako je u bilo kom trenutku primilo neku vrstu plaćanja ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi sa nezakonitom trgovinom drogom koju je ovo ili neko drugo lice obavljalo. Ako sud utvrdi da je optuženi na taj način stekao imovinsku korist, sud će, pre izricanja kazne ili pre nekog drugog postupanja prema optuženom, utvrditi iznos imovinske koristi koji bi trebalo oduzeti u vezi sa počinjenim krivičnim delom, ili u vezi sa nekim drugim krivičnim delima. Zatim će sud, u vezi sa odnosnim krivičnim delom ili krivičnim delima, naložiti okrivljenom da taj iznos plati.

Prepis relevantnih odredaba zakona nalazi se kao prilog uz ovu zamolnicu.

Sažeti pregled činjenica

[Trebalo bi izložiti ključne činjenice koje su relevantne za zamolnicu. Mora postojati jasna i očigledna veza između činjenica i narednog dela zahteva. Osoba koja čita zamolnicu bi trebalo da bude u stanju da shvati zašto želite da se obave istražne radnje koje ste naveli.]

Istražne radnje koje bi trebalo obaviti

1. Trebalo bi posetiti službeno lice: _____

Banke: _____ Banka A.D.

Adresa banke: _____ Filijala _____ Broj telefona banke: _____

Trebalo bi obaviti razgovor sa službenim licem i dobiti od njega/nje kopije svih izvoda iz banke koji su u vezi sa datim brojem računa u poslednjih šest godina.

Trebalo bi od službenog lica banke uzeti izjavu u pisanom obliku u kojoj će se navesti broj računa i ime lica, kao i sve adrese koje su zavedene na ime vlasnika računa i dostaviti izvode iz banke kao dokazni materijal.

Pomoć koju bi trebalo pružiti

1. Traži se da se gore pomenute istražne radnje obave i da isledniku _____ (službeno lice koje je zaduženo za ovaj predmet) i isledniku _____ (koji se bavi istražnim radnjama u oblasti finansija) bude dozvoljeno da prisustvuju obavljanju tih istražnih aktivnosti na Kipru.
2. Traži se da se izjava svakog svedoka uzme u pisanom obliku, da nosi datum i sledeću izjavu: „Ova izjava koja se sastoji od ____ strana je, koliko je meni znano i poznato, istinita.“ Broj strana bi trebalo uneti na crticu onda kada je izjava data i napisana, a svedok bi trebalo da potpiše izjavu pored izjave o istinitosti i to na svakoj strani kao i na samom kraju. Izjava bi trebalo da nosi datum kada je sačinjena.
3. Ako se od svedoka dobije dokumentacija, u izjavi svedoka svaki dokument bi trebalo da bude opisan i trebalo bi mu dati evidencioni broj. Evidencioni broj bi trebalo da se sastoji od inicijala svedoka i broja u redosledu koji počinje od 1. Na primer, evidencioni broj za prvi dokument koji Džon Endru Smit (John Andrew Smith) priloži bi trebalo da nosi broj JAS1, drugi bi bio JAS2 i tako dalje.
4. Ako svedok dostavi poslovna dokumenta, na primer izvode iz banke, trebalo bi ga pitati da li je on/ona sačinio/-la ta dokumenta. Ako on/ona nije sačinio/-la ta dokumenata, svedok bi trebalo da navede kako su ta dokumenta nastala a naročito:
 - (a) da li je ta dokumenta sastavilo neko lice obavljanjem poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti;
 - (b) da li je informacije sadržane u dokumenatu dostavilo lice (bez obzira da li se radi o licu koje ih je sastavilo ili ne) koje je, ili se može razumno pretpostaviti da jeste, imalo lična saznanja o informacijama koje je dostavilo;
 - (c) ako informacije nisu direktno dobijene, da li je svako lice putem koga su one pribavljene, došlo u posed tih podataka obavljanjem poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti.

Stoga, izjava svedoka bi trebalo da sadrži sledeće reči: „U cilju obavljanja svojih dužnosti meni je omogućen pristup svim [*uneti opis evidencije na primer, evidencija iz banke*] ručnim i kompjuterizovanim podacima i evidenciji u vezi sa [*uneti evidenciju vezanu za, na primer, broj računa*]. Dokumenta na koja se pozivam uzeta su iz i predstavljaju deo evidencije koja se odnosi na poslovne aktivnosti [*uneti poslovnu firmu ili organizaciju, na primer ime banke i ime filijale te banke*] i sačinjena su tokom redovnih poslovnih aktivnosti od podataka koje

su beležila/unosila lica koja su imala, ili se opravdano može smatrati da su imala, lična saznanja o podacima a u vezi sa informacijama koje su dostavljene. Ne može se razumno očekivati da se lice/a koja su dostavila informacije zabeležene u evidenciji sećaju podataka iz dostavljenih informacija.“

5. Traži se da se obave istražne radnje, da se obave razgovori i pribavi dokazni materijal za koji se smatra da će biti potreban tokom istrage.
6. Traži se pribavljanje pristanka kojim svedok potvrđuje da je spreman/spremna da dođe u Englesku i da lično svedoči.
7. Traži se da se originalni primerci izjave svedoka koja je data, kao i originali ili overeni prepisi i kopije dokumenata ili drugih predmeta do kojih se došlo tokom istražnih aktivnosti, budu predati isledniku _____ i da se izda dozvola da se oni odnesu u Englesku kako bi bili korišćeni u istražnom postupku, suđenju ili u postupku za konfiskaciju. Ako je i kada je to moguće, molimo vas da nam dostavite dokumenta u obliku koji se lako može čitati.

Unapred Vam zahvaljujem na Vašoj saradnji koja je izuzetno značajna za ovaj predmet.

S poštovanjem,

Viši javni tužilac

PRIMER 2
(Opšti krivični predmet/svedok sa kojim bi trebalo
obaviti razgovor)

Nadležni pravosudni organ
Kraljevine Holandije

Poštovana gospodo,

Zamolnica: Džon Smit

Čast mi je da Vas zamolim za pomoć shodno odredbama Evropske konvencije o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine, u pribavljanju određenih informacija, izjava i dokumenata u vezi sa krivičnom istragom koju sprovodi Nacionalni odred za borbu protiv kriminala u Londonu.

Zakon o krivičnom gonjenju iz 1985. godine predviđa da Viši javni tužilac ima obavezu da preuzme vođenje krivičnog postupka (osim određenih postupaka koji se odnose na relativno laka krivična dela) koji je pokrenula policija. Viši javni tužilac rukovodi radom i službama višeg javnog tužilaštva.. Kao tužilac ovog tužilaštva koga je on odredio, raspolazem ovlašćenjima da vodim postupak u ovom predmetu i predstavljam nadležni pravosudni organ u smislu člana 24 Konvencije. Shodno tome, ovlašćen sam da uputim ovu zamolnicu

Krivični postupak je pokrenut protiv:

Ime: _____

Adresa: _____

Datum rođenja: _____

Državljanstvo: _____

On je optužen za ubistvo. Njegov predmet je zaveden u _____ Visokom sudu 1. aprila 2010. godine i zakazano je prethodno ročište. Sudeње u ovom predmetu će se održati naknadno. Sud je odbio zahtev za puštanje na slobodu uz polaganje jemstva.

Ubistvo predstavlja krivično delo koje je u suprotnosti s domaćim pravom i smatra se da je ubistvo počinjeno kada duševno zdravo lice koje ima sposobnost rasuđivanja, nezakonito liši života drugo lice sa namerom da ga ubije ili da mu nanese teške telesne povrede. Za ubistvo je zaprećena kazna doživotnog zatvora.

Sažeti pregled činjenica

10. aprila 2008. godine _____ Vatrogasna služba je gasila požar u kući u _____, gde su pronašli delimično izgoreo ljudski leš, _____. Posle izvršenja obdukcije ustanovljeno je da je smrt nastupila kao posledica više udaraca zadatih u predelu glave uz upotrebu tupog predmeta, verovatno flaše.

_____ je poznavao pokojnika. On poriče bilo kakvu odgovornost za njegovu smrt, ali priznaje da je bio u kući sa njim nekoliko sati pre nego što je nastupila smrt dotičnog.

Sprovedena je detaljna forenzička istraga. Preliminarni rezultati pokazuju da je gospodin Smit bio u kući u vreme kada su telo i kuća bili zapaljeni. Tokom istrage, policija je razgovarala sa osobom koja tvrdi da je videla _____ kako kupuje flašu votke u jednoj radnji u ulici Mejn, sat vremena pre nego što je pokojnik preminuo. Naziv radnje je _____.

Policijskom istragom je utvrđeno da ako je _____ otišao u radnju u naznačeno vreme, njega je najverovatnije uslužila prodavačica po imenu gospođica _____. Ona je državljanka Holandije i vratila se kući u Holandiju, 12. aprila 2008. godine. Gospođica _____ se ne sumnjiči da je na bilo koji način umešana u ovo ubistvo.

Policija bi želela da razgovara sa gospođicom _____, kako bi utvrdila da li je ona _____.

Raspitujući se kod gospodina _____ u _____, policija je ustanovila da je ona voljna da da izjavu i da će ako bude bilo potrebno doći u Englesku da vidi može li da identifikuje _____ među drugim licima.

Istražne radnje koje bi trebalo obaviti

Posetiti

gospođicu _____

Adresa: _____

U cilju obavljanja razgovora s njom i uzimanja iskaza svedoka u pisanom obliku u vezi sa:

(a) _____

(b) _____

Potrebna pomoć

1. Trebalo bi obaviti i druge istražne radnje, razgovarati sa licima i zapleniti predmete za koje se smatra da će biti potrebni u toku istrage.
2. Traži se da se prethodno pomenute aktivnosti obave i da inspektoru _____ bude dozvoljeno da prisustvuje obavljanju tih istražnih radnji. Najljubaznije molimo da se njemu omogući da prisustvuje budući da je on u potpunosti upoznat sa detaljima ove istrage. Broj njegovog telefona je: +444 _____. Broj njegovog faksa _____. Njegova adresa je: _____ Njegova adresa elektronske pošte je: _____.
3. Traži se da se izjava svedoka uzme u pisanom obliku, da nosi datum i sledeću izjavu: „Ova izjava koja se sastoji od ____ strana je, koliko je meni znano i poznato, istinita.“ Broj strana bi trebalo uneti na crticu

onda kada je izjava data i napisana, a svedok bi trebalo da potpiše izjavu pored izjave o istinitosti, i to na svakoj strani kao i na samom kraju. Molimo Vas stavite datum na izjavu svedoka. Takođe molimo da adresu, telefonski broj i datum rođenja svedoka budu napisani na poledini prve stranice izjave svedoka.

4. Ako se od svedoka dobije dokumentacija, svedok bi svaki dokument trebalo da priloži kao dokaz u svojoj izjavi. Da bi to uradio, u izjavi svedoka bi svaki dokument trebalo da bude opisan i trebalo bi mu dati evidencioni broj dokaza. Evidencioni broj dokaza bi trebalo da se sastoji od inicijala svedoka i broja u redosledu koji počinje od 1. Na primer, evidencioni broj dokaza za prvi dokument koji svedok priloži bi trebalo da nosi broj JAS1, drugi bi bio JAS2 i tako dalje.
5. Traži se pribavljanje pristanka kojim svedok potvrđuje da je spreman/spremna da dođe u Englesku i da lično svedoči.
6. Traži se da se originalni primerak date izjave svedoka kao i originali ili overeni prepisi i kopije dokumenata ili drugih predmeta do kojih se došlo tokom ispitivanja, budu predate inspektoru _____ i da se izda dozvola da se oni odnesu u Englesku kako bi bili korišćeni na suđenju.
7. Traži se da sve informacije koje se drže u računaru u bilo kom obliku, sačuvaju i obezbede od neovlašćenog postupanja, kao i da se, kada to bude bilo potrebno tokom istrage, učine dostupnim službenim licima u tužilaštvu Engleske radi korišćenja tokom bilo kog kasnijeg postupka.

Ovim potvrđujem da bi policija Engleske mogla obaviti istražne radnje koje su predmet ovog zahteva shodno ovlašćenjima kojima raspolaže ukoliko bi se pomenute istražne radnje obavljale u Engleskoj umesto u Holandiji.

Unapred Vam zahvaljujem na Vašoj saradnji koja je izuzetno značajna za ovaj predmet.

S poštovanjem,

Javni tužilac

PRIMER 3

Zahtev za donošenje privremene mere zabrane raspolaganja
imovinskim sredstvima, itd.

Nadležnim pravosudnim organima
Kraljevine Holandije

Datum

Poštovana gospodo,

Zamolnica:

Viši Javni tužilac Engleske i Velsa izražava svoje poštovanje nadležnim pravosudnim organima Kraljevine Holandije i ima čast da zamoli pružanje pomoći, shodno odredbama Evropske konvencije o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine, Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine i članovima 11 i 12 Konvencije Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom iz 1990. godine u vezi sa krivičnom optužbom koja je podignuta na osnovu krivične istrage koju su sproveda ovlašćena službena lica Nacionalnog odreda za borbu protiv kriminala u Londonu.

Zakon o krivičnom gonjenju iz 1985. godine predviđa da Viši Javni tužilac (ekvivalent funkciji u engleskom pravosuđu „Head of The Crown Prosecution Service“, tužilaštva koje postupa kao organ gonjenja u svim krivičnim postupcima za teža krivična dela, *prim. prev.*) ima obavezu da preuzme vođenje krivičnog postupka (osim određenih postupaka koji se odnose na relativno laka krivična dela) koji je pokrenula policija. Viši Javni tužilac rukovodi radom i službama Višeg tužilaštva. Kao tužilac koga je on odredio, raspolazem ovlašćenjima u smislu vođenja postupka u ovom predmetu i predstavljam nadležni organ pravosuđa shodno članu 24 Evropske konvencije o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine. Nadalje, član 3(2) Krivičnog zakona iz 1990. godine (koji se odnosi na međunarodnu saradnju pravosudnih organa) ovlašćuje organ nadležan za krivično gonjenje da uputi zahtev za pružanje uzajamne pravne pomoći drugoj državi. Shodno tome, raspolazem ovlašćenjem da uputim ovu zamolnicu.

Krivični postupak je pokrenut protiv:

Ime: _____

Adresa: _____

Državljanstvo: _____

Datum i mesto rođenja: _____

Svrha ove zamolnice jeste:

1. Pribavljanje dokaza koje bi Viši sud trebalo da uzme u obzir prilikom razmatranja naloga za konfiskaciju shodno Zakonu protiv nezakonite trgovine drogom iz 1994. godine protiv [*uneti ime*];

2. Korišćenje pribavljenih dokaza u smislu tačke (1) u bilo kom akcesornom ili supsidijarnom postupku koji bi se mogao voditi u Ujedinjenom Kraljevstvu uz krivični postupak; na primer, ako dokazi koju su pribavljeni u smislu prethodne tačke(1) pokažu da je došlo do kršenja mere zabrane raspolaganja sredstvima, da se dokazi dobijeni u smislu tačke (1) mogu koristiti za pokretanje postupka protiv [ime] pred Visokim sudom za nepoštovanje privremene mere kojom se zabranjuje raspolaganje imovinom;
3. Korišćenje pribavljenih dokaza u smislu tačke (1) u bilo kom akcesornom ili supsidijarnom postupku koji bi se mogao voditi u Ujedinjenom Kraljevstvu uz postupak za konfiskaciju imovine, odnosno da bi Visoki sud mogao da ih uzme u obzir prilikom razmatranja zahteva koji je podnelo nadležno Javno tužilaštvo za imenovanje staraoca nad imovinom (anglosaksonske pravo poznaje institut „staraoca“, službenog lica koga imenuje postupajući sud nadležan da odlučuje po zahtevu javnog tužioca, tokom postupka konfiskacije imovine proistekle iz krivičnog dela. Njegova funkcija je da se stara o imovini i svim sredstvima u smislu aktive i pasive i da sa pažnjom dobrog domaćina vodi brigu o poverenim sredstvima do okončanja postupka, *prim. prev.*), te izvršavanja naloga za konfiskaciju imovine shodno odredbama Zakona protiv nezakonite trgovine drogom iz 1994. godine koji je izdat protiv [ime]; i
4. Zamrzavanje imovine koja se nalazi pod nadležnošću Kraljevine Holandije kako bi ta sredstva mogla da se koriste u svrhu izvršenja naloga za konfiskaciju koji može biti izdat shodno odredbama Zakona protiv nezakonite trgovine drogom iz 1994. godine protiv [ime].

Sud koji je nadležan da postupa u ovom predmetu jeste Viši sud koji se nalazi u [navesti mesto gde se sud nalazi]. [Ime] je [datum] zadržan u pritvoru i čeka suđenje po optužbi koja ga tereti za posedovanje 2 kg kokaina sa namerom dalje prodaje, što predstavlja krivično delo koje je protivno članu 5(3) Zakona o zloupotrebi droga iz 1971. godine.

Shodno članu 5(3) Zakona o zloupotrebi droge iz 1971. godine, krivičnim delom se smatra ako neko lice u svom posedu drži kontrolisanu supstancu (supstanca čija je proizvodnja, posedovanje i stavljanje u promet kontrolisano u skladu sa pozitivnim pravom, *prim. prev.*), zakonito ili nezakonito, s namerom prodaje drugom licu. Shodno Dodatku 2 uz Zakon o zloupotrebi droge iz 1971. godine, kokain predstavlja kontrolisanu drogu. Maksimalna zaprećena kazna po izricanju osuđujuće presude po optužnici je kazna doživotnog zatvora ili novčana kazna u neograničenom iznosu ili i jedno i drugo.

Relevantne zakonske odredbe priložene su u Aneksu 'A' uz ovu zamolnicu.

Posedovanje kokaina sa namerom dalje prodaje drugom licu predstavlja krivično delo nezakonite trgovine drogom. Po izricanju presude pred Višim sudom protiv okrivljenog po optužnici koja ga tereti za krivično delo nezakonite

trgovine drogom, mora se održati ročište na kojem bi postupajući sud trebalo da utvrdi:

- da li je optuženi stekao korist od trgovine drogom;
- ako Viši sud zaključi da je optuženi stekao korist, onda taj sud mora proceniti iznos stečene imovinske koristi; i
- iznos likvidnih sredstava u posedu optuženog, shodno članu 2, Zakona protiv nezakonite trgovine drogom iz 1994. godine.

Nalog za konfiskaciju imovine izdaje se u novčanom iznosu do iznosa vrednosti imovine koja je stečena usled ili u vezi sa krivičnim delom nezakonite trgovine drogom. Svrha ovog naloga jeste da se od okrivljenog kome je izrečena osuđujuća presuda izvrši oduzimanje imovine u vrednosti koju je stekao nezakonitom trgovinom drogom.

Smatra se da je okrivljeni stekao imovinsku korist od nezakonite trgovine drogom ako je bilo kada primio bilo kakav novac ili drugu vrstu nadoknade za trgovinu drogom koju je obavio on ili neko drugo lice. To nije ograničeno samo na imovinsku korist koju je okrivljeni stekao počinivši krivično delo za koje je optužen. Viši sud mora da pretpostavi:

- Da je sva imovina u kojoj optuženi ima interes, stečena tako što je dobijena na osnovu plaćanja ili nadoknade u vezi sa trgovinom drogom; i
- Da su svi transferi upućeni optuženom bilo kada od početka vremen-skog perioda od šest godina koji se završio pokretanjem krivičnog postupka protiv njega primljeni kao plaćanje ili nadoknada u vezi sa trgovinom drogom; i
- Da su svi troškovi koje je optuženi imao tokom istog perioda od šest godina (6 šest godina pre pokretanja krivičnog postupka protiv njega) namirivani od plaćanja ili nadoknada u vezi sa trgovinom drogom.

Pošto Viši sud odluči o iznosu imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom drogom (uključujući i gore pomenute pretpostavke), sud mora razmotriti iznos likvidne imovine koju okrivljeni poseduje i koja se može iskoristiti da bi se izvršio nalog za konfiskaciju.

Likvidna imovina (tj. „imovina koju je moguće oduzeti“) je široko definisana. Tu spada svaka vrsta imovine u kojoj okrivljeni ima interes (u te interese spadaju i prava), kao i sva imovina koju je okrivljeni dao drugom licu uz neznatnu naknadu ili bez nadoknade. Prilikom donošenja odluke Viši sud mora uzeti u obzir i svu imovinu koju poseduje okrivljeni bez obzira gde se ona u svetu nalazi.

Iznos likvidne imovine predstavlja ukupnu vrednost imovine optuženog zajedno sa vrednošću svih „poklona“ (transfera koje je optuženi izvršio drugim licima uz neznatnu ili bez ikakve nadoknade). Vrednost zakonito stečene imovine se obračunava kao deo iznosa koji može biti realizovan. Tužilaštvo nije u obavezi da dokaže da je optuženi stekao imovinu baveći se trgovinom drogom. Optuženi je taj na kome leži teret dokazivanja da je vrednost njegove likvidne imovine manja od imovinske koristi stečene trgovinom drogom.

Ako okrivljeni uspe da uveri Viši sud da je iznos njegove likvidne imovine manji od iznosa imovinske koristi stečene u trgovini drogom, Viši sud mora da izda nalog za konfiskaciju koji glasi na niži iznos. Ako okrivljeni nije u stanju da u to uveri sud, sud mora da sačini nalog za konfiskaciju na onoliku sumu koliko iznosi imovinska korist stečena od trgovine drogom.

Visoki sud može doneti privremenu meru zabrane raspolaganja imovinom i na taj način zabraniti bilo kom licu da upravlja likvidnim imovinskim sredstvima kada je pokrenut krivični postupak u Engleskoj i Velsu protiv lica koje je optuženo za krivično delo nezakonite trgovine drogom. Svrha ove privremene mere je da se okrivljeni spreči da raspoláže likvidnom imovinom da bi se ta imovina mogla iskoristiti u svrhu izvršenja naloga za konfiskaciju.

Relevantne zakonske odredbe priložene su u Aneksu 'B' uz ovu zamolnicu.

Visoki sud je dana [datum] doneo privremenu meru zabrane raspolaganja imovinom protiv [ime], zabranjujući mu/joj da raspoláže svojim imovinskim sredstvima. Nalog za zabranu raspolaganja imovinskim sredstvima i izjava [ime službenog lica] priloženi su u Aneksu 'C' uz ovu zamolnicu.

Sažeti pregled činjenica

Službena lica policije koja su nadzirala [ime] i njegove aktivnosti, su 26. januara 2002. godine ugledali njegovo motorno vozilo _____, sa registarskim tablicama _____ na parkingu _____.

On je viđen kako ulazi u obližnju kuću a nedugo zatim izlazi i ulazi u svoje vozilo. Kada je počeo da se isparkirava, prišla su mu službena lica Nacionalnog odreda za borbu protiv kriminala i pretražili njegovo vozilo. U vozilu je pronađena plastična kesa u kojoj su bila dva paketa; težina svakog od paketa bila je 1 kg, i činilo se da je u njima kokain.

[Ime] je uhapšen i priveden u _____ policijsku stanicu gde su službena lica Nacionalnog odreda za borbu protiv kriminala obavila sa njim razgovor.

On je poricao da kokain pripada njemu i da je droga bila u njegovom posedu s namerom da je dalje prodaje. Njegovo objašnjenje se sastojalo u tome da je on torbu u kojoj su bila dva paketa pronašao na benzinskoj pumpi na autoputu dok je putovao od Londona u posetu prijatelju koji se nalazi u Škotskoj. Nije znao šta se u paketima nalazi niti je sumnjao da je u njima droga, ali je rekao da bi ih predao policiji.

Kasnije je obavljeno stručno veštačenje ta dva paketa koje je pokazalo da se u njima odista nalazi dva kilograma kokaina.

[Ime] je izjavio da on u Holandiji poseduje sledeća vozila:

1. _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____
2. _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____
3. _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____

[Ime] je dalje izjavio da je gore navedena vozila on kupio, ali da su registrovana na ime [ime i adresa] da bi izbegao konfiskaciju tih vozila u Holandiji zbog toga što je tamo bio osuđen za krivično delo trgovine drogom.

[Ime] je posedovao dokumenta u vezi sa osiguranjem vozila u pogledu _____ motornog vozila, registarskih tablica _____. Dokumenta pokazuju da je korisnički broj _____, a da je vlasnik [ime i adresa].

Istraga koju je policija vodila pokazala je sledeće:

1. [Ime] ima zdravstveno osiguranje kod kompanije poznata pod imenom [ime], čija adresa nije poznata, broj računa _____.

2. [Ime] ima automobilsko osiguranje kod kompanije koja je poznata pod nazivom _____ iz _____, za sledeća vozila:

(a) _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____, broj polise _____,

(b) _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____, broj polise _____, i

(c) _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____ broj polise _____.

3. _____ motorno vozilo, broj registarskih tablica _____ je kupljeno od kompanije poznate pod nazivom _____.

4. [Ime] ima sledeće alternativne adrese:

(a) _____

(b) _____

(c) _____

5. [Ime] je uključen u poslovanje sledećih kompanija:

(a) _____ Kompanija, broj naziva _____

(b) _____ uvozno-izvozna kompanija, broj naziva _____

(c) _____ Kompanija, broj naziva _____

(d) _____ Kompanija, broj naziva _____

6. [Ime] ima bankovni račun, broj računa je _____ kod _____ banke, _____, na ime _____.

7. [Ime] poseduje _____ broj računa _____, broj sigurnosne lozinke za pristup _____ na ime _____.

8. [Ime] drži ili ima pravo na _____ broj računa _____

9. [Ime] poseduje polisu osiguranja kod kompanije koja je poznata pod nazivom _____, na ime _____. Uplate na ime ove polise vrše se preko njegove _____, broj računa _____.

Istražne radnje koje bi trebalo obaviti

1. Trebalo bi posetiti _____ banku X u, _____ i uzeti pismenu izjavu od menadžera ili ovlašćenog službenika banke u vezi sa brojem računa _____ koji glasi na ime _____.

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tim računom:

- (1) Kada je račun otvoren i ko ga je otvorio, zajedno sa pojedinostima vezanim za lica koja imaju ovlašćenje za taj račun;
- (2) Iznosi uplata i isplata kao i datumi kada su te uplate i isplate vršene;
- (3) Informacije o aktivnostima na računu, uključujući i pojedinosti u vezi sa transferima između računa, telegrafskim transferima, trajnim naložima, direktnim zaduživanjima, isplatama čekova i vaučera (i sa kreditne i sa debitne kartice), kao i potvrde menadžera;
- (4) Pojedinosti o bilo kojim dokumentima, dosijeima, računima ili drugim evidencijama koji se koriste u uobičajenom poslovanju, uključujući menice, hartije od vrednosti ili finansijske instrumente koje čuva banka ili koje glase na ime [*ime*];
- (5) Trebalo bi pregledati sve sefove ili neki drugi materijal koji čuva banka na ime [*ime*];
- (6) Pojedinosti sve korespondencije koja je u vezi sa račun; i
- (7) Kopije svih relevantnih dokumenata uključujući:
 - (a) Izvode iz banke;
 - (b) Dokumenta koja su u vezi sa računom; ili
 - (c) Dokumenta koja banka čuva u ime _____,

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja iznosa stečene imovinske koristi ili utvrđivanja vrednosti imovinskih sredstava. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispitaju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

2. Ako se istražnim radnjama navedenim u stavu 1 gore u tekstu otkriju bilo kakve pojedinosti o vlasnicima zajedničkih računa u Kraljevini Holandiji, u tom slučaju će se zatražiti pružanje pomoći za obavljanje upita u pogledu svakog vlasnika zajedničkog računa i to na sledeći način:

- (1) trebalo bi posetiti tu osobu (koja je jedan od vlasnika zajedničkog računa);
- (2) trebalo bi obaviti razgovor sa tom osobom; i
- (3) trebalo bi uzeti pismenu izjavu od te osobe u vezi sa vođenjem zajedničkog računa.

3. Trebalo bi posetiti glavnu filijalu _____ banke Y i uzeti pismenu izjavu od menadžera ili drugog ovlašćenog službenika banke u vezi sa broj računa _____, koji glasi na ime _____.

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tim računom:

- (1) Kada je račun otvoren i ko ga je otvorio, zajedno sa pojedinostima vezanim za lica koja imaju ovlašćenje za taj račun;
- (2) Iznosi uplata i isplata kao i datumi kada su te uplate i isplate vršene;
- (3) Informacije o aktivnostima na računu, uključujući i pojedinosti u vezi sa transferima između računa, telegrafskim transferima, trajnim naložima, direktnim zaduživanjima, isplatama čekova i vaučera (i sa kreditne i sa debitne kartice), kao i potvrde menadžera;
- (4) Pojedinosti o bilo kojim dokumentima, dosijeima, računima ili drugim evidencijama koji se koriste u uobičajenom poslovanju, uključujući menice, hartije od vrednosti ili finansijske instrumente koje čuva banka ili u koje glase na ime [ime];
- (5) Trebalo bi pregledati sefove ili neki drugi materijal koji čuva banka na ime [ime];
- (6) Pojedinosti korespondencije koja je u vezi sa računom; i
- (7) Kopije svih relevantnih dokumenata uključujući:
 - (a) Izvode iz banke;
 - (b) Dokumenta koja su u vezi sa računom; ili
 - (c) Dokumenta koja banka čuva u ime [ime],

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja stečene imovinske koristi ili utvrđivanja imovinskih sredstava. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispituju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

4. Ako se istražnim radnjama navedenim u stavu 3 gore u tekstu, ustanove bilo kakve pojedinosti o vlasnicima zajedničkih računa u Kraljevini Holandiji, u tom slučaju će se zatražiti pružanje pomoći za obavljanje istražnih radnji u pogledu svakog vlasnika zajedničkog računa i to na sledeći način:

- (1) trebalo bi posetiti osobu koja je jedan od vlasnika zajedničkog računa;
- (2) trebalo bi obaviti razgovor sa tom osobom; i
- (3) trebalo bi uzeti pismenu izjavu od te osobe u vezi sa vođenjem zajedničkog računa.

5. Trebalo bi posetiti Registar nepokretnosti kraljevine Holandije i uzeti pismenu izjavu od načelnika Registra ili drugog ovlašćenog službenog lica u vezi sa vlasništvom nad sledećim nepokretnostima:

- (1)
- (2)
- (3)
- (4)

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tim nekretninama:

- (1) datum kada je nekretnina registrovana i ko ju je registrovao;
- (2) iznos koji je za nekretninu plaćen;
- (3) interese koji [*ime*] ima u toj nekretnini; i
- (4) kopije svih relevantnih dokumenata.

6. Ako se istražnim radnjama sprovedenim u Registru nepokretnosti Kraljevine Holandije ustanove bilo kakve pojedinosti o vlasnicima zajedničkih nekretnina u Kraljevini Holandiji, u tom slučaju će se zatražiti pružanje pomoći za obavljanje istražnih radnji u pogledu svakog vlasnika i to na sledeći način:

- (1) trebalo bi posetiti osobu koja je jedan od vlasnika zajedničke nekretnine;
- (2) trebalo bi obaviti razgovor sa tom osobom; i
- (3) trebalo bi uzeti pismenu izjavu od te osobe u vezi sa:
 - (a) kupovinom nekretnine koja je u zajedničkom vlasništvu;
 - (b) njegovom ili njenom povezanošću sa [*ime*].

7. Ako se istražnim radnjama sprovedenim shodno stavovima 5 i 6 gore u tekstu u Registru nepokretnosti Kraljevine Holandije ustanove bilo kakve pojedinosti koje potvrđuju da su te nekretnine u potpunosti u vlasništvu trećeg lica ili trećih lica u Kraljevini Holandiji, u tom slučaju će se zatražiti pružanje pomoći za obavljanje istražnih radnji u pogledu svakog vlasnika i to na sledeći način:

- (1) trebalo bi posetiti treće lice ili treća lica;
- (2) trebalo bi obaviti razgovor sa tim trećim licem ili trećim licima; i
- (3) trebalo bi uzeti pismenu izjavu od trećeg lica ili trećih lica u pogledu:
 - (a) njegove ili njene povezanosti sa [*ime*];
 - (b) okolnosti pod kojima je [*ime*] povezan ili je bio povezan sa datom nekretninom ili nekretninama; i
 - (c) pojedinosti o ugovorima o iznajmljivanju ili rentiranju u vezi sa tim nekretninama u pogledu [*ime*] ili neke od sledećih kompanija:
 - (i)
 - (ii)
 - (iii)

8. Trebalo bi utvrditi adresu kompanije koja je poznata pod nazivom _____. Pošto se to obavi, treba posetiti tu kompaniju i uzeti pismene izjave

od menadžera ili nekog drugog ovlašćenog službenog lica kompanije u vezi sa brojem polise osiguranja_____.

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tim računom:

- (1) Kada je polisa otvorena i ko ju je kupio, uz podatke o njenim sadašnjim korisnicima;
- (2) uslovi polise osiguranja;
- (3) iznosi uplata za polisu kao i datumi kada su vršene uplate;
- (4) pojedinosti o korespondenciji koja se odnosi na tu polisu; i
- (5) trebalo bi dostaviti kopije svih relevantnih dokumenata uključujući tu i:
 - (a) izvode iz banke; ili
 - (b) dokumenta koja su u vezi sa tom polisom,

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja iznosa imovinskih sredstava ili utvrđivanja imovine. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispituju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

9. Trebalo bi posetiti u Rotterdamu _____ [adresa] i uzeti pismene izjave od menadžera ili nekog drugog ovlašćenog službenog lica kompanije u vezi sa polisom životnog osiguranja koju je kupio _____ na ime _____.

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tom polisom:

- (1) Kada je polisa otvorena i ko ju je kupio, uz podatke o njenim sadašnjim korisnicima;
- (2) uslovi polise osiguranja;
- (3) iznosi uplata za polisu kao i datumi kada su vršene uplate;
- (4) pojedinosti o korespondenciji koja se odnosi na tu polisu; i
- (5) Trebalo bi dostaviti prepise i overene kopije svih relevantnih dokumenata uključujući tu i:
 - (a) izvode iz banke; ili
 - (b) dokumenta koja su u vezi sa tom polisom,

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja iznosa imovinskih sredstava ili utvrđivanja imovine. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispituju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

10. Trebalo bi posetiti Registar privrednih društava Kraljevine Holandije i uzeti pismene izjave od ovlašćenog službenog lica Registra privrednih društava u vezi sa svakom od sledećih kompanija:

(1) _____

(2) _____

(3) itd.

Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa svakom od tih kompanija:

(1) Kada je i ko izvršio registraciju kompanije;

(2) Ko su akcionari kompanije;

(3) Ko su direktori kompanije;

(4) U koju svrhu je kompanija osnovana;

(5) Ima li nekih računa koji su podneti u vezi sa kompanijom;

(6) Pojediniosti u vezi sa korespondencijom;

(7) Trebalo bi dostaviti kopije svih relevantnih dokumenata uključujući tu i:-

(a) Osnivački akt kompanije;

(b) Statut kompanije;

(c) Računi koje je kompanija podnela; i

(d) dokumenta koja su u vezi sa kompanijom,

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja iznosa imovinskih sredstava ili utvrđivanja imovine. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispituju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

Ako se istražnim radnjama sprovedenim u Registru privrednih društava Kraljevine Holandije, utvrde bilo kakve pojedinosti o akcionarima i direktorima i službenim licima koja se nalaze u Kraljevini Holandiji, u tom slučaju će se zahtevati pružanje pomoći za obavljanje istražnih radnji u pogledu svakog akcionara i direktora i službenog lica kompanije i to na sledeći način:

(1) trebalo bi posetiti tog akcionara ili direktora ili službeno lice kompanije;

(2) trebalo bi obaviti razgovor sa tim akcionarom ili direktorom ili službenim licem kompanije; i

(3) trebalo bi uzeti pismenu izjavu od tog akcionara ili direktora ili službenog lica kompanije u vezi sa vođenjem kompanije i njihovom povezanošću sa _____.

Ako se istražnim radnjama sprovedenim u Registru privrednih društava Kraljevine Holandije ustanove bilo kakve pojedinosti o postojanju bankovnih ra-

čuna u kraljevini Holandiji od strane [ime] ili u njegovo ime, u tom slučaju će se zatražiti pružanje pomoći za obavljanje istražnih radnji kao što je predviđeno u stavovima 1 i 2 gore u tekstu, respektivno, u vezi sa tim drugim računima.

11. Trebalo bi posetiti nadležni organ koji je zadužen za registraciju vozila u Kraljevini Holandiji i uzeti izjavu u pisanom obliku od ovlašćenog službenog lica u vezi sa sledećim:

(1) Vlasništvom nad _____ motornim vozilom, broj registarskih tablica _____;

(2) itd.

(3) itd.

12. Trebalo bi posetiti _____ u _____, razgovarati sa njom i uzeti pismenu izjavu od nje u vezi sa sledećim:

(1) Okolnostima pod kojima je obavljena kupovina motornog vozila i njenog vlasništva nad _____ motornim vozilom, sa registarskim brojem _____;

(2) Okolnostima pod kojima je obavljena kupovina motornog vozila i njenog vlasništva nad _____ motornim vozilom, sa registarskim brojem _____;

(1) itd.

13. Trebalo bi posetiti Poresku upravu Kraljevine Holandije i uzeti pisanu izjavu načelnika ili nekog drugog ovlašćenog službenog lica Poreske uprave u vezi sa računima kompanija koje su poreski obveznici a pomenute su u stavu _____ gore u tekstu. Pismena izjava je neophodna da bi se pribavili sledeći podaci u vezi sa tim kompanijama za period od 25. januara 1994. godine do 26. januara 2000. godine:

(1) prijavljeni prihodi i rashodi pojedinačnih kompanija;

(2) prijavljena dobit pojedinačnih kompanija;

(3) prijavljene zarade direktora; i

(4) trebalo bi dostaviti kopije svih relevantnih dokumenata,

što bi bilo od koristi za nadležne organe Ujedinjenog Kraljevstva prilikom procenjivanja iznosa imovinskih sredstava ili utvrđivanja imovine. Traži se dostavljanje prepisa i kopija dokumenata u onom obliku koji omogućava da se oni lako i jasno ispituju i pregledaju, bez obzira da li se radi o dokumentima koji su u pisanom obliku, na mikrofilmu, magnetnoj traci ili bilo kojem drugom obliku koji služi za mehaničko ili elektronsko skladištenje i korišćenje podataka.

Dokazni materijal u vidu dokumenata

Postoji niz zakonskih odredbi u zakonu Engleske i Velsa koje uređuju prihvatanje poslovne evidencije kao dokaz.

Član 24 Krivičnog zakona iz 1988. godine predviđa da je izjava (koja se za ove potrebe definiše kao „svako izlaganje činjenica“) u vidu dokumenata

prihvatljiva kao dokazni materijal o svim činjenicama o kojima bi neposredni, usmeno dati dokazi bili prihvatljivi kao dokaz ukoliko uslovi koji su navedeni u ovom članu budu zadovoljeni. Ovi uslovi se odnose na način na koji se dokumenti sastavljaju i izvor informacija na osnovu kojeg su sačinjeni.

Shodno članu 25 Krivičnog zakona iz 1998. godine, sudija koji sudi u datom predmetu ima diskreciono pravo da odredi prihvatljivost takvih dokaza. Ovaj član utvrđuje principe kojih bi se trebalo pridržavati prilikom korišćenja tog diskrecionog prava. Pored toga, član 69 i Dodatak 3, Deo 2 Zakona o policiji i krivičnim dokazima iz 1984. godine predviđaju da kada je izjava, za koju se nastoji da bude uvršćena u dokaze, sadržana u dokumentu koji proizvodi računar, odredbe člana 69 moraju biti ispunjene.

Traži se da u izjave koje su gore pomenute budu uvršćeni i dokazi koji će omogućiti sudu da razmotri primenjivost člana 24 i 25 Krivičnog zakona iz 1988. godine. Takođe, zahteva se da se odgovarajući dokazi prilože kako bi se zadovoljile odredbe člana 69 Zakona o policiji i krivičnim dokazima iz 1984. godine.

Prepis pomenutih relevantnih odredbi i primer potvrde u smislu člana 69 su u prilogu ovog dopisa, kao Aneks „D“.

Pomoć koju je potrebno pružiti

1. Traži se da sav novac, imovina i računi u bankama koje zakonito i kao korisnik poseduje [*ime*] budu zamrznuti. Ako bi nadležni organi Kraljevine Holandije zatražili takvu pomoć od nadležnih organa Ujedinjenog Kraljevstva, potvrđujem da bi takva vrsta pomoći mogla biti pružena pod uslovom da je postupak pokrenut u Kraljevini Holandiji.
2. Potvrđujem da će zahtev za registraciju i izvršenje naloga za konfiskaciju biti podnet u ime Vlade Ujedinjenog Kraljevstva što je pre moguće po izdavanju naloga za konfiskaciju. Povrh toga, potvrđujem da postupak po ovom pitanju nije okončan.
3. Ako se istražnim radnjama koje budu sprovedene, otkriju lokacija i identitet bilo koje imovine u Kraljevini Holandiji koju poseduje [*ime*], ili koju neko drugi poseduje u ime ovog lica, traži se da se izvrši pretres te imovine i da se svi predmeti ili materijali koji mogu biti relevantni za konkretnu istragu, zaplene.
4. Traži se izdavanje specijalnog naloga suda u skladu sa zakonima Kraljevine Holandije, kako bi se obavile istražne radnje koje su prethodno navedene.
5. Traži se da se obave ostale istražne radnje, da se obavi razgovor sa drugim licima i pribave dokumenti za koje se smatra da će biti neophodni tokom istrage kako bi se ušlo u trag svoj imovini koju poseduje [*ime*] ili neko drugi poseduje u ime ovog lica.
6. Traži se pribavljanje obaveštenja o tome da li bi neko od svedoka bio voljan da doputuje u Ujedinjeno Kraljevstvo i da lično svedoči.

7. Traži se da se gore pomenuti istražne radnje obave i da isledniku _____, koji je policijski službenik i _____, istražitelju koji se bavi finansijskim istragama, oba pomenuta službena lica rade u Nacionalnom odredu Engleske i Velsa za borbu protiv kriminala [*adresa, telefon i broj faksa*] bude dozvoljeno da doputuju u Kraljevstvu Holandije i budu prisutni tokom obavljanja prethodno pomenutih istražnih radnji i da isledniku _____ bude omogućeno da uzme sve one izjave, prepise i kopije dokumenata koji su relevantni za ovu istragu.
8. Traži se da potpisani i overeni prepisi i kopije svih izjava koje su date i svih dokumenata ili drugih predmeta koji su uzeti tokom istrage budu predati isledniku _____, te da se izda odobrenje da se oni odnesu u Ujedinjeno Kraljevstvo i koriste:
- (a) tokom postupka pred sudom koji će se voditi u cilju donošenja naloga za konfiskaciju protiv [*ime*];
 - (b) tokom bilo kog akcesornog ili supsidijernog postupka koji bi se mogao voditi u Ujedinjenom Kraljevstvu u vezi sa krivičnim postupkom, na primer, ako se u izjavama i dokumentima otkrije da je došlo do kršenja privremene mere o zabrani raspolaganja sredstvima, da se pokrene postupak pred Visokim sudom protiv [*ime*];
 - (c) tokom bilo kog akcesornog ili supsidijernog postupka koji se vodi u Ujedinjenom Kraljevstvu u vezi sa za postupkom za konfiskaciju, kako bi Visoki sud mogao da ih uzme u obzir prilikom razmatranja zahteva javnog tužilaštva za imenovanje staraoca nad imovinom koja je predmet postupka, te izvršavanja naloga za konfiskaciju shodno odredbama Zakona o nezakonitoj trgovini drogom iz 1994. godine koji je izdat protiv [*ime*].

Unapred Vam se zahvaljujem na saradnji u ovom predmetu.

S poštovanjem,

Javni tužilac

PRIMER 4

(Oslanja se na bilateralne ugovore; ako se zamolnica upućuje federalnoj državi kao što su SAD, zamolnice bi trebalo grupisati po državama)

Nadležni pravosudni organi

Sjedinjenih Američkih Država

Kancelarija za inostrane poslove

Vašington

9. maj 2011. godine

Poštovana gospodo,

Zamolnica: (Ime osumnjičenog/optuženog/ime operacije)

Imam čast da Vas zamolim za pomoć shodno odredbama Međunarodnog ugovora o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1994. godine između Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva u vezi sa krivičnom istragom koju vode službena lica Policijske uprave grada Londona.

Zakon o krivičnom gonjenju iz 1995. godine predviđa da Viši javni tužilac ima ovlašćenje da pruža savete i usmerava rad organa policije, u meri koju on smatra odgovarajućom, u stvarima koje se odnose na krivična dela. Viši javni tužilac upravlja radom i službama Višeg javnog tužilaštva. Kao tužilac ovog tužilaštva kojeg je on odredio, raspolazem ovlašćenjima da vodim postupak u ovom predmetu. Shodno tome, ovlašćen sam da uputim ovu zamolnicu.

Trenutno se vodi istražni postupak u vezi sa:

Ime: _____

Adresa: _____

Rođen/-a: _____

Državljanstvo: _____

Službena lica Gradske policijske uprave sprovode istragu u vezi sa ubistvom _____ (preminulog/-e) u Londonu u junu 2005. godine. Postoji osnovana sumnja da je _____ bio jedan od učesnika u zaveri, sa namerom da se poćini ubistvo.

Zavera sa namerom da se poćini ubistvo predstavlja krivićno delo koje je u suprotnosti sa ćlanom 1(1) Krivićnog zakona iz 1977. godine. Shodno ovom ćlanu, zavera postoji kada se neko lice dogovori s drugim licem ili licima da delaju na takav naćin da će, ako se dogovor ispuni shodno njihovim namerama, njihovo ponaćanje neizostavno predstavljati biće nekog krivićnog dela ili dovesti do toga da se poćini neko krivićno delo od strane jedne ili viće strana koje su postigle dati dogovor.

Ubistvo predstavlja krivično delo koje je u suprotnosti s domaćim pravom i smatra se da je počinjeno kada neko lice koje je duševno zdravo i ima moć rasuđivanja, nezakonito liši života drugu osobu u nameri da je ubije ili da joj nanese teške telesne povrede.

Zavera s namerom da se izvrši ubistvo zaprećena je kaznom doživotnog zatvora.

U prilogu se nalaze relevantne odredbe Zakona.

Sažeti pregled činjenica

[Izložiti činjenice i jasno ih povezati sa istražnim radnjama koje bi trebalo obaviti. U konkretnom slučaju treba ukazati na vezu između istrage ubistva i istrage o finansijskom stanju okrivljenog]

Istražne radnje koje bi trebalo obaviti

1. Trebalo bi posetiti odgovarajuće službeno lice:

Adresa: _____ Države.

Po dobijanju potrebnog sudskog naloga ili naloga izdatog od strane nekog drugog nadležnog organa:

Trebalo bi ispitati dokumentaciju u vezi sa _____ originalnim zahtevom za stavljanje hipoteke na _____ i kasniji otkup te hipoteke.

Trebalo bi pribaviti kopije svih relevantnih dokumenata koji se tiču inicijalne kupovine nepokretnosti koja je registrovana na _____ i na njenu kasniju prodaju _____ dana _____.

Trebalo bi pribaviti svu dokumentaciju vezanu za registrovane vlasnike, sve poznate korisnike ili bilo koje lice koje ima pravni interes u/na _____.

Trebalo bi uzeti izjavu u pisanom obliku od službenog lica koje će obezbediti svu relevantnu dokumentaciju kao dokazni materijal na sudu.

2. Trebalo bi posetiti službeno lice:

Adresa: _____ banka: Adresa nepoznata, smatra se da je u _____ državi.

Po dobijanju potrebnog sudskog naloga ili naloga izdatog od strane nekog drugog nadležnog organa:

Trebalo bi pribaviti svu dokumentaciju koja se odnosi na originalni zahtev za stavljanje hipoteke na _____ i kasniji otkup te hipoteke.

Trebalo bi uzeti izjavu u pisanom obliku od službenog lica koje će pružiti svu relevantnu dokumentaciju kao dokazni materijal na sudu.

3. Trebalo bi posetiti:

Ime: _____

Datum rođenja: _____

Adresa: _____

Trebalo bi obaviti razgovor sa njim i uzeti izjavu u pisanom obliku u vezi sa (a) _____, i (b) _____

Potrebno je svu relevantnu dokumentaciju pribaviti i priložiti u vidu dokaznog materijala uz izjavu [*navesti koja pitanja bi trebalo postaviti svedoku*]

4. Trebalo bi posetiti:

Ime: _____

Datum rođenja: _____

Adresa: _____

Trebalo bi obaviti razgovor sa njom i uzeti izjavu u pisanom obliku u vezi sa (a) _____, i (b) _____

Potrebno je svu relevantnu dokumentaciju pribaviti i priložiti u vidu dokaznog materijala uz izjavu [*navesti koja pitanja bi trebalo postaviti svedoku*]

5. Trebalo bi posetiti _____ ili neko drugo službeno lice:

Adresa: The Headquarters of American Express (AMEX)

200 Vesey Street

New York 10285 Po dobijanju potrebnog sudskog naloga ili naloga nekog drugog nadležnog organa:

Trebalo bi pribaviti dokumentaciju u vezi sa American Express karticom _____ sa registrovanom adresom za fakturisanje _____.

Trebalo bi uzeti izjavu u pisanom obliku uz koju se dostavlja relevantna dokumentacija i navodi (a) da li je _____ koristio karticu i da li je on i dalje vlasnik *American Express* kartice, i (b) da li je _____ lično dolazio u banku u vezi sa računom, kao i korišćenim načinima plaćanja. Molimo da se relevantna dokumentacija priloži kao dokazni materijal u izjavi.

6. Trebalo bi posetiti:

Ime: _____

Adresa: _____

Telefon: _____

Trebalo bi pribaviti svu dokumentaciju u vezi sa njenim poslovima sa _____ a naročito u vezi sa prodajom njene imovine u Londonu _____.

Trebalo bi obaviti razgovor sa njom i uzeti izjavu u pisanom obliku u kojoj se navodi (a) priroda njenog odnosa _____, (b) koja su njena saznanja o švajcarskom bankovnom računu na ime _____ i (c) okolnosti pod kojima je prodat _____. Molimo da se relevantna dokumentacija priloži kao dokazni materijal uz izjavu. [*navesti koja pitanja bi trebalo postaviti svedoku*].

7. Trebalo bi posetiti:

Ime: _____

Adresa: _____

Telefon: _____

Trebalo bi obaviti razgovor sa njim, pribaviti dokumentaciju i uzeti izjave u pisanom obliku u vezi sa _____. Molimo da se relevantna dokumentacija priloži kao dokazni materijal uz izjavu. [navesti koja pitanja bi trebalo postaviti svedoku].

Pomoć koju je potrebno pružiti

1. Traži se da se gore pomenute istražne radnje obave i da isledniku naredniku _____ i isledniku _____ bude dozvoljeno da prisustvuju obavljanju tih istražnih aktivnosti. Najljubaznije molimo da se njima omogući da prisustvuju budući da su obojica u potpunosti upoznati sa detaljima istrage koja se vodi u vezi sa ovim ubistvom. Sugerisali bismo vam i mogućnost da pomenuta službena lica pomognu nadležnim organima vlasti Sjedinjenih Američkih Država u pružanju svih relevantnih osnovnih informacija. Brojevi njihovih telefona su: _____. Brojevi njihovih faksova su: _____. Njihove adrese su: _____. Njihove adrese elektronske pošte su: _____.
2. Traži se da se izjava svakog svedoka uzme u pisanom obliku, da nosi datum i da sadrži sledeću izjavu: „Ova izjava koja se sastoji od ____ strana, je koliko je meni znano i poznato, istinita.“ Broj strana bi trebalo uneti na crticu onda kada je izjava data i napisana, a svedok bi trebalo da potpiše izjavu pored izjave o istinitosti i to na svakoj strani kao i na samom kraju. Molimo da adresu, telefonski broj i datum rođenja svedoka budu napisani na poledini prve stranice izjave svedoka.
3. Ako se od svedoka dobije dokumentacija, svedok bi svaki dokument trebalo da priloži kao dokaz u svojoj izjavi. Da bi to uradio, u izjavi svedoka svaki dokument bi trebalo da bude opisan i trebalo bi mu dati evidencioni broj. Evidencioni broj bi trebalo da se sastoji od inicijala svedoka i broja u redosledu koji počinje od 1. Na primer, evidencioni broj za prvi dokument koji prilaže Džon Endru Smit (John Andrew Smith) bi trebalo da nosi broj JAS1, drugi bi bio JAS2 i tako dalje.
4. Kada se traži da se dokumentacija pribavi od službenog lica u nekoj poslovnoj firmi ili organizaciji (u smislu istražnih radnji 1, 2, 5 i 6), u izjavi službenog lica bi trebalo navesti njegov položaj u toj organizaciji i dostaviti dokumenta kao što je to prethodno navedeno. Od svedoka bi trebalo uzeti iskaz u vezi sa tim dokumentima uključujući pitanje da li je on/ona napisao/-la ta dokumenta. Ako on/ona nije napisao/-la ta dokumenata, svedok bi trebalo da navede kako su ta dokumenta nastala a naročito:

- (a) da li je ta dokumenta sastavilo neko lice obavljanjem poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti;
- (b) da li je informacije koje se nalaze u dokumentima dostavilo neko lice (bez obzira da li se radi o licu koje ih je sastavilo ili ne) koje je, ili se može za to lice pouzdano pretpostaviti da jeste, imalo lična saznanja o dostavljenim podacima/informacijama;
- (c) ako informacije nisu neposredno dobijene, da li je svako lice putem koga se one pribavljene, dobilo te informacije u toku poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti.

Stoga, izjava svedoka bi trebalo da sadrži sledeće reči: „U cilju obavljanja mojih dužnosti meni je omogućen pristup svim [*uneti opis evidencije na primer, okrug/banka*] ručnim i kompjuterizovanim podacima i evidenciji u vezi sa [*uneti evidenciju vezanu za na primer, dati adresu/broj računa*]. Dokumenta na koja se pozivam uzeta su iz i predstavljaju deo evidencije koja se odnosi na poslovne aktivnosti [*uneti poslovnu firmu ili organizaciju, na primer Okrug _____ / _____ banka*] i sačinjena su tokom redovnih poslovnih aktivnosti na osnovu informacija koje su beležila lica koje su imala, ili se opravdano može smatrati da su imala, lična saznanja o informacija u vezi sa dostavljenim podacima. Od lica koja su dostavila informacije koje su zabeležene u evidenciji ne može se razumno očekivati da se sećaju informacija u vezi sa dostavljenim podacima.“

5. Traži se da se preduzmu one istražne radnje, obave oni razgovori i pribavi dokazni materijal za koji se smatra da će biti potreban tokom istrage.
6. Traži se pribavljanje pristanka kojim svedok potvrđuje da je spreman/spremna da dođe u Englesku i da lično svedoči.
7. Traži se da se originalni primerci izjave svedoka koja je data, kao i originali ili overeni prepisi odnosno kopije dokumenata ili drugih predmeta do kojih se došlo tokom ispitivanja budu predate i da se izda dozvola da se oni odnesu u Englesku kako bi bili korišćeni na suđenju.
8. Traži se da sve informacije koje se drže u računaru u bilo kom obliku, sačuvaju i obezbede od neovlašćenog postupanja, kao i da se, kada to bude bilo potrebno tokom istrage, učine dostupnim službenim licima u tužilaštvu radi korišćenja tokom bilo kog kasnijeg postupka.

Ovim potvrđujem da bi Policija Engleske mogla obaviti istražne radnje koje se ovom zamolnicom traže shodno svojim sadašnjim ovlašćenjima ukoliko bi se one obavljale u Engleskoj umesto u Sjedinjenim Američkim Državama.

Unapred Vam zahvaljujem na Vašoj saradnji koja je izuzetno značajna za ovaj predmet.

S poštovanjem,

Viši javni tužilac

PRIMER 5

Standard sumnje koji mora biti ispunjen da bi se dobili dokazi od pružaoca internet usluga u Sjedinjenim Američkim Državama DOBIJANJE INTERNET/E-MAIL DOKAZA OD PRUŽAOCA USLUGA INTERNETA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA (18 Zakonik SAD §§ 2701 itd.)			
Vrsta dokaza koji se traže	Vrsta obaveznog postupka koji bi trebalo sprovesti	Standard	Zahtevi u pogledu obaveštavanja
Neotvarani sadržaj e-mail poruka koje su stare 180 dana i manje, i sve druge informacije	Nalog za pretres Vidi § 2703 (a)	Legitiman razlog isti standard kao i za svaki drugi nalog za pretres	Nije potreban ako se koristi nalog za pretres

DOBIJANJE INTERNET/E-MAIL DOKAZA OD PRUŽAOCA USLUGA INTERNETA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA (18 Zakonik SAD §§ 2701 itd.)			
Vrsta dokaza koji se traže	Vrsta obaveznog postupka koji bi trebalo sprovesti	Standard	Zahtevi u pogledu obaveštavanja
Svi otvoreni sadržaji elektronske pošte bez obzira na starost ili neotvoreni sadržaji koji su stariji od 180 dana	Nalog za pretres; upravni postupak ili sudski poziv ili sudski poziv Velike porote; ili sudski nalog shodno 2703(d). vidi § 2703 (a) i (b)	Za nalog=legitiman razlog Za 2703(d) sudski nalog = „određene i jasne činjenice koje ukazuju na postojanje osnovane sumnje da se veruje da su sadržaj, ili evidencija ili informacije koje se traže relevantne i da su od ključnog značaja za krivičnu istragu koja je u toku.“	Nije potrebno za nalog, vidi § 2703 (b) (A). Za sve ostale vrste potrebno je prethodno obaveštenje pretplatniku ili korisniku koje šalje državni organ. Vidi § 2703 (b)(B). Za mogućnost odloženog obaveštavanja vidi § 2705.

DOBIJANJE INTERNET/E-MAIL DOKAZA OD PRUŽAOCA USLUGA INTERNETA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA (18 Zakonik SAD §§ 2701 <i>itd.</i>)			
Vrsta dokaza koji se traže	Vrsta obaveznog postupka koji bi trebalo sprovesti	Standard	Zahtevi u pogledu obaveštavanja
Informacije o pretplatniku ili korisniku, ne uključujući sadržaj poruka	Nalog ili 2703(d) sudski nalog. Vidi §2703(c)(1)(B); ili bilo koju vrstu sudskog poziva. Vidi §2703(c)(1)(C) koji sadrži tačno određen spisak vrsta informacija koje su dostupne na osnovu takvog sudskog naloga.	Vidi gore navedene standarde	Obaveštavanje korisnika nije potrebno. Vidi §2703(c)(1)

DOBIJANJE INTERNET/E-MAIL DOKAZA OD PRUŽAOCA USLUGA INTERNETA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA (18 Zakonik SAD §§ 2701 <i>itd.</i>)			
Vrsta dokaza koji se traže	Vrsta obaveznog postupka koji bi trebalo sprovesti	Standard	Zahtevi u pogledu obaveštavanja
(O)čuvanje dokaza	Po prijemu zahteva nekog „državnog organa“ na 90 dana pod uslovom da se izda sudski nalog ili da se pokrene neki drugi postupak, vidi 2703(f)	Ne primenjuje se	Obaveštenje nije potrebno.

Nadležni pravosudni organ
 Sjedinjenih Američkih Država
 Kancelarija za međunarodne poslove
 Vašington

9. maj 2011. godine

Poštovana gospodo,

Zamolnica:

Čast mi je da Vas zamolim za pomoć shodno odredbama Međunarodnog ugovora između Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1994. godine u vezi sa krivičnom istragom koju vode službena lica _____ policije.

Zakon o krivičnom gonjenju iz 1995. godine predviđa da Javni tužilac ima obavezu da pokrene i stara se o vođenju krivičnog postupka (osim određene vrste postupaka koji se odnose na neka relativno laka krivična dela). On je takođe ovlašćen da pruža savete i usmerava rad organa policije, u meri koju on smatra

odgovarajućom, u stvarima koje se odnose na krivična dela. Viši javni tužilac upravlja radom i službama Višeg javnog tužilaštva. Kao tužilac ovog tužilaštva kojeg je on odredio, ja raspolazem ovlašćenjima da vodim postupak u ovom predmetu. Shodno tome, ovlašćen sam da uputim ovu zamolnicu

Službena lica _____ policije u Ujedinjenom Kraljevstvu sprovode istragu u vezi sa krivičnim delom ucene. Shodno članu 21(1) Zakona o protivpravnom pribavljanju imovinske koristi iz 1968. godine, smatra se da je neko lice počinilo krivično delo ucene ako je u nameri da za sebe ili drugog pribavi dobit, ili u nameri da nekom licu nanese gubitak služeći se pretnjom ili prisilom, neosnovano zahtevalo neku stvar. Za krivično delo ucene zaprećena je maksimalna kazna do 14 godina zatvora, koja se izriče po donošenju osuđujuće presude po optužnici.

Prepis koji sadrži relevantne odredbe Zakona nalazi se u prilogu ovoj zamolnici.

Tražene istražne radnje se odnose na navodno krivično delo ucene koje je nedavno izvršeno. Ovu zamolnicu šaljemo faksom zbog hitne prirode istražnih radnji koje bi trebalo obaviti. Original ove zamolnice biće poslat uobičajenim postupkom preko centralnog organa u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Sažeti prikaz činjenica

U 04:37:05 (po lokalnom vremenu u Londonu) dana _____ na računarski server koji je smešten u _____, u Ujedinjenom Kraljevstvu i čiji je vlasnik jedna kompanija iz Ujedinjenog Kraljevstva, stigla je poruka upućena elektronskom poštom kojom se traži isplata u iznosu od £5,000 britanskih funti koje bi trebalo isporučiti na adresu u Škotskoj do 20 _____ 2002. U poruci je zaprećeno da ako taj novac ne stigne do 20 _____ 2002. biće preduzet niz radnji kojima će se onesposobiti računari koje ta kompanija poseduje i da će se sa računara preuzeti podaci klijenata i pustiti u promet na Internetu. Elektronska adresa sa koje je ova preteća poruka poslata je _____. Ovu elektronsku adresu održava pružalac internet usluga pod nazivom _____.com čije je sedište u Sjedinjenim Američkim Državama na sledećoj adresi: _____

Sjedinjene Američke Države

Istražne radnje koje bi trebalo obaviti

Trebalo bi posetiti odgovarajuće službeno lice u _____. [naziv kompanije]:

Adresa: _____

Sjedinjene Američke Države

Trebalo bi obaviti razgovor sa njim ili njom i uzeti od njega/nje izjavu u pisanom obliku u kojoj su izložene sve informacije koje poseduje _____ o korisniku adrese elektronske pošte _____ uključujući i druge podatke osim ovih koje slede:

1. Sve informacije u vezi sa pristupom elektronskom poštanskom sandučetu kao i pojedinosti u pogledu korisničkog naloga;
2. Informacije o korisniku i korisničkom nalogu koje su date prilikom otvaranja naloga za elektronsko poštansko sanduče, uključujući između ostalog i sva imena, adrese, datume rođenja, i ostale povezane adrese elektronske pošte;
3. Brojeve telefona koje je dao imalac korisničkog naloga ili podatke o pristupanju nalogu koje beleži identifikator poziva;
4. Načini plaćanja, ako je moguće u ovom slučaju, uključujući i sve podatke o kreditnim ili debitnim karticama koje je korisnik dao;
5. IP adrese koje su korišćene, vreme i datum, u vreme kada je nalog otvoren;
6. Sve informacije koje ukazuju na korišćenje naloga uključujući i sve IP adrese koje su korišćene da se za nalog povežu sve informacije o adresama elektronske pošte kojima se automatski prosleđuje pošta;
7. Svako pominjanje informacija koje su u vezi sa nekim drugim nalogom koji koristi treća strana;
8. Svi otvoreni sadržaji poruka elektronske pošte bez obzira na njihovu starost ili neotvoreni sadržaji poruka koje su stare 180 dana ili manje od 180 dana.

Trebalo bi pribaviti kopije svih dokumenata u vlasništvu _____ [naziv kompanije] u vezi sa adresom elektronske pošte _____ i njenim korisnikom. Traži se da se ovi elementi u izjavi dostave kao dokazni materijal.

Pomoć koju je potrebno pružiti

1. Traži se da se prethodno navedene istražne radnje obave i da se izda dozvola da se originalna izjava i prepisi pribavljenih dokumenata prenesu u Ujedinjeno Kraljevstvo radi njihovog korišćenja u krivičnom postupku i na suđenju. Traži se da se podaci pošalju službenom licu koji je zadužen za ovaj predmet islednik _____ sa kojim se može stupiti u kontakt na sledećoj adresi:

Adresa: _____

Telefon: _____

Faks: _____

2. Traži se da se iskaz svedoka uzme u pisanom obliku, da nosi datum i da sadrži sledeću izjavu: „Ova izjava koja se sastoji od _____ strana, je koliko je meni znano i poznato, istinita.“ Broj strana bi trebalo uneti na crticu onda kada je izjava data i napisana, a svedok bi trebalo da potpiše izjavu pored izjave o istinitosti i to na svakoj strani kao i na samom kraju. Molimo Vas da adresu, telefonski broj i datum rođenja svedoka budu napisani na poledini prve stranice izjave.

3. Ako se od svedoka dobije dokumentacija, svedok bi svaki dokument trebalo da priloži kao dokaz u svojoj izjavi. Da bi to učinio, u izjavi svedoka svaki dokument bi trebalo da bude opisan i trebalo bi mu dati evidencioni broj. Evidencioni broj bi trebalo da se sastoji od inicijala svedoka i broja u redosledu koji počinje od 1. Na primer, evidencioni broj za prvi dokument koji svedok priloži kao dokaz bi trebalo da nosi broj JAS1, drugi bi bio JAS2 i tako dalje.
4. Svedok bi trebalo da navede svoj položaj u organizaciji i dostavi dokumenta kao što je prethodno navedeno. Od svedoka bi trebalo uzeti iskaz u vezi sa tim dokumentima i utvrditi da li je on/ona napisao/-la ta dokumenta. Ako on/ona nije napisao/-la ta dokumenata, svedok bi trebalo da navede kako su ta dokumenta nastala a naročito:
 - (a) da li je ta dokumenta sastavilo neko lice obavljanjem, poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti;
 - (b) da li je informacije sadržane u dokumenatu dostavilo lice (bez obzira da li se radi o licu koje ih je sastavilo ili ne) koje je, ili se može razumno pretpostaviti da jeste, imalo lična saznanja o informacijama koje je dostavilo;
 - (c) ako informacije nisu direktno dobijene, da li je svako lice putem koga su one pribavljene, došlo u posed tih podataka obavljanjem poslovnih aktivnosti, profesionalnih aktivnosti ili neke druge vrste aktivnosti.

Stoga, izjava svedoka bi trebalo da sadrži sledeće reči: „U cilju obavljanja mojih dužnosti, omogućen mi je pristup svim [*uneti opis evidencije na primer, korisnik adrese elektronske pošte*] pisanim i kompjuterizovanim podacima i evidenciji u vezi sa [*uneti evidenciju vezanu za na primer, korisnik e-mail adrese* _____]. Dokumenta na koja se pozivam uzeta su iz i predstavljaju deo evidencije koja se odnosi na poslovne aktivnosti [*uneti poslovnu firmu ili organizaciju, na primer* _____*.com*] i sačinjena su tokom redovnih poslovnih aktivnosti od informacija koje su beležila/unosila lica koje su imala, ili se opravdano može smatrati da su imala, lična saznanja o podacima a u vezi sa informacijama koje su dostavljene. Ne može se razumno očekivati da se lice/a koja su dostavila informacije zabeležene u evidenciji sećaju podataka iz dostavljenih informacija.“

5. Traži se da se obave istražne radnje, da se obave razgovori i pribavi dokazni materijal za koji se smatra da će biti potreban tokom istrage.
6. Traži se da se pribavi pristanak kojim svedok potvrđuje da je spreman/sprema da dođe u Englesku i da lično svedoči.
7. Traži se da sve informacije koje se drže u računaru u bilo kom obliku, sačuvaju i obezbede od neovlašćenog postupanja, kao i da se, kada to bude bilo potrebno tokom istrage, učine dostupnim istražiteljima i Javnom tužilaštvu radi korišćenja tokom bilo kog kasnijeg postupka.

Ovim potvrđujem da bi policija Engleske mogla obaviti istražne radnje koje se ovom zamolnicom traže, shodno ovlašćenjima kojima raspolaže, ukoliko bi se one obavljale u Engleskoj umesto u Sjedinjenim Američkim Državama.

Unapred Vam zahvaljujem na Vašoj saradnji koja je izuzetno značajna za ovaj predmet.

S poštovanjem,

Viši javni tužilac

ANEKS 2

KORISNI INTERNET LINKOVI

CAERT

<http://www.caert.org.dz>

CARIN (Camden Asset Recovery)

http://www.europol.europa.eu/publications/Camden_Assets_Recovery_Inter-Agency_Network/CARIN_Europol.pdf

Committee of experts on the operation of European Conventions on co-operation in criminal matters (PC-OC)

http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PC-OC/default_en.asp

Commonwealth Harare Scheme on International Co-operation in Criminal Matters

http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/2C167E-CF-0FDE-481B-B552-E9BA23857CE3_HARARESCHEMERELATINGTO-MUTUALASSISTANCE2005.pdf

Commonwealth Network of Contact Persons

<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/165671/>

Council of Europe Treaty Office

<http://www.conventions.coe.int/>

Egmont Group

<http://www.egmontgroup.org>

Eurojust

<http://eurojust.europa.eu/Pages/home.aspx>

European Court of Human Rights (ECtHR)

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/HUDOC&c>

European Judicial Network (EJN)

<http://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/>

Europol

<https://www.europol.europa.eu/>

Financial Action Task Force (FATF)

<http://www.fatf-gafi.org/>

Ibero-American Legal Assistance Network (IberRed)

<http://www.iberred.org/>

ICAR (International Centre for asset Recovery, Basel)

<http://www.baselgovernance.org/icar/> and for online 'knowledge centre' see
<http://www.assetrecovery.org>

IGAD Network of Judicial Experts

<http://www.issafrica.org/cdterro/index.htm>

Interpol

<http://www.interpol.int/Public/Icpo/intliaison/default.asp>

Online Directories of Competent National Authorities

<http://www.unodc.org/unodc/en/legal-tools/directories-of-competent-national-authorities.html>

StAR Initiative (World Bank/UNODC)

See http://www1.worldbank.org/publicsector/star_site/

StAR Interpol Focal Point Contact List

For contacts, see http://www1.worldbank.org/publicsector/star_site/

UNODC

<http://www.unodc.org/unodc/index.html?ref=menutop>

UNODC: MLA Tool Writer (password required)

<http://www.unodc.org/mla/index.html>

Vienna Convention on the Law on Treaties

<http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/vclt/vclt.html>

ANEKS 3

MEĐUNARODNI INSTRUMENTI (MULTILATERALNI I BILATERALNI SPORAZUMI) KOJIMA JE SRBIJA PRISTUPILA A ODOSE SE NA PRUŽANJE UZAJAMNE PRAVNE POMOĆI I RAZMENU PODATAKA

Zakon o pružanju uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima propisuje procedure za pružanje uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima, u onim slučajevima kada ne postoji ratifikovani međunarodni sporazum ili kada određena pitanja nisu njime regulisana. Pomenuti zakon uređuje postupke za: izručenje optuženog ili osuđenog lica, preuzimanje i ustupanje krivičnog gonjenja, izvršenje presuda, izvršenje presuda sa transferom lica i postupke za pružanje drugih oblika uzajamne pravne pomoći (izvršavanje postupaka, sprovođenje mera nadgledanja, snimanje telefonskih i drugih razgovora i oblika komunikacije, razmena informacija).

Imajući u vidu činjenicu da nacionalno zakonodavstvo priznaje primat međunarodnih ugovora, u nastavku sledi kratak pregled bilateralnih i multilateralnih međunarodnih ugovora koje je Republika Srbija ratifikovala.

BILATERALNI SPORAZUMI

U poslednjih dvadeset godina Republika Srbija (nekadašnja Savezna Republika Jugoslavija, a zatim Državna zajednica Srbija i Crna Gora) je sklopila bilateralne sporazume u oblasti pružanja uzajamne pravne pomoći u krivičnim stvarima samo sa zemljama bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (sa Hrvatskom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom). U nastavku sledi spisak tih bilateralnih ugovora.

Centralni organi

U pogledu svih bilateralnih sporazuma koji se odnose na pružanje uzajamne pravne pomoći koje je zaključila Republika Srbija, Ministarstvo pravde predstavlja centralni organ na nivou Republike koji je zadužen za tu oblast. Jedini izuzetak predstavlja sporazum koji je potpisan sa Crnom Gorom. Ovim sporazumom je predviđeno da Ministarstvo pravde bude centralni organ organ na nivou Republike, ali isto tako da opšte oblike pružanja uzajamne pravne pomoći u pogledu isporuke i raspodele određenih akata, dokumenata i informacija kao i izvršavanja određenih procesnih aktivnosti (saslušavanje strana, svedoka, uzi-

manje iskaza od naslednika, itd.) mogu neposredno da obavljaju sudovi i ostali nadležni organi iz respektivnih zemalja.

Zajednički istražni timovi

Samo je sporazumom sa Crnom Gorom (član 38) i sporazumom kojim se vrše izmene i dopune sporazuma koji je potpisan sa Bosnom i Hercegovinom (član 36a) predviđeno stvaranje zajedničkih istražnih timova. Prema Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, Ministarstvo pravde Republike Srbije ima ovlašćenja da sklopi takav sporazum sa nadležnim organom druge države. Do sada ovo ovlašćenje nije korišćeno.

Bilateralni sporazumi

Alžir

Ugovor o pravnoj pomoći u krivičnim i građanskim stvarima između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Demokratske Republike Alžir („Službeni list SFRJ“ – Međunarodni ugovori, br. 2/1983, stupio na snagu 29.12.1983.)

Austrija

1. Ugovor o pravnoj pomoći u krivičnim stvarima između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Austrije („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 2/1983)
2. Ugovor o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Austrije („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 2/1983)

Bosna i Hercegovina

1. Ugovor između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 6/2005 i „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 13/2010 – dr. zakon)
2. Ugovor između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima („Sl. list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 6/2005 i „Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 13/2010 – dr. zakon)
3. Ugovor između Srbije i Crne Gore i Bosne i Hercegovine o izmenama i dopunama ugovora između Srbija i Crna Gora i Bosne i Hercegovine o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima (još uvek nije potvrđen/ratifikovan, ali se primenjuje shodno odredbama međunarodnog ugovora – Zakon o ratifikaciji u skupštinskoj proceduri)
4. Ugovor između Srbija i Crna Gora i Bosne i Hercegovine o izmenama i dopunama ugovora između Srbija i Crna Gora i Bosne i Hercegovine o

pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 13/2010)

Crna Gora

1. Ugovor između Republike Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010)
2. Ugovor između Republike Srbije i Crne Gore o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima („Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori“, br. 1/2010)

Bugarska

Ugovor između Federativne Narodne republike Jugoslavije i Narodne Republike Bugarske o uzajamnoj pravnoj pomoći („Službeni list FNRJ“ – Dodatak br. 1/1957, stupio na snagu 27.01.1957.)

Češka Republika Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Čehoslovačke Socijalističke Republike o regulisanju pravnih odnosa u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima („Službeni list SFRJ“ – Dodatak, br. 13/1964)

Francuska

Konvencija između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Francuske o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 16/71)

Grčka

Konvencija između Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Grčke o uzajamnim pravnim odnosima („Službeni list FNRJ“ – Dodatak br. 7/1960).

Hrvatska

Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 1/98)

Irak

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Irak o pravnoj i sudskoj saradnji („Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 1/1987)

Italija

1. Konvencija između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Italije o pravnoj i sudskoj zaštiti odnosnih građana od 06.04.1922.
2. Konvencija između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Italije o pružanju uzajamne pravne pomoći u građanskim i upravnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 5/63)

Kipar

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Kipar o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 2/86)

Mađarska

1. Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Mađarske o uzajamnom pravnom saobraćaju. („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 3/68)
2. Ugovor o izmenama i dopunama Ugovora između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Mađarske o uzajamnom pravnom saobraćaju („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 1/87)

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Ugovor između Srbije i Crne Gore i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 22/2004)

Mongolija

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Mongolije o pružanju pravne pomoći u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima. („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 7/82)

Nemačka

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Savezne Republike Nemačke o pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ“, br. 33/72).

Poljska

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske o pravnom saobraćaju u građanskim i krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 5/63)

Rumunija

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Rumunije o pravnoj pomoći („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 8/61).

Ruska Federacija

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika o pravnoj pomoći u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 5/63)

Slovačka

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i čehoslovačke Socijalističke Republike o regulisanju pravnih odnosa u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 13/64).

Španija

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Španije o pravnoj pomoći u krivičnim stvarima i izdavanju („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“, br. 3/81).

Turska

Konvencija o sudskoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Turske („Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 12/76).

MULTILATERALNI MEĐUNARODNI UGOVORI

Republika Srbija je pristupila svim relevantnim međunarodnim ugovorima koji uređuju uzajamnu pravnu pomoć. Ministarstvo pravde Republike Srbije je određeno da bude centralni organ na nivou Republike kada su u pitanju pomenuti međunarodni ugovori.

Multilateralni sporazumi:

a) Konvencije Ujedinjenih nacija ili njenih organizacija

1. Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala; Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom; Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom. („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 6/2001)
2. (Rezolucija Generalne skupštine 55/25 od 15. novembra 2000. godine)
3. Protokol protiv nedozvoljene proizvodnje i stavljanja u promet vatrenog oružja, njegovih delova, sklopova i municije (Rezolucija Generalne skupštine 55/255 od 31. maja 2001. godine)
4. Konvencija o ropstvu, Ženeva, 25. septembra 1926. godine („Sl. novine Kraljevine Jugoslavije“, br. 234-XCVII/29)
5. Protokol o izmenama i dopunama Konvencije o ropstvu potpisane u Ženevi 25. septembra 1926. godine, Njujork, 7. decembar 1953. godine („Sl. list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 6/55)
6. Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanova i prakse sličnih ropstvu, koja je potpisana 7. septembra 1956. godine u Ženevi u Švajcarskoj („Sl. list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi“, br. 7/58)
7. Međunarodni sporazum iz 1904. godine za uspešnu zaštitu od kriminalne trgovine poznate pod imenom "trgovina belim robljem", koji je izmenjen i dopunjen Protokolom iz 1949. godine.

8. Međunarodna konvencija iz 1910. godine za uspešnu zaštitu od kriminalne trgovine poznate pod imenom „trgovina belim robljem“ koja je izmenjena i dopunjena Protokolom iz 1949. godine, kojim se vrše izmene i dopune Međunarodnog sporazuma za uspešnu zaštitu od kriminalne trgovine poznate pod imenom „trgovina belim robljem“ i kojim se vrše izmene i dopune Međunarodne konvencije za uspešnu zaštitu od kriminalne trgovine poznate pod imenom „trgovina belim robljem“.
9. Međunarodna konvencija za suzbijanje trgovine ženama i decom iz 1921. godine, uz izmene i dopune koje su sadržane u Protokolu iz 1947. godine.
10. Konvencija za suzbijanje i ukidanje trgovine licima i eksploatacije prostituisanja drugih iz 1949. godine.
11. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta iz 1989. godine (Konvencija o detetu). Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta, o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji.
12. Konvencija iz 1963. godine iz Tokija o krivičnim delima i drugim nezakonitim delima koja su počinjena u vazduhoplovu.
13. Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova (1970. godine, Konvencija iz Haga).
14. Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti civilnog vazduhoplovstva iz 1971. godine. Protokol iz 1971. godine o suzbijanju nezakonitih nasilnih akata na aerodromima koje koristi međunarodna civilna avijacija.
15. Konvencija Ujedinjenih nacija iz 1988. godine protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci.
16. Konvencija iz 1973. godine o sprečavanju i kažnjavanju zločina prema licima pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske predstavnike (Konvencija o zaštiti diplomata).
17. Međunarodna konvencija iz 1979. godine protiv uzimanja talaca.
18. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda iz 1998. godine (MKS Statut / Rimski statut).
19. Konvencija o nezastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti iz 1968. godine.
20. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine.
21. Međunarodna konvencija o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda iz 1973. godine.
22. Ženevska konvencija (I) iz 1949. godine za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu.
23. Ženevska konvencija (II) iz 1949. godine za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru.

24. Ženevska konvencija (III) iz 1949. godine o postupanju sa ratnim zarobljenicima.
25. Ženevska konvencija (IV) iz 1949. godine o zaštiti građanskih lica za vreme rata.
26. Dopunski protokol iz 1977. godine uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I).
27. Dopunski protokol iz 1977. godine uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II).
28. Bečka Konvencija iz 1979. godine o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala.
29. Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih napada bombama iz 1997. godine.
30. Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma iz 1999. godine.
31. Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbednosti pomorske plovidbe iz 2005. godine.
32. Protokol o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti fiksnih platformi koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu iz 2005. godine.
33. Međunarodna konvencija iz 1989. godine protiv regrutovanja, korišćenja, finansiranja i obučavanja vojnih plaćenika (Konvencija Ujedinjenih nacija protiv vojnih plaćenika).
34. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine.

b) Konvencije Saveta Evrope

1. Evropska Konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima.
2. Dodatni protokol uz Evropsku Konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima.
3. Drugi dodatni Protokol uz Evropsku Konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima.
4. Evropska Konvencija o ekstradiciji.
5. Dodatni protokol uz Evropsku Konvenciju o ekstradiciji.
6. Drugi dodatni protokol uz Evropsku Konvenciju o ekstradiciji.
7. Konvencija o transferu osuđenih lica.
8. Dodatni Protokol uz Konvenciju o transferu osuđenih lica.
9. Evropska Konvencija o nadzoru uslovno osuđenih ili uslovno oslobođenih lica.
10. Evropska Konvencija o međunarodnom priznavanju krivičnih presuda.

11. Evropska Konvencija o preuzimanju postupka u krivičnim stvarima.
12. Evropska Konvencija o suzbijanju terorizma.
13. Protokol uz Evropsku konvenciju o suzbijanju terorizma.
14. Krivičnopravna konvencija o korupciji .
15. Dodatni Protokol uz Krivičnopravnu konvenciju o korupciji.
16. Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela.
17. Evropska konvencija o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama naročito na fudbalskim utakmicama.
18. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju terorizma.
19. Konvencija o visokotehnološkom kriminalu.
20. Dodatni Protokol uz Konvenciju o visokotehnološkom kriminalu, koji se odnosi na inkriminaciju dela rasističke i ksenofobične prirode izvršenih preko računarskih sistema.
21. Konvencija Saveta Evrope o radnjama protiv trgovine ljudima.
22. Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma.

ANEKS 4

PROAKTIVNE I PRIKRIVENE ISTRAGE (UKLJUČUJUĆI I VRŠENJE NADZORA I RAZMEŠTANJE PRIKRIVENIH ISLEDNIKA): PRAVO NA PRIVATNI ŽIVOT, „PROVOKACIJA“ I NEZAKONITO HVATANJE U ZAMKU: SUDSKA PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Od ključnog je značaja da svaki regulatorni režim koji važi za tajne i prikrivene mere postupanja u radu organa za sprovođenje zakona zadovolji uslove Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava.

Član 6 (1) Konvencije predviđa:

„Svako, tokom odlučivanja o.... krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona“

Član 8 predviđa:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti se neće mešati u vršenje ovog prava osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih“

Evropski sud za ljudska prava analizirajući probleme/pitanja koja se javljaju u vezi sa članom 8 razmatrao je sledeća pitanja:

- (i) Da li predmetno pitanje spada u delokrug člana 8?
- (ii) Ako spada u delokrug člana 8, da li je došlo do mešanja od strane organa javne vlasti?
- (iii) Ako jeste, da li je do toga došlo ‘u skladu sa zakonom’?
- (iv) Ako jeste, da li je to učinjeno u svrhu postizanja legitimnog cilja, to jest jednog od ciljeva koji su navedeni u stavu 2 člana 8?
- (v) Ako jeste, da li je to bilo neophodno, to jest da li je mešanje odgovaralo datoj akutnoj društvenoj potrebi i da li je bilo srazmerno toj potrebi?

Većina tajnih policijskih operacija koje obuhvataju primenu specijalnih istražnih sredstava smatra se mešanjem u prava koja pojedinac uživa po osnovu člana 8. stav 1. (vidi suprotno u *Ludi v Switzerland*, dole u tekstu).

Pravo na privatnost, koje je garantovano članom 8, nije apsolutno već je kvalifikovano (uslovljeno) pravo. Mešanje u prava koja su zaštićena članom 8(1) imaće za posledicu povredu člana 8, osim ako je do tog mešanja došlo:

1. u skladu sa zakonom;
2. radi postizanja jednog ili više legitimnih ciljeva koji su navedeni u čl. 8(2):
 - u interesu nacionalne bezbednosti;
 - u interesu javne bezbednosti;
 - u interesu ekonomske dobrobiti zemlje;
 - u cilju sprečavanja nereda ili kriminala;
 - u cilju zaštite zdravlja ili morala;
 - u cilju zaštite prava i sloboda drugih

i

3. ako je to bilo neophodno u demokratskom društvu.

U skladu sa zakonom

Mera koja se osporava, to jest primenjena prikrivena tehnika mora imati valjan osnov u domaćem pravu. Mora da postoji konkretna zakonska odredba koja ovlašćuje na primenu radnje koja predstavlja mešanje u prava iz člana 8(1). Zakon mora biti dostupan licu/licima koja su direktno pogođena tom merom – vidi predmet *Silver v United Kingdom* (1983. godine) 5 EHRR 347.

Zakon mora biti dovoljno jasan kako bi pojedincu dao odgovarajuće indicije u pogledu okolnosti i uslova pod kojima su javne vlasti ovlašćene da pribegnu prikrivenim metodima – vidi predmet *Kopp v Switzerland* (1998. godine) 27 EHRR 91 i predmet *Taylor-Sabori v United Kingdom* (2002. godine) 36 EHRR 17.

Zakon mora naznačiti opseg diskrecionog prava koje je dato nadležnim organima kao i način na koji se to diskreciono pravo može koristiti, a istovremeno mora biti dovoljno jasan kako bi lice(a) na koje se mera odnosi bila zaštićena od proizvoljnog delovanja. Takođe, mora da postoji nezavisan nadzor nad primenom tajnih metoda: vidi predmet *Malone v United Kingdom* (1984. godine) 7 EHRR 14.

U predmetu *Huvig v France* (1990. godine) 12 EHRR 528, Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu Evropski sud ili Sud) je smatrao da bi termin „zakon“ trebalo tumačiti u suštinskom a ne u formalnom smislu. Moguće je osloniti se na precedentno/običajno pravo, ali i ono mora biti dovoljno jasno da bi pojedinac u potpunosti bio upoznat sa svojim pravima i obavezama. Što se tiče prikrivenih aktivnosti, pravila precedentnog/običajnog prava moraju jasno definisati kategorije lica protiv kojih te aktivnosti mogu biti usmerene, vrste krivičnih dela koje mogu prouzrokovati upotrebu prikrivenih aktivnosti kao i okolnosti pod kojim bi trebalo uništiti materijal pribavljen takvim operacijama.

Evropski sud nije bio rad da prihvati da administrativne smernice pružaju odgovarajući pravni osnov u smislu člana 8. stav 2 (vidi *Malone v United Kingdom*). Međutim prihvatio je da uputstva za postupanje u praksi koja je izdao određeni organ, koji na osnovu prenetih ovlašćenja donosi pravila, ispunjavaju uslove koje je postavila Evropska konvencija (vidi *Barthold v Germany* (1985) 7 EHRR 383).

Regulatorni režim mora obezbediti garancije protiv proizvoljne upotrebe ovlašćenja koja su njime data. U predmetu **Kruslin v France** (1990. godine) 12 EHRR 547, koji se odnosio na prisluškivanje telefona, Sud je utvrdio postojanje sledećih pravnih nedostatak u postupku koji je sproveo nadležni organ u Francuskoj:

- nije precizirana kategorija lica čiji telefoni mogu biti prisluškivani;
- nisu definisane kategorije krivičnih dela koja opravdavaju prisluškivanje;
- nije bilo ograničenja vremenskog trajanja prisluškivanja;
- nije bilo pravila koja propisuju način izveštavanja o razgovorima koji su prisluškivani;
- nije bilo sudskog preispitivanja ovih mera;
- nije bilo predviđeno preispitivanje upotrebe ovih mera od strane odbrane;
- nije bilo predviđeno uništavanje traka u slučaju da bude izrečena oslobađajuća presuda.

Evropski sud je razmatrao predmete **Kruslin v France** i **Huvig v France** u predmetu **Valenzuela Contreras v Spain** (1998. godine) 28 EHRR 483. U stavu 46(iv), u kontekstu presretanja, Sud je postavio sledeće minimalne zaštitne mere koje moraju biti predviđene zakonskim odredbama koje uređuju prikrivene aktivnosti:

- definicija kategorija lica koja mogu biti prisluškivana po izdavanju sudskog naloga;
- priroda krivičnih dela koja može dovesti do izdavanje takvog naloga;
- ograničavanje trajanja prisluškivanja telefona;
- postupak za sastavljanje sažetih izveštaja koji sadrže komunikaciju koja je presretana;
- mere predostrožnosti koje bi trebalo preduzeti kako bi se snimljeni materijal netaknut i u celosti predočio sud i odbrani radi pregleda tog materijala;
- okolnosti pod kojima se snimljeni materijal može ili mora obrisati ili trake uništiti, posebno ako je sud optuženog oslobodio krivice.

Što je veći stepen nezavisnosti tela koja izdaju odobrenja i preispituju upotrebu prikrivenih metoda, to je veća verovatnoća da će se smatrati da regulatorni režim zadovoljava uslove koji su predviđeni članom 8(2). U predmetu **Klass v Germany** (1978. godine) 2 EHRR 214, Sud je zaključio da su parlamentarni nadzor i nezavisna revizija koju je sproveo lice koje je kvalifikovano da zauzima sudsku funkciju, dovoljni da bi uslovi iz člana 8(2) bili zadovoljeni, ali je i primetio da sudska kontrola predstavlja „najbolju garanciju nezavisnosti, nepristrasnosti i valjane procedure“.

U predmetu **Funke v France** (1993. godine) 16 EHRR 297, Sud je smatrao da ovlašćenja koja su data francuskim carinskim organima na osnovu njihovog unutrašnjeg režima pravila postupanja, koji omogućava da isključivo oni budu ti koji odlučuju o ekspeditivnosti, dužini i obimu pretresa, predstavljaju povredu člana 8. Primećeno je da to što prethodno nije dobijeno ovlašćenje od suda za pretres, predstavlja najozbiljniji nedostatak. Usled toga, odsustvo nezavisnog preispitivanja i nadzora policijskih ovlašćenja za primenu invazivnih oblika prikrivenih aktivnosti predstavljalo bi uvek povredu člana 8.

Neophodno u demokratskom društvu

Ovo znači da ograničavanje pojedinca da uživa u pravima koja su mu garantovana članom 8(1) mora:

- (a) zadovoljavati akutnu društvenu potrebu;
- (b) biti usmereno na postizanje legitimnog cilja [predviđenog članom 8(2)] i
- (c) mora postojati razuman odnos srazmere između [prikrivenih] sredstava koja su primenjena i [legitimnog] cilja kojem se teži. Drugim rečima, prikrivene aktivnosti bi trebalo da budu ograničene samo na ono što je striktno potrebno da bi se ostvario traženi cilj. Takođe moraju postojati odgovarajuće i delotvorne zaštitne mere, kao i pravni lekovi protiv zloupotrebe takvih metoda.

Povrh toga, svako ograničenje prava pojedinca garantovano članom 8 mora se primenjivati na nediskriminatoran način.

Srazmernost

Sporna mera mora biti srazmerna onome što se želi postići tom merom. Postoje određene oblasti privatnog života pojedinca koje podrazumevaju viši stepen privatnosti nego neke druge oblasti života, tako da se u tim slučajevima može tražiti detaljnije opravdanje za korišćenje ovih mera.

Srazmernost je objašnjena u predmetu **B v SSHD** (nema podataka) na sledeći način:

„... mera koja predstavlja mešanje u neko ljudsko pravo ne samo da mora biti preduzeta na osnovu zakonskog ovlašćenja već mora odgovarati akutnoj društvenoj potrebi i ne sme zadirati dublje nego što je, u jednom pluralističkom društvu, neophodno zarad ostvarivanja date dopuštene svrhe; ukratko, ona mora biti primerena i neophodna za ostvarenje legitimnog cilja.“

Srazmernost se ponekad opisuje kao načelo kojim se standardima ljudskih prava daje pravi smisao, kojim se ona oživotvoravaju. Ovaj princip se koristi kako bi se postigla pravična ravnoteža između zaštite prava pojedinca i interesa šire zajednice. Ravnoteža se može postići samo ako je ograničavanje prava pojedinca [koja su zacrtana članom 8(1)] strogo srazmerno legitimnom cilju kojem se teži, na primer, sprečavanje kriminala. Ukratko, za ocenu srazmernosti potrebno je da se suprotstave i odmere razmere mešanja u pravo pojedinca na privatnost, s jedne strane, i konkretna korist u istrazi ili preduzetnoj operaciji, s druge strane.

Činioci koje treba uzeti u obzir prilikom odlučivanja o tome da li je neka prikrivena mera srazmerna cilju koji se teži obuhvatati, između ostalog, sledeće:

- da li su dati relevantni i dovoljni razlozi kao opravdanje za primenu konkretne mere;
- da li je bilo moguće preduzeti neku drugu alternativna meru koja bi bila manje intruzivna;
- da li je postojao određen stepen procesne pravičnosti tokom postupka odlučivanja;
- da li postoje odgovarajuće zaštitne mere protiv zloupotrebe; i
- da li predmetno ograničenje poništava samu suštinu datog prava koje je garantovano Konvencijom.

Predmet **R v Khan** [1997. godine] AC 558 je dobar primer primene principa srazmernosti. U tom predmetu, Kan i njegov rođak su bili podvrgnuti pretresu po dolasku na aerodrom u Mančesteru iz Pakistana. Kod rođaka je pronađen heroin u vrednosti od 100.000 britanskih funti. Kod Kana droga nije pronađena, a prilikom razgovora sa službenim licima nije rekao ništa kompromitujuće, pa protiv njega nije podneta krivična prijava i odmah je pušten na slobodu. Kasnije je policija postavila skriveni aparat za prisluškivanje na imanju za koje se znalo da ga optuženi posećuje. Da bi se naprava postavila, moralo je da dođe do neovlašćenog ulaska na posed i naneta je manja šteta, ali sve to je odobrio načelnik policije datog područja a u skladu sa Smernicama ministarstva unutrašnjih poslova iz 1984. godine. Prislušnim uređajem su snimljene pojedinosti razgovora tokom kojeg je optuženi inkriminisao sebe u vezi sa unosom pozamašne količine heroina. Sudija koji je postupao u tom predmetu dozvolio je da se dokazi koji su na takav način pribavljeni koriste na sudu uz obrazloženje da je odobrenje za korišćenje aparata za prisluškivanje dobijeno u skladu sa Smernicama iz 1984. godine, kao i da se predmet odnosi na ozbiljnu krivičnu istragu tokom koje su uobičajeni načini nadzora nedelotvorni, a korišćenje tog aparata za prisluškivanje može dovesti do hapšenja i izricanja osuđujuće presude. Po donošenju ove odluke optuženi je promenio svoj iskaz i priznao krivicu, ali je kasnije uložio žalbu na osuđujuću presudu.

Apelacioni sud je potvrdio presudu, stavši na stanovište da je test prihvatljivosti bila relevantnost dokaznog materijala, odnosno da ako je odgovor na pitanje da li je taj materijal relevantan potvrđan, da on može, čak i u slučaju da je nezakonito pribavljen, da bude prihvaćen u postupku. U ovom predmetu razlozi, kao što je na primer činjenica da je policija postupala u skladu sa Smernicama iz 1984. godine i da se radi o ozbiljnim krivičnim delima koja su bile predmet ove istrage, odneli su prevagu nad aspektom povrede privatnosti i nije preovladalo mišljenje da ta povreda može imati toliko negativan uticaj na pravičnost postupka da bi sud trebalo da isključi te dokaze koristeći svoje diskreciono pravo shodno članu 78 britanskog Zakona o policiji i dokazima u krivičnim stvarima.

Dom Lordova je potvrdio zaključak Apelacionog suda. Našao je da je, što se tiče činjenica, diskreciono pravo koje je korišćeno prilikom donošenja odluke

o prihvatljivosti dokaza upotrebljeno na ispravan način iako su odredbe Konvencije mogle biti relevantne za korišćenje diskrecionog prava predviđenog članom 78. Lord Nolan je naglasio da se značaj bilo kojeg kršenja relevantnog zakona ili nekog prava iz Konvencije, obično utvrđuje na osnovu efekta koje to kršenje ima na pravičnost sudskog postupka, a u manjoj meri na osnovu njegovog nezakonitog korišćenja ili neke formalnopravne neregularnosti.

Kan se žalio Evropskom sudu. Sud je presudio da postavljanje prikrivene sprave za prisluškivanje predstavlja povredu člana 8(1). Mešanje u pravo optuženog na privatnost ne može se opravdati na osnovu člana 8(2) budući da nije postojao zakonskog okvira koji uređuje takvu vrstu nadzora, što znači da postavljanje sprave za prisluškivanje nije moglo biti „u skladu sa zakonom“. Ono što je značajno reći, međutim, jeste da je Sud presudio da prihvatanje dokaza koji su pribavljeni kršenjem prava iz Konvencije ne znači automatski da je samo suđenje bilo nepravično odnosno da je došlo do kršenja člana 6, čak i onda kada, kao što je ovde bio slučaj, ti dokazi predstavljaju jedine dokaze protiv optuženog.

Posle predmeta *Khan*, u predmetu *Armstrong v United Kingdom* (2002. godine) 36 EHRR 30, Sud je jednoglasno odlučio da je korišćenje prikrivenog aparata za prisluškivanje čije je korišćenje odobreno shodno Smernicama iz 1984. godine predstavljalo povredu člana 8, obzirom da primena ove mere nije u skladu sa zakonom jer nije postojao zakonski osnov koji bi uređivao korišćenje takvih naprava.

Odgovornost

U predmetu *Klass v Germany*, Sud je primetio da moraju postojati odgovarajuće i delotvorne zaštitne mere protiv zloupotrebe ovlašćenja kojima se dopušta korišćenje prikrivenih istražnih tehnika i metoda. Iako se to članom 8 izričito ne zahteva, poželjno je da mehanizam nadzora bude u rukama sudije.

Posledice kršenja člana 8

Evropski sud je jasno stavio do znanja da zahtev za poštovanjem pravičnog suđenja ne zahteva nužno da dokazi koji su pribavljeni nezakonitom prikrivenom operacijom budu nužno isključeni ili da istraga bude obustavljena.

U predmetu *Schenck v Switzerland* (1988) 13 EHRR 242 tužilaštvo se oslonilo na audio-zapise telefonskih razgovora, koji su pribavljeni nezakonito. Evropski sud je stao na stanovište da pravila o prihvatljivosti dokaza predstavljaju „*prvenstveno pitanje koje se uređuje domaćim zakonodavstvom*“, kao i da je zadatak suda da ustanovi da li je suđenje u celosti bilo pravično. Optuženi je imao priliku da ospori autentičnost audio-zapisa koji nisu bili jedini dokazi na kojima se temeljila osuđujuća presuda koja mu je izrečena.

U predmetu *Allan v United Kingdom* tužilaštvo se na suđenju Alanu za ubistvo oslonilo na tajno snimljene razgovore vođene mobilnim telefonom između njega i njegovog saoptuženog u odnosu na druga krivična dela, kao i na razgovore između Alana i njegove devojke koji su tajno snimljeni u prostoriji za posete u zatvoru. Prihvaćeno je da to predstavlja kršenje prava koja Alan uživa prema članu 8. Evropske konvencije, budući da (u to vreme) nije postojao za-

konski okvir za takvu prikrivenu aktivnost, te da sama radnja nije ni mogla biti „u skladu sa zakonom“. Ipak, Evropski sud je ustanovio da time što je na suđenju korišćen tajno snimljen materijal nije bilo povređeno pravo podnosioca predstavlke na pravično suđenje, shodno članu 6. Evropske konvencije. I na samom suđenju i u žalbenom postupku Alan je imao priliku da ospori pouzdanost i značaj dokaza o kojima je reč. [Sud, međutim, jeste presudio da je Alenovo pravo na pravično suđenje prekršeno time što je kao dokaz korišćeno navodno Alenovo priznanje koje je od njega „izvukao“ policijski doušnik koji je postupao na osnovu uputstava koje mu je policija dala].

U predmetu *Perry v United Kingdom* [2003. godine] CLR 281, optuženom je stavljen na teret čitav niz oružanih pljački. Pokušaji policije da svedoci identifikuju osumnjičenog su propali pa ga je policija snimila prikrivenom tehnikom u delu policijske stanice koji je otvoren za građane. Potom je policija dovela jedanaest dobrovoljaca koji su imitirali njegove pokrete, i te snimke su pokazali svedocima od kojih je dvoje svedoka bez razmišljanja identifikovalo osumnjičenog. Ni osumnjičeni ni njegov advokat nisu znali za te tajne snimke i nisu ih videli pre nego što su bili upotrebljeni. Sudija je prihvatio ove dokaze na osnovu toga što način na koji je film korišćen nije bio nepravičan, iako neke smernice nisu ispoštovane. Apelacioni sud je potvrdio osuđujuću presudu, a Evropski sud je presudio da je predstavlka koju je Peri podneo neprihvatljiva budući da korišćenje dokaza koji su pribavljeni bez valjanog pravnog osnova ili na nezakonit način, nije nužno u suprotnosti sa članom 6(1), pod uslovom da postoje valjane zaštitne mere/procesne garantije i da izvor dokaznog materijala nije kontaminiran.

Prikriveno prikupljanje informacija o nekoj osobi od strane organa unutrašnjih poslova ne predstavlja uvek kršenje člana 8(1) tako da ako nije reč o kršenju prava iz člana 8 (1) nema potrebe da se razmatra član 8(2). U predmetu *Ludi v Switzerland* (1992. godine) 15 EHRR 173, Evropski sud je odbio da zaključi da korišćenje prikrivenog islednika predstavlja kršenje prava podnosioca predstavlke koje je garantovano članom 8 budući da se sumnjalo da on pripada velikoj grupi trgovaca drogom u čijem posedu je pronađeno 5 kg kokaina „te je prema tome, od tog trenutka pa nadalje morao biti svestan da je umešan u krivično delo ... i da se shodno tome, izložio riziku da naiđe na policajca koji je deluje kao prikriveni islednik i čiji cilj i jeste da ga razotkrije.“ Trgovina drogom se uveliko odvijala kada je na scenu stupio policajac u svojstvu prikrivenog islednika pa prihvatanje dokaza koji su prikupljeni tokom te operacije nije predstavljalo kršenje člana 6.

‘Provokacija’ ili ‘hvatanje učinioca na delu’

Evropskog sud za ljudska prava je u nekoliko navrata razmatrao pravni okvir „provokacije/zamke“; u tom pogledu vredi istaći tri predmeta:

- *Schenk v Switzerland* (1988. godine) 13 E.H.R.R. 24,
- *Ludi v Switzerland* (1992. godine) 15 E.H.R.R. 17,
- *Teixeira De Castro v Portugal* (1998. godine) 28 E.H.R.R. 101.

U dva predmeta protiv Švajcarske se navodi da bi Sud primarno trebalo da razmotri da li se izvođenje i/ili predočavanje dokaza vrši na takav način da suđenje u celini bude pravično. To znači da bi odbrani trebalo dati dovoljno mogućnosti da pred sudom ospori dokazni materijal. U predmetu **Ludi**, tužilaštvo se oslanjalo na izveštaj operativca koji je delovao u svojstvu prikrivenog islednika i koji nije bio pozvan na sud da tokom postupka lično predstavi dokaze. To znači da odbrana nije mogla da ospori njegove navode – zaključeno je da to nije bilo u skladu sa zahtevom pravičnosti postupka i da stoga predstavlja kršenje člana 6(1).

U predmetu **Teixeira**, Sud je stao na stanovište da su portugalski nadležni organi prekršili član 6(1) uzevši sledeće stvari u obzir:

- nad postupanjem policijskih istražitelja nije bila sprovedena sudska kontrola (u Portugalu takve istrage nadzire sudija za prethodni postupak),
- policijski istražitelji su „izuzetno / u veoma velikoj meri insistirali“ kako bi optuženi počinio krivično delo,
- ponašanje okrivljenog ni na koji način nije moglo navesti na zaključak da je on bio spreman da počinio krivično delo, da policijski istražitelji nisu intervenisali.

U većini odluka nacionalnih sudova, zauzeti stavovi bazirani su na oceni istih činjenica koje je Evropski sud smatrao relevantnim. Tako je, na primer, Dom lordova u Ujedinjenom Kraljevstvu, 2001. godine, u raspravi po dvema međusobno povezanim žalbama (*Attorney General's Reference Number 3 of 2000; R v Looseley*), detaljno razmotrio savremeni pravni pogled na „postavljanje zamke“, kao i na granice prihvatljivog ponašanja policije. I u jednom i u drugom predmetu radilo se o narkoticima koji su predati prikrivenim islednicima u okolnostima u kojima su ti islednici bili proaktivni u odnosu na optužene.

U dva međusobno povezana žalbena predmeta otvorena su dva pitanja:

1. Do koje mere je član 6 Evropske Konvencije o ljudskim pravima promenio ovlašćenja u pogledu obustave postupka ili isključenja dokaznog materijala iz postupka, i
2. Kakvo postupanje službenih lica predstavlja „hvatanje učinioca u zamku“, takve prirode da bi trebalo ili obustaviti krivično gonjenje koje se zasniva na takvim dokazima jer predstavlja zloupotrebu postupka ili bi dokazni materijal trebalo isključiti shodno S.78 Zakona o policiji i dokazima u krivičnim stvarima.

Potvrđena su sledeća načela:

- postojanje zamke, odnosno provokacija nije osnov za odbranu u precedentnom/običajnom pravu;
- sud ima diskreciono pravo da postupak obustavi ili da donese odluku o isključivanju nekog dokaznog materijala;
- obustava postupka najčešće predstavlja najprimereniji pravni lek za „zamku“; sud je zauzeo stav da bi, „u slučaju da su [takvim postupka-

njem] povređeni društveni skrupuli“, bilo nepravilno da se optuženome uopšte sudi;

- Sud je utvrdio izvestan broj činilaca koje treba uzeti u obzir, a to su:
- da li je policija prouzrokovala izvršenje krivičnog dela ili je samo pružila optuženome priliku da ga poćini,
- da li je reć o krivićnom delu koje bi bilo teško otkriti neprikrivenim sredstvima,
- policija mora postupati u dobroj veri, to jest mora pokazati da ima razuman osnov sumnje,
- operacija mora biti pod valjanim nadzorom;
- razuman osnov sumnje ne mora se odnositi na odrećenog pojedinca;
- nije od sućinskog znaćaja da agent koji postupuje u ime drćžave bude potpuno pasivan;
- što je više koraka preduzeto na planu podsticanja, to je veća verovatnoća da će sud zaključiti da je prekoraćena prihvatljiva granica;
- treba obratiti paćnju na to u kakvim se okolnostima nalazi optućeni / koliko je ranjiv bio;
- sud više interesuje ponaćanje istraćitelja nego ranije ponaćanje optućenoga.

Sva gore navedena naćela, ukljućujući i potrebu da postoji valjana obavećtajna osnova za predućzimanje celokupne operacije, korisna su i u zemljama precedentsnog prava i u zemljama kontinentalnog prava, budući da su u potpunosti usklaćđena sa stavom Evropskog suda, što se jasno pokazalo u izvesnom broju nedavnih presuda donetih u Strazburu, ukljućujući presudu u rumunskom predmetu **Constantin and Stoian v. Romania** (predstavka br. 23782/06 i 46629/06).

Prethodno navedeni principi su u skladu sa jednom od nedavnih presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu **Constantin and Stoian v. Romania** (broj predstavki 23782/06 i 46629/06).

U tom predmetu, Sud je potvrdio da postoji razlika izmeću hvatanja u zamku i upotrebe legitimnih prikrivenih tehnika koje se koriste. Sud je takoće potvrdio obaveću domaćih sudova da paćljivo razmotre materijal iz spisa, ukoliko okrivljeni tvrdi da ga je na krivićno delo podsticala policija (uloga Evropskog suda se sastoji samo u tome da osigura da su domaći sudovi na pravi naćin obezbedili poćštovanje prava odbrane).

Sud je zakljućio, navodeći da je vodio raćuna o znaćaju istrage i teškoćama sa kojima su se suoćavali policijski agenti tokom istrage, da su postupci prikrivenog islednika i njegovog saradnika, izaćšli izvan ćisto pasivne uloge i da su naveli podnosiocce predstavke da poććine krivićno delo za koje su bili osućđeni. Bez obzira na supsidijarnu ulogu koju ima u vrćenju ocene dokaza i osporenih dokaznih materijala, Sud je smatrao da ćinjenice ukazuju na to da u slućaju da policajac nije izrićito traćžio da kupi drogu nijedan od inkriminisanih dogaćđaja se ne bi dogodio.

Povrh toga, domaći sudovi nisu dovoljno detaljno ispitali navode u vezi sa podsticanjem na izvršenje krivičnog dela. Posebno bi trebalo istaći da je Apelacioni sud preinačio odluku Okružnog suda a da pri tome nije izveo bilo kakve dokaze, a kamoli saslušao podnosioce predstavke u vezi sa suštinom optužbi. Sud je, između ostalog, takođe primetio da sumnje Apelacionog suda u vezi sa kredibilnošću svedoka nisu potvrđene rezultatima krivične istrage.

Sud je stoga zaključio da je sudski postupak vođen protiv podnosilaca predstavke bio nepravičan i da je došlo do kršenja člana 6.

ANEKS 5

EGMONT GRUPA:

Najbolja praksa u razmeni informacija između finansijsko-obaveštajnih službi (integralni tekst)²⁴

UVOD

1. Prema dokumentu **Razlozi i svrha postojanja** *Egmont* grupe, finansijsko-obaveštajne službe (FOS) koje učestvuju u *Egmont* grupi rešene su da podstaknu međusobnu saradnju u interesu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Članice Grupe, su pokazale da su svesne potrebe da se u najvećoj mogućoj meri poveća razmena informacija i efikasnost saradnje među FOS i izrazile su uverenje da postoji i značajan potencijal za široko utemeljenu međunarodnu saradnju između FOS, kao i presudno značajna potreba za jačanjem te saradnje.

Članice *Egmont* grupe saglasile su se da kao prioritet postave dalje jačanje razmene informacija na bazi reciprociteta ili na osnovu uzajamnih sporazuma, kao i da razrađuju modalitete takve saradnje.

2. Na tom osnovu usaglašen je dokument „**Načela razmene informacija između finansijsko-obaveštajnih službi**“, koji je uključen u dokument „**Razlozi i svrha postojanja**“.

Ta načela odražavaju nameru *Egmont* grupe da kao prioritet postavi svoju težnju ka suštinskom jačanju razmene informacija i prevazilaženju prepreka koje sprečavaju prekograničnu razmenu informacija. Zato su finansijsko-obaveštajne službe pozvane da učine sve što je u njihovoj moći da bi obezbedile da pravni standardi unutrašnjeg prava i propisi koji regulišu pravo na privatnost ne budu protumačeni tako da ometaju razmenu informacija između finansijsko-obaveštajnih službi. Ta načela se odnose na uslove za razmenu informacija, dozvoljen način korišćenja informacija, kao i pitanja poverljivosti.

3. U nekim zemljama mogu postojati izvesna ograničenja u smislu slobodne razmene informacija s drugim FOS ili sprečavanja pristupa informacijama koje su značajne za finansijsko-obaveštajnu službu koja upućuje zahtev da joj se omogući uvid u informacije. Ovaj dokument pre svega daje prikaz prakse koja u najvećoj mogućoj meri proširuje saradnju između finansijsko-

24 Ovaj i drugi relevantni dokumenti nalaze se na internet stranici <http://www.egmontgroup.org/library/egmont-documents>

sko-obaveštajnih službi i koja može da posluži kao inspiracija za državne organe i zvaničnike onda kada pristupe razmatranju načina na koji će biti koncipirani propisi o sprečavanju pranja novca.

Osim toga, da bi se odgovorio na praktična pitanja koja su identifikovana kao prepreke na putu delotvornosti uzajamne pomoći, ovaj dokument nastoji da pruži smernice u smislu najbolje prakse u razmeni informacija između pojedinih FOS. Kada uzimaju u razmatranje međunarodne zahteve za dostavljanje informacija, finansijsko-obaveštajne službe treba da se potruže da uzmu u obzir upravo te primere najbolje prakse, koliko god je to moguće.

A. PRAVNA PITANJA

1. Načelo slobodne razmene informacija između FOS, na kome počiva *Egmont grupa*, treba da bude omogućeno i sprovedeno na osnovu reciprociteta, što uključuje i spontanu razmenu informacija.
2. Na razmenu informacija između FOS ne treba da utiče njihov status, bilo da je njihova priroda upravna, policijska, pravosudna ili kakva druga.
3. Razlike u definiciji krivičnih dela prema kojima se upravljaju nadležnosti FOS ne treba da budu prepreka njihovoj slobodnoj međusobnoj razmeni informacija. U tom cilju, nadležnosti FOS treba proširiti tako da obuhvate sva predikatna krivična dela za pranje novca, kao i za finansiranje terorizma.
4. Informacije treba da se razmenjuju između raznih FOS koliko god je to moguće neformalno i brzo, bez preteranih formalnih preduslova, uz jemtvo zaštite privatnosti i poverljivosti razmenjenih podataka.
5. Ako su nekoj finansijsko-obaveštajnoj službi i dalje potrebni memorandumima o razumevanju da bi bila moguća razmena informacija, o tim memorandumima treba pregovarati i potpisati ih bez nepotrebnih odlaganja. U tu svrhu, finansijsko-obaveštajna služba bi trebalo da bude ovlašćena da nezavisno/samostalno potpisuje memorandum o razumevanju.
6. Trebalo bi da je moguća neposredna komunikacija između raznih FOS, bez posrednika.
7. Zahtevi koji stižu od drugih FOS trebalo bi da budu tretirani na isti način kao domaće obelodanjivanje podataka, tako da finansijsko-obaveštajnoj službi koja podatke dobija bude omogućeno da ih razmeni s drugima, na temelju sopstvenih ovlašćenja. Zato je potrebno da finansijsko-obaveštajne službe imaju mogućnost da brzo pristupe komplementarnim informacijama. Posebno treba da imaju pristup:
 - svim relevantnim sredstvima i registrima koji postoje u njihovoj državi, uključujući podatke kojima raspolažu organi unutrašnjih poslova;
 - informacijama koje poseduju finansijske institucije i drugi obveznici;
 - informacijama o stvarnim vlasnicima i kontroli pravnih lica, kao što su privredna društva, trustovi i IBC (međunarodne kompanije).

8. Pristanak FOS koja je zamoljena da dostavi informacije za dalje policijske ili pravosudne svrhe treba da bude odobren bez odlaganja i sa što manje ograničenja. Finansijsko-obaveštajna služba koja dostavlja informacije ne treba da uskrati saglasnost na takvu razmenu, izuzev u slučajevima kada je to van okvira primene njenih odredaba o sprečavanju pranja novca/finansiranju terorizma, kada može da ugrozi krivičnu istragu, kada bude očigledno nesrazmerno s legitimnim interesima fizičkog ili pravnog lica ili države iz koje potiče finansijsko-obaveštajna služba koja informacije dostavlja, ili kada na neki drugi način bude u suprotnosti sa osnovnim načelima unutrašnjeg prava. Svako takvo odbijanje davanja saglasnosti mora biti na odgovarajući način obrazloženo.

B. PRAKTIČNA PITANJA

1) Zahtev

Finansijsko-obaveštajna služba koja namerava da podnese zahtev za dostavljanje informacija trebalo bi da poštuje sledeću praksu:

1. Sve finansijsko-obaveštajne službe treba da podnesu zahteve za dostavljanje informacija u skladu s Načelima za razmenu informacija, koja je utvrdila *Egmont grupa*. Tamo gde je to primenljivo, trebalo bi poštovati i odredbe sporazuma o razmeni informacija između različitih FOS.
2. Zahtevi za dostavljanje informacija treba da budu podneti čim se precizno utvrdi kakva se pomoć traži.
3. Kada neka finansijsko-obaveštajna služba poseduje informacije koje bi mogle biti korisne za drugu finansijsko-obaveštajnu službu, trebalo bi da razmotri mogućnost da joj te informacije samoinicijativno dostavi, čim se utvrdi da je važna razmena tih informacija.
4. Razmena informacija između raznih FOS u sastavu *Egmont* grupe treba da se odvija na bezbedan način. U tom cilju finansijsko-obaveštajne službe koje su u sastavu *Egmont* grupe treba da koriste, gde god je to moguće, zaštićenu mrežu *Egmont*.
5. Ako je potrebno, finansijsko-obaveštajna služba koja podnosi zahtev za dostavljanje informacija treba da navede rok u kome joj je odgovor nužan. Kada je na zahtev stavljena naznaka „hitno“ ili kada je naveden krajnji rok, razlozi za hitnost ili za poštovanje takvog roka treba da budu obrazloženi. Sve finansijsko-obaveštajne službe treba da se uzdrže od proizvoljnog korišćenja navedene terminologije. Kada su tražene informacije samo delimično hitne, onda oznaku hitnosti u zahtevu za dostavljanje informacija treba navesti samo u relevantnim delovima zahteva. Finansijsko-obaveštajna služba koja podnosi zahtev za dostavljanje informacija treba da naznači da li želi potvrdu prijema zahteva. Finansijsko-obaveštajna služba koja podnosi zahtev za dostavljanje informacija ne mora tražiti potvrdu (usmenu ili pismenu) sem ako sama zahtev nije označila kao „hitan“ ili ako, po njenom mišljenju, ta potvrda nije neophodna s obzirom na okol-

nosti datog predmeta. Ako je zahtev hitan, on treba da sadrži i kontakt-podatke lica koje je odgovorno za slanje zahteva.

6. Kada je to potrebno, a posebno u slučaju hitnih zahteva, i da bi se ubrzao postupak, finansijsko-obaveštajna služba koja podnosi zahtev može zatražiti da prethodni pristanak za buduće korišćenje informacija bude dostavljen zajedno sa samim pozitivnim rešenjem zahteva za informacije.
7. *Egmont* grupa je utvrdila obrazac zahteva za dostavljanje informacija. Trebalo bi podsticati upotrebu tog obrasca prilikom razmene informacija.
8. Zahtevi koji se podnose treba da sadrže dovoljno osnovnih informacija da omoguće finansijsko-obaveštajnoj službi od koje je zatraženo dostavljanje informacija da sprovede odgovarajuću analizu/istragu. Uz zahteve treba dostaviti kratku izjavu o relevantnim činjenicama koje su poznate finansijsko-obaveštajnoj službi koja podnosi zahtev. Pri tom treba obratiti posebnu pažnju na:
 - informacije kojima se identifikuju lica ili preduzeća o kojima je reč (najmanje ime i datum rođenja za pojedince, odnosno naziv i sedište preduzeća);
 - prijavljene sumnjive ili neuobičajene transakcije ili aktivnosti, uključujući račune o kojima je reč;
 - *modus operandi* ili okolnosti u kojima su se odvijale transakcije ili aktivnosti;
 - to da li se zahtev zasniva na jednoj ili više obelodanjenih informacija ili ima neku drugu osnovu, kao što je zahtev nekog nacionalnog policijskog organa, spisak osumnjičenih terorista...;
 - vezu sa zemljom iz koje je finansijsko-obaveštajna služba od koje se traži dostavljanje informacija.
9. Zahtevi za informacije koji nisu povezani s nekom konkretnom zemljom i šalju se u isto vreme na adrese nekoliko različitih FOS treba da budu koliko god je to moguće obrazloženi i da sadrže opšti pregled osnovnih činjenica. Isto tako, zahtevi treba da budu što je moguće precizniji kada je reč o tome kome su namenjeni. Zato FOS treba da se uzdrži od nepotrebnog slanja poruka, već treba da razmotri mogućnost sprovođenja preliminar-nog istraživanja u vezi s transakcijama da bi identifikovala mogući klast-er finansijsko-obaveštajnih službi kojima treba da se obrati kao onima za koje postoji veća verovatnoća da poseduju relevantne informacije.

2) Obrada zahteva

1. Sem ako nije drugačije navedeno, na sve zahteve za dostavljanje informacija pristigle od drugih FOS treba odgovoriti, uključujući i one situacije u kojima je odgovor negativan.
2. Zahtev koji je primljen treba da bude obrađen čim to bude moguće.

3. FOS treba da zavede odlazeće i dolazeće zahteve pod jedinstvenim referentnim brojem predmeta da bi bilo olakšano pronalaženje određenog zahteva ili odgovora.
 4. Kada se od finansijsko-obaveštajne službe koja je primila zahtev traži da dostavi potvrdu o prijemu tog zahteva, ona treba finansijsko-obaveštajnoj službi koja je podnela zahtev da dostavi brojeve telefona i telefaksa, ime lica zaduženog za kontakt i druge detalje u vezi s mogućnošću kontaktiranja, kao i referentni broj ili broj predmeta pod kojim je zavela predmet.
 5. Sve finansijsko-obaveštajne službe treba da daju prioritet hitnim zahtevima. Ako finansijsko-obaveštajna služba koja primi zahtev ima nekih nedoumica u vezi s klasifikacijom zahteva u kategoriju „hitnih“, bez odlaganja treba da stupi u kontakt sa FOS koja je zahtev podnela da bi se to pitanje rešilo. Štaviše, svaki zahtev, bez obzira na to da li je označen kao „hitan“ ili nije, treba da bude podjednako blagovremeno obrađen kao i domaći zahtevi za dostavljanje informacija.
 6. (a) Kao opšte načelo, FOS kojoj je zahtev upućen treba da nastoji da odgovori na zahtev za informacije, uključujući i prethodni pristanak, u roku od nedelju dana od dana kada je primila zahtev, u sledećim okolnostima:
 - ako može da dostavi pozitivan/negativan odgovor na zahtev u vezi sa informacijama kojima ima neposredan pristup;
 - ako zbog pravnih prepreka nije u mogućnosti da dostavi odgovor.(b) Ako FOS kojoj je zahtev upućen treba da pretraži spoljne baze podataka ili da se raspita kod trećih lica (kao što su finansijske institucije), onda odgovor treba da dostavi u roku od mesec dana od dana kada je primila zahtev. FOS kojoj je zahtev upućen može da razmotri mogućnost da kontaktira s finansijsko-obaveštajnom službom koja joj je taj zahtev podnela u roku od nedelju dana od dana kada je zahtev primila, kako bi saopštila da joj nisu neposredno dostupne tražene informacije i da se tim povodom konsultuju spoljni izvori ili da je suočena s posebnim teškoćama u nastojanju da odgovori na zahtev. To može saopštiti usmeno.
 - (c) Ako rezultati daljih istraživanja nisu na raspolaganju ni pošto istekne mesec dana, FOS kojoj je zahtev upućen treba da dostavi one informacije koje već ima u svom posedu ili da barem iznese neku naznaku o tome kada će biti u mogućnosti da dostavi potpuni odgovor. To može učiniti usmeno.
7. Finansijsko-obaveštajne službe treba da razmotre mogućnost da uspostave mehanizme za praćenje informacija na koje se zahtevi odnose, što će im omogućiti da otkriju nove informacije koje dobijaju u vezi s transakcijama, izveštajima o sumnjivim transakcijama itd., na koje su se odnosili prethodno dobijeni zahtevi. Takav sistem praćenja omogućio bi raznim FOS da obaveste one koji su ranije dostavljali zahteve za podnošenje in-

formacija o pojavi novog i relevantnog materijala u vezi s njihovim prethodnim zahtevima.

3) *Odgovor*

1. Ako FOS kojoj je upućen zahtev za dostavljanje informacija želi da dobije povratnu informaciju o tome kako su korišćeni podaci koje je ona dostavila, ona to treba izričito da zatraži. Kada finansijsko-obaveštajna služba koja je podnela zahtev za dostavljanje informacija nije u prilici da pribavi povratne informacije, ona treba da odgovori tako što će navesti razloge zbog kojih nije moguće dostaviti tražene povratne informacije.
2. Ako je to primereno, a posebno u slučaju hitnih zahteva i radi ubrzanja postupka, prethodni pristanak na dalje korišćenje informacija može biti dostavljen uz sam odgovor.
3. Razmena informacija između finansijsko-obaveštajnih službi treba da se odvija na bezbedan način. U tom cilju, finansijsko-obaveštajne službe koje su u sastavu *Egmont* grupe treba da koriste, gde god je to moguće, zaštićenu mrežu Egmont (*Egmont Secure Web* – ESW).

4) *Poverljivost*

Sve finansijsko-obaveštajne službe treba da pristupaju dostavljenim informacijama s najvećom mogućnom pažnjom, da bi sprečile bilo kakvo neovlašćeno korišćenje informacija čija bi posledica moglo biti kršenje poverljivosti.

ISBN 978-86-84437-58-9

